

Shpjegimi i Dyzet e Dy Thënieve Profetike

Imam Didmar Faja

Shpjegimi i Dyzet e Dy Thënieve Profetike

Nga përmbledhjet e dyzet haditheve të
Imam Neveviut

شرح الأربعين النووية
لفضيلة الشيخ ديدمار فايا

Me përkthim dhe shpjegim nga
Imam Didmar Faja

Copyright

Titulli i librit: Shpjegimi i Dyzet thënieve Profetike / Nga
përmbledhjet e dyzet e dy haditheve të
Imam el-Nevevij

Autori i librit: Imam Didmar Faja
Redaktore: Fiqirete Zela
Kryeredaktor: Imam Muhammed Sytari

Faqosje/design:

© 2014, Didmar Faja
didmarfaja@yahoo.com

Përmbajtja e lëndës:

Parathënie	1
Hyrja	6
Transliterimi (përshtatja e shkronjave në shqip).....	9
Njohuri mbi Hadithin	11
Nga jeta e Imam el-Nevevi.....	15
Parathënia e Imam el-Nevevi.....	21
Hadithi 1 – Veprat shpërblehen sipas qëllimit.....	24
Hadithi 2 – Hadithi i Xhebrailit	28
Hadithi 3 – Shtyllat e Islamit	33
Hadithi 4 – Krijimi i njeriut dhe e ardhmja e tij	37
Hadithi 5 – Kundërshtimi i gjynahit dhe i risisë.....	40
Hadithi 6 – Ruajtja e zemrës	47
Hadithi 7 – Feja është këshillë	51
Hadithi 8 – Dinjiteti i besimtarit.....	54
Hadithi 9 – Detyrimet shkojnë në raport me mundësitë	58
Hadithi 10 – Mirësitë e qëndrueshmërisë në të lejuarën	62
Hadithi 11 – Qëndrimi larg nga të dyshimtat	66
Hadithi 12 – Shmangia nga ajo që nuk të përket	68

Hadithi 13 – Të dëshirosh për tjetrin atë që dëshiron për vete	71
Hadithi 14 – Ndalimi i vrasjes së besimtarit	74
Hadithi 15 – Morali islam	79
Hadithi 16 – Ndalimi nga zemërimi	82
Hadithi 17 – Shfaqja e mirësisë (<i>ihsān</i>)	85
Hadithi 18 – Ndjekja e të keqes me një të mirë.....	87
Hadithi 19 – Marrëdhëniet me Krijuesin	92
Hadithi 20 – Turpi, porosi profetike	95
Hadithi 21 – Qëndrueshmëria në fe	99
Hadithi 22 – Thjeshtësia e Islamit	102
Hadithi 23 – Përkufizimi i riteve islame	104
Hadithi 24 – Pafundësia e mirësive Hyjnore.....	112
Hadithi 25 – Vlera e përmendjes së Zotit (<i>dhikr</i>).....	120
Hadithi 26 – Mënyrat e dhënies së lëmoshës.....	125
Hadithi 27 – E mira dhe e keqja	129
Hadithi 28 – Ndjekja e traditës Profetike (<i>sunnet</i>) dhe e “Halifëve Udhëzues” (<i>khulefā el-Rāshidūn</i>)	134
Hadithi 29 – Rrugët për në Xhennet	141
Hadithi 30 – Përmbajtja sipas rregullave islame	147
Hadithi 31 – E vërteta mbi asketizmin (el-Zuhd).....	150
Hadithi 32 – Ndalimi i bërjes dëm	154
Hadithi 33 – E drejta e paditësit dhe e të akuzuarit ..	157
Hadithi 34 – Mënyrat për të ndryshuar të keqen	160

Hadithi 35 – Paprekshmëria e besimtarit	163
Hadithi 36 – Ndhurma ndaj nevojtarit, ndjekja e diturisë, leximi i Kur'anit dhe shpërblimi i veprave	167
Hadithi 37 – Dhuntitë e Zotit dhe mëshira e Tij	176
Hadithi 38 – Afrimi me All-llahun	180
Hadithi 39 – Lehtësimi ndaj harresës	189
Hadithi 40 – Roli i njeriut në këtë botë	193
Hadithi 41 – Ambicjet, në përputhje me revelatën hyjnore	199
Hadithi 42 – Falja e Zotit ndaj penduesit	203
Bibliografia	209

Parathënie

nga Myftiu i zonës Shkodër, Imam Muhammed Sytari

“Dyzet hadithet” e Imam Neveviut, një vepër e shumëpritur dhe e dashur në mesin e muslimanëve shqiptarë.”

Vepra e shquar “Dyzet hadithet” e Shejkhul-Islamit, Jahja ibn Sheref, Muhjiddin Ebu Zekerija En-Nevevi (631-676 h.), është një ndër veprat më të shquara që ka gjetur praninë të gjerë në mesin e muslimanëve, në mbarë botën. Vetë interesimi i dijetarëve islamë ndër shekuj për ta shpjeguar dhe komentuar këtë vepër, tregon për rëndësinë që ka ky libër jo i madh në vëllim, por shumë me vlerë në përmbajtje, në jetën tonë.

“Këto katërdhjetë hadithe u shquan gjithandej dhe njerëzit vrapuan t’i mësonin përmendësh. Për hatrin e mirësisë së njerëzimit të mirë të grumbulluesit të tyre, All-llahu i dha botës dobi. Dijetarët më të shquar të botës tonë u angazhuan për ta shpjeguar dhe komentuar këtë vepër, sa që sot, numërohen rreth pesëdhjetë komente në gjuhën arabe, disa të botuara dhe disa të tjera të humbura ose akoma në dorëshkrim”.¹

Në studimin e tyre të komentit të kësaj vepre nga Ibn Haxher Askalani (773-852 h.), studiuesit islamë, Mr. Rijad Isa El-Mensi dhe Abdulkadir Mustafa Taha, teksa flasin për vëmendjen e madhe që dijetarët islamë i kanë dhënë kësaj

¹ Dr. Mustafa El-Bugha dhe Muhjiddin Misto, “El-Vafi fi sherh el-erbain en-Nevevije”, Damask, pa vit botimi, fq. 5.

vepre të Imam Neveviut, rendisin disa prej komenteve dhe shpjegimeve më të afirmuara deri më sot, si: “Sherh el-erbaine hadithen en-Nevevije”, nga Imam Neveviu (v. 676 h.) – “Et-taajin fi sherh el-erbain”, nga Imam Tufi (v. 710 h.) – “El-menhexhul-mubin fi sherh el-erbain en-Nevevije”, nga Imam Fakehani (v. 731 h.) – “Et-tebjin fi sherh el-erbain”, nga Imam Ibn Xhemaah (v. 819 h.) – “El-fet’hul-mubin bishreh el-erbain”, nga Imam Ibn Haxher El-Hejtemi (v. 973 h.) – “El-mubinul-muin lifehmil-erbain”, nga Molla Ali El-Herevi Hanefiu (v. 1014 h.) – “Sherhul-erbain en-Nevevije”, nga Imam Shernubi (v. 1348 h.) etj.²

Fatmirësisht, kjo vepër e dobishme është përkthyer dhe komentuar edhe në gjuhën shqipe. Fillimisht, në duart tona ka mbërritur “Hadíthi - Errbeàín”³, nga i nderuari, i përndjekuri dhe i sprovuari, Hafiz Ibrahim Dalliu, i cili në vitin 1934, pati mirësinë të botonte këtë vepër të dobishme.

Më pas, në vitin 1986, në Michigan të ShBA, Burhan Al-Din S. Fili, botoi: “Katërdhet hadithe”. Në parathënien e përkthimit të tij, ndër të tjera shënon: “Asht detyrë dhe nderë për sejcilin me u përpjekë për të mirën dhe mbarsin se aty asht burimi i knaqsis dhe i prehjes fiziko-shpirtnore”.⁴

Ndërkohë, në vitin 1992, në Shkup, doli në qarkullim libri: “Dyzet hadithe dhe shtojca e Ibni Rexhepit”, i përkthyer

² Ibn Haxher El-Askalani, “Sherh el’erbaine hadithen en-Nevevije”, me studim të Rijad Isa Mensit dhe Abdulkadir Mustafa Tahasë, botimi i parë, Jordani, 2013, fq. 44-46.

³ Me shënimet: “*Hadíthi – Errbeàín*, Dyzet fjalë përmbledhse të Pejgamberit, alejhisselam të cilat i bâhen udhëheqse e plotsimit të çdo myslimani si kah besimi ashtû edhe kah moralet dhe kah veprat. Përmbledhë prej Imami Muhjiddini Neveviut. Përkëthye prej H.I. Dalliu. Epet falas. Tiranë, Shtypshkroja “Shkodra”, 1934”.

⁴ Libri: “Katërdhet hadithe” (Fjalë të profetit Muhammed A.S.) Zgjedhun prej: IMAM SHEREFED-DIN NEVEVIUT. I shqiptoi me shenime: Burhan Al-Din S. Fili. Botimi i parë -1986- Albanian Islamic Center Harper Wood, S, M I 48225.

nga studiuesi i afirmuar islam i trojeve tona shqiptare, Ef. Nexhat Ibrahimimi.⁵

Këtij angazhimi mund t'i bashkangjitet edhe vepra “150 hadithe” nga Imam Vehbi Ismaili, botuar fillimisht në Michigan të ShBA, në vitin 1990 dhe e ribotuar më pas në vitin 1993 (po aty) dhe së fundi, në vitin 2009, si pjesë përbërëse e kolanës voluminoze (tetë vëllime) të veprave të Imam Vehbi Ismailit, nga Shtëpia botuese LOGOS-A, Shkup.⁶

Mund të përmend në këtë vazhdë, edhe botimin e Myftinisë Shkodër, “111 hadithe të përzgjedhura”, në format brochure, Shkodër, 2014.⁷

⁵ Në pasthënien e tij, përkthyesi i nderuar, ndër të tjera jep dhe këtë sihariq: “Tashmë, kur antalogjinë “Dyzet hadithe” po e dorëzojmë në botim, me plotë përkushtim i kemi hyrë komentit të këtyre haditheve. Shpresojmë se me ndihmën e All-Ilahut, këtë punë do ta kryejmë me sukses... (Prizren, 5 tetor 1988) – Nexhat Ibrahimimi”.

⁶ Shumë interesant është shënimi që bën autori, Imam Vehbi Ismaili, teksa e lidh punën e tij me “Katërdhet hadithet” e botuara në vitin 1986. Shkruan: “Në vitin 1986, Qendra Islame Shqiptare e Michiganit botoi librin “Katërdhet Hadithe” (Fjalë të Profetit Muhammed), të zgjedhura nga Imam Sherefeddin Neveviu dhe të shqiptuara me shenime nga Burhan El-Din S. Fili. Ky libër u prit shumë mirë nga lexuesit dhe brenda një kohe të shkurtër u shitën të gjithë ekzemplarët dhe u detyruam të botojmë kopje të tjera... Që nga botimi i këtij libri, Qendrës tonë i kanë ardhur kërkesa të shumta që të paraqesim një përmbledhje më të madhe të Haditheve. Në përgjigje të këtyre kërkesave, fillova të zgjedh dhe të përkthej nga një Hadith çdo ditë. Kur arrita në 150 Hadithe, vendova t'i botoj... Imam Vehbi Ismaili, 14 tetor 1990”. – Kolana e veprave të Imam Vehbi Ismailit, vepra 6, LOGOS-A, Shkup, 2009, fq. 11-12.

⁷ Me shënimet: “111 hadithet e mëposhtme janë nxjerrë nga 1550 hadithet e para të librit të mirënjohur: “El-Xhamius-Sagir”, të dijetarit të shquar Imam Xhelaludin Es-Sujuti (h. 849-911). “Libri “El-Xhamius-Sagir”, është i mbushur me një vëllim të madh hadithesh profetike, të cilat u përzgjedhën nga Imam Sujuti, nga libri i tij i madh “Xhem’ul-Xhevamia”, në të cilin mbledhi hadithe profetike të renditura sipas rendit alfabetik”. Ndërkohë, shpjegimet në futnota janë nxjerrë nga libri voluminoz: “Fejdul-Kadir”, i dijetarit Imam Muhammed Abdurrauf El-Mennavi (h. 924-1031), në të cilin ka analizuar dhe shpjeguar të

Sot, lexuesi shqipfolës, ka mundësi të ketë në duart e tij një botim dinjitoz me komente dhe shqppjegime të dobishme, të nxjerra nga burimet e veta origjinale, nga punëtori i zellshëm dhe kërkuesi i vëmendshëm i dijes së dobishme, Imam Didmar Faja, drejtues i Qendrës së Bashkuar Islame, në Phoenix të Arizonës, ShBA.

Veprën në fjalë e kam lexuar me një frymë. Në rreshtat e saj ka një sekret të madh dashurie dhe madhërimi për të Dërguarin e All-llahut, që të tërheq me mirësi, hadith pas hadithi, koment pas komenti, në thellësitë e këtij libri dinjitoz.

Kam vlerësuar shumë, ndërhyrjet me vend të bëra nga autori në komentet e tij të haditheve, sidomos në ato raste, kur ai ka sjellë mendime të ndryshme të dijetarëve të shkuar dhe sqarime nga burime të reja islame, që e pasurojnë edhe më tej këtë vepër në gjuhën shqipe. Shumë të goditur janë edhe shembujt konkretë nga realiteti i jetuar, bota e jonë dhe zhvillimet materiale të saj, që në raport me vetë hadithet, krijojnë një larmi, që të tërheq me logjikën e saj, drejt bindjes dhe nënshtimit, para duarve të Zotit dhe të Dërguarit të Tij.

Me shumë vend, autori ka përzgjedhur komente elitare të dijetarëve të afirmuar në shekujt e shkuar si: Imam Teftazani, Imam Kushejriu, Imam Gazaliu etj, duke e zbukuruar këtë vepër në shqip, me prekje të lashta nga dija e vyer dhe thellimi i dijetarëve të lartpërmendur në disa prej çështjeve të komentuara në këtë libër.

Jam i bindur se lexuesi do të përfitojë nga ky botim i ri, sidomos muslimanët shqiptarë në mërgatë, të cilët, më shumë se kushdo, janë të etur për vepra të këtij niveli.

gjitha hadithet e librit në fjalë të Imam Sujutit, duke analizuar njëkohësisht edhe gradën e secilit hadith... Përzgjedhi, përktheu nga arabishtja dhe përshtati në shqip: Muhammed B. Sytari, Shkodër, janar, 2014”.

Njëkohësisht, kjo vepër është dëshmi e një hapi cilësor, të matur dhe solid të vëllaut tim, Imam Didmar Faja, në rrugën e botimeve me vlerë, që kapërcejnë realitetet e ngushta lokale drejt hapësirave globale të dijes dhe dobisë së saj.

All-llahu Mëshirëplotë, e pranofte këtë vepër si shenjë përkushtimi dhe dashurie për Madhninë e Tij dhe për të Dërguarin Mëshirë për mbarë botërat, Hz. Muhammedin (a.s). Amin!

Imam Muhammed B. Sytari

Myfti i Zonës Shkodër

Shkodër, më 12 Rebiul-evvel 1436 / 3 janar 2015

Hyrje e autorit

Falënderimet i takojnë All-llahut, Krijuesit Fuqiplotë. Paqja dhe mirësitë e Tij qofshin mbi të Dërguarit e Tij dhe në veçanti mbi Prefetin tonë të dashur, Muhammedin (a.s.), familjen e tij të pastër, shokët e tij të nderuar dhe mbi gjithë ata që i ndoqën mësimet e tij.

Shkaku kryesor i përkthimit dhe shpjegimit të dyzet haditheve të Imam el-Nevevi është dëshira e përhapjes së mësimave profetike tek komuniteti shqiptar në Arizona e më tej. Zgjidha këto hadithe⁸, jo vetëm se janë shprehje të shkurtra dhe të thjeshta, por dhe thelbësore në formimin e një karakteri të vërtetë dhe të balancuar musliman. I Dërguari i All-llahut, Muhammedi (a.s.) thotë në një thënie të tij, që përcillet nga Ebu Dardā' (r.a.): ***“Kush i mëson muslimanëve përmendësh dyzet hadithe, të cilat i bëjnë të përfitojnë nga gjëra që kanë lidhje me fenë e tyre, All-llahu do ta ringjallë në Ditën e Gjykimit si dijetar dhe unë do të ndërmjetësoj dhe do të dëshmoj për të në Ditën e Gjykimit.”***⁹ Duke u bazuar në këtë hadith, dhe në disa të tjerë që përcillen nga hallka të ndryshme transmetimesh, shumë dijetarë kanë shkruar përmbledhjet e tyre të dyzet haditheve profetike. Disa prej tyre kanë zgjedhur të vendosin në librat e tyre dyzet hadithe vetëm rreth një teme, disa të tjerë kanë vendosur vetëm dyzet hadithe *kudsijj*¹⁰.

Dëshiroj që lexuesi mos ta lexojë vetëm një herë këtë libër, por të mundohet t'i mësojë të gjitha këto hadithe duke i lexuar shpesh, në mënyrë që t'i nguliten në mendje dhe të bëhen pjesë e karakterit të tij.

⁸ Shprehje të Profetit Muhammed (a.s.).

⁹ Ebi Bekr Ahmed El-Bejhakij: *El-Xhami' lishuab el-Iman*, Mektebeh el-Rushd, Rijad, 2003, fq. 241. vëll. 3-të, (hallka e transmetimit është e dobët).

¹⁰ Shprehje profetike, kuptimi i të cilave vjen nga All-llahu, ndërsa renditja e fjalëve nga Hz. Muhammedi (a.s.).

Zakonisht, kur falem në vende të ndryshme dhe mbaj ligjërata ose mbledhje, mundohem që pas namazit, të paktën ta lexoj para njerëzve një hadith, mundësisht nga dyzet hadithet e Imam Neveviut. Kjo është një metodë nga e cila të pranishmit përfitojnë shumë.

Shpjegimi i haditheve në këtë libër përqendrohet më shumë në aspektet morale, bashkëkohore dhe mistike. Për shpjegim të detajuar, lexuesi mund shikojë librin e titulluar: “*Xhāmī el-‘Ulūm ve el-Ḥikem*”, të autorit të njohur Ibn Rexheb, ose librin e quajtur “*Sherḥ el-Teftāẓānīj ‘alā el-Eḥādīth el-Erbē’in el-Nevevī-jeh*”, të autorit Sa‘d el-Dīn Mes‘ūd el-Teftāẓānīj, ose shpjegimin e vetë nxënësit të Imam el-Nevevi, ‘Alī ibn ‘Attār me librin që quhet “*Sherḥ el-Erbē’in el-Nevevī-jeh*”. Gjithashtu shumë nga këta hadithe gjenden në “*Ṣaḥīḥ el-Bukhārī*” me shpjegim të dijetarit El-Kirmanij. Të njëjtin libër e ka komentuar me detaje dhe dijetari i shquar i hadithit Ibn Ḥaxher el-‘Aṣḳalānīj, të titulluar “*Fet-ḥ el-Bārīj*”. Shumë nga këto hadithe ndodhen dhe në përbledhjen që quhet “*Ṣaḥīḥ Muslim*” dhe një ndër komentatorët më të shquar të këtij libri është dhe vetë autori që ka përbledhur këto dyzet hadithe, Imam el-Nevevi.

Më është dhënë autorizimi (*ixhāzet*) i përcjelljes së dyzet haditheve të Imam el-Nevevinga dijetari i mirënjohur dhe i respektuar, ish-Imam i dhe ligjëruesi i xhamisë Ebū Ḥanifeh të Bagdadit, Dr. Watheq al-Obaidi, i cili e përcjell autorizimin (*ixhāzet*) e tij nga ish-Myftiu i Irakut, dijetari i njohur, Shejh ‘Abdul Kerīm Muḥammed el-Muderris (All-llahu e mëshiroftë).

Shpjegimi i Dyzet Thënieve Profetike

E lus All-llahun (xh.sh.) për falje dhe mëshirë mbi të gjithë pasuesit e mësimëve hyjnore, të përcjellura nga goja e ndriçuar e të Dërguarit të All-llahut, Hz. Muhammedit (a.s.). Amin!

Imam Didmar Faja

Glendale, me 23, Rebbi' el-Ev-vel 1335 / 24 Janar, 2014
Arizona, Sh.B.A.

Transliterimi (Përshtatja e shkronjave në shqip)

Shkronjat me shenja pikësimi poshtë, janë shkronja që nuk egzistojnë në alfabetin e gjuhës shqipe, por pikëzimi në këtë rast është bërë që të theksohen më shumë. Shkronja shqipe *v* nuk egziston në gjuhën arabe, por ajo që në gjuhën angleze është *ë*, e cila korrespondon përafërsisht me shkronjën *v* në shqip. Ky transliterim, pothuajse i tëri (me përjashtim të shkronjës Xh, Dh, G, K, V) është transliterimi standart nga gjuha arabe, në atë angleze që quhet *arabic consonants*.

B - ب

T - ت

Th - ث

Xh - ج

H - ح

Kh - خ

D - د

Dh - ذ

R - ر

Z - ز

S - س

Sh - ش

Ş - ص

Đ - ض

Ṭ - ط

Ḍh - ظ

c - ع

G - غ

F - ف

K - ق

K - ك

L - ل

M - م

N - ن

V(w) - و

H - ه

J - ي

Zanoret dhe shenjat përkatëse

Rrethi simbolizon çdo shkronjë të alfabetit arab.

E - َ

I - ِ

U - ُ

En - ً

In - ٍ

Un- ٌ

Dyfishimin i shkronjës – ّ

Njohuri mbi Hadithin

Nga përmbajtja gjuhësore në gjuhën arabe, fjala “*hadith*” merr kuptimin e ngjarjes, ose të një lajmi të ri. Ndërsa në terminologjinë islame përkufizohet si përcjellje thëniesh dhe veprash nga i Dërguari i All-llahut, Muhammedi (a.s.).¹¹

Dituria mbi hadithin është një nga shkencat më të rëndësishme Islame. Për ata që ua mësojnë hadithet të tjerëve, i Dërguari i All-llahut është lutur:

عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ:
«اللَّهُمَّ ارْحَمْ خُلَفَاءَنَا» ، قُلْنَا: يَا رَسُولَ اللَّهِ ، وَمَا خُلَفَاؤُكُمْ؟ قَالَ: «الَّذِينَ
يَأْتُونَ مِنْ بَعْدِي، يَرْوُونَ أَحَادِيثِي وَسُنَّتِي، وَيُعَلِّمُونَهَا النَّاسَ»

“O Zot! Mëshiroji mëkëmbësit tonë!” Ne thamë (tregon Ibn Abbas): “O i Dërguari i All-llahut, kush janë mëkëmbësit e tu?” Tha: **“Ata, të cilët do vijnë pas meje, që do të përcjellin hadithet dhe traditën time dhe ua mësojnë ato të tjerëve.”**¹²

Përmes haditheve mund të arrihet një kuptim i saktë i Kur’anit Famëlartë. Dijetarët e kanë përkufizuar hadithin me këto fjalë: “Është një shkencë, e cila përfshin përcjelljen e fjalëve, veprave, raporteve dhe cilësive të Dërguarit të All-llahut. Këto përcjellje duhet të jenë të transmetuara nga shokët e Profetit (a.s.), ose sipas dijetarëve mund të përfshihet

¹¹Muhammad Zubayr Siddiqi: *Hadith Literature*, Academy Art & Printing Services, Kuala Lampur, 2006, fq. 1-2.

¹²Sulajman ibn Ahmed el-Taberani, *El-Mu’xhem el-Evsat*, Dar el-Haramajn, 1995, Kajro, vël. 6-të, fq. 77.

dhe gjenerata pas shokëve të Profetit (a.s.), e cila ishte gjenerata e dytë muslimane (*tab'în*).¹³

Tradita Profetike (*sunnet*) e Hz. Muhammedit (a.s.) është burimi i dytë kryesor në Islam, pas Kur'anit. Për zbatimin e traditës profetike në jetën e besimtarit, për të cilën nxit edhe Kur'ani¹⁴, besimtari e ka të domosdoshme mësimin e hadithit. Sidoqoftë, gjatë shekujve ka pasur përcjellës hadithesh, të cilët i kanë shpikur ato, ose ka pasur nga ata të cilët kanë qenë të pabesueshëm në fjalët e tyre, ose ka edhe disa hadithe që në zinxhirin e tyre të këputur mungojnë emrat e një ose disa transmetuesve. Për këtë, dijetarët muslimanë i kanë kushtuar një rëndësi të veçantë vlerësimit të haditheve duke i ndarë ato në disa kategori, ku më të njohurat janë:

1. Hadith i saktë (*ḥadith ṣaḥīḥ*)
2. Hadith i mirë (*ḥadith ḥasen*)
3. Hadith i dobët (*ḥadith ḍa'if*)
4. Hadith i shpikur (*ḥadith mawḍū'ī*)

Për nxjerrjen e vendimeve islame, dijetarët janë bazuar në hadithet e sakta (*ṣaḥīḥ*) dhe ato të mira (*ḥasen*). Ata kanë rekomanduar që njerëzit të marrin udhëzimet nga hadithet e dobëta, zakonisht për vepra që kanë lidhje me virtyte, ose në sqarimin e jetëshkrimeve të dërguarve të Zotit. Ndërsa për hadithet e shpikura, dijetarët kanë shkruar libra ku i kanë përmendur ato, në mënyrë që njerëzit mos t'i përdorin dhe të qendrojnë larg tyre, sepse i Dërguari i All-llahut është

¹³ Ahmed Umer Hashim, *Kavaid Usul el-Hadith*, Dar el-Kutub el-Arabij, Bejrut, 1984, fq. 8.

¹⁴ Kur'ani (33:21). "Në të Dërguarin e All-llahut ka një shembull të mrekullueshëm për atë, që shpreson tek All-llahu dhe Dita e Fundit dhe e përmend shumë All-llahun." (Çdo ajet i përkthyer në gjuhën shqipe që përmendet në këtë libër është marrë nga botimi i Institutit Shqiptar të Mendimit dhe i Qytetërimit Islam), përkthimi i Prof. Hasan Nahit. Çdo përkthim tjetër në këtë libër është bërë nga autori (me përjashtim të përkthimeve që emri i përkthyesave është përmendur).

shprehur në një hadith që përcillet nga Hz. Aliu (r.a.): “Mos gënjeni rreth meje, sepse ai që gënjen rreth meje do të hyjë në Xhehennem.”¹⁵

Hadithi, gjatë brezave të parë myslimanë është përcjellur më shumë gojarisht. Dijetarët e panë të rëndësishme ruajtjen e haditheve për brezat e ardhshëm dhe filluan të përpilonin libra të shumtë me hadithet që përcilleshin gojarisht. Në kohën e brezit të tretë të muslimanëve (*tebi el-tabiin*), Imam Muḥammed Shejbānij përpiloi hadithet e përcjellura nga dijetari i madh dhe themeluesi i shkollës juridike islame, Imam Ebū Ḥanīfet (148/767). Ky libër quhet “*Kitāb el-Athār*”. Imam Shejbānij gjithashtu përpiloi dhe një libër tjetër, “*Muwatṭa*” me hadithe të përcjellura nga Imam i i famshëm i Medines dhe themeluesi i shkollës së dytë juridike islame, Imam Malik ibn Enes (179/795). U përpilua gjithashtu dhe libri “*Musned el-imām el-Shafi’i*” i përcjelljeve të haditheve nga Imam Muḥammed ibn Idrīs el-Shāfi’ij (204/820), i cili ishte themeluesi i shkollës së tretë juridike islame. Më voluminozi nga përcjelljet e haditheve gjatë atyre viteve ishte përpilimi i dijetarit të shquar dhe themeluesit të shkollës juridike islame, Imam Aḥmed ibn Ḥanbel (241/855). Kjo vepër, e cila është përpiluar në disa volume, quhet “*Musned imām Aḥmed*”. Më vonë, dijetarë të ndryshëm kanë grumbulluar hadithe të shumta dhe i kanë shkruar ato në librat e tyre. Sidoqoftë, gjashtë nga ata kanë vlera më të mëdha, ngaqë saktësia e hallkave të përcjelljeve të tyre ka qenë më e madhe se sasia e përpilimeve të tjera. Këto gjashtë vepra janë:

1. “*Ṣaḥīḥ el-Bukh-khārij*” nga Imam Muḥammed bin Ismā’īl el-Bukh-khārij (256/870).

¹⁵ Muhammed Ibn Ismail el-Bukhari: *Saḥīḥ el-Bukhari bi sherh el-Kirmani*, Dar ihja el-Turath el-Arabij, Bejrut, bot. 2, 1981, vëll. 2-të, fq. 109-11.

2. “*Ṣaḥīḥ Muslim*” nga Imam Muslim ibn el-Ḥaxh-xhāxh (261/875).
3. “*Xḥāmī el-Tirmidhij*” nga Imam Muḥammed ibn Īsā el-Tirmidhij (279/892).
4. “*Sunan Ebī Dāvūd*” nga Imam Ebū Davūd Sulajmān ibn el-Ash^ʿath el-Ezdij el-Sixhistānij (275/889).
5. “*Sunen el-Nisāʾij*” nga Imam Aḥmed ibn Shu^ʿajb el-Nesāʾij (303/915).
6. “*Sunen ibn Māxbeh*” nga Imam Muḥammed ibn Jezīd ibn Māxheh el-Rab^ʿij el-Ḳazvīnī (273/887).

Dy nga këto përpilime; “*Ṣaḥīḥ el-Bukh-kebārij*” dhe “*Ṣaḥīḥ Muslim*” përmbajnë hadithe që renditen të sakta, ndërsa katër të tjerët përmbajnë edhe një numër të vogël hadithesh me përcjellje të dobëta.

Nga jeta e Imam el-Nevevi

Emri i tij ishte Muḥji el-Dīn Ebū Zekerij-ja¹⁶ Jahjā ibn Sheref el-Ḥizāmij el-Nevevi. Lindi në dhjetëditëshin e mesit të muajit Muḥar-rem në vitin hixhrij 631, që korrespondon me vitin 1233 të erës së re. Vendlindja e tij ishte fshati Nevā, i cili gjëndet në jug të qytetit Damask të Sirisë.¹⁷ Vinte nga një familje e thjeshtë. Kur el-Nevevi, ishte në moshë të re, babai i tij, pasi vërejtë një talent të rrallë në devotshmëri dhe një zell të çuditshëm në leximin e Kur'anit, vendosi ta dërgonte atë në qytetin e Damaskut, i cili në atë kohë kishte më shumë se 300 institucione ku përvetësoheshin shkencat islame.

Mësuesit dhe nxënësit e tij

Që në moshë të re, babai i tij pa talentin e madh që kishte i biri dhe e solli në Damask, qytet që në atë kohë kishte më shumë se 300 institucione ku mësoheshin dituritë fetare. Imam el-Nevevimësoi nga më shumë se njëzet mësues të njohur, si: Ebū Ibrahim Is-hāk el-Megribij, Ebū Muḥammed ‘Abdur-Raḥmān el-Maḳdisij, Ebū Ḥafṣ ‘Umer el-Rebe‘ij, Ebū el-Ḥasan el-Erbilij, Ebū el-Fat-ḥ ‘Umer bin Bundār el-Shāfi‘ij, Fakhru el-Dīn el-Mālikij, Muḥammed bin ‘Abdullāh el-Xhij-jānij, Ebū Is-hāk Ibrāhīm bin ‘Isā el-Murādij el-Endelusij, Ebū el-Bekā Khālīd bin Yūsuf el-Nābulsij, ‘Abd el-Raḥmān bin Muḥammed bin Aḥmed el-Meḳdisij, Dījā’ el-Ḥanefij, Muḥammed bin Muḥammed el-Bekrij, Ebū el-Fedāil ‘Abd el-Kerīm bin ‘Abd el-Ṣamed, Ibrahim bin ‘Ali el-Vāsiṭij, etj.¹⁸

¹⁶ Fjala “Ebu” do të thotë baba. Megjithëse Imam Nevevinuk ka pasur fëmijë dhe nuk ka qenë asnjëherë i martuar, Ebu Zekerij-ja është përdorur si llagap, ose nofkë, tipike tek arabët.

¹⁷ Ala el-Din Ali ibn el-Attar: *Tuhfet el-Talibin fi terexhumet el-Imam el-Nevevi*, Dar el-Etherijeh, Amman, 2007, fq. 43.

¹⁸ Po aty, fq. 42-62.

Ndërsa nga nxënësit e tij shquhen: ʿAlā el-dīn bin ʿAṭṭār, Ibn ʿAbbās Aḥmed bin Ibrāhīm, ʿAbd el-ʿAbbās el-Ja'feri, ʿAbd el-ʿAbbās Aḥmed bin Farāḥ, Rashid Ismāʿil bin Muʿallim el-Ḥanefij, Ebū ʿAbdullāh el-Ḥanbelij, Ebū el-ʿAbbās Al-Vāsiṭij, etj.

Mbi vlerat e tij

Në librin *Tuhfet el-Talibin*, Ibn ʿĀṭṭār përmend thënien e Imam Ikhmejmī në lidhje me vlerat e mëdha të Imam el-Nevevij: “Shejkh Muḥḥid-dīn ishte ndjekës i rrugës së shokëve të Profetit (aṣ-ḥāb). Nuk kam njohuri për askënd që ndjek rrugën e tyre si ai.”¹⁹

Imam el-Nevevi ishte shembulli i atyre dijetarëve të cilët përvetësonin dituri për t’u afruar me Zotin dhe për t’i shërbyer njerëzimit, jo për tu mburrur me diturinë e tyre. Babai i tij tregon se el-Nevevi ishte njeri që shkonte në gjurmët e mësuesit të tij. Ishte i thellë në adhurim, namaz, agjërime dhe devotshmëri. Qëndronte larg nga të ndaluarat dhe nuk e humbte kot kohën e tij asnjëherë. Pas vdekjes së mësuesit të tij të përmendur, Shejkh Ebū Ibrāhīm Is-ḥāḳ, e shtoi dhe më shumë punën në dituri dhe veprim.”²⁰ Ishte gjithmonë i zënë me dituri, derisa edhe kur ecte në rrugë e përdorte kohën e tij me përsëritjen e asaj që dinte.

Mbi vlerat e tij, gjykatësi i njohur i asaj kohe Muhammed bin ʿAbd el-Ḳīr el-Enṣārij është shprehur: “Sikur ta kishte njohur autori i El-Risāleh²¹, Imam el-Ḳushejrij,

¹⁹ Ala el-Din Ali ibn el-Attar: *Tuhfet el-Talibin fi terxhumet el-Imam el-Nevevij*, fq. 69.

²⁰ Po aty, fq. 48.

²¹ Një libër i famshëm, që shquhet për kopetencë shkencore të çështjeve që lidhen me edukimin e nefsit, shkallët e përkushtimit në dashurinë me Zotin,

mësuesin tënd²² dhe mësuesin e tij, nuk do të përmendte askënd para tyre, për shkak të gërshtimit të diturisë, veprimit, devotshmërisë, distancimit nga të ndaluarat, shprehjet e pjekura dhe shumë veçorive të tjera.”²³

Mrekullitë e shfaqura (*kerāmāt*)

Për të dëshmuar egzistencën e Tij dhe për të treguar shkallën e lartë të disa njerëzve që janë të afërt me Të (*evlija’Allah*), Zoti Fuqiptotë përmes tyre shfaq mrekulli të ndryshme. Këto mrekulli janë të paarritshme përmes studimit të thellë të fizikës ose zhvillimit teknologjik. Zoti, përmes profetëve të Tij ka shfaqur mrekulli të ndryshme, të cilat janë të një shkalle më të lartë nga ato të *evlija’All-llah*. *Mrekullitë e shfaqura përmes profetëve quben mucxhizāt, ndërsa ato të shfaqura nga evlija’All-llah quhen kerāmāt*. Njëri nga këta njerëz të afruar me Zotin dhe që Zoti përmes tij shfaq disa herë mrekullira, ishte dhe Imam el-Nevevi. Më poshtë janë disa raste ku njerëzit kanë dëshmuar mrekullitë e Zotit përmes tij:

Përmendet se babai i el-Nevevi tregoi rreth birit të tij: “Një natë, djali im shtatë vjeçar, po pushonte afër meje. Ishte nata e njëzet e shtatë e Ramazanit. Nga gjysma e natës u çua dhe më zgjoi mua dhe më tha: “O baba! Ç’është kjo dritë që e ka mbushur shtëpinë tonë? Ai i zgjoi nga gjumi të gjithë njerëzit e shtëpisë dhe asnjëri nga ne nuk po shikonte gjë. Atëherë kuptova se ishte nata e Kadrit.”²⁴

frikën dhe bindjen ndaj Tij. Sikurse përmban pasazhe të spikatura nga jeta e shumë prej mistikëve të shquar të kohës.

²² Këto fjalë i janë drejtuar Ibn Attar, student i Imam Nevevi.

²³ Ala el-Din Ali ibn el-Attar: *Tuhfet el-Talibin fi terexhumet el-Imam Nevevi*, fq. 49.

²⁴ Shems el-Din Muhammed el-Sekhavi: *El-Menhel el-Adhb fi Terxhemeti Kutb el-Evlija’ Nevevi*, Dar el-Kutub el-Ilmijet, Bejrut, 2005, fq. 11.

Dijetari Ebū el-Hasan i krahinës së Damaskut, i cili ka jetuar në kohën e Imam Neveviut tregon: “Kisha një sëmundje në këmbë. U paraqit Imam Neveviu dhe u ul pranë meje. Pastaj filloi të fliste rreth durimit. Çdo fjalë që thoshte më hiqte një pjesë të dhembjes pak nga pak, derisa m’u largua e gjithë dhembja. Arrita të kuptoj se kjo ndodhi nga bekimet e tij.”²⁵

Përmendet gjithashtu dhe një rast tjetër nga vetë Imami: “Një herë isha i sëmurë në medresenë el-Ravāḥij-jet. Babai im bashkë me vëllezërit dhe të afërmit e mi ishin duke fjetur pranë meje. Ndërkohë, Zoti ma lehtësoi sëmundjen dhe fillova ta përmend (*dhikër*) All-llahun duke e madhëruar Atë, ngase më kishte marrë malli të bëja *dhikër*. Këtë e kryeja pa zë, brenda vetes time, (*sir*) dhe me zë (*xhehr*). Papritur, shikoj një të moshuar me pamje të bukur, i cili po merrte abdest në shatërvanin e safallëkut. Ishte afërsisht gjysma e natës. Pasi përfundoi abdestin m’u afrua dhe më tha: “O djali im! Mos e përmend All-llahun, se shqetëson babain, vëllezërit, të afërmit dhe çdo kënd që gjendet në këtë medrese.” I thashë – “O i moshuar! Kush jeni ju?” Më tha: “Më ler mua të jem ai që kam qenë.” Kuptova me vete se ky është Iblisi²⁶ dhe thashë: “Kërkoj mbështetje tek Zoti nga djalli i mallkuar.” E lartësova zërin tim duke madhëruar All-llahun, ndërsa ai u largua dhe shkoi drejt derës së shkollës. Babai im dhe njerëzit që gjendeshin aty e dëgjuan zërin tim, ndërsa unë mbërrita tek dera. E gjeta atë të mbyllur. Kontrollova përreth, por nuk gjeta njeri, përveç atyre që ishin aty (më parë). Më pas babai më tha: “O Ebū Zekerijja! Ç’ndodhi?” I tregova se ç’kishte ndodhur. Filluan të habiten dhe më pas të gjithë filluam ta madhërojmë All-llahun dhe ta përmendim Atë.”²⁷

²⁵ El-Sekhavi: *El-Menhel el-Adhb fi Terxhemeti Kutb el-Evlja’ el-Nevevi*, fq. 41.

²⁶ Djalli i mallkuar.

²⁷ Ala el-Din Ali ibn el-Attar: *Tuhfet el-Talibin fi terexhumet el-Imam el-Nevevi*, fq. 52.

Disa nga veprat e tij

Imam Neveviu zotëronte dituri të thella islame në fusha të ndryshme, sidomos në atë të hadithit, fikhut, Kur'anit, gjuhës arabe dhe tesavufit. Librat e tij janë libra bazë në këto fusha. Më poshtë janë disa nga veprat e tij:

- “*Revdat el-Talibin*” – Rregullat Islame, në bazë të shkollës juridike (*medh-beb*) el-Shāfi‘ij.
- “*El-Mexhmūf sherh el-Muhedh-dhib*” – Komentim mbi shtyllat Islame sipas rregullave të shkollës juridike (*medh-beb*) el-Shāfi‘ij.
- “*El-Minhāxb fī sherh ṣaḥiḥ Muslim ibn el-Ḥaxh-xhāxb*” – Shpjegimi i veprës së haditheve të sakta “*Ṣaḥiḥ Muslim*”, të autorit Muslim ibn el-Ḥaxh-xhāxb.
- “*Rijād el-Ṣāliḥin min kelām sej-jid el-murselin*” – Përmbledhje të haditheve sipas temave.
- “*El-Edbkār*” – Lutje të ndryshme gjatë ditës dhe natës, të bazuara në Kur’an dhe në traditën profetike (*sunnet*).
- “*Bustān el-‘arīfīn*” – Mbi devotshmërinë dhe mistikën islame, e pa përfunduar.
- “*El-Erbē’in*” – Përmbledhje të dyzet haditheve.
- “*El-Tibjān fī ādāb Himlet el-Kur’an*” – Mbi rëndësinë e leximit të Kur’anit, mënyrat e të lexuarit dhe respektit ndaj tij.

Vdekja e tij

Studenti i tij, Ibn ‘Aṭṭār tregon se afërsisht dy muaj para vdekjes, Imam it i erdhi një i varfër dhe i ofroi një çajnik. Imam i e pranoi dhuratën. Kjo ishte diçka e çuditshme, tregon Ibn ‘Aṭṭār, sepse ai asnjëherë nuk pranonte dhurata.

Imami më tregoi se i kishin ardhur dy dhurata, që s'mund t'i refuzonte: çajniku dhe këpucët, të cilat i nevojiteshin për udhëtim. Më pas u paraqit një person tjetër që i tregoi se kishte ardhur koha për të udhëtuar. Para nisjes së tij në udhëtim, bashkë me studentin e tij shkuan tek varret ku gjendeshin mësuesit e Imam it. Ai lexoi (Kur'an) për ta, u lut dhe qau. Më pas vizitoi njerëzit e dashur të tij. Ibn 'Atţār tregon se gjatë kësaj kohe kishte parë tek ai gjëra që nevojiteshin volume librash për t'i përshkruar. Më pas, Imam i udhëtoi për në Kuds²⁸ dhe në Khalil.²⁹ Pas vizitës në tokën e shenjtë ai u kthye në vendlindjen e tij, Nevā. Ndërkaq, ai u sëmur në shtëpinë e babait të tij. Më erdhi lajmi i sëmundjes dhe menjëherë shkova për në Nevā që ta ndihmoja. Kur më pa, u gëzua shumë dhe më vonë më tha që të kthehem tek familja ime. Pas katër ditësh u lajmërua nga xhamia e Damaskut se Imam Neveviu kishte ndërruar jetë. Ai vdiq në moshën 44 vjeçare, në vitin hixhri 676, që korrespondon me vitin 1278.³⁰

²⁸ Palestinë, ku gjendet xhamia Aksa. Kjo xhami është një nga tre xhamitë e shenjta të myslimanëve. Një namaz në të është si falja e 500 namazeve në vende të tjera, përveç Mesxhid el-Haram të Mekkes dhe Masjid el-Nebij të Medines.

²⁹ Qytet në Palestinë, në të cilin janë të varrosur profetët e Zotit, Hz. Ibrahim, Is-haku, Ja'kubi, Jusufi, etj.

³⁰ Ala el-Din Ali ibn el-Attar: *Tuhfet el-Talibin fi terexhumet el-Imam el-Nevevi*, fq. 96-8.

Parathënia e Imam Neveviut

Falenderimi i goftë All-llahut, Zotit të botërave, Krijuesit të qiejve dhe të tokës, Sunduesit të gjitha krijesave, Dërguesit të pejgamberëve tek qëniet me arsye, për t'i udhëzuar dhe për t'i sqaruar atyre rregullat e fesë me argumente të prera dhe dëshmi të qarta. E falënderoj Atë për të gjitha dhuntitë dhe kërkoj më shumë nga dhuntitë dhe bujaria e Tij. Dëshmoj se nuk ka Zot tjetër, përveç All-llahut, Një i Vetëm, pa shok. Një dhe i Gjithëfuqishëm, Fisnik dhe Falës. Dëshmoj dhe vërtetoj se zotëriu ynë, Muhammedi (a.s.) është i përkushtueshmi dhe i Dërguari i Tij, i dashur dhe mik i ngushtë i Tij, më i miri i krijesave, i nderuar me Kur'anin Famëlartë, që mbeti mrekulli e qëndrueshme gjatë gjithë viteve. Ai u dërgua me udhëzimin e traditës profetike (*sunnet*) për ata që kërkojnë udhëzim. Zotëria i jonë Muhammedi (a.s.), është cilësuar si përmbledhës i fjalëve³¹ dhe tolerant në fe. Mëshira dhe paqja e Zotit qofshin mbi të dhe mbi të gjithë pejgamberët dhe të Dërguarit e Zotit, mbi familjet e tyre dhe mbi të gjithë njerëzit e përkushtuar. Më pas them:

Na është përcjellur përmes shumë rrugëve dhe transmetimeve të llojllojshme nga 'Alij ibn Ebī Ṭālib, 'Abdullah ibn Mes'ūd, Mu'ādh ibn Xhebel, Ebū Derdā' (r.a.), Ibn 'Umer, Ibn 'Abbās, Enes ibn Mālik, Ebū Hurejra dhe Ebū Se'īd el-Khuḍrij (r.a.), se i Dërguari i All-llahut(a.s.), ka thënë: ***“Ai, i cili ia mëson popullit tim dyzetë hadithe nga çështjet e fesë, All-llahu do ta ringjallë në Ditën e Gjykimit në shoqërinë e juristëve islamë dhe të dijetarëve.”*** Sipas transmetimit të Ebu Derdā' (r.a.) thuhet: ***“Në ditën e gjykimit do të jem ndërmjetësues dhe dëshmitar i tij.”*** Ndërsa, sipas transmetimit të Ibn Mes'ūd

³¹ Duke i reduktuar fjalitë e gjata në disa fjalë të shkurtëra, duke e përcjellur mesazhin pa prishur kuptimin.

(r.a.): “***Do t'i thuhet atij: “Hyr nga çdo derë e xhennetit që dëshiron.”*** Ndërsa, sipas transmetimit të Ibn ‘Umer (r.a.): “***Do të caktohet të jetë në shoqërinë e dijetarëve dhe do të ringjallet në shoqërinë e dëshmorëve.***” Hafizët³² pajtohen me vlerësimin se hadithi është i dobët³³, edhe pse rrugët e transmetimit janë të shumta.

Dijetarët (Zoti qoftë i kënaqur me ta), nga kjo lëmi kanë përpiluar vepra të panumërta. I pari, të cilin e di që ka përpiluar në të është ‘Abdullāh ibn el-Mubārek, pastaj dijetari i devotshëm Ibn Eslem el-Tūsij, më vonë el-Ḥasan ibn Sufjān en-Nesāij, Ebū Bekr el-Āxhurij, Ebū Bekr Muḥammed ibn Ibrāhīm el-Eṣfehānij, ed-Dereḳuṭnij, el-Ḥākim, Ebū Nu‘ajm, Ebū ‘Abdurrahḡmān el-Sulemij, Ebū Se‘īd el-Mālīnij, Ebū ‘Uthmān el-Şābūnij, ‘Abdullāh ibn Muḥammed el-Enşārij, Ebū Bekr el-Bejheḳij dhe shumë dijetarë të tjerë të panumërt, nga ata të hershëm dhe nga ata të mëvonshëm.

I jam drejtuar All-llahut në tubimin e dyzetë haditheve, duke e ndjekur shembullin e këtyre Imamëve më të ditur dhe mbrojtësve të Islamit. Dijetarët janë të një mendjeje se lejohet veprimi në praktikë sipas hadithit të dobët në vepra të virtytshme, megjithatë nuk jam mbështetur në këto hadithe, por në fjalët e të Dërguarit të All-llahut (a.s.) që janë hadithe të vërteta: “***I pranishmi le t’ia përcjellë (fjalët) atij që mungon.***”, dhe hadithi tjetër: “***All-llahu e hijeshoftë atë njeri, i cili i dëgjon fjalët e mia, i mban mend ato dhe ua përcjell të tjerëve ashtu siç i ka dëgjuar.***”

Disa nga dijetarët tubuan dyzet hadithe mbi bazat e fesë (*uṣul el-dīn*), disa të tjerë, mbi praktikën (*el-furū*), disa, mbi xhihadin, disa mbi devotshmërinë (*ḡubd*), disa mbi sjelljen dhe moralin islam dhe disa, mbi ligjëratat. Të gjitha këto

³² Titull i dijetarëve të hadithit që kanë mësuar përmendësh të paktën 100.000 hadithe.

³³ Ka dobësi në zinxhirin e transmetimit.

(përpilime) kishin qëllime të mira. All-llahu qoftë i kënaqur me përpiluesit e tyre.

E pashë të arsyeshme tubimin e dyzetë haditheve më të rëndësishme nga të gjitha këto. Në fakt, këto dyzetë hadithe përmbajnë tema të ndara dhe secili hadith më vete është një bazë e fortë e bazave të fesë. Disa dijetarë përmendin se i gjithë Islami sillet rreth këtyre haditheve. Ndërsa disa kanë thënë se për një nga ata (dyzet hadithet) është gjysma e Islamit, apo një e treta, etj. Pastaj ishte e domosdoshme që këto dyzet hadithe të jenë të sakta (*ṣaḥīḥ*) e që shumica e tyre të jenë nga “*Ṣaḥīḥ el-Bukhārī*” dhe “*Ṣaḥīḥ Muslim*”. I kam përmendur këto hadithe pa zinxhirin e përcjellësve (*el-asānīd*) për lehtësim të mësimit përmendësh, në mënyrë që të përfitojnë më shumë, nëse dëshiron All-llahu. Pas hadithit, kam përmendur paragrafë që sqarojnë disa shprehje të ndërlikuara që gjenden në hadith.

Çdo njeri, që dëshiron të fitojë Botën Tjetër (*Ākhirat*) duhet të familjarizohet me këto hadithe, sepse ato mbulojnë aspektet më të rëndësishme të fesë dhe ofrojnë drejtim të çdo lloj nënshtrimi ndaj All-llahut (xh.sh.). Kjo është e qartë për këdo, i cili thellohet në to.

Mbështetem tek Zoti dhe ia besoj çështjen time vetëm Atij. Atij i përket falënderimi dhe begatia dhe prej Tij është udhëzimi dhe mbrojtja nga gabimi.

الحديث الأول

عَنْ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ أَبِي حَفْصٍ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ: " إِنَّمَا الْأَعْمَالُ بِالنِّيَّاتِ، وَإِنَّمَا لِكُلِّ امْرِئٍ مَا نَوَى، فَمَنْ كَانَتْ هِجْرَتُهُ إِلَى اللَّهِ وَرَسُولِهِ فَهَاجَرَتْهُ إِلَى اللَّهِ وَرَسُولِهِ، وَمَنْ كَانَتْ هِجْرَتُهُ لِدُنْيَا يُصِيبُهَا أَوْ امْرَأَةٍ يَنْكِحُهَا فَهَاجَرَتْهُ إِلَى مَا هَاجَرَ إِلَيْهِ".

رَوَاهُ إِمَامَا الْمُحَدِّثِينَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ مُحَمَّدُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ بْنِ إِبْرَاهِيمَ بْنِ الْمَغِيرَةِ بْنِ بَرْدِزْبَةَ الْبُخَارِيُّ الْجُعْفِيُّ ، وَأَبُو الْحُسَيْنِ مُسْلِمٌ بْنُ الْحَجَّاجِ بْنِ مُسْلِمٍ الْقُشَيْرِيُّ النَّيْسَابُورِيُّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا فِي "صَحِيحَيْهِمَا" الَّذِينَ هُمَا أَصْحُ الْكُتُبِ الْمُصَنَّفَةِ

Hadithi 1

Nga prijësi i besimtarëve ‘Umer Ibn el-Khattāb³⁴ (r.a.) trasmetohet se ka thënë: "E kam dëgjuar të Dërguarin e Allahut³⁵ (a.s.) duke thënë: “*Veprat shpërblehen sipas qëllimeve dhe çdokujt i takon ajo që e ka për qëllim.*

³⁴ Germat (r.a.) nënkuptojnë: Zoti qoftë i kënaqur me të.

³⁵ Germat (a.s.) nënkuptojnë: Paqja dhe mëshira e Zotit qoftë mbi të.

Prandaj, kush emigron për hir të All-llahut dhe të Dërguarit të Tij, emigrimi i tij është për All-llahun dhe të Dërguarin e Tij. Dhe nëse emigrimi i tij është të fitojë disa të mira të kësaj bote ose të martohet me ndonjë femër, atëherë emigrimi i tij do jetë për atë për të cilën ka emigruar.³⁶ (Këtë e transmetojnë dy Imamët, Bukhārij dhe Muslim në dy librat e tyre të haditheve të sakta (*ṣaḥīḥaj*n), të cilat konsiderohen dy përmbledhjet më të sakta të haditheve të shkruara.)

Tema

- Rëndësia e qëllimit (*nijet*)
- Dallimi midis emigrimit (*hixhret*) për hir të Zotit dhe emigrimit për arsye të tjera.

Shpjegimi

Në këtë hadith tregohet rreth qëllimit të veprave (*nijet*) dhe emigrimit (*hixhret*). Që në fillim të tij, i Dërguari i All-llahut vlerëson qëllimin e veprave të njeriut. Për këtë dhe në jurisprudencën islame (*fiqh*), para fillimit të shumë riteve fetare, kërkohet formulimi i nijetit. Ky formulim bëhet nga brendësia e besimtarit³⁷ dhe mbetet i fshehtë nga të tjerët. Për këtë, i Dërguari i All-llahut e përfundon fjalinë e parë në mënyrë të prerë, duke bërë me dije besimtarin se, megjithëse qëllimi është i fshehtë, All-llahu ka dije të plotë rreth tij dhe se në bazë të atij qëllimi, njeriu merr nga Zoti atë që i takon.

³⁶ Fjalitë me germa korsive janë fjalët e Profetit Muhammed (a.s.).

³⁷ Me mendje, ose siç rekomandohet në shkollën e Imam Ebu Hanifes, formulohet me fjalë, por pa pasur nevojë të thuhet me zë të lartë.

Më pas, i Dërguari i All-llahut tregon rreth emigrimit (*hixbret*), gjë që ndodhi në masë me besimtarët bashkëkohës të tij. Emigrimi është një vendim dhe hap i madh që merret nga një familje ose thejsht nga një individ i vetëm. Prandaj, meqë shpërblimi ndikohet nga qëllimi, Profeti (a.s.) kërkon nga besimtari që të ketë qëllime të pastra, sidomos në ndërmarrjen e hapave të mëdha në jetë, kështu që dhe shpërblimi të jetë i madh. Këtë gjë ai e thekson në fjalinë e parë, ku tregon rreth emigrimit: ***“Prandaj, kush emigron për shkak të All-llahut dhe të Dërguarit të Tij, emigrimi i tij është për All-llahun dhe të Dërguarin e Tij.”*** Megjithëse Profeti (a.s.) në këtë thënie vë në dukje parimet e larta të qëllimeve, ai nuk kundërshton emigrimin, i cili bëhet për arsye të ndryshme legjitime të kësaj bote ashtu siç përmendet në vijim të hadithit.

E rëndësishme për besimtarin është gjithashtu të kuptojë se një nga llojet e emigrimit është dhe ai i emigrimit nga veset e liga dhe epshet, drejt veprave të mira dhe largimit nga epshevet. Profeti (a.s.) ka thënë në një hadith që transmetohet nga ‘Abdullah ibn ‘Umer (r.a.): ***“...emigrant i (denjë) është ai, i cili largohet nga ato që Zoti i ka ndaluar.”***³⁸

³⁸ Muhammed Ibn Ismail el-Bukhari: *Sahih el-Bukhari bi sherh el-Kirmani*, v. 1, fq. 89.

الحديث الثاني

عَنْ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَيْضًا قَالَ: " بَيْنَمَا نَحْنُ جُلُوسٌ عِنْدَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ ذَاتَ يَوْمٍ، إِذْ طَلَعَ عَلَيْنَا رَجُلٌ شَدِيدُ بَيَاضِ الثِّيَابِ، شَدِيدُ سَوَادِ الشَّعْرِ، لَا يُرَى عَلَيْهِ أَثَرُ السَّفَرِ، وَلَا يَعْرِفُهُ مِنَّا أَحَدٌ. حَتَّى جَلَسَ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ. فَأَسْنَدَ رُكْبَتَيْهِ إِلَى رُكْبَتَيْهِ، وَوَضَعَ كَفَّيْهِ عَلَى فَخْذَيْهِ، وَقَالَ: يَا مُحَمَّدُ أَخْبِرْنِي عَنِ الْإِسْلَامِ. فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ الْإِسْلَامُ أَنْ تَشْهَدَ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَأَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ، وَتُقِيمَ الصَّلَاةَ، وَتُؤْتِيَ الزَّكَاةَ، وَتَصُومَ رَمَضَانَ، وَتَحُجَّ الْبَيْتَ إِنْ اسْتَطَعْتَ إِلَيْهِ سَبِيلًا. قَالَ: صَدَقْتَ. فَعَجَبْنَا لَهُ يَسْأَلُهُ وَيُصَدِّقُهُ! قَالَ: فَأَخْبِرْنِي عَنِ الْإِيمَانِ. قَالَ: أَنْ تُؤْمِنَ بِاللَّهِ وَمَلَائِكَتِهِ وَكُتُبِهِ وَرُسُلِهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ، وَتُؤْمِنَ بِالْقَدَرِ خَيْرِهِ وَشَرِّهِ. قَالَ: صَدَقْتَ. فَأَخْبِرْنِي عَنِ الْإِحْسَانِ. قَالَ: أَنْ تَعْبُدَ اللَّهَ كَأَنَّكَ تَرَاهُ، فَإِنْ لَمْ تَكُنْ تَرَاهُ فَإِنَّهُ يَرَاكَ. قَالَ: فَأَخْبِرْنِي عَنِ السَّاعَةِ. قَالَ: مَا الْمَسْئُولُ عَنْهَا بِأَعْلَمَ مِنَ السَّائِلِ. قَالَ: فَأَخْبِرْنِي عَنْ أَمَارَاتِهَا؟ قَالَ:

أَنْ تَلِدَ الْأَمَةَ رَبَّتَهَا، وَأَنْ تَرَى الْحَفَاةَ الْعُرَاةَ الْعَالَةَ رِعَاءَ
الشَّاءِ يَتَطَاوُلُونَ فِي الْبُنْيَانِ. ثُمَّ انْطَلَقَ، فَلَبِثْنَا مَلِيًّا، ثُمَّ قَالَ:
يَا عُمَرُ أَتَدْرِي مَنْ السَّائِلُ؟. قُلْتُ: اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ.
قَالَ: فَإِنَّهُ جَبْرِيلُ أَتَاكُمْ يُعَلِّمُكُمْ دِينَكُمْ ". رَوَاهُ مُسْلِمٌ.

Hadithi 2

Gjithashtu nga Umeri (r.a.) transmetohet se ka thënë:
“Një ditë kur ishim duke ndenjur te i Dërguari i All-llahut, u
duk një njeri me rroba shumë të bardha dhe flokë shumë të
zeza. Në të nuk shifeshin shenja të udhëtimit dhe askush prej
nesh nuk e njihte. Derisa u ul pranë Profetit (a.s.), duke i
mbështetur gjunjët e vet në gjunjët e tij, vendosi duart e veta
në kofshët e tij dhe tha:

Pyetësi: O Muhammed, më trego ç'është Islami?

Profeti (a.s.): ***Islami është të dëshmosh që nuk ka Zot
tjetër, përveç All-llahut dhe se Muhammedi është i
dërguar i Zotit. Ta kryesh namazin, ta ndash zekatin, ta
agjërosh Ramazanin dhe, nëse ke mundësi, ta vizitosh
Qaben!***

Pyetësi: Të vërtetën e the!

Umeri: Ne u çuditëm; po e pyet dhe po ia vërteton fjalët.

Pyetësi: Më trego, ç'është besimi (īmān)?

Profeti (a.s.): ***Ta besosh Zotin, melekët e Tij, librat e Tij, të Dërguarit e Tij, Ditën e Fundit dhe të besosh në caktimin e Tij të së mirës dhe së keqes.***

Pyetësi: Të vërtetën e the! Më trego ç'është mirësia (*ihsān*)?

Profeti (a.s.): ***Ta adhurosh Zotin sikur e shikon Atë dhe, megjithëse ti nuk e shikon Atë, Ai patjetër të sheh ty.***

Pyetësi: Më trego se ç'është Çasti i Fundit³⁹ (*el-sā'at*)?

Profeti (a.s.): ***Për këtë, i pyeturi nuk di më shumë sesa ai, i cili pyet.***

Pyetësi: Më trego mbi shenjat e tij.

Profeti (a.s.): ***Atëherë kur robëresha të lindë zonjën e vet, kur të shihen barinjtë këmbëzbathur, të zhveshur e të mjerë duke garuar në ndërtimin e godinave të mëdha.***

Umeri: Pastaj (pyetësi) shkoi, ndërsa ne mbetëm të habitur.

Profeti (a.s.): ***O^c Umer, a e njeh pyetësin?***

Umeri: All-llahu dhe i Dërguari i Tij më së miri e dijnë.

Profeti (a.s.): ***Vërtet ky ishte Xhibrili⁴⁰, erdhi t'ua mësojë fenë tuaj'.***" (Muslimi)

³⁹ Dita e Gjykimit. *El-Sa-ah* është një nga emrat e saj, që nënkupton orën, çastin e ndodhisë.

⁴⁰ Meleku i Zotit, i cili ka sjellë shpalljet e Zotit për të Dërguarit e Tij.

Tema

Në këtë hadith shtjellohen katër tema kryesore:

- Morali
- Besimi
- Ritet Islame
- Spiritualiteti në Islam

Shpjegimi

Ky hadith është quajtur *hadithi i Xhebrailit*, sepse Xhebraili u dërgua në formën e njeriut, që të theksonte ajkën e mësimave hyjnore tek besimtarët.

Islami i ka dhënë rëndësi të veçantë moralit. Në një hadith të njohur, i Dërguari i All-llahut, kur flet rreth moralit të mirë, përmend: “***Nga besimtarët, ai që e ka besimin më të plotësuar, është ai që ka moralin më të mirë.***”⁴¹

Ndërkohë, në *hadithin e Xhebrailit*, tregohet se ai shfaq respektin e tij ndaj Profetit (a.s.) duke u ulur në gjunjë para tij, gjë që tregon interesim të veçantë për dëgjimin e asaj që do të thoshte Profeti Muhammed (a.s.). Gjithashtu edhe metoda që ai ndjek, duke e pyetur të Dërguarin e All-llahut dhe duke dëgjuar bashkë me të pranishmit përgjigjet e Hz. Muhammed-it (a.s.), tregon respekt ndaj Profetit (a.s.). Ai i shprehu këto virtyte ndaj tij, ngase i Dërguari i All-llahut është krijesa më e mirë e njerëzimit dhe në të njëjtën kohë e bëri atë që t'i tregonte të pranishmëve dhe atyre që do të vinin më pas, vlerat dhe rëndësinë e respektit ndaj mësuesit të njerëzimit.

⁴¹ Ebu Davud el-Sixhistani: *Sunen Ebi Davud*, Dar el-Risaleh el-Alemijeh, Damask, 2009, vëll. i 7-të, Hadithi nr. 4682.

Nga kjo praktikë kuptojmë se meqë dijetarët janë në gjurmët e Profetit (a.s.), ata meritojnë një respekt të veçantë. Qëndrimi para tyre nuk duhet të jetë një qëndrim pasiv. Nuk është gjithashtu e edukatës shtrirja e këmbëve para tyre dhe as të folurit me zë të lartë.⁴²

Përgjigjet e Profetit (a.s.) rreth Islamit dhe besimit (*imān*), konsiderohen si shtyllat kryesore të praktikës dhe besimit islam. Me fjalë të tjera, Hz. Muhammedi (a.s.) në këtë hadith përmbledh Islamin në pesë pika duke përmendur Fjalën e Dëshmisë (*Shēhādet*)⁴³, namazin, zekatin, agjërimin dhe haxhin. Përsa i përket besimit, ai e përmbledh atë në gjashtë pika: besimin në Zot, në melekët e Tij, librat e Tij, të Dërguarit e Tij, në Ditën e Gjykimit dhe në paracaktimin e All-llahut. Këto shtylla të Islamit dhe të besimit, Profeti (a.s.) i ka përmendur dhe në disa hadithe të tjera, të cilat janë mbledhur nga transmetues të ndryshëm.

Pas përmendjes së besimit dhe praktikës islame, një vend të veçantë zë dhe mirësia (*ihsān*), të cilën Profeti (a.s.) e përkufizoi me këto fjalë: ***“Ta adhurosh Zotin sikur e shikon Atë dhe, megjithëse ti nuk e shikon Atë, Ai patjetër të sheh ty.”*** Disa dijetarë janë shprehur se ky përkufizim është baza e mistikës islame (*teṣawwuf*). Një arritje e tillë mundësohet pas reformimit të egos së njeriut me besim të shëndoshë dhe vepra, që i korrespondojnë atij besimi. Ai, duke i eliminuar epshet, dëshmon Njësinë e Zotit (*tevhīd*) në zemrën e tij, duke qenë i bindur se nuk sillet më çdo gjë rreth

⁴² Për më tepër detaje rreth edukatës ndaj dijetarëve mund të lexoni librin e dijetarit Abd el-Fettah Ebu Guddet të quajtur *“Mirësellja në Islam”*, përkthyer në shqip nga Imam Lavdrim Hamja.

⁴³ Fjalë më të cilat njeriu pranon Islamin ose e vërteton atë duke thënë: *Esh-hedu en la ilahe il-llāh, ve esh-hedu en-ne Muhammeden abduhu ve resuluhu*. Quhet ndryshe edhe: Dëshmia e Islamit.

egos së tij por rreth All-llahut, i Cili është në vëzhgim të vazhdueshëm ndaj tij. Arritja shpirtërore e këtij përkufizimi, medoemos rrënjos në zemrën e besimtarit mirësinë (*ihsān*) dhe si rrjedhojë e mbush njeriun me mirësi ndaj çdo gjëje. *Ihsān* është një kulminacion shpirtëror dhe Profeti (a.s.) përmes këtij hadithi i tregon besimtarit se besimi i vërtetë dhe ritualet fetare janë urë lidhëse për të arritur në këtë gradë (*ihsān*), e jo duke filluar dhe mbaruar tek ritualet. Kjo shprehje nuk ka për qëllim nënvleftësimin e vlerave dhe ritualeve islame, e as të tregojë se kur njeriu arrin mirësinë mund t'i braktisi ato, por përmes tyre të thellohet më shumë në hulumtimin shpirtëror dhe në arritjen e mirësisë.

Në pjesën e fundit të këtij hadithi, i Dërguari i All-llahut tregon rreth shenjave të Ditës së Gjykimit, të cilat janë pjesë e besimit islam. Disa nga këto shenja që përmenden në këtë hadith i kemi dëshmuar në ditët tona, ku njerëz të ardhur nga vende të thella për në vende të industrializuara, kanë shfrytëzuar mundësitë dhe kanë arritur të ndërtojnë qiellthyesë në New York, Chicago, Dubai dhe në shumë vende të tjera. Ndërsa, përsa i përket robëreshës që lind zonjën e saj, ashtu siç përmendet në shpjegimin e Imam Neveviut të librit *Ṣaḥīḥ Muslim*, mund të jetë fakti se marrëdhëniet midis njerëzve do të prishen aq shumë, sa që në kohën e fundit të botës nënat e fëmijëve do shiten dhe do të ketë raste, kur vajza, e cila do të jetë e lirë, do të blejë një femër duke mos ditur se është nëna e saj.⁴⁴ Ky fakt tregon qartë se në çfarë pike do të arrijë shthurja familjare.

⁴⁴ Një nga komentimet. Shiko Muhjid-din Ebu Zekerij-ja Nevevi, *El-Minhaxh fi Sherh Sahih Muslim bin el-Haxh-xhaxh*, Bejt el-Efkar el-Devlij-jet, Rijad, pa vit botimi, fq. 82.

الحديث الثالث

عَنْ أَبِي عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ
رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ
يَقُولُ: " بُنِيَ الْإِسْلَامُ عَلَى خَمْسٍ: شَهَادَةِ أَنْ لَا إِلَهَ
إِلَّا اللَّهُ وَأَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ، وَإِقَامِ الصَّلَاةِ، وَإِيتَاءِ
الزَّكَاةِ، وَحَجِّ الْبَيْتِ، وَصَوْمِ رَمَضَانَ". رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ،
وَمُسْلِمٌ.

Hadithi 3

Ebū ‘Abdurrahmān, ‘Abdullāh ibn ‘Umer ibn el-Kha-
ttāb (r.a.) ka thënë: “Kam dëgjuar të Dërguarin e All-llahut
duke thënë: “*Islami është ndërtuar mbi pesë shtylla:
Dëshmia se s’ka Zot tjetër përveç All-llahut dhe se
Muhammedi është i dërguar i Tij, falja e namazit,
dhënia e zekatit, kryerja e haxhit dhe agjërimi i
Ramazanit.*” (Bukhārij dhe Muslim)⁴⁵

Tema

Përcaktimi i pesë shtyllave të Islamit

⁴⁵ Hadithi i tretë gjendet me fjalë të përafërta dhe në hadithin e dytë. Shiko shpjegimin e hadithit të dytë.

Shpjegimi

Që në fillim të këtij hadithi kuptohet fare qartë se pesë shtyllat, që përmenden në këtë hadith janë bazat e praktikës Islame pa të cilat nuk ka fe. Ndërtesat, që kanë bazament jo të plotë, kanë mangësi dhe mund të shëmben shpejt, ashtu edhe një njeri, që e quan veten musliman dhe i anashkalon këto shtylla, nuk muk mund të konsiderohet si musliman i plotë.

Shtylla e parë e Islamit, është dëshmia (*shēhādet*) se nuk ka Zot tjetër përveç All-llahut dhe se Hz. Muhammedi (a.s.) është rob i All-llahut dhe i Dërguari i Tij.

Çdo person, i cili përqafon fenë islame, duhet ta thotë këtë shprehje me fjalë, ta pranojë e ta besojë atë me zemër.

Kjo dëshmi përmban shprehjen më me vlerë, e cila njihet si “Shprehja e Njësimit të Zotit” (*Kelimet el-Tevhīd*). Kjo shprehje është ajka e Islamit dhe kërkohet të thuhet jo vetëm ata ata që sapo e kanë pranuar Islamin, por dhe nga ata që janë besimtarë. Dobitë e përsëritjes së fjalës *Lā ilāhe il-lāll-llāh* janë të ndryshme, por ajo më e rëndësishmja është dobia shpirtërore dhe përjetimi i pranisë së Zotit që perceptohet nga njeriu kur ai e përmend Zotin me zemër, ose me zemër dhe me gojë duke thënë: *Lā ilāhe il-lāll-llāh*. Lind pyetja: Pse veçanërisht kjo shprehje? Përgjigjja është se nëse njeriu ushtron zemrën e tij dhe pjesët e tjera përbërëse shpirtërore⁴⁶ që gjenden në krahërorin e tij dhe i bind ato në mënyrë të vazhdueshme duke e përsëritur Fjalën e Njësimit, atëherë mundet që përbërja e tij shpirtërore të zbrazet nga çdo gjë dhe në të, të mbizotërojë All-llahu (xh.sh.). Duke qenë në

⁴⁶ Gjashtë qëndrat e brendshme shpirtërore (*el-lataif el-sittet*), të cilat janë: Ruh, Kalb, Sirr, Khafij, Akhfa dhe Nefs.

këtë shkallë shpirtërore, njeriut i mundësohet ndjesia e pranisë së Zotit dhe Ai, për të, është çdo gjë. Fjala e Njësimit fillon me mohimin se nuk ka Zot (lā ilāhe) dhe më pas, me pohimin: përveç All-llahut (*il-lall-llāh*). Pra, në fillim besimtari ushtron pjesët përbërëse shpirtërore duke i zbrazur ato nga çdo gjë që ka lidhje me krijesat e Tij (përmes mohimit: *lā ilāhe*) dhe pasi që i zbraz ato nga çdo tendencë materiale, bota e tij shpirtërore mbizotërohet vetëm nga një njësi, All-llahu (xh.sh). Sidoqoftë, kjo gjendje shpirtërore nuk është një praktikë, e cila arrihet pa disa kushte paraprake. Në fillim besimtari duhet të arrijë të kuptojë dhe ta njohë Krijuesin e tij përmes ajeteve kuranore, shprehjeve profetike dhe përmes krijesave të Tij. Në fakt, çdo gjë dëshmon ekzistencën e Zotit. Në Kur'an thuhet:

سُنُرِيهِمْ آيَاتِنَا فِي الْأَفَاقِ وَفِي أَنْفُسِهِمْ حَتَّىٰ يَتَبَيَّنَ لَهُمْ أَنَّهُ الْحَقُّ ۖ أَوَلَمْ يَكْفِ بِرَبِّكَ أَنَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدٌ

“Ne do t’u tregojmë atyre shenjat Tona në hapësirat tokësore e qiellore, si dhe në vetvete, derisa t’u bëhet plotësisht e qartë se ai (Kurani) është e vërteta.”⁴⁷

Rëndësia e njohjes së Zotit dhe të kuptuarit të Njësimit të Tij (brenda mundësive njerëzore) theksohet qartë edhe në shprehjen e Imam ‘Ali bin ‘Uthmān el-Huxhvirij (464/1071-2): ku thuhet: “Njësimi i Zotit përbëhet nga pohimi i këtij njësimi dhe zotërimi i diturisë së plotë rreth tij.”⁴⁸

⁴⁷ Kur’ani (41:53).

⁴⁸ Ali bin Uthman el-Huxhvirij: *Keshf el-Mehxhub*, përkthyer nga gjuha persiane në anglisht nga Reynold A. Nicholson, E.J.W. GIBB Memorial Trust, Wiltshire, Angli, 2000, fq. 278.

Zoti (xh.sh.) e ka krijuar njeriun me tiparin e njësimi. Për këtë, ai e ka të lehtë të pranojë dhe të dëshmojë Zotin si Krijues të çdo gjëje. Njeriu përmbledh shumë gjëra në një. P.sh: kur ai shikon gjethe, rrënjë dhe fruta, menjëherë kujtohet rreth pemës. Kur ai shikon dritë, rrezatim dhe ndjen nxehtë në natyrë, menjëherë kujtohet rreth diellit. Pra, njeriu në natyrën e tij është njësuës (*muwah-hid*). Ashtu dhe kur ai percepton botën shpirtërore dhe atë fizike, ai duhet t'ia atribuojë ato një Krijuesi, All-llahut (xh.sh.).

Rreth vlerave të fjalës *Lā ilāhe il-lāll-llah*, ka hadithe të shumta, por mund të përmendet hadithi i cili përcillet nga Talhat bin 'Ubejdil-lāh bin Keriz se i Dërguari i All-llahut ka thënë:

عَنْ طَلْحَةَ بْنِ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ كَرِيزٍ ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ :
" أَفْضَلُ الدُّعَاءِ دُعَاءُ يَوْمِ عَرَفَةَ وَأَفْضَلُ مَا قُلْتُ أَنَا وَالنَّبِيُّونَ مِنْ قَبْلِي : لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ "

“Lutja më e mirë është lutja në ditën e Arafatit dhe (fjala) më e mirë që është thënë nga unë dhe profetët para meje është: Nuk ka Zot tjetër përveç All-llahut që është Një, i Pashoq (*Lā ilāhe il-lall-llah vahdehū lā sherike leh*).”⁴⁹

Gjithashtu në një hadith tjetër, përmendet se i Dërguari i All-llahut i tha Ebū Dher el-Gif-fāriut (r.a.): “**Nuk ka rob të Zotit, i cili vdes me thënien *Lā ilāhe il-lall-llah dhe të mos hyjë në xhennet.***” Ebū Dheri e pyeti Pejgamberin (a.s.): “Dhe nëse ka kryer mardhënie jashtë-martësore dhe ka vjedhur?” I Dërguari i All-llahut iu përgjegj: “Po, edhe nëse ka kryer marrëdhënie jashtë martese dhe ka vjedhur.” Këtë pyetje Ebu Dheri e përsëriti dhe dy herë të

⁴⁹ Malik ibn Enes: *El-Muvat-ta*, Dar el-Turath el-Arabij, Bejrut, 1985, fq. 214-5.

tjera dhe Profeti (a.s.) i dha po të njëjtën përgjegje dhe në fund i shtoi: “Pavarësisht se Ebū Dheri çuditet.”⁵⁰ Në disa transmetime të tjera thuhet se Ebū Dher e përsëriste shpesh thënien e Profetit (a.s.) “Pavarësisht se Ebū Dherri çuditet”⁵¹

Ebu Dheri u çudit nga përgjegjja, ngaqë mardhëniet jashtëmartesore dhe vjedhja janë nga gjynahet e mëdha, për të cilat ka dënime të rënda, por megjithatë, Profeti (a.s.) përmes këtij hadithi tregon se dalja e besimtarit nga kjo botë me besim të plotë shlyen gjynahet e mëparshme, qofshin ato dhe të mëdha, nga fakti se ai i cili është i lidhur me Zotin edhe në momentin më të vështirë të jetës së tij, ka gëzuar mëshirën dhe pëlqimin e All-llahut. Nuk përmendet pendimi se ajo gjë nënkuptohet, ngaqë nuk mund të jetë shërbëtor dhe rob i Zotit (*‘Abdull-llāh*) një njeri, i cili nuk pendohet.

Shtylla e dytë, e cila përmendet pas Fjalës së Dëshmisë është falja e namazit. I Dërguari i All-llahut në një hadith shprehet: “*Koka e kësaj gjëje është Islami, ndërsa shtylla e saj është namazi.*”⁵² Në një Hadith të njohur Profetik urdhërohet: “*Gjëja e parë për të cilën do pyetet njeriu për punët e tij Ditën e Gjykimit është namazi.*”⁵³

Shtylla e tretë e Islamit, të cilën e përmend i Dërguari i All-llahut është dhënia e zekatit. Fjala “zekat” rrjedh nga gjuha arabe dhe ka dy kuptime kryesore: Kuptimi i parë është pastrim. Besimtari, i cili e jep Zekatin pastron pasurinë e tij nga të ndaluarat dhe zemrën e tij nga kopracia. Ndërsa kuptimi i dytë i fjalës Zekat është shtesë. Besimtari, i cili e jep Zekatin, në fakt bën që pasuria e tij të shtohet më vonë,

⁵⁰ Muslim ibn el-Haxh-xhaxh: *Sahih Muslim*, Dar el-Tajjibeh, Rijad, 2006, vëll.1, fq. 56.

⁵¹ Musnedi i Imam Ahmedit, Sunen el-Tirmidhij, etj.

⁵² El-Nisaburi, Muhammed Ibn Abdullah el-Hakim: *El-Mustedrek ala el-Sahihajn*, Dar el Ma’rifeh, Bejrut, 1998 vëll. i 2-të, Hadithi 2455.

⁵³ Tirmidhi: *Kitab el-Salat*, v. 2, Hadithi 413.

megjithëse për momentin njeriut i duket sikur pakësohet. I Dërguari i All-llahut ka thënë në një hadith: “Nuk pakësohet pasuria nga dhënia e lëmoshës...”⁵⁴

Shtylla e katërt e Islamit, që përmendet në hadith është kryerja e haxhit. Çdo besimtar musliman, mashkull apo femër, e ka për detyrë një herë në jetë të kryejë haxhin nëse plotëson disa kushte, si p.sh: të jetë i aftë nga ana shëndetësore dhe financiare, pa lënë pas borxhe, të ketë arritur moshën e adoleshencës, etj.

Haxhi, ashtu si disa rite të tjera islame është një përpjekje jo e lehtë, ngaqë besimtari përballet me shumë raste, të cilat është i detyruar t'i kalojë ato me durim. Gjithashtu gjatë haxhit, besimtari duhet t'i kryejë ritet e caktuara duke kuptuar simbolikën e tyre. Ato e ndihmojnë atë të përmirësojë botën e tij shpirtërore dhe të afrohet më afër me Krijuesin. P.sh: kur besimtari vrapon midis kodrinës Şafâ dhe Mervâ, ai përpiket të kujtojë sakrificën e zonjës Hâxher për djalin e saj, Ismailin. Kjo e bën mashkullin më të ndjeshëm ndaj femrës, duke u kujdesur më shumë për të. Kjo gjë gjithashtu e dërgon atë në një realitet tjetër, i cili është më i madh se i pari; All-llahu kujdeset më shumë dhe ka dashuri më të madhe për krijesën e Tij, sesa nëna për fëmijën e saj.

Kur besimtari plotëson kryerjen e të gjitha ritualeve të haxhit me plot besim, afrim dhe pendim tek Zoti, atëherë All-llahu (xh.sh.) ia fal atij të gjitha gjynahet e mëparshme dhe konsiderohet sikur ka lindur edhe një herë nga nëna e tij. I Dërguari i All-llahut shprehet: “*Ai, i cili kryen haxhin për hir të All-llahut, pa bërë marrëdhënie intime dhe duke mos i rënë ndesh dispozitave islame, kthehet ashtu sikur ta kishte lindur nëna.*”⁵⁵

⁵⁴ Ahmed ibn Hanbel: *Musned Ahmed ibn Hanbel*, Dar el-Hadith, Kajro, 1995, vëll. i 2-të, fq. 315.

⁵⁵ Muhammed Ibn Ismail el-Bukhari: *Sahih el-Bukhari bi sherh el-Kirmani*, Dar ihja el-Turath el-Arabij, Bejrut, bot. 2, 1981 vëll. i 8-të. fq. 60.

Shtylla e fundit e Islamit, që përmendet nga i Dërguari i All-llahut është agjërimi i muajit të Ramazanit.

Fjala “*şavm*”, e cila në gjuhën shqipe përkthehet si agjërim, rrjedh nga arabishtja, që nga aspekti gjuhësor do të thotë: të qëndruarit larg nga diçka, ndërsa në jurisprudencën islame përkufizohet si të qëndruarit larg nga ngrënia, pirja, marrëdhëniet intime, që nga çasti i agimit⁵⁶, deri në kohën e perëndimit të diellit.

Qëllimi i agjëritimit në Islam është arritja e përkushtimit dhe ruajtja nga të ligat. Në Kur'an thuhet:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُتِبَ عَلَيْكُمُ الصِّيَامُ كَمَا كُتِبَ عَلَى الَّذِينَ مِن قَبْلِكُمْ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ

“O besimtarë! Ju është urdhëruar agjërimi, ashtu si u ishte urdhëruar atyre para jush, që të mund të ruheni nga të këqijat.”⁵⁷

Shprehja “të ruheni nga të këqijat” (*tettekūn*) mund të përkthehet edhe: “që të bëheni të përkushtueshëm”.

Besimtari, duke qëndruar për një kohë të shkurtër larg nga përmbushja e nevojave të tij fizike, i jep përparësi përmbushjes së nevojave shpirtërore, duke i ngjarë qenieve qiellore, melekëve, të cilët janë gjithmonë në përputhje me urdhërat hyjnore dhe të angazhuar me përmendje ndaj Zotit.

Imam Gazaliu, në librin e tij të famshëm *Ihja’ ‘Ulūm el-Dīn*, kur shkruan rreth dimensioneve të brendshme të

⁵⁶ Koha e imsakut, para sabahut.

⁵⁷ Kur’ani (2:183).

adhurimeve islame dhe në veçanti të agjëritimit, tregon se agjërimi ndahet në tre lloje:

1. Agjërimi i zakonshëm (*savm el-‘umūm*):

Ky lloj agjërimi praktikohet nga shumë njerëz dhe është thjesht largimi nga ushqimi, pirja dhe marrëdhëniet intime.

2. Agjërimi i veçantë (*savm el-khusūs*):

Kjo do të thotë: të mbash veshët, sytë, gjuhën, duart, këmbët dhe të gjitha organet tjera larg nga gjynahi.

3. Agjërimi më i veçantë (*savm khusūs el-khusūs*):

Kjo do të thotë të agjërosh me zemër ndaj shqetësimeve dhe mendimeve të ndryshme dhe të parëndësishme të kësaj bote, duke shpërfillur në zemër çdo gjë përveç All-llahut (xh.sh.).⁵⁸

Ai i cili agjëron vetëm duke qëndruar i uritur dhe i etur dhe në të njëjtën kohë nuk e kufizon veten nga epshet, nuk e arrin objektivin e Ramazanit. Kështu që, besimtari duhet të kontrollojë me kujdes gjuhën, sytë dhe veshët e tij.

Në librin e tij “*Sherh el-Teftāzānij ‘alā el-Erbē’in el-Nevevj*”, të autorit Sa‘d el-Dīn Mas‘ūd bin ‘Umer bin ‘Abdu llāh (792/1390), i njohur si Imam Taftāzāni citohet se pjesë e agjëritimit shpirtëror është dhe agjërimi, ose qëndrimi larg nga të ndaluarat dhe prishja e këtij agjërimi me ato që All-llahu (xh.sh.) i ka lejuar. Ndërsa, një shkallë më e lartë e agjëritimit shpirtërorë është kur besimtari e fillon agjërimin duke qëndruar larg nga gjërat materiale dhe e prish atë duke

⁵⁸ Ebu Hamid el-Gazali: *Ihja ulum el-Din*, Dar el-Ma‘rifet, Bejrut, 1982, vëll. 1, fq. 234.

mbajtur veten e tij të lidhur në mënyrë konstante Ekzistencën Hyjnore (*mushābedet*), Zotin.⁵⁹

⁵⁹ Sa'd el-Din Masud bin Umer bin Abdullah: *Sherh el-Teftezanij*, Dar el-Kutub el-Ilmijet, Bejrut, 2004, fq. 80.

الحديث الرابع

عَنْ أَبِي عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ رضي الله عنه قَالَ: حَدَّثَنَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ - وَهُوَ الصَّادِقُ الْمَصْدُوقُ -: "إِنَّ أَحَدَكُمْ يُجْمَعُ خَلْقُهُ فِي بَطْنِ أُمِّهِ أَرْبَعِينَ يَوْمًا نُطْفَةً، ثُمَّ يَكُونُ عَلَقَةً مِثْلَ ذَلِكَ، ثُمَّ يَكُونُ مُضْغَةً مِثْلَ ذَلِكَ، ثُمَّ يُرْسَلُ إِلَيْهِ الْمَلَكُ فَيَنْفُخُ فِيهِ الرُّوحَ، وَيُؤَمَّرُ بِأَرْبَعِ كَلِمَاتٍ: بِكُتُبِ رِزْقِهِ، وَأَجَلِهِ، وَعَمَلِهِ، وَشَقِيٍّ أَمْ سَعِيدٍ؛ فَوَاللَّهِ الَّذِي لَا إِلَهَ غَيْرُهُ إِنَّ أَحَدَكُمْ لَيَعْمَلُ بِعَمَلِ أَهْلِ الْجَنَّةِ حَتَّى مَا يَكُونُ بَيْنَهُ وَبَيْنَهَا إِلَّا ذِرَاعٌ فَيَسْبِقُ عَلَيْهِ الْكِتَابُ فَيَعْمَلُ بِعَمَلِ أَهْلِ النَّارِ فَيَدْخُلُهَا. وَإِنَّ أَحَدَكُمْ لَيَعْمَلُ بِعَمَلِ أَهْلِ النَّارِ حَتَّى مَا يَكُونُ بَيْنَهُ وَبَيْنَهَا إِلَّا ذِرَاعٌ فَيَسْبِقُ عَلَيْهِ الْكِتَابُ فَيَعْمَلُ بِعَمَلِ أَهْلِ الْجَنَّةِ فَيَدْخُلُهَا". رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ، وَمُسْلِمٌ.

Hadithi 4

°Abdullāh ibn Mes°ūd (r.a.) thotë se i Dërguari i All-llahut, i cili është i sigurti dhe i vërteti na ka treguar: “***Secili nga ju formohet si krijesë në barkun e nënës për dyzet ditë duke qenë një pikë, pastaj bëhet si një pikë gjaku e ngjizur, pastaj bëhet si një copë mishi, pastaj i dërgohet një melek që i fryn shpirtin (në barkun e nënës) dhe urdhërohet me katër gjëra: caktimin e furnizimit (rizk) të tij, kohëzgjatjen e jetës së tij, veprat e tij dhe a do të jetë i lumtur apo i dëshpëruar. Pasha All-llahun, përpos të Cilit nuk ka Zot tjetër! Ndonjëri prej jush do të bëjë punë të banorëve të xhenetit, derisa të mos mbetet ndërmjet tij dhe xhenetit vetëm sa një kut. Pastaj e mund ajo që është shkruar, fillon të bëjë punë të banorëve të xhehenemit dhe do të hyjë në të. Një tjetër do të bëjë punë të banorëve të xhehenemit derisa të mos mbetet ndërmjet tij dhe xhehenemit sa një kut, pastaj e mund ajo që është shkruar, fillon të bëjë punë të banorëve të xhenetit dhe hyn në të.***” (Bukhārij dhe Muslim)

Tema

- Etapat e krijimit të njeriut në mitrën e nënës.
- Forca që ndikon pozitivisht për njeriun në botën tjetër.

Shpjegimi

Pjesa e parë e këtij hadithi, ku Profeti (a.s.) detajon fazat fillestare të krijimit të njeriut, vërtetohet edhe nga pajisjet e përparuara laboratorike të ditëve tona. Meqë një zbulim i tillë i detajuar ka qenë i pamundur nga njerëzit e asaj

kohe, pasqyrimi i bërë nga i Dërguari i All-llahut, mbetet një mrekulli profetike. Sqarime të tilla të detajuara rreth formimit të fëmijës në mitrën e nënës gjenden edhe në Kur'anin Famëlartë.⁶⁰

Në këtë hadith mbështetet edhe ndalimi i abortit pas kohës së hyrjes së shpirtit në trupin e foshnjës.

Kaktimin e Zotit që shkruan meleku rreth lumturisë ose dëshpërimit të personit, ose e shkruara e tij se, a do jetë nga banorët e xhennetit apo të xhehenemit, nuk do të thotë se njeriu është i programuar si një robot, por se ai është i lirë në veprimin dhe zgjedhjen e rrugëve të ndryshme në jetën e tij, nëpërmjet mendjes dhe arsyetimit. Megjithatë, All-llahu e di të ardhmen se çka do të veprojë njeriu. Këto të fshehta të së ardhmes, që janë të papërfytyruara nga njeriu, i zbresin melekëve dhe ata i ruajnë në regjistrat e tyre. Pra, shkruhet vendbanimi i njeriut në botën tjetër, sepse All-llahu e di atë që njeriu do të veprojë me përzgjedhjen e tij të lirë, megjithëse vepra ende nuk ka ndodhur.

E rëndësishme është gjithashtu të kuptuarit se njeriu nuk duhet t'i humbi shpresat duke menduar se ka kaluar një jetë të mbushur me gjynahe dhe është e pamundur hyrja e tij në xhennet. Ai mund të bindet me diçka që e bën të dëshmojë All-llahun në jetën e tij dhe ajo mbushet me lumturi. Në të njëjtën kohë, edhe ata që janë të udhëzuar në Islam, duhet të jenë të disiplinuar në praktikimin e fesë, përndryshe mund të ndodhë që njeriu, megjithëse ka qenë afër hyrjes në xhennet, por për shkak të humbjes së lidhjes me Krijuesin, gjë që e dërgon njeriun në gjynahe, mund ta bëjë atë që të jetë nga pjestarët e xhehenemit.

⁶⁰ Mund të shikosh ajetet 12-14 të sures El-Mu'minun.

الحديث الخامس

عَنْ أُمِّ الْمُؤْمِنِينَ أُمِّ عَبْدِ اللَّهِ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا،
قَالَتْ: قَالَ: رَسُولُ اللَّهِ ﷺ "مَنْ أَحْدَثَ فِي أَمْرِنَا هَذَا مَا
لَيْسَ مِنْهُ فَهُوَ رَدٌّ". رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ، وَمُسْلِمٌ. وَفِي رِوَايَةٍ
لِمُسْلِمٍ: "مَنْ عَمِلَ عَمَلًا لَيْسَ عَلَيْهِ أَمْرُنَا فَهُوَ رَدٌّ".

Hadithi 5

Përcillet nga nëna e besimtarëve, nëna e ‘Abdullāhut, ‘Āishe (r.a), e cila thotë se i Dërguari i All-llahut ka thënë: **“Kush shpik në fenë tonë diçka që s’është prej saj, refuzohet.”** (Bukhārij dhe Muslim), kurse në një transmetim të Muslimit thuhet: **“Kushdo që bën një vepër, e cila nuk është sipas fesë tonë, do të kundërshtohet.”**

Tema

Veprimi sipas mësimëve hyjnore islame

Shpjegimi

Shumë dijetarë janë shprehur se ky hadith, bashkë me hadithin e parë të këtij libri, përblehin të gjithë fenë islame.⁶¹ Hadithi i parë udhëzon besimtarin që të jetë i sigurtë në qëllimet e tij, ndërsa ky hadith e udhëzon atë në përmbushjen

⁶¹ Mund të shikosh shpjegimin e Ibn Haxher el-Askalanij: *Fet-h el-Bari’ Sherh Sahih el-Bukhari*, Dar el-Rejjan, Kajro, 1986, vëll. i 5-të, fq. 357, Hadithi 2550.

e veprës në bazë të mësimëve kuranore dhe traditës profetike, të cilat, për rrjedhojë, bëjnë që vepra të pranohet nga All-llahu (xh.sh.).

Islami është fe e kompletuar nga All-llahu (xh.sh.) prandaj nuk ka nevojë për shtesa në të. Në Kur'an thuhet: ***“Sot e përsosa për ju fenë tuaj, plotësova ndaj jush dhuntinë Time, zgjodha për ju Islamin fe...”***⁶² Prandaj, kushdo që prezanton diçka të re në Islam, duke e quajtur atë pjesë të rëndësishme të Islamit, ose si detyrim fetar që nuk ka baza në Kur'an dhe traditën Profetike (*sunneh*), duhet të kundërshtohet dhe të mos merret për bazë.

⁶² Kur'ani (5:3).

الحديث السادس

عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ النُّعْمَانِ بْنِ بَشِيرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا، قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ: "إِنَّ الْحَلَالَ بَيِّنٌ، وَإِنَّ الْحَرَامَ بَيِّنٌ، وَبَيْنَهُمَا أُمُورٌ مُشْتَبِهَاتٌ لَا يَعْلَمُهُنَّ كَثِيرٌ مِنَ النَّاسِ، فَمَنْ اتَّقَى الشُّبُهَاتِ فَقَدْ اسْتَبْرَأَ لِدِينِهِ وَعِرْضِهِ، وَمَنْ وَقَعَ فِي الشُّبُهَاتِ وَقَعَ فِي الْحَرَامِ، كَالرَّاعِي يَرْعَى حَوْلَ الْحِمَى يُوشِكُ أَنْ يَرْتَعَ فِيهِ، أَلَا وَإِنَّ لِكُلِّ مَلِكٍ حِمًى، أَلَا وَإِنَّ حِمَى اللَّهِ مُحَارِمُهُ، أَلَا وَإِنَّ فِي الْجَسَدِ مُضْغَةً إِذَا صَلَحَتْ صَلَحَ الْجَسَدُ كُلُّهُ، وَإِذَا فَسَدَتْ فَسَدَ الْجَسَدُ كُلُّهُ، أَلَا وَهِيَ الْقَلْبُ". رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ ، وَمُسْلِمٌ.

Hadithi 6

Ebū ‘Abdil-lāh, Nu‘man ibn Beshīrī përcjell se e ka dëgjuar Profetin (a.s.) duke thënë: “**Me të vërtetë, e lejuara (ḥalāl) është e qartë, dhe e ndaluara (ḥarām) është e qartë, e mes tyre ka gjëra të dyshimta, që shumë njerëz nuk i dinë. Ai që ruhet nga të dyshimtat, ka ruajtur fenë dhe nderin e tij. Ai që bie në të dyshimtat, bie në haram, sikur bariu, që kullot kopenë përreth arave që ruhen (të mos kulloten) e që gati mund të hyjë në to. Djeni se çdo mbret ka territorin që ruan; territori i All-llahut, që ruhet (për të mos u shkelur) është ai i ndalesave. Djeni se në trup**

ka një copë mishi që nëse përmirësohet, përmirësohet i tërë trupi, e nëse prishet, prishet i tërë trupi. Ajo është zemra.” (Bukhārij dhe Muslim)

Tema

- Qartësimi i të lejuarës dhe i të ndaluarës në Islam.
- Pasojat e veprave të dyshimta
- Zemra e njeriut

Shpjegimi

Islami, ndryshe nga shumë fe të tjera, i tërheq vëmendjen besimtarit në përvetësimin e disiplinës në fe. Ka shumë fragmente në Kur'an dhe thënie profetike, ku theksohet qartë të qëndruarit larg nga të ndaluarat dhe angazhimi me veprat e lejuara. Kjo, për vetë faktin se pasojat e veprave që kryhen, nuk ndikojnë vetëm në të ardhmen e jetës tonë në këtë botë, por dhe në botën tjetër, përtej vdekjes. P.sh: konsumimi i alkoolit dhe i çdo gjëje intoksikuese ndalohet në Kur'an.⁶³ Muslimani, i cili përdor këto substanca të ndalaura, jo vetëm që rrezikon shëndetin e tij në këtë botë, por dhe vendcaktimin e tij në botën tjetër. Një gjë duhet kuptuar qartë se, nëse bëhet fjalë për një rrezik, me të cilin përballemi në këtë botë, sikur të jetë edhe një sëmundje vdekjeprurëse, ajo shuhet me fundin e jetës së njeriut dhe nuk vazhdon më përtej jetës në këtë botë. Ndërsa pasojat e gjynahit përjetohen jo vetëm në këtë botë, por edhe në botën tjetër. Ato mund të jenë të përhershme, sepse njeriu në botën tjetër nuk shijon më vdekje, por është i përjetshëm.

⁶³ Mund të lexoni ajetin 90 të sures El-Maideh ku thuhet: “O ju që besuat, s’ka dyshim se vera, bixhozi, idhujt dhe hedhja e shigjetës (për fall) janë vepra të ndyta nga shejtani, pra, largohuni prej tyre që të jeni të shpëtuar.”

Në vazhdimin e hadithit, i Dërguari i All-llahut paraqet një shembull të thjeshtë, por shumë domethënës në lidhje me veprat e dyshimta. Ai na këshillon që t'i shmangemi veprave, për të cilat jemi të pasigurtë rreth rezultatit të tyre dhe për të cilat nuk dijmë se a do të shkruhen si të mira, apo si të këqija, dhe më pas, ai vendos theksin në të qëndruarit larg nga të ndaluarat.

Profeti (a.s.), pasi tregon rreth të ndaluarës, të lëjuarës dhe punëve të dyshimta, menjëherë tregon rreth zemrës së njeriut. Megjithëse në mënyrë të drejtpërdrejtë përmend zemrën fizike, ai nënkupton në mënyrë simbolike zemrën metafizike, e cila është e padukshme për syrin njerëzor. Kur'ani thekson qartë nevojën e zotërimit të një zemre të shëndoshë metafizike në ditën kur do të dalim para Zotit: ***“Ditën kur nuk bën dobi as malli, as fëmijët, (bën dobi) vetëm kush i paraqitet Zotit me zemër të shëndoshë.”***⁶⁴

Dijetarët mistikë islamë i kanë kushtuar një rëndësi të veçantë trajtimit të zemrës metafizike (*kalb*). Duke u bazuar në mësimet islame dhe arritjet e niveleve të tyre të larta shpirtërore (*mekāmat*) vihet re në librin *Sufism: A Wayfarer's Guide and Naqshbandi Way* të autorit Emīn ‘Alā el-Dīn el-Naqshbandij (1410/1990): “Në përdorimin (terminologjik) sufist, kjo nënkupton qendrën e sferës së dijes sufiste dhe ajkën e progresit shpirtëror. Në sfondin etik, emocional dhe fizik, është burim frymëzimi për shqisat morale dhe etike dhe i një dashurie të zjarrtë. Detyra e një udhëtari shpirtëror sufist është pastrimi i zemrës nga çdo e metë, sepse zemra është qendra e realitetit njerëzor; duke e pastruar, ajo arrin që mos të përmbajë asgjë përveç Dritës së Zotit Fuqiplotë. Pika më e

⁶⁴ Kur'ani: (26:88-9).

lartë e këtij qëllimi është që zemra t'i kushtohet përmendjes së All-llahut, dhikrit.”⁶⁵

Pas këtij shpjegimi rreth zemrës së njeriut lind pyetja: Ku qëndron lidhja e pjesës së parë të hadithit (ku tregohet rreth të lejuarës, të ndaluarës dhe veprave të dyshimta) dhe zemrës? E vërteta është se veprat e mira ndikojnë pozitivisht në botën shpirtërore të njeriut. I japin atij lumturi dhe qetësi shpirtërore (*sekinah*). E kundërta ndodh me veprat e këqija. Ndikimi i tyre negativ sjell dëshpërim dhe dhembje. Zemra e njeriut është ajo, e cila percepton dhe ndikohet nga veprat e mira, ose nga ato të këqija dhe për këtë arsye i Dërguari i All-llahut e përmend ndikimin e zemrës në fund të hadithit.

⁶⁵ Amin Alauddin an-Naqshbandi: *Sufism, a wayfarer's guide to the Naqshbandi way*, përkthyer nga arabishtja në anglisht nga Muhtar Holland, Louisville, 2011, Fq. 191-2.

الحديث السابع

قَالَ: ﷺ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ عَنْ أَبِي رُقَيْيَةَ تَمِيمِ بْنِ أَوْسٍ الدَّارِيِّ
"الدِّينُ النَّصِيحَةُ. قُلْنَا: لِمَنْ؟ قَالَ لِلَّهِ، وَلِكِتَابِهِ، وَلِرَسُولِهِ،
وَلِأَيِّمَةِ الْمُسْلِمِينَ وَعَامَّتِهِمْ". رَوَاهُ مُسْلِمٌ

Hadithi 7

Përcillet nga Ebū Ruḳajeh, Temīm ibn Evs el-Dāriḳ
(r.a.) se Profeti (a.s.) ka thënë: "***Feja është këshillë
(neṣiḥat).***"

-Thamë: "Për kë, o i Dërguar i All-llahut?"

-Tha: "***Për All-llahun, Librin e Tij, të Dërguarin e
Tij, prijësit e muslimanëve dhe masën e gjerë.***"
(Muslim)

Tema

Këshilla në Islam.

Shpjegimi

Ky hadith përmban një temë, pa të cilën Islami nuk mund të ketë kuptim, e ajo është këshilla (*el-naṣiḥat*). Këshilla, në këtë hadith, është theksuar deri në atë pikë, saqë edhe Islami është identifikuar me fjalën: "Këshillë". Ashtu si qëndrimi në 'Arafāt⁶⁶ identifikon haxhin dhe është shtylla

⁶⁶ Kodrinë afër qytetit të Mekës, ku haxhijtë qëndrojnë brenda një kohe të caktuar duke iu lutur Zotit për falje dhe mëshirë. Ky ritual bëhet ditën e nëntë

kryesore e tij, ashtu dhe këshilla është pjesë kryesore e Islamit. Në fakt, ajo që i dallon muslimanët nga shumë pasues të besimeve të tjera është se ata këshillojnë njëri-tjetrin për veprimin e punëve të mira dhe ndalimin nga punët e këqija. Ja si e përshkruan All-llahu në Kur'anin e Tij popullin (*umme*) musliman: ***“Ju jeni populli më i dobishëm, i ardhur për (të mirën) e njerëzve, urdhëroni për mirë, ndaloni nga veprat e këqija dhe besoni në All-llahun...”***⁶⁷

Përsa i përket kategorive, për të cilat besimtari duhet të shkëmbejë këshilla, dijetari i njohur marokian, Ahmed el-Zarrūk (899/1493), i ka kushtuar një libër të tërë shpjegimit të këtij hadithi, ku thekson: “(Përfitimi) nga këshilla e All-llahut arrihet me ndjekjen e udhëzimeve të Tij, duke ndihmuar fenë e Tij dhe duke iu dorëzuar ligjit të Tij. Përfitimi nga këshilla e të Dërguarit të Tij arrihet duke ndjekur traditën (sunnetin) e tij, duke respektuar të afërmit e tij dhe duke pasur dhembshuri për të gjithë muslimanët. Përfitimi nga këshilla e librit të Tij (Kur'anit) arrihet duke menduar rreth ajeteve të tij, duke ndjekur urdhërat e tij dhe duke përmirësuar leximin e tij. Këshilla ndaj masës së gjerë muslimane arrihet duke i nderuar, duke mbajtur qëndrim ndaj paprekshmërisë së tyre dhe duke i ndihmuar në çdo gjendje që janë. Ndërsa përfitimi i këshillës së elitës së tyre (besimtarëve) është: nështrimi ndaj rregullave të tyre (përveç atyre rregullave që bien ndesh me Islamin), miratimi i tyre, (përveç atyre që nuk shkojnë sipas dijes islame) dhe nënshtrimi ndaj të varfërve⁶⁸, për të cilët nuk ka nevojë mohimi i tyre.”⁶⁹

të muajit hënor islam (Dhu el-Hixh-xheh), nga e cila ka marrë emrin kjo ditë, dita e Arafatit (jevm arafet).

⁶⁷ Kur'ani (3:110).

⁶⁸ Të varfër ose fukara, në terminologjinë mistike islame konsiderohen ata, zemrat e të cilëve janë të privuara nga çdo gjë tjetër përveç All-llahut.

⁶⁹ Ahmed Zerruk: *El-Nasihah el-Kafijet*, Mektebet el-Imam el-Shaf'i'ij, Rijad, botimi 1, 1993, fq. 15-6.

E rëndësishme është të kuptohet se njeriu nuk duhet vetëm të japi këshilla, por dhe t'i pranojë ato. Sqarimi më lart tregon dobinë që përvetëson besimtari nga këshillimi i tij me All-llahun, Librin e Tij, të Dërguarin e Tij, elitën e besimtarëve dhe masën e gjërë të muslimanëve. Ky hadith gjendet edhe në versione të tjera transmetimesh të përafërta.

الحديث الثامن

عَنْ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ:
"أُمِرْتُ أَنْ أُقَاتِلَ النَّاسَ حَتَّى يَشْهَدُوا أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَأَنَّ
مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ، وَيُقِيمُوا الصَّلَاةَ، وَيُؤْتُوا الزَّكَاةَ؛ فَإِذَا
فَعَلُوا ذَلِكَ عَصَمُوا مِنِّي دِمَاءَهُمْ وَأَمْوَالَهُمْ إِلَّا بِحَقِّ الْإِسْلَامِ،
وَحِسَابُهُمْ عَلَى اللَّهِ تَعَالَى". رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ، وَمُسْلِمٌ.

Hadithi 8

Përcillet nga Ibn ʿUmer (r.a.) se i Dërguari i All-llahut ka thënë: *“Jam urdhëruar që t’i luftoj njerëzit derisa të dëshmojnë se nuk ka Zot tjetër përveç All-llahut dhe se Muhammedi është i dërguar i Tij, të falin namazin dhe të japin zekatin. Nëse i bëjnë këto, i kanë të mbrojtura nga unë: gjaqet dhe pasuritë e tyre, vetëm me të drejtë të Islamit, ndërsa llogaria e tyre është tek All-llahu.”*
(Bukhārij dhe Muslim)

Tema

- Rëndësia e përhapjes së mesazhit thelbësor të Islamit, që është Njësimi i All-llahut (*tevhid*).
- Vendosja e drejtësisë midis besimtarëve.

Shpjegimi

Para shpjegimit të këtyre dy temave, që përmban ky hadith është e rëndësishme bërja e një analize të shkurtër pjesës së parë të hadithit ku thuhet: ***“Jam urdhëruar që t’i luftoj njerëzit derisa të dëshmojnë se nuk ka Zot tjetër përveç All-Ilahut...”*** Nëse kjo pjesë e hadithit merret jashtë kontekstit, atëherë bie ndesh me mësimet kuranore dhe me shumë thënie profetike, që theksojnë se detyrimi me forcë për pranimin e Islamit është i ndaluar. Fatkeqësisht, disa individë, pa u thelluar në kuptimin e plotë dhe duke e marrë jashtë kontekstit këtë hadith, kanë treguar dhunë ndaj njerëzve, ndërsa disa të tjerë kanë akuzuar Islamin si fe të dhunës.

Nëse i bëjmë një analizë gjuhësore të marrë nga Kur’ani, i cili zbriti në gjuhën e pastër arabe, gjuha e të cilit konsiderohet edhe në kohët tona, si gjuha zyrtare e popujve arabë dhe baza e gramatikës së tyre, do të arrijmë në përfundimin se fjala *el-nās*, (që në gjuhën shqipe merr kuptimin e fjalës “njerëz”), nuk përfshin vetëm një kuptim. Kjo fjalë përdoret duke iu drejtuar jo vetëm të gjithë njerëzve, por dhe individëve ose grupeve shoqërore. P.sh. në Kur’an thuhet:

الَّذِينَ قَالَ لَهُمُ النَّاسُ إِنَّ النَّاسَ قَدْ جَمَعُوا لَكُمْ فَاخْشَوْهُمْ فَزَادَهُمْ إِيمَانًا
وَقَالُوا حَسْبُنَا اللَّهُ وَنِعْمَ الْوَكِيلُ

“Atyre (shokëve të peygamberit) që dikush⁷⁰ u tha: Populli idhujtar⁷¹ është tubuar t’ju sulmojë, pra kini

⁷⁰ Këtu përmendet fjala el-Nas, e cila në këtë rast nuk merr kuptimin e fjalës “njerëzit”, por “dikush”, d.m.th. një individ. Sipas disa dijetarëve të shpjegimit të Kur’anit, përmendet edhe një grup i hipokritëve, në vend të një individi. Mund të shikosh: Muhammed Ibn Ahmed ibn Ebi Bekr el-Kurtubij: *Xhami el-Ahkam el-Kur’an*, Muesseseh el-Risaleh, Damask, 2006. vëll. i 5-të, fq. 422.

frikë!’ Ajo, vetëm ua shtoi edhe më shumë besimin, e thanë: Neve na mjafton që kemi All-llahun, Ai është mbrojtësi më i mirë!’⁷²

Krahas përmendjes në Kur’an, kjo fjalë gjendet edhe në hadithe të tjera të Profetit (a.s.), ku i Dërguari i All-llahut përmend të njëjtën fjalë, *el-nās* dhe nënkupton idhujtarët. Dijetarët kanë përmendur se në këtë hadith të lartpërmendur, i Dërguari i All-llahut i drejtohet idhujtarëve.⁷³

Shtrohet pyetja: Pse idhujtarët? Nëse i referohemi historisë së Profetit (a.s.), do të gjejmë ngjarje të shumta ku idhujtarët vranë, munduan dhe plaçkitën shumë nga shokët e Profetit bashkë me familjet e tyre. U munduan ta vrisnin të Dërguarin e All-llahut dhe shkaktuan shpërnguljen e tij dhe të shumë familjeve besimtare. Ndërkohë që besimtarët jetonin në paqe në Medinë, idhujtarët i shpallën luftë disa herë Profetit dhe komunitetit të tij. Plani i tyre ishte që të zhduknin Profetin, mesazhin dhe pasuesit e tij. Profeti u urdhërua nga Zoti që të luftonte kundër tyre: **“Luftoni të gjithë idhujtarët pa dallim, ashtu siç ju luftojnë juve pa dallim, e dijeni se All-llahu është me ata që ruhen (prej të këqijave).”⁷⁴**

Hz. Muhammedi (a.s.) ishte gati të sakrifikonte çdo gjë për ruajtjen e mesazhit, për të cilin ishte dërguar, thelbi i të cilit ishte: “Nuk ka Zot tjetër përveç All-llahut, Muhammedi është i Dërguari i All-llahut (*Lā ilāhē il-lall-llāh, Muḥammed rasūlull-llāh*). Kjo thënie e Njësimit të All-llahut ishte e gjitha kundër idhujtarisë dhe politikës së idhujtarëve. Për këtë

⁷¹ Përsëri edhe këtu, në gjuhën arabe përdoret fjala el-Nas që në gjuhën shqipe merr kuptimin e një grupacioni shoqëror “populli idhujtar”.

⁷² Kur’ani (3:173).

⁷³ Mund të shikosh: Muhammed Ibn Haxher el-Askalani: *Fet-h el-Bari*, Ihja el-Turath el-Arabij, Bejrut, 1981, vëll. 1, fq. 64

⁷⁴ Kur’ani (9:36).

Profeti (a.s.) dhe pasuesit e tij do të luftonin në ruajtjen e sigurtë dhe përhapjen pa pengesa të saj.

Përsa i përket pjesës së dytë të hadithit, i Dërguari i All-llahut tregon se çdo njeri që pranon Islamin dhe kthehet në rrugën e Zotit, gëzon të drejta të barabarta me të gjithë pjestarët e tjerë të komunitetit musliman.

الحديث التاسع

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ صَخْرِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ: "مَا نَهَيْتُكُمْ عَنْهُ فَاجْتَنِبُوهُ، وَمَا أَمَرْتُكُمْ بِهِ فَأَتُوا مِنْهُ مَا اسْتَطَعْتُمْ، فَإِنَّمَا أَهْلَكَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ كَثْرَةُ مَسَائِلِهِمْ وَاخْتِلَافُهُمْ عَلَى أَنْبِيَائِهِمْ". رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ، وَمُسْلِمٌ.

Hadithi 9

Ebū Hurejra , ^cAbdur-raḥmān ibn Ṣakhr (r.a.) ka dëgjuar të Dërguarin e All-llahut (a.s.) duke thënë: ***"Qëndroni larg atyre (gjërave) që ju kam ndaluar, e për ato (gjëra) për të cilat ju kam urdhëruar, zbatojini sa të keni mundësi. Vërtet, ajo që i shkatërroi ata (popujt) para jush, ishin pyetjet e shumta dhe kundërshtimi ndaj profetëve të tyre."*** (Bukhārī dhe Muslim)

Tema

- Qëndrimi larg nga të ndaluarat dhe të punuarit me ato që Zoti ka lejuar.
- Dëmi i pyetjeve të shumta dhe pasojat e kundërshtimit të profetëve.

Shpjegimi

Përmes këtij hadithi është e rëndësishme gjithashtu të kuptuarit se është më me vlerë braktisja e një veprimi të ndaluar, sesa kryerja e një vepre të mirë. Nuk është për qëllim çvlerësimi i shpërblimeve të punëve të mira, por nëse krahasohen të dyja në shpërblim, braktisja e një vepre të ndaluar ka shpërblim më të madh. Për atë dhe në këtë hadith sqarohet: ***“Qëndroni larg atyre (gjërave) që ju kam ndaluar, e për ato (gjëra) për të cilat ju kam urdhëruar, zbatojini sa të kenë mundësi...”***

Një veçori që i dallon muslimanët nga pasuesit e feve të tjera është qëndrimi larg nga gjërat që Zoti ka ndaluar. Sidoqoftë, ka dhe nga ata që e konsiderojnë të ndaluar ngrënien e mishit të derrit dhe nuk e përdorin atë, por për sa i përket tipareve negative, siç është gënjeshtria, përçarja dhe futja e ngatërresës midis njerëzve, nuk i trajtojnë të tilla. Gjithashtu, ka dhe nga ata që i japin rëndësi ndalesave sipërfaqësore dhe nuk përqendrohen në ndalimin e epshit, i cili është burimi i veprave shkatërruese. Në fakt, ndalimi i epshit bën që njeriu t'i ruhet gjynahit dhe bëhet shkak për të, të përfitojë parajsën e Zotit në botën tjetër. Në Kur'anin Famëlartë përmendet:

وَأَمَّا مَنْ خَافَ مَقَامَ رَبِّهِ وَنَهَى النَّفْسَ عَنِ الْهَوَىٰ ﴿٤٠﴾ فَإِنَّ الْجَنَّةَ هِيَ الْمَأْوَىٰ

“E kush iu frikësua paraqitjes para Zotit të vet dhe ndaloi veten prej epsheve, xhenneti është vendi i tij.”⁷⁵

Në librin e tij të famshëm *Kitab el-Lumâ*, të dijetarit mistik Ebū Naşr el-Serrāxh (378/988) përmendet se dijetari

⁷⁵ Kur'ani (79:40-1).

islam Ibn Khubejk ka thënë: “Personi, i cili frikësohet nga egoja (*nefs*) e tij më shumë sesa nga djalli, e konsideroj si një njeri që frikësohet nga rënia në gabime.”⁷⁶

Përsa i përket pyetjeve të shumta që përmenden në këtë hadith, Islami nuk është kundër njeriut që pyet, por është kundër pyetjeve që bëhen me qëllim të keq, të nxituara ose atyre të shumta e të panevojshme. Pyetjet e shumta dhe të panevojshme bëhen shkak për fillimin e dyshimit. Në fakt, në Kur'an ka një kapitull të tërë, i cili është dhe kapitulli më i gjatë në Kur'an, që quhet “*kapitulli i lopës*” (*surja el-Bekaret*). Një nga ngjarjet e rëndësishme që përmendet në këtë kapitull është dhe ajo e popullit të Musait (a.s.) dhe lopës, të cilën ishin urdhëruar që ta flijonin. Zoti do të bënte mrekulli me mishin e saj, të cilin pasi ta vendosnin në trupin e një personi të vdekur, do të ringjallej dhe do të tregonte se kush ishte vrasësi i tij. Njerëzit filluan të pynin Musain se çfarë lope duhej të flijonin duke përfshirë edhe ngjyrën e saj. Zoti nuk i kishte kërkuar atyre të shkonin në detaje duke pyetur për zgjedhjen e lopës, por thjesht të zgjedhnin një lopë dhe ta flijonin atë. Zoti tregon se nga pyetjet e shumta për të cilat kritikohen në Kur'an dhe nga mosbindja e tyre, për pak nuk do e flijonin.⁷⁷ Pas pyetjeve të bëra dhe përgjigjeve, u caktua të flijohej një lopë që pronari i saj vuri një çmim të madh për blerësit dhe për këtë në Kur'an thuhet se “gati nuk e flijuan”, ngaqë çmimi ishte i lartë. I Dërguari i All-llahut në një hadith të saktë, që transmetohet nga Ibn 'Abbās (r.a.) tregon rreth ngjarjes: “Do u mjaftonte sikur të flijonin çfarëdo lloj lope, por ia bënë të vështirë vetes së tyre dhe All-llahu ua

⁷⁶ Ebu Nasr el-Serraxh: *Kitab Luma'*, Dar el-Kutub el-Hadith bi Misr, Kajro, 1960, fq. 90.

⁷⁷ Kur'ani (2:71).

vështirësoi.”⁷⁸ Ky shembull tregon rëndësinë e kufizimit të njeriut në bërjen e pyetjeve të panevojshme.

Një anë tjetër negative e pyetjes së panevojshme është se ajo zë mendjen dhe kohën e njeriut, duke i kufizuar atij veprimin e punëve të mira. Kjo ngjason me shembullin e zyrtarëve të paaftë, vëmendja e të cilëve është në burrokraci e fjalë dhe jo në kryerjen e veprave ose në shërbim ndaj popullit.

⁷⁸ Xhelal el-Din Mehal-li dhe Xhelal el-Din el-Sujuti: *Tefsir el-Xhelalejn*, el-Mekteb el-Islamij, Bejrut, botim i veçantë I ministrisë së fesë për Çështjet Islame të Shtetit Katar, fq. 11.

الحديث العاشر

"إِنَّ اللَّهَ ﷻ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ
طَيْبٌ لَا يَقْبَلُ إِلَّا طَيِّبًا، وَإِنَّ اللَّهَ أَمَرَ الْمُؤْمِنِينَ بِمَا أَمَرَ بِهِ
الْمُرْسَلِينَ فَقَالَ تَعَالَى: "يَا أَيُّهَا الرُّسُلُ كُلُّوا مِنَ الطَّيِّبَاتِ
وَاعْمَلُوا صَالِحًا"، وَقَالَ تَعَالَى: "يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُلُّوا
مِنْ طَيِّبَاتِ مَا رَزَقْنَاكُمْ" ثُمَّ ذَكَرَ الرَّجُلُ يُطِيلُ السَّفَرَ
أَشْعَثَ أَعْبَرَ يَمُدُّ يَدَيْهِ إِلَى السَّمَاءِ: يَا رَبَّ! يَا رَبَّ!
وَمَطْعُمُهُ حَرَامٌ، وَمَشْرَبُهُ حَرَامٌ، وَمَلْبَسُهُ حَرَامٌ، وَغُذِّي
بِالْحَرَامِ، فَأَنَّى يُسْتَجَابُ لَهُ؟". رَوَاهُ مُسْلِمٌ

Hadithi 10

Ebû Hurejra (r.a.) tregon se i Dërguari i All-llahut ka thënë: *"Vërtet All-llahu i Madhëruar është i Mirë dhe nuk pranon tjetër përveç të mirës. All-llahu (xh.sh.) urdhëroi besimtarët ashtu siç urdhëroi Profetët duke thënë: "O ju të dërguar, hani atë që është e lejuar dhe punoni vepra të mira!" Poashtu tha: "O ju që besuat, hani nga të mirat që ju kemi dhënë!" Pastaj përmendi njeriun që ka udhëtuar gjatë, shpupurisur dhe i pluhurosur, që ngre duart lart nga qielli, duke thënë: O Zoti im! O Zoti im! Ndërkohë që ushqehet nga e ndaluara (haram), pi nga e ndaluara, vishet nga e ndaluara, është ushqyer me (ushqim) të ndaluar, e si t'i përgjigjet (lutjes) së tij?!"* (Muslim)

Tema

- Pasojat pozitive që vijnë si shkak i të qënurit i qëndrueshëm në të lejuarat e Zotit.

Shpjegimi

Shprehja: ***“Vërtet All-llahu i Madhëruar është i Mirë dhe nuk pranon tjetër përveç se të mirës”*** dhe vazhdimësia e këtij hadithi nxit besimtarin në balancimin midis veprave të dukshme dhe ato të brendshme. Kjo gjë dallohet qartë përmes ndërthurjes së fjalive në këtë hadith. Përmendet ushqimi i mirë dhe i lejuar, veprat e mira dhe mirësia e Krijuesit. Ushqimi simbolizon punët sipërfaqësore, veprat e mira kanë të bëjnë me zemrën ndërsa mirësia e All-llahut tregon pranimin e veprave dhe shpërblimin e tyre.

Përmendet gjithashtu dhe fraza: ***“All-llahu (xh.sh.) urdhëroi besimtarët ashtu siç urdhëroi Profetët”*** që tregon se, veprat e mira, adhurimet dhe qëndrimi larg i gjërave të ndaluara, nuk ka qenë diçka e veçantë për të cilat janë urdhëruar vetëm profetët, por i gjithë njerëzimi. Prandaj është e papranueshme thënia e disave kur shprehen duke thënë se ata kanë qenë profetë dhe janë të detyruar të ndjekin udhëzimet hyjnore, ndërsa ne jemi njerëz të thjeshtë dhe s’mund të veprojmë si ata.

Muslimanët janë të nxitur nga All-llahu (xh.sh.) të ndjekin shembullin e Hz. Muhammedit (a.s.) në mënyrë të vazhdueshme gjatë jetës së tyre. Thuhet në Kur’an:

لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللَّهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ لِّمَن كَانَ يَرْجُو اللَّهَ وَالْيَوْمَ
الْآخِرَ وَذَكَرَ اللَّهَ كَثِيرًا

“Në të Dërguarin e All-llahut ka një shembull të mrekullueshëm për atë, që shpreson tek All-llahu dhe Dita e Fundit dhe e përmend shumë All-llahun.”⁷⁹

Mirësia e Krijuesit ndaj njeriut shfaqet edhe në shumëllojshmërinë e produkteve të ndryshme që ka krijuar për njeriun, në mënyrë që ai të ushqehet. Megjithatë, shumë nga njerëzit i lënë mënjanë këto të mira dhe drejtohen nga produkte, të cilat jo vetëm që dëmtojnë shëndetin, por dhe intelektin e njeriut. Duke u dëmtuar shëndeti, njeriu bëhet më pak i aftë për kryerjen e detyrimeve, qofshin ato fetare apo shoqërore. Ndërsa, dëmtimi i intelektit, që mund të shkaktohet nga përdorimi i alkoolit, drogës dhe produkteve të tjera intoksikuese, e largon njeriun me Krijuesin, duke e bërë atë më pak të ndërgjegjshëm ndaj Tij.

Në këtë hadith, i Dërguari i All-llahut përmend edhe ajetin Kur'anor ku thuhet:

كُلُوا مِنْ طَيِّبَاتِ مَا رَزَقْنَاكُمْ

“Hani nga të mirat që ju kemi dhënë!”⁸⁰

Ky ajet thekson përdorimin e produkteve që janë të pastra dhe ushqyese, e jo në përdorimin e ushqimeve që janë të përpunuara dhe me pak veti ushqyese. Këto lloj ushqimesh kanë shkaktuar sëmundje të ndryshme dhe vdekje të njëpasnjëshme në mbarë botën. Në vitet e fundit institutet e larta arsimore dhe organizata të ndryshme bëjnë thirrje në përdorimin e produkteve natyrale, gjë që do të mënjanojë shumë sëmundje të ndryshme, duke përfshirë dhe ato kanceroze. Ndërsa Kur'ani thekson për përdorim të

⁷⁹ Kur'ani (33:21).

⁸⁰ Kur'ani (7:160).

ushqimeve të mira dhe të pastra më shumë se 1400 vjet përpara.

Për ta bërë dhe më të kuptueshëm hadithin, i Dërguari i All-llahut e mbyll atë me një shembull duke përmendur njeriun, i cili është ushqyer, është veshur dhe ka pirë nga të ndaluarat. Meqënëse All-llahu nuk pranon përveçse të mirës, atëherë si t'i pranohet lutja atij? E rëndësishme është të kuptohet se të ndaluarat për muslimanin nuk janë vetëm mishi i derrit, pijet alkoolike dhe produktet tjera që kanë përmbajtje të ndaluar, por dhe ato gjëra, të cilat në parim janë të lejuara, por mënyrat e përvetësimit të atyre janë të ndaluara, si p.sh: nëse dikush vjedh një produkt, i quhet gjynah, jo vetëm vjedhja e atij produkti, por dhe përdorimi i tij.

الحديث الحادي عشر

عَنْ أَبِي مُحَمَّدٍ الْحَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ سِبْطِ رَسُولِ
اللَّهِ ﷺ وَرِجَالِهِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا، قَالَ: حَفِظْتُ مِنْ
رَسُولِ اللَّهِ ﷺ "دَعَا مَا يُرِيكَ إِلَى مَا لَا يُرِيكَ".

رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ ، وَالتَّسَائِيُّ، وَقَالَ التِّرْمِذِيُّ: حَدِيثٌ حَسَنٌ
صَحِيحٌ.

Hadithi 11

Ebū Muḥammed Ḥasen ibn ‘Alī ibn Ebī Ṭālib, nipi i
të Dërguarit të All-llahut, atë të cilin Profeti (a.s.) e donte
shumë, thotë: “Kam mbajtur mend nga i Dërguari i All-llahut
(a.s.): “***Lëre atë që të bën të dyshosh dhe në vend të saj
zgjidh atë që nuk të bën të dyshosh.***” (Tirmīdhij dhe
Nesāij) Tirmīdhij thotë: hadithi është i mirë, i saktë (*ḥasen
ṣaḥīḥ*).

Tema

Largimi nga punët e dyshimta bën që besimtari mos të
bie në të ndaluarën (*ḥarām*)

Shpjegimi

Ky hadith është vetëm një pjesë e shkëputur nga përmbledhja e Imam Tirmidhiut dhe e Imam Nesaiut.

Mesazhi i tij vlen për të gjithë, por në veçanti për besimtarët e përkushtuar.

Përsa i përket praktikuesve fillestarë të fesë islame, në fillim ata duhet të përqendrohen në largimin maksimal nga të ndaluarat dhe më pas të përqendrohen në shmangien e tyre nga veprat e dyshimta.

Një kuptim tjetër që nxirret nga ky hadith është që besimtari t'i kushtojë një rëndësi të madhe braktisjes së mendimeve të dyshimta në Islam, që vijnë nga frymëzimi negativ i djallit të mallkuar, i cili mundohet ta largojë çdo njeri nga rruga e drejtë. Një prej metodave të tij është frymëzimi i mendimeve të dyshimta tek njerëzit, të cilat sjellin mendime që të bëjnë të dyshosh në Zotin, melekët, Ditën e Gjykimit, etj. Ndërsa për ata që i largohen djallit dhe pëshpëritjeve të tij, Zoti atyre ia qartëson ndjekjen e rrugës së drejtë. Në Kur'an thuhet:

إِنَّ الَّذِينَ اتَّقَوْا إِذَا مَسَّهُمْ طَائِفٌ مِّنَ الشَّيْطَانِ تَذَكَّرُوا فَإِذَا هُمْ مُبْصِرُونَ

“Ata që i frikësohen All-llahut, kur u vjen ndonjë mendim i lig nga djalli, i kujtojnë (urdhrat e Tij), e atëherë e shohin rrugën e drejtë.”⁸¹

⁸¹ Kurani (7:201).

الحديث الثاني عشر

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ "مَنْ
حُسِّنَ إِسْلَامُ الْمَرْءِ تَرَكَهُ مَا لَا يَغْنِيهِ". حَدِيثٌ
حَسَنٌ، رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ، ابْنُ مَاجَه

Hadithi 12

Ebū Hurejrah (r.a.), transmeton se i Dërguari i Allahut ka thënë: “*Pjesë e hijeshisë së Islamit të individit është braktisja e asaj që s’ka të bëjë me të.*” Hadith i mirë (*hasen*), që e transmeton Tirmīdhī dhe të tjerë.

Tema

Largimi i njeriut nga ajo që s’i përket atij

Shpjegimi

Hadithi është shumë i shkurtër por përmban një mesazh të madh. Kërkohet nga njeriu largimi nga ajo që s’i përket.

Në shpjegimin e *Ṣaḥīḥ Muslim* të Imam Neveviut dhe të disa dijetarëve të tjerë, citohet thënia me vlerë e dijetarit të njohur të Marokut, Abdullah Ibn Ebi Zejd (385-996), i cili përmbledh të gjithë hadithet profetike në katër hadithe. Një

nga këto katër hadithe është dhe hadithi i mësipërm, ku i Dërguari i All-llahut thotë: “***Pjesë e hijeshisë së Islamit të individit është braktisja e asaj që s’ka të bëjë me të.***”⁸²

Pasojat negative të shqetësimit të njeriut me ato gjëra që nuk i takojnë mund të jenë të shumta, por një prej tyre mund të ketë pasoja më të rënda siç është: koha, të cilën shumë njerëz e shpenzojnë në mënyrë të padobishme.

Koha është dhuratë e Zotit ndaj njeriut që ta shfrytëzojë atë. Është gjithashtu edhe provë për të, përmes së cilës njeriu fiton shpërblimet e Krijuesit ose i humb ato. Prandaj, shfrytëzimi i saj në punë që nuk i takojnë individit, është humbje e një dhurate të çmuar, për të cilën njeriu do të përgjigjet.

Mendo sikur të kesh një thes me para dhe çdo ditë të dalësh para liqenit dhe të hedhësh një shumë të madhe të hollash në ujë. Ky është një veprim pa kuptim dhe nuk ka asnjë përfitim, përveçse humbje kapitali dhe pasiguri në të ardhmen. Kështu është dhe me atë, i cili e humb kohën duke u shqetësuar për ato gjëra që nuk i takojnë.

Besimtarët e devotshëm e shfrytëzojnë kohën maksimalisht duke qenë të vetëdijshëm se në kohën, fshihet investimi i tyre për botën tjetër. Shembulli që do të përmend më poshtë tregon shkallën e ndjeshmërisë ndaj kohës që kanë pasë njerëzit e afruar me Zotin (*evlija*). Transmetohet se Hasan Bin Şinvân, duke u ulur nga kati i parë i një shtëpije, pyeti të zotin e saj se kur është ndërtuar ky kat. Me sa kuptohet ishte një pyetje që nuk kishte rëndësi. Pas pak, ai u pendua për pyetjen e kotë dhe iu drejtua vetes së tij (*nefi*) me këto fjalë: “Ti je duke humbur kohën tënde të çmuar me gjëra

⁸² Ebi Abdullah el-Razi: *Meshjekhah Ebi Abdullah el-Razi*, Dar el-Hixhreh, Rijad, 1994, fq. 196.

të parëndësishme.” Për këtë gjë, ai qau gati një vit të tërë.⁸³ Ky shembull tregon ndjeshmërinë e njeriut të afruar me Zotin (*velij*), i cili megjithëse nuk i bëri keq askujt dhe nuk tha diçka absurde, e ndjeu veten keq sepse pyeti për diçka të panevojshme. Sot, njerëzit e shtresave të ndryshme shoqërore, kanë nevojë të reflektojnë mbi këto shembuj, sepse shumë individë, jo vetëm që përzihen në punët që nuk u takojnë, por shkaktojnë edhe dëme të ndryshme ndaj të tjerëve.

⁸³ Ebu Hamid Gazali: *Minhaxh el-Abidin*, Muesseseh el-Risaleh, botimi 1, Bejrut, 1989, fq. 139.

الحديث الثالث عشر

عَنْ أَبِي حَمْزَةَ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ خَادِمِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ
عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: "لَا يُؤْمِنُ أَحَدُكُمْ حَتَّى يُحِبَّ لِأَخِيهِ مَا
يُحِبُّ لِنَفْسِهِ". رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ، وَمُسْلِمٌ.

Hadithi 13

Ebū Ḥamzah, Enes ibn Mālik, shërbëtori i të Dërguarit të All-llahut, transmeton nga Profeti (a.s.), i cili ka thënë: ***“Asnjë nga ju nuk beson, derisa të dëshirojë për vëllain e tij atë që dëshiron për veten e tij.”*** (Bukhārij dhe Muslim)

Tema

Përkujdesja e besimtarit ndaj të tjerëve.

Shpjegimi

Ky hadith, ashtu si dhe hadithi para tij, sipas dijetarit Abdullah Ibn Ebi Zejd, është një nga katër hadithet bazë të moralit islam.⁸⁴

I Dërguari i All-llahut e lidh altruizmin (*el-ithār*) me besimin. Kjo gjë tregon lidhjen e fortë të besimit me praktikën.

⁸⁴ Shiko shënimin 33.

Në këtë hadith përmendet fraza: “**vëllain e tij**”. Sipas shumë dijetarëve, “vëllai i besimtarit” i nënkuptuar këtu, nuk është vetëm vëllai i tij nga gjaku, por dhe ai nga besimi dhe njerëzimi. Për secilën nga këto tre kategori, besimtari ka detyrime të caktuara. Për vëllain e tij nga gjaku ai është i detyruar të tregojë dashuri dhe respekt, ta ruajë lidhjen e ngushtë familjare etj. Ndërsa për vëllain e tij në Islam është i detyruar ta përshendesi atë, të lutet për të, ta ndihmojë, ta vizitojë, etj. Përsa i përket vëllait të tij në njerëzim, ai duhet të dëshirojë për të, që të, udhëzimin, ashtu siç dëshiron për veten e tij të jetë i udhëzuar në rrugën e drejtë. E gjitha kjo është pjesë e sakrificës dhe altruizmit ndaj të tjerëve. Dhe sa më shumë që besimtari të ndihmojë dhe të sakrifikojë për të tjerët, aq më shumë do të gjejë lumturi në këtë botë dhe në botën tjetër.

Dëshira që të duash për tjetrin atë që do për veten arrihet përmes dobësimit të egos (*nefs*). Kur njeriu e ka egon e zhvilluar, interesi i tij ndalet tek vetja e tij dhe është aq i preokupuar me përmbushjen e epsheve, saqë është pothuajse i pavetëdijshëm se ç’ndodh përreth. Megjithëse herë pas here shfaq interesim në të qënurit pranë të tjerëve, nuk është asgjë përveçse hipokrizi dhe dëshirë që ta bind veten e tij dhe të tjerët se ende ekzistojnë në të copëza mirësie. Në këtë gjendje distancimi midis zemrës së individit dhe Zotit, qëndron një mur i trashë, i cili nuk bie, përveçse me dobësimin e egos.

Historia islame na tregon se kur emigrantët e qytetit të Mekës mbërritën në Medine, Profeti (a.s.) qysh në fillim bëri vëllazërimin nëmes tyre. Ai e bëri këtë me plot bindje se vëllazërimi midis besimtarëve është shtysë kryesore për ruajtjen e harmonisë komunitare. Frytet e këtij vllazërimi përshkruhen në Kur’an me këto fjalë:

وَالَّذِينَ تَبَوَّءُوا الدَّارَ وَالْإِيمَانَ مِنْ قَبْلِهِمْ يُحِبُّونَ مَنْ هَاجَرَ إِلَيْهِمْ وَلَا
يَجِدُونَ فِي صُدُورِهِمْ حَاجَةً مِّمَّا أُوتُوا وَيُؤْثِرُونَ عَلَىٰ أَنْفُسِهِمْ وَلَوْ كَانَ بِهِمْ
خَصَاصَةٌ ۚ وَمَنْ يُوَقِّ شُحَّ نَفْسِهِ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ

“Ndërsa ata që banojnë në Medinë dhe që e kanë pranuar besimin qysh më parë, i duan mërgimtarët që vijnë në Medinë dhe në zemrat e tyre nuk ndjejnë kurrfarë rëndimi për atë që u është dhënë atyre, por duan t’u bëjnë më mirë mërgimtarëve sesa vetes, edhe pse vetë janë nevojtarë. Kushdo që ruhet nga lakmia e vetvetes, me siguri që do të jetë fitues.”⁸⁵

⁸⁵ Kur’ani (59:9).

الحديث الرابع عشر

"لَا يَحِلُّ دَمٌ صَلَّى قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَنْ ابْنِ مَسْعُودٍ
إِلَّا بِأَحَدٍ ثَلَاثٍ: الثَّيِّبُ الزَّانِي، وَالنَّفْسُ أَمْرِيٍّ مُسْلِمٍ
بِالنَّفْسِ، وَالتَّارِكُ لِدِينِهِ الْمُفَارِقُ لِلْجَمَاعَةِ". رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ،
وَمُسْلِمٌ

Hadithi 14

Nga Abdullah ibn Mes'ūd transmetohet se i Dërguari i All-llahut ka thënë: “***Nuk lejohet gjakderdhja e personit musliman që dëshmon se nuk ka Zot tjetër përveç All-llahut dhe se unë jam i Dërguari i All-llahut, përveçse në tre raste: Kur i martuari kryen marrëdhënie seksuale jashtë martesore (zinā), jeta për jetë⁸⁶ dhe ai që lë fenë e tij dhe braktis rrethin Musliman (komunitetin).***” (Bukhārij dhe Muslim)

Tema

- Rëndësia e mbrojtjes së jetës së besimtarit.
- Ruajtja e komunitetit musliman nga humbja, përçarja dhe shkatërrimi.

⁸⁶ Kur një person vret një tjetër padrejtësisht, atëherë vrasësi duhet të vritet. Për më shumë të dhëna shiko shpjegimin e hadithit.

Shpjegimi

Është me të vërtetë tragjedi ajo që ndodhi me muslimanët në shekullin XX dhe ajo që po ndodh në shekullin XI. Që nga shkatërrimi i Hilafetit Islam⁸⁷ luhet me jetën e muslimanëve në vende të ndryshme të botës, si askund tjetër. Gjaku i tyre derdhet për interesa personale, qofshin ato nga jomuslimanë ose dhe nga vet ata që e quajn vehten muslimanë, por në të vërtetë s'kanë asgjë të përbashkët me Islamin, përveç emrit. Ja se sa rëndësi i kushton Profeti (a.s.) jetës së besimtarit në një thënie tjetër: “**Abuzimi ndaj besimtarit tregon vepër djallëzore, ndërsa luftimi (kitāl) ndaj tij tregon mosbesim (ndaj Zotit).**”⁸⁸ Sipas këtij hadithi tregohet se lufta ndaj besimtarit tregon mosbesim ndaj Zotit, kuptohet se vrasja e tij ka pasoja edhe më të mëdha.

Në pjesën tjetër të hadithit, i Dërguari i All-llahut tregon rreth kategorive të atyre që nga krimet e bëra dënohen me vdekje. Kjo pjesë e hadithit, shpeshherë merret jashtë kontekstit dhe lind dyshime në ata që kanë një kuptim të dobët dhe të ngushtë rreth Islamit dhe qëllimeve të tij.

Islami, mbi të gjitha synon të vendosë moralin e shëndoshë, besimin e pastër dhe rregullin në shoqëri. Që nga mënyra e të falurit, edukimi shpirtëror, marrëdhëniet midis njerëzve dhe deri tek trajtimi i kafshëve dhe i bimëve, tregohet një disiplinë e veçantë. Prandaj, ashtu si shumë kombe ose bashkësi fetare, edhe feja jonë ka kufijtë e vet që nuk duhen kaluar. Në të kundërtën ka rrjedhoja. Ruajtja e këtyre kufijve nuk nxitet vetëm nga Islami, por edhe nga fé të tjera, të cilat ndajnë të njëjtat parime, megjithëse quhen si të parëndësishme nga shumë shoqëri të sotme të modernizuara.

⁸⁷ Qeveria që udhëhiqet në bazë të kushtetutës islame dhe e cila ka një udhëheqës kryesor për të gjithë botën islame.

⁸⁸ Muslim ibn el-Haxh-xhaxh: *Sahih Muslim*, fq. 48.

Para shpjegimit të shkurtër të tre kategorive të njerëzve që përmenden në këtë hadith, e shoh të rëndësishme të përmend faktin se Kushtetuta Islame (*sheriati*) ka për bazë ruajtjen e pesë parimeve të larta (*el-daruri-jât el-khams*), pa të cilat një popull nuk mund të ketë siguri. Një prej tyre është dhe ruajtja e jetës së njeriut.⁸⁹ Në fakt, Islami shkon edhe më tej duke i vënë rëndësi jo vetëm ruajtjes së jetës së njeriut, por dhe zhvillimit të saj. Në Kur'an thuhet:

وَمَنْ أَحْيَاهَا فَكَأَنَّمَا أَحْيَا النَّاسَ جَمِيعًا

“...dhe, nëse dikush shpëton një jetë, është sikur të ketë shpëtuar jetën e krejt njerëzve.”⁹⁰

Përsa i përket kategorisë së tretë që përmendet në këtë hadith e shoh të arsyeshme të përmend një fjalë të urtë që thotë: “Nëse i ikën morali një populli, edhe ai popull ikën gjithashtu me të.” Marrëdhëniet intime jashtë martesore midis një burri dhe nje gruaje kanë ndëshkim të rëndë në Islam, sepse nxisin prishjen e moralit në shoqëri. Sidoqoftë, për marrjen e dënimit kapital me vdekje, mashkulli dhe femra duhet të shihen me imtësinë më të madhe nga të paktën katër dëshmitarë, përndryshe nuk vendoset ndëshkimi mbi ta.⁹¹ Për arritjen e një shkalle të tillë, ky akt duhet të arrijë pothuajse të bëhet publik, pa marrë parasysh se kush mund t’i shikojë e kush jo. Arritja e këtij akti në këtë shkallë, s’është asgjë tjetër përveçse nismë për prishjen e moralit në popull. Lëshimi i këtij dënimi dhe i dënimeve të tjera duhet të nxirret nga vendimi i gjykatës dhe jo përmes vendimit dhe ekzekutimit

⁸⁹ Shiko Ahmed el-Rejsunij: *Nadharijeh el-Mekasid inde el-Imam el-Shatibij*, El-Me^hhed el-Alemij li el-Fikr el-Islamij, fq. 172.

⁹⁰ Kur’ani (5:32).

⁹¹ Shiko Bedri el-Din el-Ajni el-Hanefij: *El-Binajeh Sherh el-Hidajeh*, Dar el-Kutub el-Ilmijeh, Bejrut, 2000, vëll. i 6-të, fq. 260.

individual, gabim i cili vazhdon ende sot të praktikohet në disa vende.⁹²

Vendimi me vdekje nga gjykata, i një personi për vrasje, ka qenë dhe vazhdon të jetë një fenomen aktual në shumë shtete të botës, duke përfshirë dhe ato perëndimore. Nëse vrasja kryhet për motive mbrojtëse ose pa dashje, atëherë për vrasësin mund të ketë vendime të tjera në vend të vendimit me vdekje.⁹³

Përsa i përket kategorisë së tretë që përmendet në këtë hadith, ajo ka shkaktuar një reagim të kundërt të shumë njerëzve (në veçanti në botën perëndimore), të cilët fatkeqësisht e marrin këtë pjesë të hadithit jashtë kontekstit, duke e ngjyrosur Islamin si fe, e cila nuk njeh lirinë fetare dhe të drejtën e individit në zgjedhjen e fesë. Nëse kthehemi tek ajetet kur'anore do të gjejmë përgjigje të qarta në lidhje me këtë, ku thuhet:

لَا إِكْرَاهَ فِي الدِّينِ ۖ قَدْ تَبَيَّنَ الرُّشْدُ مِنَ الْغَيِّ

“S’ka detyrim në fé, sepse tashmë është dalluar e drejta nga e shtrembëra!...”⁹⁴

Gjithashtu në Kur’an përmendet:

وَقُلِ الْحَقُّ مِنْ رَبِّكُمْ ۚ فَمَنْ شَاءَ فَلْيُؤْمِنْ وَمَنْ شَاءَ فَلْيُكْفُرْ

“Dhe thuaj: E vërteta është nga Zoti juaj. Kush të dojë, le të besojë e kush të dojë, le të mohojë!...”⁹⁵

⁹² Mund të shikosh Muhammad Ata Alsidd Sidahmad: *The Hudud*, al-Basheer Publication, Malejzi, 1995, fq. 118.

⁹³ Mund të shikosh Bedr el-Din el-Ajnij el-Hanefij: *Binajeh Sherh el-Hidajeh*, vëll. I 13-të, fq. 104.

⁹⁴ Kur’ani (2:256).

Këto ajete dhe shumë të tjera në Kur'an, tregojnë qartë se Islami është fé, e cila pranohet përmes besimit me mendje dhe zemër dhe jo përmes detyrimit me forcë.

Në kohën e Profetit (a.s.), në qytetin e Medines, pas ngritjes së shtetit islam, ka pasë hipokritë për besimin e të cilëve i Dërguari i All-llahut ka qenë në dijeni përmes Kur'anit.⁹⁶ Megjithatë, ai asnjëherë nuk i shfaqti ata dhe nuk mori masa ndaj ekzekutimit të tyre, sepse nuk e shfaqën haptazi mosbesimin, pasi kishin pranuar Islamin. Ata që braktisnin Islamin në kohën e Profetit, por edhe pas tij, bëheshin armiq të Islamit, duke iu bashkangjitur forcave kundërshtarë të muslimanëve. Tradhtarë të tillë paraqesin rrezik më të madh se sa armiku i thjeshtë, për arsye të dhënave të shumta që kanë rreth gjendjes sociale, ekonomike, ushtarake dhe politike të muslimanëve dhe për të cilat nuk do të ngurrojnë t'i shfaqin në prani të armiqve të Islamit. Ky akt, në terminologjitë e shteteve moderne, quhet spiunazh dhe në shumë vende të botës dënimi për spiunazh është dënimi me vdekje.

Në jetën e Profetit (a.s.) dhe shokëve të tij nuk rakisim shembuj ku i Dërguari i All-llahut mundohet të hetojë besimin e njerëzve. Jo vetëm kaq, por ai zotëri i këshillonte njerëzit që të mëshironin njëri-tjetrin duke përmendur se nëse e bëjnë një gjë të tillë do të mëshirohen nga Zoti Mëshirëplotë. Në një thënie tjetër të Profetit (a.s.) thuhet: ***“Falni ndëshkimin (hudūd) njëri tjetrit. Por nëse një çështje arrin tek unë (bëhet përfundimtare dhe e vendosur), atëherë ndëshkimi bëhet i pashmangshëm.”***⁹⁷

⁹⁵ Kur'ani (18:29).

⁹⁶ Mund të shikosh suren el-Munafikun, (Hipokritet).

⁹⁷ Ebi Abdil-lah el-Hakim el-Nejsaburi: *El-Mustedrek ala el-Sahihajni*, Dar el-Haramajn, Kajro, 1997, vëll. i 4, fq. 537

الحديث الخامس عشر

قَالَ: "مَنْ كَانَ ﷺ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ
يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ فَلْيُكُلْ خَيْرًا أَوْ لِيَصُمْتُ، وَمَنْ
كَانَ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ فَلْيُكْرِمْ جَارَهُ، وَمَنْ كَانَ
يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ فَلْيُكْرِمْ ضَيْفَهُ". رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ ،
وَمُسْلِمٌ

Hadithi 15

Ebū Hurejrah (r.a) transmeton se i Dërguari i All-llahut ka thënë: “*Kush beson All-llahun dhe Ditën e Gjykimit, le të thotë fjalë të mira ose të heshtë. Kush beson All-llahun dhe Ditën e Gjykimit le ta nderojë fqinjin. Kush beson All-llahun dhe Ditën e Gjykimit, le ta nderojë mysafirin.*” (Bukhārij dhe Muslim)

Tema

- Kontrollimi i shprehjes
- Nderimi ndaj të tjerëve

Shpjegimi

Të dy temat kryesore që parashtrohen në këtë hadith kanë lidhje me formimin islam të njeriut.

Njeriu, për të arritur ndaljen e djallëzirave që dalin nga goja e tij, duhet në fillim të merret me pastrimin e zemrës nga egoja, dëshirat dhe qëllimet negative. Ai gjithmonë shpreh atë që ka përbrenda. Prandaj dhe Profeti Muhammed (a.s.) përmes këtij hadithi tregon se nëse s'arrihet shkalla e pastrimit shpirtëror që të thuhet e vërteta dhe fjala e mirë me pjekuri, atëherë në shumë raste, heshtja është më e dobishme për personin dhe për të tjerët. Shprehjet e këqija dhe të pa kontrolluara sjellin pasoja negative, si keqinformimi, fyerja, gënjeshtra etj. Imam Gazaliu në librin e tij “*Minhaxh el-‘Abidin*” përmend një thënie që transmetohet nga shoku i të Dërguarit të All-llahut, Ebū Sa‘īd el-Khudrij (r.a.): “***Kur njeriu zgjohet në mëngjes nga gjumi, pjesët e trupit adresohen tek gjuha e tij duke thënë: Kaloje ditën në sinqeritet dhe adhurim. Largohu nga fjalët e kota. Nëse ti vazhdon drejt, edhe ne do vazhdojmë me ty, drejt. Nëse ti merr rrugën e gabuar edhe ne do të shkojmë pas teje, në të njëjtën rrugë.***”⁹⁸

Përsa i përket nderimit ndaj tjetrit, Profeti (a.s.) përsëri vë në dukje lidhjen e fortë të besimit me mirësjelljen ndaj njeriut. Kjo pasqyron qartë dhe një herë vlerësimin më të lartë të Islamit mbi moralin e shëndoshë njerëzor. Ai që ka sjellje dhe moral të dobët, besimi i tij vendoset në pikëpyetje.

Në këtë hadith gjithashtu përmendet fqinji, sepse ai banon afër dhe në mënyrë të natyrshme krijohen marrëdhënie të afërta me të. Këto marrëdhënie shpeshherë mund të jenë më të forta me fqinjët sesa me njerëzit e farefisit, për faktin se vendbanimi i një pjestari të farefisit mund të jetë larg dhe takimet mund të jenë më të rralla, ndërsa me fqinjin, më të shpeshta.

Në disa vende jomuslimane, ku muslimanët kanë përreth shtëpive të tyre njerëz të besimeve të ndryshme ose

⁹⁸ Ebu Hamid Gazali: *Minhaxh el-Abidin*, fq.339.

dhe nga ata që nuk i përkasin asnjë lloj besimi, disa nuk i vendosin rëndësi ruajtjes së marrëdhënieve të mira me fqinjët. Kjo është në kundërshtim me parimet islame, të cilat kërkojnë nga muslimani që të jetë i sjellshëm me të gjithë. I Dërguari i All-llahut thotë në një hadith: “***Aq shumë më këshillonte Xhebrāili për fqinjin, sa që mendova se do të trashëgojë, (do të bëhet pjestar në trashigiminë e pasurisë).***”⁹⁹

Nderimi dhe përkujdesja ndaj mysafirit ka gjithashtu një vend të veçantë në edukatën islame. Besimtari urdhërohet të respektojë mysafirin nga fakti se udhëtimi përmban mund dhe lodhje. Gjithashtu, kur njeriu është mysafir, nuk ndihet njësoj si të ishte në vendin e tij. Shumë njerëz përreth mund të jenë të panjohur për të, kështu që duke e respektuar dhe duke u kujdesur për të, bën që ai mos të ndihet në një gjendje të vështirë. Ky parim fetar ndaj mysafirit vjen nga shëmbëlltyra e trajtimit hyjnor që Zoti i ka bërë njeriut dhe që përshkruhet në Kur’anin Famëlartë me këto fjale:

وَلَقَدْ كَرَّمْنَا بَنِي آدَمَ وَحَمَلْنَاهُمْ فِي الْبَرِّ وَالْبَحْرِ وَرَزَقْنَاهُمْ مِّنَ الطَّيِّبَاتِ
وَفَضَّلْنَاهُمْ عَلَى كَثِيرٍ مِّمَّنْ خَلَقْنَا تَفْضِيلًا

“***Në të vërtetë, Ne i kemi nderuar bijtë e Ademit... dhe i kemi ngritur lart mbi shumë prej atyre që kemi krijuar.***”¹⁰⁰

⁹⁹ Muslim ibn el-Haxh-xhaxh: *Sahih Muslim*, vëll. i 2-të, fq. 1214.

¹⁰⁰ Kur’ani (17:70).

الحديث السادس عشر

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَجُلًا قَالَ لِلنَّبِيِّ ﷺ أَوْصِنِي.
قَالَ: لَا تَغْضَبْ، فَرَدَّدَ مَرَارًا، قَالَ: لَا تَغْضَبْ. رَوَاهُ
الْبُخَارِيُّ

Hadithi 16

Ebū Hurejrah (r.a.) transmeton se një njeri i tha Profetit (a.s.): “Më këshillo!” I tha: **“Mos u zemëro.”** Njeriu e përsëriti disa herë kërkesën, por përsëri Profeti (a.s.) i tha: **“Mos u zemëro.”** (Bukhārij)

Tema

- Të kërkuarit e këshillës.
- Ndalimi nga zemërimi.

Shpjegimi

Ky hadith, ashtu si hadithi i dymbëdhjetë dhe i trembëdhjetë, është një nga katër hadithet bazë që përbëjnë moralin islam¹⁰¹.

Tradita e pyetjes për këshillë të njerëzve të urtë është praktikuar dhe vazhdon të praktikohet në shumë vende, sidomos në mjedise tradicionale islame. Në këto mjedise, nuk është e domosdoshme që njeriu të jetë në vështirësi dhe të

¹⁰¹ Shiko El-Razi: *Meshjekhah Ebi Abdullah el-Razi*, fq.196.

kërkojë këshillë, por praktikohet më shumë si shenjë respekti ndaj të diturve, të cilët janë largpamës dhe janë në dijeni të gjendjes së individit. Në këtë mënyrë, ata mund ta parandalojnë atë nga një gabim në të ardhmen. Kështu, edhe ky njeri që u paraqit tek Profeti (a.s.), ndoshta nuk ishte në vështirësi, por nga vlerësimi i madh që kishte për të Dërguarin e All-llahut, kërkoi këshilla nga ai. Mundet që dhe Profeti (a.s.) ta dinte se zemërimi i vazhdueshëm ishte pjesë e natyrës së këtij individit dhe që ky mos të binte më në gabim, e këshilloi që të mos zemërohej. Megjithëse personi kërkonte të dëgjonte këshillë tjetër nga Profeti (a.s.), i Dërguari i All-llahut ia përsëriti atij të njëjtën përgjigje: “Mos u zemëro!”.

Zemërimi për gjëra materiale të kësaj bote, nuk ka qenë pjesë e karakterit të Profetit Muhammed (a.s.). Ai zemërohej vetëm në raste kur cënoheshin mësimet hyjnore, të cilat i ishin zbritur atij.¹⁰² Kjo nuk do të thotë që të lihet pas dore puna dhe jeta, por zemërimi i vërtetë të jetë atëherë kur lihet pas dore përmbushja e detyrimeve islame, që luan një rol të rëndësishëm për vendmbërritjen e njeriut në botën tjetër .

Një rol të rëndësishëm në përmbajtjen nga zemërimi është dhe kontrollimi i vetvetes (*nefs*) dhe praktikimi i durimit. Besimtari nuk mërzhitet në sfida me egon e tij ose në momente kur bën durim, sepse është nën mbrojtjen e All-llahut. Në kohën e Profetit (a.s.) ndodhi një ngjarje, e cila tregon rreth rëndësisë së durimit dhe përmbajtjes nga zemërimi. Një njeri po e lëndonte me fjalë Hz. Ebu Bekrin (r.a.) i cili gjendej në prezencën e Profetit Muhammed (a.s.). Kur njeriu e pa se Hz. Ebu Bekri (r.a.) nuk po reagoonte, atëherë e provoï përsëri. Ebu Bekri (r.a.) përsëri nuk reagoi por duroi. Kur e dëgjoi për herën e tretë, atëherë Ebu Bekri (r.a.) filloi të hakmerret me fjalë ndaj tij. Në këtë moment Profeti (a.s.) u çua në këmbë,

¹⁰² Shiko Muhammed ibn Isa el-Tirmidhi: *Shemal el-Nebijj*, Dar el-Garb el-Islami, Bejrut, 2000, hadithi 225, fq. 133.

ndërsa Ebu Bekri (r.a.) e pyeti Profetin (a.s.): “A je i zemëruar me mua?” Profeti (a.s.) iu përgjegi: **“Zbriti nga qielli një melek i cili e përgënjeshtroi atë për çfarë të thonte. Kur ti u hakmore, atëherë vendin e zuri djalli. Unë nuk ulem aty ku zë vend djalli.”**¹⁰³

Djalli është ai, i cili e nxit njeriun që të zemërohet. Për këtë, Kur’ani dhe udhëzimet profetike përmbajnë disa udhëzime në ruajtjen e njeriut nga pëshpëritjet e djallit të mallkuar. Në Kur’an thuhet:

وَأَمَّا يَنْزَعَنَّكَ مِنَ الشَّيْطَانِ نَزْعٌ فَاسْتَعِذْ بِاللَّهِ ۚ إِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ

“Nëse djalli fillon të të joshë, kërko mbështetje te All-Ilahu. Me të vërtetë, Ai i dëgjon të gjitha dhe i di të gjitha.”¹⁰⁴

Profeti (a.s.) i ka udhëzuar besimtarët që në raste zemërimi të ulen nëse janë në këmbë, ose të marrin abdest, sepse uji shuan zjarrin, ashtu dhe abdesti shmang djallin. Disa nga këto praktika rekomandohen edhe nga psikologë të ndryshëm.

Hz. Aliu (r.a.) në lidhje me zemërimin është shprehur: “Fillimi i zemërimit është marrëzi dhe fundi vrasje e ndërgjegjes.”¹⁰⁵

¹⁰³ Ebu Davud el-Sixhistani: *Sunen Ebi Davud*, Dar el-Risaleh el-Alemijjeh, Damask, 2009, vëll. i 7-të, fq. 257.

¹⁰⁴ Kur’ani (41:36).

¹⁰⁵ Muhammed ibn Muflih el-Mekdisijj: *El-Adab al-Sher’ijjeh*, Muesseseh el-Risaleh, botimi 3, Bejrut, 1999, vëll. 1, fq. 205.

الحديث السابع عشر

عَنْ أَبِي يَعْلَى شَدَّادِ بْنِ أَوْسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ
قَالَ: "إِنَّ اللَّهَ كَتَبَ الْإِحْسَانَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ، فَإِذَا قَاتَلْتُمْ
فَأَحْسِنُوا الْقِتْلَةَ، وَإِذَا ذَبَحْتُمْ فَأَحْسِنُوا الذَّبْحَةَ، وَلْيُحَدِّثْ
أَحَدُكُمْ شَفْرَتَهُ، وَلْيُزِخْ ذَبِيحَتَهُ". رَوَاهُ مُسْلِمٌ.

Hadithi 17

Ebī Ja'lā Sheddād ibn Evs (r.a.) transmeton se i Dërguari i All-llahut (a.s.) ka thënë: "**All-llahu e obligoi mirësinë në çdo gjë. Kur të vritni, vritni në mënyrë të saktë, kur të therni, therni në mënyrë të saktë. Ta mprehni thikën që të zvogëlohet dhembja e kafshës që do të theret.**" (Muslim)

Tema

Rëndësia e praktikimit të mirësisë, qoftë edhe në vepra jo të përditshme.

Shpjegimi

Fillimi i këtij hadithi, ku kërkohet demonstrimi i mirësisë në çdo gjë, bën të qartë rolin pozitiv dhe unik të Islamit në jetën e njeriut. Gjithashtu vërteton dhe universalitetin e mesazhit, i cili nuk përqendrohet vetëm në përmbushjen e riteve fetare, por dhe në shfaqjen e mirësisë në çdo vepër.

Përmendet mirësia edhe në aktin e therjes së kafshës që njeriu të mendojë se ka të bëjë me krijesat e All-llahut, megjithëse kafsha, atij mund t'i duket si gjë e rëndomtë. Theksimi i rëndësisë së shfaqjes së mirësisë gjatë therjes së kafshës e bën njeriun të mendojë më thellë rreth shpërblimit më të madh në shfaqjen e mirësisë në vepra shumë më të rëndësishme. Për ta ilustruar këtë hadith me një shembull, mund të përmendet thënia në të cilën i Dërguari i All-llahut flet rreth rëndësisë dhe shpërblimit që merr një person i cili i jep agjëruesit, sikur dhe pak ujë ose qumësht që ta çelë agjërimin: ***“Kushdo që i jep iftar një agjëruesi, kjo vepër do t’ia shlyejë gjynahet dhe do ta lirojë nga ndëshkimi, si dhe do të ketë shpërblimin e njëjtë me agjëruesin, pa iu pakësuar atij (agjëruesit) asgjë nga shpërblimi i tij. Thanë: nuk mundemi të gjithë, t’i japim iftar agjëruesve. Tha: All-llahu këtë shpërblim ia dhuron çdokujt që i dhuron iftar një agjëruesi, qoftë edhe një hurmë, apo një gllënjë ujë, apo qumësht të përzier me ujë.”***¹⁰⁶ Lind pyetja: Nëse shpërblimi qënka kaq i madh për një njeri, i cili kryen një vepër të thjeshtë duke i ofruar ujë një agjëruesi, atëherë, sa i madh mund të jetë shpërblimi i një personi, i cili ndihmon një njeri tjetër të dali nga vuajtjet dhe mjerimet?

Zoti (xh.sh.) e ka lejuar konsumimin e disa lloje kafshëve, por kjo nuk do të thotë që kafsha të vritet në mënyra brutale me plumb në kokë ose në disa mënyra, të cilat shkaktojnë vuajtje të përzgjatura derisa të japë frymën e fundit. Fatkeqësisht, në shumë vende praktikohen metoda të tilla. Kjo ndodh nga ambicja për të fituar më shumë të holla ose nga pavetëdija, se dhe kafsha është krijesë e All-llahut dhe njeriu ndaj çdo krijese të All-llahut duhet të shfaqë mirësinë.

¹⁰⁶ Muhammed Ibn Khuzejmeh: *Sahih ibn Khuzejmeh*, El-Mektebeh el-Islamij, Bejrut, 1970, vëll.3-të, fq. 191.

الحديث الثامن عشر

عَنْ أَبِي ذَرٍّ جُنْدَبِ بْنِ جُنَادَةَ، وَأَبِي عَبْدِ الرَّحْمَنِ مُعَاذِ بْنِ جَبَلٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا، عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ قَالَ: "اتَّقِ اللَّهَ حَيْثُمَا كُنْتَ، وَاتَّبِعِ السَّيِّئَةَ الْحَسَنَةَ تَمَحُّهَا، وَخَالِقِ النَّاسَ بِخُلُقٍ حَسَنٍ". رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ وَقَالَ: حَدِيثٌ حَسَنٌ، وَفِي بَعْضِ النُّسخِ: حَسَنٌ صَحِيحٌ.

Hadithi 18

Sipas Ebī Dherr Xhundub ibn Xhunādeh dhe Ebī ʿAbdurahmān Muʿādh ibn Xhebel tregohet se i Dërguari i All-llahut ka thënë: ***“Frikësohu prej All-llahut kudo që të jesh. Të keqen pasoje me një të mirë, sepse e shlyen atë dhe, me njerëzit, të sillesh mirë.”*** [Tirmidhiu i cili thotë: hadithi është i mirë (*hasen*). Në disa versione; i mirë dhe i saktë.]

Tema

- Frika ndaj Zotit (*takvā*).
- Zëvendësimi i një vepre të keqe me një të mirë.
- Mirësjellja ndaj njerëzve.

Shpjegimi

Fjala “*takvā*” përmendet në shumë ajete të Kur’anit Famëllartë, ku besimtari nxitet në zotërimin e saj. Për këtë fjalë, e cila përmendet në këtë hadith dhe që shpeshherë

përkthehet si: devotshmëri, përkushtim, ose frikë ndaj Zotit. Dijetari Muhammed el-Shāmi (942/1535) në librin e tij “*Subul el-Hudā ve el-Reshād*”, tregon përkufizimin gjuhësor që përmban këtë kuptim: “të shprehurit me pak fjalë”. Ndërsa dijetari leksikograf i gjuhës arabe Ibn Faris (395/1004) thotë: “*Takvā* është frika dhe kujdesi, ndërsa baza e saj është: frika nga adhurimi i tjetër hyjnie përveç All-llahut (*shirk*), frika e rënies në gjynahe, frika e kryerjes së punëve të dyshimta dhe e atyre që janë të fëlliqura. Përsa i përket realitetit të *takvā*: është bindja ndaj Zotit, në vend të kundërshtimit ndaj Tij.” Autori gjithashtu thotë se kur Hz. Aliu (r.a.) u pyet për kuptimin e fjalës “*takvā*”, ai u përgjigj:

التقوى هي الخوف من الجليل والعمل بالتنزيل والقناعة بالقليل والاستعداد
ليوم الرحيل

“*Takvā* do të thotë: Të keshë frikë nga i Madhërishmi (All-llahu), të punosh sipas Zbritjes Hyjnore (Kur’anit), të jesh i kënaqur me pak dhe të përgatitesh për Ditën e Largimit.”¹⁰⁷

Takvā është thelbi i shumë adhurimeve në Islam. Duke iu frikësuar All-llahut në çdo vend, siç theksohet në këtë hadith, njeriu arrin të jetë më i ndërgjegjshëm rreth veprave të tij, gjë që e bën atë të mos bëjë gjynah. Përveç ndikimit pozitiv, ndalimi i gjynahit, e lidh njeriun më shumë me Zotin, gjë që e bën njeriun ta përmend Atë, edhe më shumë. Kushdo që i frikësohet Zotit në çdo vend, ka më pak mundësi të ushtrijë hipokrizi dhe të shkaktojë dëme ndaj krijesave të Zotit, për vetë faktin se është i ndjeshëm ndaj Prezencës Hyjnore. Ndërsa jobesimtari, mund t’i frikësohet ligjit ose individit dhe në një moment që nuk përballlet me

¹⁰⁷ Muhammed el-Shamij: *Subul el-Hudā ve el-Reshād*, Dar el-Kutb el-Ilmijeh, Bejrut, 1993, vëll.1, fq. 421.

asnjerin nga ata, ai mund të veprojë të kundërtën, duke shkaktuar dëme ndaj krijesave të Zotit.

Një mënyrë e lehtë dhe dobiprurëse për besimtarin, që mos të shkëputet nga mirësitë e Zotit (xh.sh.) është dhe zëvendësimi i një veprimi të keq, me një të mirë. Këtu tregohet dëshira e madhe e All-llahut për faljen e gabimit të besimtarit dhe dëshirën e Tij që besimtari të jetë në përmirësim të vazhdueshëm.

All-llahu ka bërë që sjellja e njeriut të zbukurohet me shfaqjen e moralit të mirë. I Dërguari i All-llahut kishte moralin më të mirë nga të gjithë njerëzit. Ai cilësohet në Kur'an me këto fjalë:

وَإِنَّكَ لَعَلَىٰ خُلُقٍ عَظِيمٍ

*“Ti (o Muhammed) je me virtyte madhore,”*¹⁰⁸

Në librin “*El-Edeb el-Mufred*” të autorit Muhammed ibn Ismail el-Bukhari, ku janë përmbledhur hadithet që kanë të bëjnë me moralin, përmendet nga goja e vetë Profetit (a.s.) qëllimi i dërgimit të tij: ***“Me të vërtetë jam dërguar të plotësoj sjelljet më të mira të moralit.”***¹⁰⁹

Morali i mirë, ashtu si dhe intelekt, është dhuratë e Zotit ndaj njeriut, i cili e bën atë ndryshe nga krijesat e tjera. Përmes moralit të mirë dhe të ndërsjelltë mundësohen marrëdhëniet e shëndoshta dhe të vazhdueshme midis njerëzve. Një gjë e tillë sjell paqe, harmoni dhe mundësinë e zhvillimit midis tyre.

¹⁰⁸ Kur'ani (68:4).

¹⁰⁹ Muhammed Ibn Ismail el-Bukhari: *Book of Muslim's moral and manners*, përkthyer nga gjuha Arabe në gjuhën Angleze nga Yusuf Talal deLorenzo, USA Al-Saadawi Publications, Alexandria, USA, 1999, fq. 126.

Sjellja e mire, që shfaqet me sinqeritet dhe bindje ndaj Zotit, përveç ruajtjes së vlerave të larta dhe komunikimit të efektshëm në shoqëri, pasqyron gjithashtu dhe dashurinë ndaj Profetit të All-llahut, lidhjen shpirtërore të njeriut me Krijuesin dhe mundëson hyrjen e tij në xhennet. Një herë, Hz. Muhammedi (a.s.) i pyeti shokët e tij se a dëshironi të dini se kush është më i dashur tek unë nga ju dhe më i afërti me mua në Ditën e Gjykimit? Ata thanë: “Po, o i Dërguari i All-llahut, na tregol!” Ai tha: “***Të tillë janë ata që kanë sjelljet më të mira***”¹¹⁰

¹¹⁰ Po aty, fq. 125.

الحديث التاسع عشر

عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: "كُنْتُ خَلْفَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ يَوْمًا، فَقَالَ: يَا غُلَامُ! إِنِّي أَعَلَّمُكَ كَلِمَاتٍ: احْفَظْ اللَّهَ يَحْفَظْكَ، احْفَظْ اللَّهَ بَجِدِّهِ بُجَاهَكَ، إِذَا سَأَلْتَ فَاسْأَلِ اللَّهَ، وَإِذَا اسْتَعَنْتْ فَاسْتَعِنْ بِاللَّهِ، وَاعْلَمْ أَنَّ الْأُمَّةَ لَوِ اجْتَمَعَتْ عَلَى أَنْ يَنْفَعُوكَ بِشَيْءٍ لَمْ يَنْفَعُوكَ إِلَّا بِشَيْءٍ قَدْ كَتَبَهُ اللَّهُ لَكَ، وَإِنْ اجْتَمَعُوا عَلَى أَنْ يَضُرُّوكَ بِشَيْءٍ لَمْ يَضُرُّوكَ إِلَّا بِشَيْءٍ قَدْ كَتَبَهُ اللَّهُ عَلَيْكَ؛ رُفِعَتْ الْأَقْلَامُ، وَجُفَّتِ الصُّحُفُ". رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ وَقَالَ: حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ. وَفِي رَوَايَةٍ غَيْرِ التِّرْمِذِيِّ: "احْفَظْ اللَّهَ بَجِدِّهِ أَمَامَكَ، تَعَرَّفْ إِلَى اللَّهِ فِي الرَّخَاءِ يَعْرِفْكَ فِي الشَّدَّةِ، وَاعْلَمْ أَنَّ مَا أَخْطَأَكَ لَمْ يَكُنْ لِيُصِيبِكَ، وَمَا أَصَابَكَ لَمْ يَكُنْ لِيُخْطِئَكَ، وَاعْلَمْ أَنَّ النَّصْرَ مَعَ الصَّبْرِ، وَأَنَّ الْفَرْجَ مَعَ الْكَرْبِ، وَأَنَّ مَعَ الْعُسْرِ يُسْرًا".

Hadithi 19

°Abdull-llāh bin °Abbās (r.a.) thotë: “Një ditë isha mbropa të Dërguarit të All-llahut dhe më tha: **“O djalosh, unë po të mësoj disa fjalë: kujdesu ndaj All-llahut, Ai do të kujdeset për ty. Kujdesu për All-llahun, do ta gjeshtë Atë përpara vetes. Kur të lutesh, lute All-llahun dhe kur të kërkosh ndihmë, kërkë prej All-llahut. Dije se, sikur i tërë njerëzimi të tubohet për të bërë dobi me diçka, ata nuk do të mundin përveçse me atë që All-llahu ka caktuar për ty dhe, nëse tërë njerëzit tubohen për të bërë një dëm, ata nuk do të mundin, përveçse me atë që All-llahu ka caktuar për ty. Lapsat janë ngritur dhe fletët janë tharë.”** (E përcjell Tirmīdhī i cili thotë: Hadithi është i mirë, i saktë (*hasen şahih*), ndërsa në versionin tjetër, i cili nuk është i Tirmidhiut, thuhet: **“Kujdesu për All-llahun, Ai do të kujdeset për ty. Njihe All-llahun në rehati, Ai të njeh në vështirësi dhe, dije se ajo që kaloi nuk do të godiste dhe, ajo që të ka goditur, s’mund të kalonte (pa të goditur). Dije se fitorja (arrihet) me durim, shpëtimi me vështirësi dhe me çdo vështirësi vjen dhe një lehtësim.”**

Tema

Ndërtimi i marrëdhënieve të shëndosha me Krijuesin.

Shpjegimi

Përmes këtij hadithi, Profeti (a.s.) i tregon djaloshit të ri, Ibn °Abbās, ndërtimin e marrëdhënieve të duhura me Krijuesin e tij përmes dy mënyrave: E para ka të bëjë me kujdesin, lutjen dhe ndihmën që njeriu duhet ta kërkojë nga All-llahu, ndërsa e dyta ka të bëjë me besimin në atë që ka caktuar All-llahu (xh.sh.).

Në fillim, është e rëndësishme të përmendet fakti se Profeti (a.s.) nuk e ka lënë pas dore të bashkëbisedojë dhe t'i udhëzojë të rinjtë duke shfrytëzuar çdo rast në të cilin ka pasur mundësi.

Udhëzimi i parë, ku i Dërguari i All-llahut thotë: **“kujdesu për All-llahun, Ai do të kujdesohet për ty...”**, nuk do të thotë se Zoti ka nevojë që njeriu të kujdeset për Të, por do të thotë që njeriu të kujdeset ndaj Mësimeve Hyjnore dhe të jetojë në bazë të tyre. Nëse arrihet një gjë e tillë, atëherë dhe All-llahu do kujdeset ndaj krijesës së Tij.

Më pas thuhet: **“...Kujdesohu ndaj All-llahut dhe do ta gjeshë Atë përpara vetes...”**. Dhe kjo nuk do të thotë se All-llahu do të qëndrojë fizikisht para njeriut, por mëshira, ndihma dhe mbështetja e Tij do të jenë mbi atë që beson dhe punon me Kur'anin dhe traditën Profetike, sunnetin.

Në hadith theksohet gjithashtu lutja dhe mbështetja në All-llahun (xh.sh.). Zotërimi i këtyre dy cilësive krijon një lidhje të ngushtë midis Zotit dhe njeriut. Ajo nuk bëhet vetëm duke përdorur gjuhën, por dhe zemrën. Gjithashtu nuk duhet të bëhet vetëm në momente, kur njeriu është në vështirësi, por në çdo lloj rrethane. Arritja e lutjes me zemër në rrethana të ndryshme krijon lidhjen e ngushtë midis Zotit dhe njeriut. Për këtë dhe All-llahu (xh.sh.) përmend në Kur'anin e Tij famëlartë:

وَقَالَ رَبُّكُمْ ادْعُونِي أَسْتَجِبْ لَكُمْ

“Zoti juaj ka thënë: “Lutmoni Mua, se do t’ju përgjigjem!”¹¹¹

¹¹¹ Kur’ani (40:60).

Në shumë ajete kur'anore, kërkohet që njeriu të ndërmarrë hapin e tij drejt Zotit, në mënyrë që Zoti t'i përgjigjet atij. P.sh. në një ajet tjetër tregohet se si Zoti i jep drejtimin e duhur njeriut nëse ai i përgjigjet Atij dhe beson tek Ai:

فَلْيَسْتَجِيبُوا لِي وَلْيُؤْمِنُوا بِي لَعَلَّهُمْ يَرْشُدُونَ

***“...le t'i përgjigjen thirrjes Sime dhe le të më besojnë Mua, për të qenë në rrugë të drejtë...”*¹¹²**

Më pas, në këtë hadith, i Dërguari i All-llahut i kushton rëndësi besimit në atë që ka caktuar All-llahu (*kaḍā, kader*), i cili është dhe një nga gjashtë shtyllat kryesore të besimit islam. Njeriu, duke besuar në caktimin e Zotit dhe në atë se çdo gjë vjen prej Tij, e bën atë të mbështetet dhe të lidhet më shumë me Krijuesin e tij. Gjithashtu, i jep fuqi atij në përballimin e sfidave në këtë botë dhe në qëndrimin e tij të palëkundur kundër gënjeshtreve dhe padrejtësive që bëhen. Pra, besimi në caktimin e All-llahut e shndërron njeriun nga një krijesë që i frikësohet krijesave të Krijuesit, në një krijesë që i frikësohet Krijuesit të krijesave dhe e bën atë triumfues në jetë, ngaqë ndihma e All-llahut (xh.sh.) është gjithmonë me të. Kjo vërtetohet në ajetin kur'anor, ku Zoti i Madhërishtëm thotë:

إِنَّ اللَّهَ يُدَافِعُ عَنِ الَّذِينَ آمَنُوا

***“All-llahu, në të vërtetë, i mbron besimtarët.”*¹¹³**

¹¹² Kur'ani (2:186).

¹¹³ Kur'ani (22:38).

الحديث العشرون

عَنْ ابْنِ مَسْعُودٍ عُقْبَةَ بْنِ عَمْرِو الْأَنْصَارِيِّ الْبَذَرِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ
قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ "إِنَّ مِمَّا أَدْرَكَ النَّاسُ مِنْ كَلَامِ
النُّبُوَّةِ الْأُولَى: إِذَا لَمْ تَسْتَحْ فَاصْنَعْ مَا شِئْتَ".
رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ

Hadithi 20

Përcillet nga Ibn Mes'ūd 'Ukbeh ibn 'Amr el-Enşārij el-Bedrij, se i Dërguari i All-llahut ka thënë: ***"Me të vërtetë, prej mësimëve të para profetike që i kanë mbërritur njerëzve është: nëse s'ke turp, bëj ç'të duash."*** (Bukhārij)

Tema

- Rëndësia e zotërimit të turpit, duke e përcjellur atë tek ne përmes njësimit të Mësimeve Hyjonre midis të dërguarve të Zotit.
- Lidhja e Islamit me fetë e tjera qiellore dhe pohimi i asaj se Islami nuk është kumtesë e re, por vazhdimësi e mësimeve Profetike.

Shpjegimi

Në këtë hadith përmendet fjala *haja'*, që zakonisht përkthehet në shqip me fjalën “turp”, por kjo fjalë ka dhe kuptime të tjera. Prej disa kuptimeve të tjera është dhe “modestia” ose “ndjeshmëria”.

Përsa i përket përkufizimit të fjalës *ḥajā*, dijetari i njohur mistik Dhū el-Nūn el-Miṣriḡ (244-859) u shpreh se *ḥajā'* është një ndjesi mbizotëruese në zemër, e cila shoqërohet me ndjesinë e frikës ndaj Zotit për gabimet e bëra në të kaluarën.¹¹⁴

Shprehja që gjendet në këtë hadith : “***Nëse s’ke turp, bëj ç’të duash***” nuk mund të merret kuptimi i drejtpërdrejtë sipërfaqësor, por tregon se paturpësia mund ta bëjë njeriun të kryejë çdo gjë të ndaluar, pa respektuar normat fetare dhe shoqërore, siç mund t’i thotë një prind fëmijës së tij: “Nëse nuk e zbaton porosinë time, atëherë bëj ç’të duash.” Kjo s’do të thotë se prindi i tregon fëmijës se është i lirë në zgjedhjen e mundësive të ndryshme duke i përfshirë dhe ato të ligat, por i tregon atij zemërimin dhe pakënaqësinë e tij, nëse këshilla nuk zbatohet. Prandaj dhe Profeti (a.s.) në këtë hadith shprehet se është e rëndësishme ruajtja e turp-it, përndryshe njeriut i hapen dyert e veprimit të gjynaheve dhe i bëhet e natyrshme kryerja e tyre, derisa arrin në një pikë, ku ndihet i zhveshur nga turpi dhe i lirshëm në kryerjen e gjynaheve. Një qëndrim i tillë sjell dhe zemërimin e Zotit ndaj tij.

Turpi ose modestia është e lidhur ngushtë me besimin. I Dërguari i All-llahut shprehet në një hadith:

الإِيمَانُ عُرْيَانٌ وَلِبَاسُهُ التَّقْوَىٰ وَزِينَتُهُ الْحَيَاءُ وَمَالُهُ الْعِفَّةُ

“***Besimi (el-īmān) është i zhveshur. Rroba e tij është devotshmëria, bukuria e tij është turpi dhe pasuria e tij është pastërtia nga gjynahet (el-‘iffah).***”¹¹⁵

¹¹⁴ Ebu el-Kasim el-Kushejriḡ: *El-Risaleh el-Kushejrijet*, Metabe’ Muesseseseh Dar el-Sha’b, Kajro, 1989, fq. 372.

¹¹⁵ Ibn Ebi Dunya: *Mekarim el-Ekhlak*, Mektebeh el-Saij, Rijad, 1990, Fq. 41.

Është e rëndësishme gjithashtu dhe shpjegimi i frazës në këtë hadith, ku përmendet se turpi është nga mësimet e para profetike, gjë që vërteton se Islami nuk ka filluar në kohën kur Hz. Muhammedi (a.s.) u dërgua si profet, por qysh nga koha e njeriut dhe profetit të parë, Adem (a.s.). Islami nuk ka ardhur të rrëzojë mesazhet hyjnore të besimeve të tjera qiellore, por t'i përforcojë dhe t'i rindërtojë ato nën kujdesin e vulës së profetëve, Hz. Muhammedit (a.s.). Prandaj, ai që përqafton dhe ndjek udhëzimin e tij, në të vërtetë ndjek rrugën e drejtë që Zoti (xh.sh.) i ka zbritur ndër shekuj njerëzimit përmes të dërguarve të Tij.

Shprehja e mësipërme gjithashtu vërteton se udhëzimet kanë ardhur nga Një Krijues. Nëse mesazhet që iu zbritën të dërguarve të Zotit, të cilët kanë jetuar në shekuj të ndryshëm janë të njëjta në thelb, atëherë dhe Dërguesi i tyre është Një, All-llahu (xh.sh.).

Njeriu mund të ketë turp para njerëzve, ose dhe nga vetja e tij, por nëse nuk ka turp para Zotit, atëherë shfaqjet e tjera të turpit mbeten sipërfaqësore. Ja se si e konsideron Profeti (a.s.) zotërimin e turpit të vërtetë ndaj Zotit, në një hadith ku Ibn Mes'ūd (r.a.) tregon se një ditë i Dërguari i All-llahut i tha shokëve të tij: ***“Të keni turp nga Zoti ashtu siç duhet! Ata thanë: “Ne turpërohemi o Profet i All-llahut.” Ai tha: “S’e kam për atë”¹¹⁶. Ai që turpërohet nga Zoti siç duhet, të kujdeset për kokën e tij dhe përmbajtjen e saj, të kujdeset për barkun dhe përmbajtjen e tij, të kujtojë vdekjen dhe sprovat e saj. Ai që dëshiron botën tjetër, të heqë dorë nga bukuritë e kësaj bote. Kush i përmbush këto, me të vërtetë është turpëruar ashtu siç duhet nga All-llahu.”***¹¹⁷

¹¹⁶ Do të thotë: Jo për atë lloj turpi që kuptojnë njerëzit.

¹¹⁷ Ebu el-Kasim el-Kushejri: *El-Risaleh el-Kushejrijjet*, fq. 372.

Njerëzit e ndjenjave më të thella shpirtërore, përveç praktikave të përmendura, turpërohen nga All-llahu që të mbështeten, të frikësohen dhe të shpresojnë nga krijesat e Tij. Ata mbështeten, frikësohen dhe shpresojnë vetëm tek Ai, duke i konsideruar krijesat e Tij si përçues të caktimit të Zotit dhe jo si caktues të fatit. Tregohet se disa njerëz kaluan pranë një personi që flinte në një pyll të dendur me një kalë pranë. I thanë: “A nuk ke frikë të flesh në një vend të frikshëm mes egërsirave? Njeriu e ngriti kokën dhe tha: “Kam turp nga Zoti t’i frikësohem tjetër kujt, përveç Tij.” Më pas, e uli kokën dhe vazhdoi të flinte.¹¹⁸

¹¹⁸ Po aty, fq. 374

الحديث الحادي والعشرون

عَنْ أَبِي عَمْرٍو وَقِيلَ: أَبِي عَمْرَةَ سُفْيَانُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ:
"قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ! قُلْ لِي فِي الْإِسْلَامِ قَوْلًا لَا أَسْأَلُ
عَنْهُ أَحَدًا غَيْرَكَ؛ قَالَ: قُلْ: آمَنْتُ بِاللَّهِ ثُمَّ اسْتَقِمَّ"
رَوَاهُ مُسْلِمٌ

Hadithi 21

Sipas Ebū ‘Amr, ose sipas disave të tjerëve është thënë se Ebū ‘Amreh Sufjān ibn ‘Abdil-lāh (r.a.) tregohet se i ka thënë Hz. Muhammedit (a.s.): “O i Dërguari i All-llahut! Më thuaj diçka për Islam, që mos të pyes askënd tjetër përveç teje.” Ai i tha: “**Thuaj, i kam besuar All-llahut, pastaj të jesh i qëndrueshëm (në të)**” (Muslim)

Tema

Rëndësia e qëndrueshmërisë në Islam (*el-Istikāmet*)

Shpjegimi

Ky është një nga hadithet që shfaqin urtësinë profetike të Hz. Muhammedit (a.s.). Brenda një fjalie të shkurtër ai udhëzon muslimanët se si të jenë besimtarë të mirëfilltë, duke besuar dhe duke qenë të qëndrueshëm në veprat që e vërtetojnë këtë besim. Dijetari islam El-Ḳushejrij

në lidhje me qëndrueshmërinë në besim thotë: “Qëndrueshmëria në Islam (*istikāmah*) quhet zbatimi i plotë i kushteve të besimit, pa shkelur asnjë nga to. Ai që zotëron thelbin e qëndrueshmërisë në fe, që është Njësimi i All-llahut (*tevhid*), është i ruajtur nga dënimi i përhershëm i xhehennemit, ndërsa ai, i cili e përsos qëndrueshmërinë në fé, është ruajtur nga sprovat duke mos u ndikuar nga fatkeqësitë.”¹¹⁹

Të jesh i qëndrueshëm në Islam nuk është e lehtë, sepse për të arritur këtë shkallë, njeriu duhet të jetë gjithmonë në luftë të vazhdueshme me epshet, djallin e mallkuar dhe njerëzit e këqinj. Vetë i Dërguari i All-llahut nuk e kishte të lehtë ta arrinte këtë gjë. Një herë, ai u pyet për arsyen e zbardhjes së flokëve të tij dhe u përgjigj: “M’i kanë zbardhur flokët surja Hūd dhe motrat e saj (suret e tjera).”¹²⁰ Surja Hūd përmban ajetin kuranor, ku i Dërguari i All-llahut dhe besimtarët këshillohen të jenë të qëndrueshëm dhe të palëkundur në Islam:

فَاسْتَقِمُّ كَمَا أُمِرْتُ وَمَنْ تَابَ مَعَكَ

“Prandaj qëndro i patundur në udhën e drejtë, ashtu siç je i urdhëruar. Ashtu le të veprojnë edhe besimtarët që janë me ty...”¹²¹

Në këtë hadith gjithashtu pasqyrohet respekti i besimtarëve ndaj të Dërguarit të All-llahut. Ky respekt shfaqet përmes dëshirës për të marrë udhëzimet e tyre jetësore nga ai, udhëzime për të cilat nuk kishin nevojë të pyesnin askënd përveç tij.

¹¹⁹ Ebu el-Kasim el-Kushejri: *El-Risaleh el-Kushejrijjet*, fq. 356.

¹²⁰ Ebi Ja’la el-Musulij: *Musned Ebi Ja’la el-Musulij*, Dar el-Me’mun lit-turath, 1989, Damask, vëll. i 2-të, fq. 184.

¹²¹ Kur’ani (11:112).

Përveç përqëndrimit të besimtarit në adhurime, kërkohet gjithashtu dhe përqëndrimi i zemrës së tij ndaj Zotit. Ashtu siç përqëndrohet mendja në kryerjen e ritualeve në mënyrë të plotë dhe në kohën e caktuar, ashtu dhe zemra duhet të përqëndrohet në pastrimin e çdo gjëje që është e përkohshme dhe të lidhet me Atë që është i Përjetshëm, All-lahun (xh.sh.).

الحديث الثاني والعشرون

عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ الْأَنْصَارِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا: "أَنَّ رَجُلًا سَأَلَ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ: أَرَأَيْتَ إِذَا صَلَّيْتَ الْمَكْتُوبَاتِ، وَصُمْتَ رَمَضَانَ، وَأَخْلَلْتَ الْحَلَالَ، وَحَرَمْتَ الْحَرَامَ، وَلَمْ أَزِدْ عَلَى ذَلِكَ شَيْئًا؛ أَدْخُلُ الْجَنَّةَ؟ قَالَ: نَعَمْ". رَوَاهُ مُسْلِمٌ.

Hadithi 22

Ebū ‘Abdull-llāh Xhābir bin ‘Abdīl-lāh el-Enṣārij (r.a.) thotë se një njeri e pyeti të Dërguarin e All-llahut duke i thënë: “Ç’mendon, nëse i fal namazet e detyruara, agjëroj Ramazanin, u përmbahem të lejuarave, braktis të ndaluarat dhe nuk bëj asgjë më shumë se kjo, a do të hyj në xhennet?” I tha: “**Po!**” (Muslim)

Tema

Thjeshtësia e praktikës islame dhe arritja e hyrjes në xhennet

Shpjegimi

Në këtë hadith, i Dërguari i All-llahut paraqet thjeshtësinë e Islamit në praktikë. Hadithi gjithashtu përfshin dhe kushtin e përmbajtjes së të lejuarave dhe braktisjes së të ndaluarave. Nuk është fjala vetëm për mospërdorimin e pijeve alkoolike dhe mosngrënjen e mishit të derrit, por dhe largimin nga veset e liga, siç është: egoizmi, gënjeshtria, përgojimi, xhelozia, mburrja, etj. Ndërsa përmbajtja e të lejuarave nuk përfshin vetëm ngrënien, pijen, punën dhe gjumin, por edhe përmbajtjen e sjelljes së mirë, përmendjen e Zotit sa më shumë, afrimin ndaj Tij në shërbim të nevojtarëve etj.

Lind pyetja: Pse në këtë hadith përmenden vetëm disa kushte të Islamit dhe nuk përmenden të tjerat? Disa dijetarë janë të mendimit, se në atë kohë kur i është shtruar pyetja të Dërguarit të All-llahut, zeqati dhe haxhi nuk kanë qenë të detyruara, ndërsa Fjala e Dëshmisë Islame (*shēhādet*) kuptohet vetëvetiu, nuk ka pasur nevojë të përmendet, sepse pyetësi ka qenë besimtar musliman.

الحديث الثالث والعشرون

عَنْ أَبِي مَالِكٍ الْحَارِثِ بْنِ عَاصِمٍ الْأَشْعَرِيِّ رضي الله عنه قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ "الطَّهُّورُ شَطْرُ الْإِيمَانِ، وَالْحَمْدُ لِلَّهِ تَمْلَأُ الْمِيزَانَ، وَسُبْحَانَ اللَّهِ وَالْحَمْدُ لِلَّهِ تَمْلَأَانِ - أَوْ: تَمْلَأُ - مَا بَيْنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ، وَالصَّلَاةُ نُورٌ، وَالصَّدَقَةُ بُرْهَانٌ، وَالصَّبْرُ ضِيَاءٌ، وَالْقُرْآنُ حُجَّةٌ لَكَ أَوْ عَلَيْكَ، كُلُّ النَّاسِ يَغْدُو، فَبَائِعٌ نَفْسَهُ فَمُعْتِقُهَا أَوْ مُوبِقُهَا". رَوَاهُ مُسْلِمٌ

Hadithi 23

Sipas Ebū Mālik el-Ḥārith ibn ʿAṣim el-Eshʿarij (r.a.), i Dërguari i All-llahut ka thënë: “*Pastërtia është gjysma e besimit. Falënderimi ndaj All-llahut (el-ḥamdu lil-lāh) e përmbush peshoren (el-mīzān). Lavdërimi dhe falënderimi ndaj All-llahut (subhān All-llah ve-el-ḥamdu lil-lāh) e përmbushin hapësirën midis qiellit dhe tokës. Namazi është dritë. Lëmosha (ṣadeqah) është dëshmi. Durimi është shkëlqim, ndërsa Kur'ani është argument i sigurt për ty ose kundër teje. Çdokush e fillon ditën si tregtar i shpirtit të tij; mund ta çlirojë ose mund ta shkatërrojë atë.*” (Muslim)

Tema

Theksimi i rëndësisë së pastërtisë, përmendjes së Zotit (*dhikër*), namazit, lëmoshës (*ṣadeḳat*), durimit, Kur'anit, dallimit të veprave të mira nga të këqijat dhe veprimi me punëve të mira.

Shpjegimi

Që në fillimin e këtij hadithi, i Dërguari i All-llahut i ka dhënë një vend të veçantë pastërtisë. Këtu, pastërtia trupore simbolizon dhe atë të brendshmen, shpirtëroren. Në fakt, ç'kuptim do të kishte pastërtia trupore, nëse nuk ndikon sado pak në pastërtinë shpirtërore? Është si shembulli i një shtëpie, e cila duket e pastër nga jashtë, ndërsa nga brenda është jo e pastër dhe mban erë të keqe. Megjithëse pamja e shtëpisë nga jashtë është e rëndësishme, por bukuria, hijeshia dhe qetësia nga brenda janë dhe shumë të rëndësishme, për shkak se njeriu nuk do të jetojë jashtë mureve të saj, por brenda saj. Prandaj, për besimtarët e singertë, pastërtia fizike shërben si një simbol i pastërtisë shpirtërore. Pastërtia fizike arrihet me larjen e krejt trupit, ose disa pjesëve të tij, ndërsa pastërtia shpirtërore fillon me pendim (*tevb*) ndaj Zotit Fuqiplotë.

Disa dijetarë kanë komentuar se në fjalinë e parë të këtij hadithi nuk bëhet fjalë për besimin, por për namazin, i cili në kohën e Profetit (a.s.) është përmendur shpesh me fjalën “besim” (*īmān*). Pra, pastërtia e trupit për kryerjen e ritualeve fetare, që përfshin abdestin, guslin dhe tejemumin, është kusht për namazin. Ajo konsiderohet gjysma e tij.¹²²

¹²² Shiko Zejn el-Din bin Shihab el-Din: *Xhami' el-Ulum ve el-Hikem*, Dar Ibn Kethir, Damask, 2008, fq. 492.

Më pas, i Dërguari i All-llahut përmend se falënderimi ndaj Tij (*el-ḥamd lil-lāh*) rëndon në peshoren e veprave të mira (*mīzān*). Në Ditën e Gjykimit veprat e njerëzve do të peshohen dhe nëse njeriu do të ketë vepra të mira më shumë, do të hyjë në xhennet. Këtyre veprave i shtohet edhe më shumë vlera, nëse përmendet vazhdimisht shprehja *el-ḥamdu lil-lāh*. Përsa i përket falenderimit ndaj Zotit, dijetarët janë shprehur se për ta lartësuar dhe për ta lavdëruar ashtu siç duhet All-llahun, njeriu nuk duhet të jetë i pabesë, ose mosmirënjohës ndaj Tij.¹²³ Në librin e tij “*El-Risalet el-Kushejrijet*”, Imam Kushejri përmend se falënderimi ndaj Zotit shprehet jo vetëm përmes gjuhës, por dhe përmes gjymtyrëve të trupit dhe të zemrës. Ta falënderosh Atë përmes gjymtyrëve të trupit do të thotë që njeriu, trupin dhe gjymtyrët e tij t'i mbulojë me cilësitë e besnikërisë ndaj Zotit (xh.sh.) dhe shërbimin ndaj Tij. Pra, goja, dora, syri etj, t'i qëndrojnë besnikë mësimëve hyjnore duke mos kryer të ndaluarën dhe duke i zbatuar detyrimet fetare. Ndërsa falënderimi përmes zemrës do të thotë që besimtari ta largojë atë nga materia, për në fushën e Njësimit të Zotit (*tevhid*), duke pasur gjithmonë respekt ndaj Tij në çdo moment dhe gjëndje.¹²⁴

Pjesa e hadithit, ku Profeti Muhammed (a.s.) thotë se lavdërimi dhe falënderimi i takojnë All-llahut (*subḥān All-llah ve el-ḥamdu lil-lāh*), përmbush hapësirën midis qiellit dhe tokës, tregon një vlerë të madhe që ka kjo shprehje. Pra, sikur kjo shprehje të merrte formë fizike, do të mbushte të gjithë hapësirën që gjëndet midis qiellit dhe tokës.¹²⁵

¹²³ Ebu Hamid Gazalij: *Minhaxh el-Abidin*, Muesseseh el-Risaleh, botimi 1, Bejrut, 1989, fq.319.

¹²⁴ Mund të shikosh Ebu el-Kasim el-Kushejri: *El-Risaleh el-Kushejrijet* fq.312.

¹²⁵ Mund të shikosh shpjegimin e Sa'd el-Din Masud bin Umer bin Abd All-llah: *Sherh el-Teftezanij*, fq. 146. Mund të shikosh dhe Ebu el-Kasim el-Kushejri: *El-Risaleh el-Kushejrijet* fq.312.

¹²⁵ Mund të shikosh shpjegimin e Sa'd el-Din Masud bin Umer bin Abd All-llah: *Sherh el-Teftezanij*, fq. 146.

Shprehjet: “*el-Hamdu li-lāh*” dhe “*subhān All-llah ve el-Hamdu lil-lāh*” janë shprehje, që njeriu përmes tyre përmend Krijuesin e tij. Një gjë e tillë e qetëson njeriun, e bën atë më të vetëdijshëm ndaj pranisë së Zotit dhe fiton pëlqimin e Tij. Praktikimi i vazhdueshëm i përmendjes së All-llahut theksohet në disa ajete kur’anore dhe shprehje Profetike të Hz. Muhammedit (a.s.). Në Kur’an thuhet:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا ادْكُرُوا اللَّهَ ذِكْرًا كَثِيرًا ﴿٤١﴾ وَسَبِّحُوهُ بُكْرَةً وَأَصِيلًا

“O besimtarë, përmendeni shpesh All-llahun dhe lavdërojeni Atë në mëngjes dhe në mbrëmje!”¹²⁶

Më pas i Dërguari i All-llahut tregon se namazi është dritë. Është quajtur dritë sepse besimtari, i cili e praktikon atë, është i ruajtur nga gjynahi. Të gjitha gjynahet quhen errësirë përmes së cilës njeriu nuk mund të shikojë. Namazi është dritë, përmes së cilës besimtari udhëzohet.¹²⁷ Në Kur’an thuhet:

اتْلُ مَا أُوحِيَ إِلَيْكَ مِنَ الْكِتَابِ وَأَقِمِ الصَّلَاةَ ۖ إِنَّ الصَّلَاةَ تَنْهَىٰ عَنِ الْفَحْشَاءِ وَالْمُنْكَرِ ۗ وَلَذِكْرُ اللَّهِ أَكْبَرُ ۗ وَاللَّهُ يَعْلَمُ مَا تَصْنَعُونَ

“Lexo (o Muhammed) atë që të është zbritur ty prej Librit (Kuranit) dhe fale namazin! Vërtet që namazi të ruan nga shthurja dhe nga çdo vepër e shëmtuar dhe

¹²⁶ Kur’ani (33:41-2).

¹²⁷ Shiko shpjegimin e Sa’d el-Din Masud bin Umer bin Abd All-llah: *Sherh el-Teftezanij*, fq. 146.

vërtet që përmendja e All-llahut është më e madhe! All-llahu di gjithçka që ju bëni.”¹²⁸

Ndërsa lëmoshën (*ṣadeqat*), i Dërguari i All-llahut e quan argument vërtetues (*burhān*). Quhet kështu sepse lëmosha vërteton besimin e sinqertë dhe të shëndoshë të njeriut dhe gjithashtu do të dëshmojë për të në Ditën e Gjykimit.¹²⁹

Më pas, Profeti (a.s.) tregon se durimi (*ṣabr*) është burim rrezatimi (*dijā*) si drita e diellit, e cila jo vetëm që ndriçon, por prodhon dhe nxehtësi, ndryshe nga drita e hënës (*nūr*), e cila nuk prodhon nxehtësi, por vetëm përcjell rrezatimin e diellit. Për këtë dhe Zoti është shumë i qartë kur thotë në Kur’anin Famëlartë:

هُوَ الَّذِي جَعَلَ الشَّمْسُ ضِيَاءً وَالْقَمَرَ نُورًا

“Ai e ka bërë Diellin burim drite, kurse Hënën e ka bërë të shkëlqejë.”¹³⁰

Në librin “*Sherh el-Teftāzānī*” të Imam Teftāzānī, përmendet se durimi (*ṣabr*) është më me vlerë se namazi, i cili në këtë hadith përshkruhet si dritë (*nūr*). Imam i arsyeton se përmes tij ndërtohen shtyllat e besimit dhe të praktikës islame, prandaj qëndron dhe më lart se namazi.

Imam Gazaliu, në librin e tij *Minbāxh el-‘Abidin*, gjithashtu ka përmendur në lidhje me durimin: “Durimi është një ilaç shumë i hidhur dhe i papëlqyeshëm, por ka aq shumë mirësi, sa që përmes tij mund të korrësh shumë lehtë fitore

¹²⁸ Kur’ani (29:45).

¹²⁹ Mund të shikosh shpjegimin e Sa’d el-Din Masud bin Umer bin Abd All-llah: *Sherh el-Taftazani*, fq. 147.

¹³⁰ Kur’ani (10:5).

dhe mund të shmangësh të gjitha dëmet dhe lëndimet. Njerëzit e mençur marrin guximin për të marrë dozën e hidhur, pa u merakosur për shijen, duke menduar se durimi i momentit të hidhur siguron fitore në vitet që vijojnë. "¹³¹ Në Kur'an thuhet:

مَا عِنْدَكُمْ يَنْفَدُ ۖ وَمَا عِنْدَ اللَّهِ بَاقٍ ۚ وَلَنَجْزِيَنَّ الَّذِينَ صَبَرُوا أَجْرَهُمْ
بِأَحْسَنِ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ

“Ajo që është te ju zhduket, e ajo që është te All-llahu është e përjetshme. E Ne do t’u japim atyre që ishin të durueshëm shpërblimin më të mirë të asaj që vepruan.”¹³²

Imam Gazaliu përmend katër kategori të durimit:

1. Durim në nënshtrim ndaj Zotit (*sabr^e alā el-tā^eat*)
2. Durim në të qëndruar larg nga gjynahi (*sabr^e alā el-ma^esiyeh*)
3. Durim ndaj sprovave të kësaj bote (*sabr^e alā mēṣāib el-dunjā.*)
4. Durim ndaj gjërave të tepërta dhe të panevojshme të kësaj bote (*sabr^e alā fūdūl el-dunjā*)¹³³

Më pas, në hadithin e mësipërm, i Dërguari i Allahut tregon se Kur’ani është argument i vërtetues për ty, ose kundër teje. Kjo do të thotë se, nëse besimtari i përmbahet udhëzimeve të Kur’anit dhe vepron sipas tyre, në Ditën e Gjykimit, ai do të dëshmojë dhe do të ndërmjetësojë tek Zoti për besimtarin. E kundërta ndodh me atë njeri, i cili nuk i

¹³¹ Ebu Hamid Gazali: *Minhaxh el-Abidin*, Muesseseh el-Risaleh, botimi 1, Bejrut, 1989 fq. 238.

¹³² Kur’ani (16:96).

¹³³ Ebu Hamid Gazali: *Minhaxh el-Abidin*, fq. 238.

përmbahet udhëzimeve dhe nuk vepron sipas tij. Kur'ani do të dëshmojë kundër tij në Ditën e Gjykimit.

Në pjesën e fundit të këtij hadithi, Hz. Muhammedi (a.s.) tregon se çdokush e fillon ditën si tregtar i shpirtit të tij. Njeriu mund ta çlirojë ose mund ta shkatërrojë atë. Kjo shprehje përdoret në mënyrë figurative. Në fakt, çdo ditë që nga mëngjesi e deri në mbrëmje, njeriu në përgjithësi, ose do i nënshtrohet epsheve të tij dhe djallit të mallkuar duke kryer gjynahe, ose do të kalojë një ditë duke qenë i nënshtruar ndaj Zotit, në përputhje me udhëzimet e besimit. Ai që i nënshtrohet epsheve të tij ose djallit të mallkuar bëhet shërbëtor i tyre dhe shkatërron vetveten, ndërsa ai që i nënshtrohet Zotit Fuqiplotë, bëhet shërbëtor i Tij dhe si përfundim, fiton liri nga djalli dhe epshet. Për këtë, i Dërguari i All-llahut shprehet se çdokush e fillon ditën si tregtar i shpirtit të tij, duke e çliruar ose duke e shkatërruar atë (shpirtin).

الحديث الرابع والعشرون

عَنْ أَبِي ذَرٍّ الْغِفَارِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ فِيمَا يَرْوِيهِ عَنْ رَبِّهِ تَبَارَكَ وَتَعَالَى، أَنَّهُ قَالَ: "يَا عِبَادِي: إِنِّي حَرَمْتُ الظُّلْمَ عَلَى نَفْسِي، وَجَعَلْتَهُ بَيْنَكُمْ مُحَرَّمًا؛ فَلَا تَظَالَمُوا. يَا عِبَادِي! كُلُّكُمْ ضَالٌّ إِلَّا مَنْ هَدَيْتُهُ، فَاسْتَهِدُونِي أَهْدِكُمْ. يَا عِبَادِي! كُلُّكُمْ جَائِعٌ إِلَّا مَنْ أَطْعَمْتُهُ، فَاسْتَطْعِمُونِي أَطْعِمَكُمْ. يَا عِبَادِي! كُلُّكُمْ عَارٍ إِلَّا مَنْ كَسَوْتُهُ، فَاسْتَكْسُونِي أَكْسُكُمْ. يَا عِبَادِي! إِنَّكُمْ تُخْطِئُونَ بِاللَّيْلِ وَالنَّهَارِ، وَأَنَا أَغْفِرُ الذُّنُوبَ جَمِيعًا؛ فَاسْتَغْفِرُونِي أَغْفِرْ لَكُمْ. يَا عِبَادِي! إِنَّكُمْ لَنْ تَبْلُغُوا ضُرِّي فَتَضُرُّونِي، وَلَنْ تَبْلُغُوا نَفْعِي فَتَنْفَعُونِي. يَا عِبَادِي! لَوْ أَنَّ أَوَّلَكُمْ وَآخِرَكُمْ وَإِنْسَكُمْ وَجَنَّتُمْ كَانُوا عَلَى أَتَقَى قَلْبِ رَجُلٍ وَاحِدٍ مِنْكُمْ، مَا زَادَ ذَلِكَ فِي مُلْكِي شَيْئًا. يَا عِبَادِي! لَوْ أَنَّ أَوَّلَكُمْ وَآخِرَكُمْ وَإِنْسَكُمْ وَجَنَّتُمْ كَانُوا عَلَى أَفْجَرِ قَلْبِ رَجُلٍ وَاحِدٍ مِنْكُمْ، مَا نَقَصَ ذَلِكَ مِنْ مُلْكِي شَيْئًا. يَا عِبَادِي! لَوْ أَنَّ أَوَّلَكُمْ وَآخِرَكُمْ وَإِنْسَكُمْ وَجَنَّتُمْ قَامُوا فِي صَعِيدٍ

وَاحِدٍ، فَسَأَلُونِي، فَأَعْطَيْتُ كُلَّ وَاحِدٍ مَسْأَلَتَهُ، مَا نَقَصَ
ذَلِكَ مِمَّا عِنْدِي إِلَّا كَمَا يَنْقُصُ الْمَخِيطُ إِذَا أُدْخِلَ الْبَحْرَ.
يَا عِبَادِي! إِنَّمَا هِيَ أَعْمَالُكُمْ أُخْصِيهَا لَكُمْ، ثُمَّ أُوَفِّيكُمْ
إِيَّاهَا؛ فَمَنْ وَجَدَ خَيْرًا فَلْيَحْمَدِ اللَّهَ، وَمَنْ وَجَدَ غَيْرَ ذَلِكَ
فَلَا يَلُومَنَّ إِلَّا نَفْسَهُ". رَوَاهُ مُسْلِمٌ.

Hadithi 24

Nga Ebū Dherr el-Giffārī (r.a.) transmetohet se Profetit (a.s.) i është thënë nga Zoti i tij i Madhërishëm: “***O robërit e Mi! Unë ia kam ndaluar padrejtësinë Vetes time dhe e kam ndaluar atë edhe midis jush, prandaj mos i bëni padrejtësi njëri-tjetrit.***

O robërit e Mi! Të gjithë ju jeni në rrugë të gabuar, përveç atij që e udhëzoj Unë, prandaj kërkoni udhëzim nga Unë, t’ju udhëzoj.

O robërit e Mi! Të gjithë ju jeni të uritur, përveç atij që e ushqej Unë, prandaj kërkoni t’ju ushqej, e do t’ju ushqej.

O robërit e Mi! Të gjithë ju jeni të zhveshur, përveç atij që e vesh Unë, prandaj kërkoni veshje nga Unë, t’ju vesh.

O robërit e Mi! Vërtet ju gaboni natën dhe ditën, kurse Unë i fal të gjitha gjynahet, prandaj, kërkoni nga Unë falje, t'ju fali.

O robërit e Mi! Ju nuk mund të arrini të më dëmtoni me ndonjë dëm, as që mund të arrini të më sillni dobi, që të më bëni të përfitoj.

O robërit e Mi! Sikur i pari dhe i fundit nga ju, njerëzit dhe xhinët nga ju, të ishin të devotshëm, si zemra më e devotshme e njerit nga ju, kjo nuk do të shtonte aspak në sundimin Tim.

O robërit e Mi! Sikur i pari dhe i fundit nga ju, njerëzit dhe xhinët nga ju, të ishin të këqinj si zemra më e keqe e njerit nga ju, kjo nuk do ta zvogëlonte sundimin Tim në asgjë.

O robërit e Mi! Sikur i pari dhe i fundit nga ju, njerëzit dhe xhinët nga ju, të qëndronin bashkë në një vend dhe të kërkonit nga Unë, do i përgjigjesha lutjes së çdonjërit dhe, kjo nuk do e pakësonte atë që Unë zotëroj, aq sa do të pakësonte gjilpëra detin, nëse do futej në të.

O robërit e Mi! Janë veprat tuaja ato për të cilat do të llogariteni, pastaj Unë do t'ju shpërblej për ato. Ai që gjen mirë, le ta falënderojë All-llahun, ndërsa ai që gjen ndryshe nga ajo, mos të fajësojë askënd përveç vetvetes.” (Muslim)

Tema

Ky *hadith kudsij*¹³⁴ përmban tema të ndryshme. Është një hadith i veçantë, sepse përmes këtij monologu, Zoti përcjell mesazhe të fuqishme, ku në mes të tjerash përmendet:

1. Njohja e realitetit njerëzor dhe atij hyjnor, përmes së cilit pasqyrohet nevoja e lidhjes dhe varësisë me Krijuesin.
2. Jetesa në përputhshmëri me Udhëzimet Hyjnore.

Shpjegimi

Që në fillim të këtij hadithi, All-llahu i Madhëruar e fton dhe e udhëzon njeriun që të heqë dorë nga shtypja, dhuna dhe padrejtësia. Ai tregon se dhunën nuk ia ka lejuar Vetvetes, në mënyrë që njeriu ta kuptojë se kur dhunon ose dhunohet, nuk është pasojë e zemërimit të Zotit ndaj njeriut, por është një shprehje ose veprim i keq, që vjen nga veçori të liga njerëzore. All-llahu përmend në Kur'an:

إِنَّ اللَّهَ لَا يَظْلِمُ النَّاسَ شَيْئًا وَلَكِنَّ النَّاسَ أَنْفُسُهُمْ يَظْلِمُونَ

“Në të vërtetë, All-llahu nuk u bën njerëzve asnjë të keqe, por njerëzit i bëjnë keq vetvetes.”¹³⁵

¹³⁴ Për këtë lloj hadithit, dijetarët kanë dy përkufizime të afërta. Përkufizimi i parë: “Hadith kudsij quhen fjalët e Zotit (jo të përfshira në Kur'an) të përcjellura ashtu siç janë, nga goja e Profetit Muhammed (a.s.), përveç pjesëve ku Muhammedi (a.s.) tregon rreth Zotit. Përkufizimi i dytë: “Hadith kudsij quhen fjalët e Muhammedit (a.s.), por kuptimi vjen nga All-llahu (xh.sh.) përmes gjumit ose frymëzimit hyjnor.” Mund të shikosh Ahmed Umer Hashim: *Kavaid Usul el-Hadith*, Dar el-Kitab el-Arabij, Bejrut, 1984, fq. 24.

¹³⁵ Kur'ani (10:44).

I Dërguari i All-llahut në lidhje me padrejtësinë ka përmendur: **“Padrejtësia do të paraqitet si errësira në Ditën e Gjykimit.”**¹³⁶

Dijetarët e kanë ndarë padrejtësinë në tre kategori:

1. Padrejtësia që shfaq njeriu ndaj vetes së tij. Kjo ndodh kur ai trajton keq dhuratat e Zotit, që janë; trupi dhe shpirti i tij. P.sh: në aspektin fizik, përdorimi i alkoolit ose i drogës dëmton trupin. Përdorimi i tyre është padrejtësi ndaj vetes. All-llahu dhe i Dërguari i Tij kanë sqaruar gjërat që njeriu duhet t'u qëndrojë larg, në mënyrë që mos ta dhunojë, ose mos t'i bëjë padrejtësi vetvetes.
2. Padrejtësia që njeriu i shfaq të tjerëve. Në këtë kategori përfshihen të gjitha padrejtësitë, dhuna dhe tirania që njeriu shfaq ndaj të tjerëve.
3. Padrejtësia që njeriu i shfaq Krijuesit të Tij. Besimi në perëndi të tjera përveç All-llahut, ose mohimi i Tij tregon padrejtësi ndaj Tij. Kjo shfaqje padrejtësie nuk e ndikon Krijuesin aspak, por njeriun, i cili e shfaq atë. Në Kur'an thuhet:

وَلَا تَصْرُوهُ شَيْئًا ۖ وَاللَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ

“...Atij ju nuk do të mund t'i bëni dëm aspak, se All-llahu është i Fuqishëm për çdo gjë.”¹³⁷

Katër fjalitë e tjera në vazhdim të hadithit bëjnë të qartë se është Zoti Ai, i cili e sjell njeriun nga ruga e shtrembër në udhën e Tij, nga i paushqyer, në të ushqyer, nga i pambathur, në të mbathur, nga gjynahar, në njeri të falur nga Mëshira e Tij e madhe. Në këto fjali, shfaqet lidhja e

¹³⁶ Bukhari: *Sahih el-Bukahri bi sherh el-Kirmani*, v. 11, Hadithi 2284, fq. 20.

¹³⁷ K (9:39).

qenies njerëzore me Krijuesin, All-llahun (xh.sh.). Sidoqoftë, All-llahu nuk bën dallimin midis Vetes së Tij dhe njeriut për ta shvlerësuar njeriun, por për t'i dhënë vlera të plota atij, duke i vënë në dukje se, nëse ai beson në Zotin Fuqiplotë, e adhuron dhe i lutet vetëm Atij, atëherë ai do të marrë medoemos shpërblimet e Tij.

Në fjalinë e dytë përmendet udhëzimi (*el-hidājet*). Këtë e kanë të nevojshme të gjitha krijesat e Zotit. Ka tre lloje të ndryshme udhëzimi:

1. Udhëzimi i natyrshëm. Dielli prodhon rreze drite dhe nxehtësi. Hëna pasqyron dritën e diellit. Të gjitha këto ndjekin një cikël udhëzimi që Zoti ka caktuar dhe ky udhëzim quhet “udhëzim i natyrshëm”. Kur Profeti Musa (a.s.) u pyet nga faraoni se kush është Zoti:

قَالَ رَبُّنَا الَّذِي أَعْطَى كُلَّ شَيْءٍ خَلْقَهُ ثُمَّ هَدَىٰ

[(Musai) tha: “Zoti ynë është Ai që çdo gjëje i ka dhënë trajtën e vet e pastaj e ka udhëzuar”]¹³⁸

2. Udhëzimi në besim. Besimtarët, të cilët ndoqën sinjerisht të Dërguarit e All-llahut dhe besuan në fjalët që iu zbritën atij, kanë arritur udhëzim në besim.

الَّذِينَ يَتَّبِعُونَ الرَّسُولَ النَّبِيَّ الْأُمِّيَّ الَّذِي يَجِدُونَهُ مَكْتُوبًا عِنْدَهُمْ فِي
التَّوْرَةِ وَالْإِنْجِيلِ يَأْمُرُهُمْ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَاهُمْ عَنِ الْمُنْكَرِ وَهُمْ
الطَّيِّبَاتِ وَيُحَرِّمُ عَلَيْهِمُ الْخَبَائِثَ وَيَضَعُ عَنْهُمْ إِصْرَهُمْ وَالْأَغْلَالَ الَّتِي
كَانَتْ عَلَيْهِمْ ۚ فَالَّذِينَ آمَنُوا بِهِ وَعَزَّرُوهُ وَنَصَرُوهُ وَاتَّبَعُوا النُّورَ الَّذِي
أُنْزِلَ مَعَهُ ۚ أُولَٰئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ

¹³⁸ Kur’ani (20:50).

*“Dhe atyre që ndjekin të Dërguarin Tonë, Profetin që nuk di shkrim e lexim, të cilin ata do ta gjejnë të shënuar në shkrimet e tyre, në Teurat dhe Ungjill. Ai do t’i urdhërojë ata të bëjnë vepra të mira dhe do t’i ndalojë nga të këqijat; do t’ua lejojë të mirat e do t’ua ndalojë të këqijat, duke i liruar nga barrët e rënda dhe vështirësitë që kanë pasur. Prandaj, ata që do ta besojnë, përkrahin dhe nderojnë atë, duke ndjekur dritën që është zbritur me të, pikërisht ata janë të fituarit.”*¹³⁹

3. Udhëzimi i zemrës drejt Realitetit Hyjnor. Kjo do të thotë që zemra e besimtarit të drejtohet vetëm nga Zoti dhe për tek Zoti, duke shijuar me gjithë qënien e tij njerëzore Njësinë e All-llahut (*vahdanijet*) dhe duke dëshmuar efektet e këtij realiteti në të gjitha krijesat e Tij. Në Kur’an thuhet:

وَالَّذِينَ جَاهَدُوا فِينَا لَنَهْدِيَنَّهُمْ سُبُلَنَا ۚ وَإِنَّ اللَّهَ لَمَعَ الْمُحْسِنِينَ

*“Ata që luftojnë për çështjen Tonë, sigurisht, Ne do t’i udhëzojmë drejt udhëve Tona. Vërtet, All-llahu është me punëmirët!”*¹⁴⁰

Në hadithin e lartpërmendur, All-llahu gjithashtu dëshiron nga njeriu që t’i drejtohet Atij për falje kur gjynahon, sepse Ai është i Vetmi që fal gabimet. All-llahu e do krijesën e Tij, njeriun, sepse njeriu është krijuar që t’i bindet Atij, ta dojë Atë dhe t’i drejtohet për çdo gjë. Në Kur’an thuhet:

¹³⁹ Kur’ani (7:157).

¹⁴⁰ Kur’ani (29:69).

وَاللَّهُ يُرِيدُ أَنْ يَتُوبَ عَلَيْكُمْ وَيُرِيدُ الَّذِينَ يَتَّبِعُونَ الشَّهَوَاتِ أَنْ
تَمِيلُوا مَيْلًا عَظِيمًا ﴿٢٧﴾ يُرِيدُ اللَّهُ أَنْ يُخَفِّفَ عَنْكُمْ ۖ وَخُلِقَ الْإِنْسَانُ
ضَعِيفًا

*“All-llahu dëshiron që t’jua pranojë pendimet tuaja, por ata që jepen pas epsheve, dëshirojnë që të largoheni krejtësisht nga udha e drejtë. All-llahu dëshiron që t’jua lehtësojë (barrët), pasi njeriu është krijuar si një qenie e pafuqishme.”*¹⁴¹

Në këtë hadith gjithashtu thuhet se njeriu nuk mund t’i sjellë dobi All-llahut. Adhurimet e ndryshme islame që praktikohen nga besimtarët, i bëjnë dobi krijesave të Zotit, duke i pastruar ata nga gjynahi dhe duke i afruar sa më afër me All-llahun (xh.sh.). P.sh: Nëse njeriu përmend mirësitë e Zotit duke u shprehur: falënderimi i takon All-llahut (*el-Shukr lil-lāh*), ai në fakt ka thënë atë që duhet të thuhet, ka pastruar veten e tij dhe përmes saj është afruar më shumë me Krijuesin. Ose, kur njeriu shprehet se: “Nuk ka Zot tjetër përveç All-llahut”, nuk është All-llahu Ai, i cili ndikohet nga kjo thënie, por është brendësia e njeriut, që fillon e afrohet më shumë me Krijuesin. Kuptohet, kjo ndodh nëse bëhet me sinqeritet. Duke u afruar me All-llahun, njeriu afrohet drejt çdo lloj mirësie. Në Kur’anin Famëlartë thuhet:

وَلَقَدْ آتَيْنَا لُقْمَانَ الْحِكْمَةَ أَنْ اشْكُرْ لِلَّهِ ۚ وَمَنْ يَشْكُرْ فَإِنَّمَا يَشْكُرُ
لِنَفْسِهِ ۚ وَمَنْ كَفَرَ فَإِنَّ اللَّهَ غَنِيٌّ حَمِيدٌ

¹⁴¹ Kur’ani (4:27-8).

“Kush është falënderues, e bën për të mirën e vet dhe, kush mohon, ta dijë se vërtet All-llahu është i Vetëmjaftueshëm dhe i Denjë për lavdërim”¹⁴²

E njëjta gjë ndodh dhe me ata, të cilët mohojnë praninë e All-llahut. Ata nuk mund t'i bëjnë dëm Atij, por vetëm vetvetes. Ajeti i mësipërm, fare qartë e pohon një gjë të tillë.

¹⁴² Kur'ani (31:12).

الحديث الخامس والعشرون

عَنْ أَبِي ذَرٍّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَيْضًا، "أَنَّ نَاسًا مِنْ أَصْحَابِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ قَالُوا لِلنَّبِيِّ ﷺ يَا رَسُولَ اللَّهِ ذَهَبَ أَهْلُ الدُّثُورِ بِالْأُجُورِ؛ يُصَلُّونَ كَمَا نُصَلِّي، وَيَصُومُونَ كَمَا نَصُومُ، وَيَتَصَدَّقُونَ بِفُضُولِ أَمْوَالِهِمْ. قَالَ: أَوْلَيْسَ قَدْ جَعَلَ اللَّهُ لَكُمْ مَا تَصَدَّقُونَ؟ إِنَّ بِكُلِّ تَسْبِيحَةٍ صَدَقَةٌ، وَكُلِّ تَكْبِيرَةٍ صَدَقَةٌ، وَكُلِّ تَحْمِيدَةٍ صَدَقَةٌ، وَكُلِّ تَهْلِيلَةٍ صَدَقَةٌ، وَأَمْرٍ بِمَعْرُوفٍ صَدَقَةٌ، وَنَهْيٍ عَنِ مُنْكَرٍ صَدَقَةٌ، وَفِي بُضْعٍ أَحَدِكُمْ صَدَقَةٌ. قَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ أَيَأْتِي أَحَدُنَا شَهْوَتُهُ وَيَكُونُ لَهُ فِيهَا أَجْرٌ؟ قَالَ: أَرَأَيْتُمْ لَوْ وَضَعَهَا فِي حَرَامٍ أَكَانَ عَلَيْهِ وَزْرٌ؟ فَكَذَلِكَ إِذَا وَضَعَهَا فِي الْحَلَالِ، كَانَ لَهُ أَجْرٌ" رَوَاهُ مُسْلِمٌ.

Hadithi 25

Sipas Ebū Dherr (r.a.), disa shokë të Profetit i thanë atij: *"O i Dërguari i All-llahut! Pasanikët na tejkaluan dhe mblodhën të gjitha shpërblimet; falen si ne, agjërojnë si ne dhe japin lëmoshë (şadeğah) nga*

pasuria më e vlefshme e tyre.” I Dërguari i All-llahut tha: “A nuk ua ka mundësuar All-llahu (xh.sh.) edhe juve diçka që ta jepni si lëmoshë? Vërtet në çdo madhërim (që bëni duke lavdëruar All-llahun me shprehjen “subhān All-llah”) ka lëmoshë; me çdo madhërim (që bëni duke madhëruar All-llahun me shprehjen “All-llāhu ekber”) ka lëmoshë; në çdo falenderim (që bëni ndaj Zotit duke përdorur shprehjen “el-ḥamdu lil-lāh”) ka lëmoshë; në çdo dëshmi njësimi (që bëni duke veçuar All-llahun me shprehjen “lā ilāhe il-lall-llāh”) ka lëmoshë; edhe në urdhërimin për të mirë ka lëmoshë; edhe në ndalimin e së keqes ka lëmoshë; dhe në të kënaqurit e epsheve (në mënyrë të lejuar) ka lëmoshë.” Ata thanë: “O i Dërguari i All-llahut, a thua dhe në përmbushjen e epsheve të ndonjërit prej nesh ka shpërblim? Ai u shpreh: “Më tregoni, nëse ndonjëri do i përmbushte ato në diçka të ndaluar, a nuk do ishte gjynah? Ashtu pra, dhe kur i përmbush në diçka të lejuar do të ketë shpërblim.” (Muslim)

Tema

- Devotshmëria e të gjitha shtresave shoqërore në kohën e Hz. Muhammedit (a.s.).
- Rëndësia e përmendjes së All-llahut (*dhikr*).¹⁴³
- Urdhërimi për punë të mira dhe ndalimi i punëve të këqija.
- Ndikimi pozitiv ose negativ që sjell çdo vepër, qoftë ajo dhe një vepër e rëndomtë.

¹⁴³ Për sqarime rreth përmendjes së Zotit (dhikr) mund të shikoni shpjegimin e hadithit 23.

Shpjegimi

Pasuria është një sprovë për njeriun. Nëse e përdor atë siç duhet, duke falënderuar Dhuruesin dhe duke e ndarë atë në bazë të mësimëve islame, besimtari do të ketë shpërblime nga All-llahu (xh.sh.). E vërteta qëndron se në shumë shoqëri njerëzore, klasa e pasur është më pak falënderuese ndaj Atij që ia dhuron pasurinë, All-llahut (xh.sh.). Si pasojë, nuk arrijnë ta kalojnë këtë sprovë dhe marrin dënimin e Tij. Në shoqëritë e pastra islame, sidomos në kohën e Hz. Muhammedit (a.s.), njerëzit e konceptonin pasurinë si dhuratë ng Zotit, e cila është në dorën e njeriut dhe për të cilën do të japë llogari. Besimtarët e vërtetë gjithmonë garojnë në veprimin e punëve të mira, ngase ata nxiten nga ajeti kur'anor, ku thuhet:

فَاسْتَبِقُوا الْخَيْرَاتِ

“...andaj bëni gara për punë të mira!”¹⁴⁴

Diçka mahnitëse në këtë hadith është dhe fakti se të varfërit, megjithëse nuk kanë pasuri, duke kërkuar alternativa të ndryshme, mundohen të barazohen me të pasurit në shpërblime nga Zoti. I Dërguari i All-llahut i mëson pasuesve të tij fuqinë e përmendjes së Zotit (*dhikr*), të cilën e barazon me shpërndarjen e lëmoshës. Në një hadith tjetër, që transmetohet nga Ebū Hurejra (r.a.), thuhet se i Dërguari i All-llahut e vendosi përmendjen e All-llahut në një shkallë më lart se dhënia e lëmoshës, duke i treguar të varfërve emigrantë nga Meka, se nëse do e përmendnin All-llahun duke thënë: “*Subhān All-llah, el-Ḥamdu lil-lāh dhe Allāhu Akber*”, do ia kalonin çdokujt në mirësi.¹⁴⁵

¹⁴⁴ Kurani (5:48).

¹⁴⁵ Muslim ibn el-Haxh-xhaxh: Sahih Muslim, fq. 268.

Përveç rëndësisë së përmendjes së All-llahut, Profeti (a.s.) vë në dukje se besimtari duhet të pajiset edhe me cilësinë e atij që urdhëron për të mirë dhe ndalon nga e keqja. Në fakt, ky është një virtyt bazë i besimtarit musliman, gjë që e dallon atë nga shumë pasues të feve të ndryshme. Nxitja për të mirë dhe ndalimi nga e keqja korrespondon dhe me ajetin kur'anor, në të cilin Zoti i vlerëson muslimanët si njerëzit më të mirë që ka pasur kjo botë, ngase urdhërojnë për të mira, ndalojnë të këqijat dhe besojnë në Zot.

كُنْتُمْ خَيْرَ أُمَّةٍ أُخْرِجَتْ لِلنَّاسِ تَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَتَنْهَوْنَ عَنِ
الْمُنْكَرِ وَتُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ ۚ وَلَوْ آمَنَ أَهْلُ الْكِتَابِ لَكَانَ خَيْرًا لَهُمْ ۚ
مِّنْهُمْ الْمُؤْمِنُونَ وَأَكْثَرُهُمُ الْفَاسِقُونَ

***“Ju jeni populli më i mirë i dalë për njerëzimin:
(sepse) ju urdhëroni që të bëhen vepra të mira, i
ndaloni të këqijat dhe besoni All-llahun. Sikur ithtarët
e Librit të besonin, do të ishte më mirë për ata; ka prej
tyre besimtarë të vërtetë, por shumica e tyre janë larg
udhës së drejtë.”***¹⁴⁶

Ky koncept i të menduarit dhe zbatimi i tij, ka bërë që besimtarët muslimanë të jenë të frytshëm, jo vetëm për vetveten e tyre, por dhe për shoqërinë në të cilën jetojnë, duke u përpjekur të rrënjosin të mirat dhe të parandalojnë të këqijat.

Në fund të këtij hadithi, i Dërguari i All-llahut përmend ndikimin pozitiv ose negativ që sjell çdo vepër, qoftë ajo dhe një vepër e rëndomtë. Shembulli që

¹⁴⁶ Kurani (3:110).

permendet është një shembull që shumë njerëz nuk mund ta mendojnë se mund të ketë shpërblime nga Zoti. Sidoqoftë, kjo shprehje i tregon besimtarit se, nëse një vepër legjitime, kryhet me qëllim të mirë, duke mos dalë jashtë kufijve të Islamit, ajo përmban shpërblime nga Zoti, megjithëse mund të duket si një vepër e lehtë ose e rëndomtë. I Dërguari i All-llahut i mëson besimtarët për shpërblimin e veprave, por ky hadith gjithashtu tregon dhe mëshirën e Zotit ndaj tyre, e cila shfaqet përmes gatishmërisë së Tij në dhënien e shpërblimeve, megjithëse bëhet fjalë për vepra të rëndomta. Në Kur'an thuhet:

يُرِيدُ اللَّهُ أَنْ يُخَفِّفَ عَنْكُمْ ۖ وَخُلِقَ الْإِنْسَانُ ضَعِيفًا

“All-llahu dëshiron që t’jua lehtësojë (barrët), pasi njeriu është krijuar si një qenie e pafuqishme.”¹⁴⁷

¹⁴⁷ Kur’ani (4:28).

الحديث السادس والعشرون

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ "كُلُّ سُلَامَى مِنَ النَّاسِ عَلَيْهِ صَدَقَةٌ، كُلَّ يَوْمٍ تَطْلُعُ فِيهِ الشَّمْسُ تَعْدِلُ بَيْنَ اثْنَيْنِ صَدَقَةٌ، وَتُعِينُ الرَّجُلَ فِي دَابَّتِهِ فَتَحْمِلُهُ عَلَيْهَا أَوْ تَرْفَعُ لَهُ عَلَيْهَا مَتَاعَهُ صَدَقَةٌ، وَالْكَلِمَةُ الطَّيِّبَةُ صَدَقَةٌ، وَبِكُلِّ خُطْوَةٍ تَمْشِيهَا إِلَى الصَّلَاةِ صَدَقَةٌ، وَتُطِيطُ الْأَذَى عَنِ الطَّرِيقِ صَدَقَةٌ". رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ وَمُسْلِمٌ.

Hadithi 26

Përcillet nga Ebū Hurejra (r.a.) se i Dërguari i All-llahut ka thënë: "***Në çdo nyje të (trupit) të njeriut ka lëmoshë (şadekah) nga e cila (njeriu duhet të japi) çdo ditë që lind dielli; të vendosësh drejtësi midis dy personave është şadekah; të ndihmosh njeriun të hypë në kafshën e tij, ose ta ndihmosh në ngarkimin e saj është şadekah; fjala e mirë është şadekah; çdo hap që e hedh për të shkuar në kryerjen e namazit është şadekah; të largosh diçka të dëmshme nga rruga është şadekah.***" (Bukhārij dhe Muslim)

Tema

Shfrytëzimi i mirësive të Zotit në shërbim të krijesave të Tij dhe në hapat që të çojnë drejt adhurimit të Tij.

Shpjegimi

All-llahu i Lartmadhërishëm e ka bekuar njeriun me mirësi të shumta dhe kërkon që përmes tyre njeriu të ndikojë pozitivisht në shërbim të Zotit dhe krijesave të Tij. Në shpjegimin e këtij hadithi, Imam Teftezānij përmend shprehjen e disa dijetarëve të mëdhenj: “Të gjitha veprat e mira dhe përsosmëria e rrugës (*tarīk*)¹⁴⁸ arrihen përmes sinjeritetit me Zotin dhe sjelljes së mirë me krijesat.¹⁴⁹

Në librin *Xhāmī’ el-‘ulūm ve el-Hikem*, të dijetarit të njohur Imam Ibn Rexheb el-Ḥanbelij (795/1393), thuhet se një njeri erdhë tek Jūnus ibn ‘Ubejd dhe iu ankua se ishte shumë i varfër.

Dijetari iu përgjegy: “A mund ta shesësh shikimin për 100.000 dirhem?”

Ankuesi - Jo.

Jūnus ibn ‘Ubejd - A mund ta shesësh dorën për 100.000 dirhem?

Ankuesi – Jo.

Jūnus ibn ‘Ubejd – A mund ta shesësh këmbën për 100.000 dirhem?

Ankuesi – Jo.

Jūnus ibn ‘Ubejd – Unë shikoj se ti zotëron me qindra e mijëra dirhem dhe ende vazhdon të ankohesh.¹⁵⁰

Kjo ngjarje midis Jūnus ibn ‘Ubejd dhe njeriut që ankohej nga varfëria, tregon se All-llahu i ka dhuruar njeriut

¹⁴⁸ Rrugë mistike Islame që e afron njeriun më afër me Zotin.

¹⁴⁹ Sa’d el-Din Masud bin Umer bin Abd All-llah: *Sherh el-Teftezanij*, fq. 168.

¹⁵⁰ Zejn el-Din bin Shihab el-Din: *Xhami’ el-Ulum ve el-Hikem* fq. 550-1.

një trup të përsosur, i cili nuk mund të shkëmbehet me asnjë lloj pasurie, ngaqë është më i shtrenjtë për njeriun dhe nuk mund të shkëmbehet me para. All-llahu nuk kërkon nga njeriu ta shpërblejë Atë për këtë dhuratë, por të paktën ta falënderojë dhe ta lavdërojë Dhuruesin; prandaj dhe Profeti (a.s.) e fillon hadithin: ***“Në çdo nyje të (trupit) të njeriut ka lëmoshë (şadeķah), nga e cila (njeriu duhet të japi) çdo ditë që lind dielli.”***

Në këtë hadith gjithashtu tregohet se shërbimi ndaj krijesave të Zotit nuk duhet të jetë i kufizuar. Kjo dallohet qartë në kategoritë e përmendura duke filluar nga drejtësia midis njerëzve dhe duke mbaruar me largimin e një pengese nga rruga. Të gjitha këto shërbejnë si lëmoshë që njeriu duhet të japë si falënderim ndaj All-llahut (xh.sh.), Dhuruesit të mirësive të panumërta.

I Dërguari i All-llahut, për t’ia bërë besimtarit të lehtë dhe të arritshshme dhënien e lëmoshës, tregon se ka dhe mënyra të tjera të dhënies. P.sh: Në një hadith që transmetohet nga Ebū Dherr (r.a.), Profeti (a.s.) është shprehur: ***“Kur zgjohet njeriu, në çdo nyje të (trupit) të tij ka lëmoshë (şadeķah), nga e cila duhet të japi. Çdo lavdërim (tesbīh) ndaj Zotit përmban lëmoshë. Çdo falënderim (taḥmīd) ndaj Zotit përmban lëmoshë. Çdo Shprehje Njësie të Zotit (tehlīl)¹⁵¹ përmban lëmoshë. Çdo madhërim ndaj Zotit (tekbīr)¹⁵² përmban lëmoshë. Urdhërimi për punë të mira është lëmoshë. Ndalimi nga punët e liga është lëmoshë. Dhe falja e dy rekateve të namazit duḥā¹⁵³ mund t’i zëvendësojë të gjitha këto.”***¹⁵⁴

¹⁵¹ Thënia: Nuk ka Zot tjetër përveç All-llahut (La ilahe il-la All-llah)

¹⁵² Thënia: Zoti është më i Madhi (All-llahu Ekber).

¹⁵³ Namaz i cili falet që pas lindjes së diellit. Ky lloj namazi nuk është obligim, por i preferuar.

¹⁵⁴ Muslim ibn el-Haxh-xhaxh: *Sahih Muslim*, vëll. 1, fq.325-6.

Profeti (a.s.) e lehtëson dhe më shumë dhënien e lëmoshës për ata të cilët nuk e kanë mundësinë të ndihmojnë financiarisht nevojtarët dhe as ta përmendin shpesh All-llahun (xh.sh.). Ai tregon se dhënia e lëmoshës për ta është të qëndruarit larg nga të këqijat.”¹⁵⁵

¹⁵⁵ Mund të shikosh: Muhammed Ibn Ismail el-Bukhari: *Sahih el-Bukhari bi sherh el-Kirmani*, vëll. i 7-të, fq. 207-8.

الحديث السابع والعشرون

عَنْ النَّوَاسِ بْنِ سَمْعَانَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: "الْبِرُّ حُسْنُ الْخُلُقِ، وَالْإِثْمُ مَا حَاكَ فِي صَدْرِكَ، وَكَرِهْتَ أَنْ يَطَّلَعَ عَلَيْهِ النَّاسُ" رَوَاهُ مُسْلِمٌ. وَعَنْ وَابِصَةَ بْنِ مَعْبَدٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: أَتَيْتَ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ: "جِئْتَ تَسْأَلُ عَنِ الْبِرِّ؟ قُلْتُ: نَعَمْ. فَقَالَ: اسْتَفْتِ قَلْبَكَ، الْبِرُّ مَا اطْمَأَنَّتَ إِلَيْهِ النَّفْسُ، وَاطْمَأَنَّ إِلَيْهِ الْقَلْبُ، وَالْإِثْمُ مَا حَاكَ فِي النَّفْسِ وَتَرَدَّدَ فِي الصَّدْرِ، وَإِنْ أَفْتَاكَ النَّاسُ وَأَفْتَوْكَ".

حَدِيثٌ حَسَنٌ، رَوَيْنَاهُ فِي مُسْنَدِي الْإِمَامَيْنِ أَحْمَدَ بْنَ حَنْبَلٍ وَالذَّارِمِيَّ بِإِسْنَادٍ حَسَنٍ.

Hadithi 27

Sipas El-Nevvās ibn Sem‘ān (r.a.) Profeti (a.s.) ka thënë: “*Mirësia është sjellja e mirë, ndërsa gjynah është ajo (vepër) që luhetet në gjoksën tënd dhe për të cilën nuk dëshiron që njerëzit ta dijnë.*” (Muslim)

Vābiṣah ibn Ma‘bed (r.a.) thotë se shkoj tek i Dërguari i All-llahut, i cili i tha: “*Erdhe të pyesish rreth mirësisë?*” Thashë: “Po!” Tha: “*Pyete zemrën tënde!*”

Mirësia është ajo që të kënaq ty dhe zemrën tënde, ndërsa gjynahi është ajo (vepër) që luhartet tek ti dhe sillet në gjoksin tënd, megjithëse njerëzit japin mendimin e tyre (në favor të gjynahit) dhe vazhdojnë ashtu.”

(Hadith i mirë (*hasen*), të cilin e kemi përcjellë sipas thënieve të dy Imamëve: Aḥmed ibn Ḥanbel dhe el-Dārimij, nga vargu i transmetuesve të besuar dhe me transmetim të mirë).

Tema

Dallimi midis veprës së mirë dhe gjynahit.

Shpjegimi

Përmenden dy hadithe të përafërt në kuptim, që plotësojnë njëri-tjetrin.

Në hadithin e parë, i Dërguari i All-llahut përkufizon fjalën *el-birr* me “sjelljen e mire”. Kjo fjalë, bashkë me fjalën *tekva*, kanë një lidhje të ngushtë dhe plotësojnë njëra-tjetrën. Në terminologjinë islame ka disa fjalë, të cilat nëse janë bashkë në një tekst marrin kuptime të ndryshme, megjithëse kuptimet mund t’i kenë të përafërta. Në raste kur këto fjalë janë pjesë e teksteve të ndryshme, atëherë marrin kuptime të njëjta. P.sh: fjala “*īmān*” dhe “*Islām*”. Nëse këto dy fjalë përdoren brenda kontekstit, atëherë fjala *īmān* nënkupton besimin, ndërsa fjala *Islam*, shtyllat e praktikës së fesë. Përdorimi i tyre në tekste të ndryshme, ka një kuptim: besimin. Në rastin konkret kemi të bëjmë me fjalën “*el-birr*” dhe “*tekva*”. Përdorimi në një tekst i këtyre dy fjalëve bën që *el-birr* të

nënkuptojë pastërtinë nga gjynahet, ndërsa fjala *tekva*, frikën ndaj Zotit. Përdorimi i tyre në tekste të ndryshme nënkupton devotshmërinë.

Në Kur'anin Famëlartë, fjala *el-birr* përmendet në ajete të ndryshme. Njëri nga këto ajete përmban hollësira në lidhje me *el-birr*, duke i mësuar besimtarit kategoritë dhe praktikimin e vërtetë të mirësisë ose sjelljes së mirë. All-llahu i Madhëruar urdhëron:

لَيْسَ الْبِرَّ أَنْ تُولُوا وُجُوهَكُمْ قِبَلَ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ وَلَكِنَّ الْبِرَّ مَنْ
آمَنَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَالْمَلَائِكَةِ وَالْكِتَابِ وَالنَّبِيِّينَ وَآتَى الْمَالَ عَلَى
حُبِّهِ ذَوِي الْقُرْبَىٰ وَالْيَتَامَىٰ وَالْمَسَاكِينَ وَابْنَ السَّبِيلِ وَالسَّائِلِينَ وَفِي
الرِّقَابِ وَأَقَامَ الصَّلَاةَ وَآتَى الزَّكَاةَ وَالْمُوفُونَ بِعَهْدِهِمْ إِذَا عَاهَدُوا ۖ
وَالصَّابِرِينَ فِي الْبَأْسَاءِ وَالضَّرَّاءِ وَحِينَ الْبَأْسِ ۗ أُولَٰئِكَ الَّذِينَ صَدَقُوا ۖ
وَأُولَٰئِكَ هُمُ الْمُتَّقُونَ

*“Mirësia nuk është të kthyerit e fytyrës suaj nga lindja dhe perëndimi, por mirësia është (cilësi) e atij që beson All-llahun, Ditën e Fundit, melekët, Librin dhe profetët; e atij që me vullnet jep nga pasuria e vet për të afërmit, jetimët, të varfërit, udhëtarët e mbetur rrugës, lypësit dhe për lirimin e të robëruarve; e atij që fal namazin dhe e jep zeqatin; dhe e atyre që i plotësojnë premtimet, kur marrin përsipër diçka; e atyre që durojnë në kohë skamjeje, sëmundjeje dhe lufte. Këta janë besimtarët e vërtetë dhe këta janë ata që e kanë frikë All-llahun.”*¹⁵⁶

¹⁵⁶ Kur’ani (2:177).

Dijetari i njohur i hadithit, Imam Tirmīdhij (279/892) shpjegon në lidhje me përdorimin e fjalës *el-birr*: “Me fjalën *el-birr* në këtë hadith kuptohet ruajtja e lidhjes farefisnore, bamirësia dhe bindja. Të gjitha këto përmbliken në sjelljen e mirë (*husn el-kebuluk*).”¹⁵⁷

Fundi i hadithit të parë tregon rreth gjynahit, i cili luhet në gjoksin e njeriut dhe të cilin njeriu dëshiron që të tjerët, mos ta dinë. Gjynahi e bën njeriun të ndihet keq, ngaqë peshon në zemrën e tij, e mundon atë dhe i sjell trazim shpirtëror. Kjo ndodh ngaqë Zoti e ka krijuar natyrën njerëzore të jetë e prirur nga e mira dhe jo nga gjynahi. Sidoqoftë, kjo ndjesi dhe ky shqetësim, është më i ndjeshëm tek besimtarët, ngaqë ata janë më të privuar nga gjynahi, ndërsa jobesimtarët janë shumë më pak të ndjeshëm, sepse janë në kontakt më shumë me të. E kundërta ndodh kur njeriu kryen vepra mirësie. Në zemrën dhe brendësinë e vetes së tij ndjen kënaqësi. Kjo gjë përmendet në hadithin e dytë.

Hadithi i dytë ka pothuajse të njëjtin qëllim si hadithi i parë, por ndryshon në përmbajtje. Në këtë hadith, i Dërguari i All-llahut këshillon pyetësin të pyes zemrën e tij në përcaktimin e gjynahit, ose të diçkaje të papëlqyer, ngase zemra, e cila është boshti i natyrës njerëzore, është vërtetuese dhe reflektuese e Shpalljes Hyjnore, Kur'anit. Këtu bëhet fjalë për një zemër, e cila është e ndjeshme ndaj Krijuesit. P.sh: nëse Zoti e ndalon përgojimin, zemra e njeriut nuk do ndihet e qetë, por do të ketë ankth në kryerjen e këtij gjynahi. E njëjta gjë ndodh dhe me gjynahet e tjera.

Si pikë e fundit në këtë hadith, përmendet edhe fakti se, megjithëse njerëzit japin mendimin e tyre në favor të

¹⁵⁷ Mund të shikosh: Sa'd el-Din Masud bin Umer bin Abd All-llah: *Sherh el-Teftezanij*, fq. 169.

gjynahit, duke përfshirë dhe ata që japin *fetva*¹⁵⁸, besimtari nëse ndjen shqetësim në zemrën e tij në kryerjen e asaj vepre, ai nuk duhet ta bëjë atë.

¹⁵⁸ Fetva, quhet lëshimi i një vendimi fetar Islam nga dijetarë të aftë, sidomos në fushën e drejtësisë Islame.

الحديث الثامن والعشرون

عَنْ أَبِي نَجِيحٍ الْعِرْبَاضِ بْنِ سَارِيَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: "وَعَظَنَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مَوْعِظَةً وَجَلَّتْ مِنْهَا الْقُلُوبُ، وَذَرَفَتْ مِنْهَا الْعُيُونُ، فَقُلْنَا: يَا رَسُولَ اللَّهِ! كَأَنَّهَا مَوْعِظَةٌ مُودَّعٍ فَأَوْصِنَا، قَالَ: أُوصِيكُمْ بِتَقْوَى اللَّهِ، وَالسَّمْعِ وَالطَّاعَةِ وَإِنْ تَأَمَّرَ عَلَيْكُمْ عَبْدٌ، فَإِنَّهُ مَنْ يَعِشْ مِنْكُمْ فَسِيرَى اخْتِلَافًا كَثِيرًا، فَعَلَيْكُمْ بِسُنَّتِي وَسُنَّةِ الْخُلَفَاءِ الرَّاشِدِينَ الْمَهْدِيِّينَ، عَضُّوا عَلَيْهَا بِالنَّوَاجِذِ، وَإِيَّاكُمْ وَمُحَدَّثَاتِ الْأُمُورِ؛ فَإِنَّ كُلَّ بِدْعَةٍ ضَلَالَةٌ". رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ، وَالتِّرْمِذِيُّ وَقَالَ: حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ.

Hadithi 28

Ebū Nexhîh el-‘Irbaḍ bin Sārijeh (r.a.) ka thënë: “Na ka këshilluar i Dërguari i All-llahut me një këshillë nga e cila zemrat u ndriçuan dhe sytë u përplotën dhe i thamë: “O i Dërguari i All-llahut, sikur kjo është këshilla e lamtumirës, (prandaj) na porosit.” Tha: “***Ju porosis të jeni të devotshëm ndaj All-llahut (ose të keni frikë All-llahun), të jeni të dëgjueshëm dhe të nënshtruar ndaj udhëheqësit edhe sikur ai të jetë rob. Vërtet, ai që do të jetojë gjatë mes***

jush do të shikojë shumë kundërthënie. Ju duhet të ndiqni traditën (sunnet) time dhe atë të halifëve¹⁵⁹ që janë në parim dhe në drejtim të udhëzuar. Lidhuni me ta dhëmb e dhëmballë. Keni kujdes nga risitë (bid'at) në fé, sepse çdo risi është devijim.” (E transmetuan Ebū Davūd dhe Tirmīdhij, të cilët thonë se është hadith i mirë dhe i saktë).

Tema

- Devotshmëria mbi të gjitha
- Nënshtrimi ndaj udhëheqësve
- Ndjekja e traditës profetike dhe e halifëve.
- Ruajtja nga risitë (*bid'at*) në fe

Shpjegimi

Përcjellësi i këtij hadithi ishte një nga “njerëzit e sufasë”¹⁶⁰, të cilët shquheshin për dashurinë e tyre të madhe ndaj të Dërguarit të All-llahut. Këtë dashuri, transmetuesi e tregon me plot ndjenja duke u shprehur: “Zemrat u ndriçuan dhe sytë u përplotën.” Ashtu siç shprehet dhe Imam Ibn

¹⁵⁹ Drejtusit e besimtarëve në gjurmët e Profetit (a.s.), të cilët udhëhoqën vendet islame, pas vdekjes së Profetit (a.s.). Ata ishin Abdullah ibn Ebi Kuhafet [Ebu Bekr], Umeri ibn el-Khattab, Uthmani ibn Affan dhe Ali ibn Ebi Talib, Zoti qoftë i kënaqur me ta. Disa dijetarë përfshijnë si halifen e pestë dhe Umer Ibn Abd el-Aziz.

¹⁶⁰ Sufaja ishte një vend në pjesën e fundit të xhamisë së Profetit (a.s.), i mbuluar nga sipër. Aty qëndronin besimtarët e varfër dhe ata që nuk kishin shtëpi. Këta besimtarë shquheshin për dashurinë e flaktë ndaj të dërguarit të All-llahut, devotshmërinë dhe përmendjen e Zotit ditë e natë. Disa nga ta kanë transmetuar hadithe të shumta të Profetit (a.s.) si p.sh: Ebu Hurejra (r.a.). Në fakt, ky sahabij mban vendin e parë në transmetimin e haditheve, para gruas së Profetit (a.s.), Aishes (r.a.). Emrat e disa të tjerëve ishin: Ebu Dherr el-Giffari, Abdullah Ibn Mesud, Selman el-Farisi, Ka'b bin Malik, Ebu Said el-Khudrij, Bilal ibn Rabahah, Suhejb el-Rumij etj.

Rexheb el-Hanbelij¹⁶¹, se ndjenjat dhe cilësitë e njerëzve të tillë përmenden dhe në ajetin Kur'anor:

إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ الَّذِينَ إِذَا ذُكِرَ اللَّهُ وَجِلَتْ قُلُوبُهُمْ وَإِذَا تُلِيَتْ عَلَيْهِمْ
آيَاتُهُ زَادَتْهُمْ إِيمَانًا وَعَلَىٰ رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ

“Besimtarë të vërtetë janë vetëm ata, zemrat e të cilëve, kur përmendet All-llahu, fërgëllojnë dhe, kur u lexohen shpalljet e Tij, u forcohet besimi dhe vetëm te Zoti i tyre mbështeten.”¹⁶²

Më pas, i Dërguari i All-llahut i këshillon pasuesit e tij që të jenë të përkushtuar në Islam, ngase përkushtimi është baza e adhurimit.¹⁶³

Ai gjithashtu i këshillon besimtarët të jenë të dëgjueshëm dhe t'i binden udhëheqësit të tyre dhe sikur ai të jetë rob. Këtu, i Dërguari i All-llahut përdor një rast jo të zakonshëm, me qëllim që t'i tërheqë vëmendje njerëzve, që të mos gjykojnë udhëheqësit e tyre në bazë të shtresës shoqërore nga e cila rrjedhin, por nga puna e tyre ndaj popullit. Dëgjimi dhe bindja ndaj sunduesve parandalon përçarjen e popullit dhe siguron qetësinë. Këtu, nuk bëhet fjalë për sundues, të cilët bëjnë gjynahe para publikut dhe që hedhin mësimet kur'anore pas shpinës, por për ata, të cilët udhëheqin sipas mësimave islame. Ja se si shprehet i Dërguari i All-llahut në një hadith: ***“O ju njerëz! Friksohuni Zotit! Nëse emërohet që t’ju drejtojë dhe një rob i këputur habeshi”***¹⁶⁴,

¹⁶¹ Mund tëshikosh: Zejn el-Din bin Shihab el-Din: *Xhami’ el-Ulum ve el-Hikem* fq. 584.

¹⁶² Kur’ani (8:2).

¹⁶³ Për më tepër shiko shpjegimin e hadithit 18, i cili përmban detaje të hol-lësishme në lidhje me devotshmërinë (takva).

¹⁶⁴ Etiopian.

dëgjojeni atë dhe bindjuni atij derisa ta zbatojë mbi ju librin e Zotit (Kur'anin).¹⁶⁵

Përmendet gjithashtu dhe fakti se ata që do të jetojnë gjatë nga gjenerata e Hz. Muhammedit (a.s.) do të shohin shumë kundërthënie. Dhe me të vërtetë ashtu ndodhi. Nga pasojat, kundërthëniet dhe armiqësitë e disa grupeve ndaj drejtuesave të besimtarëve, tre nga ata ranë dëshmorë në vite të ndryshme, duke u vrarë padrejtësisht dhe me gjak të ftohtë. Ata ishin: Umeri, Uthmani dhe Aliu (All-llahu qoftë i kënaqur me ta). Ky parashikim i saktë i Profetit (a.s.) quhet mrekulli profetike, sepse askush nuk mund ta dinte një gjë të tillë.

Poashtu, në këtë hadith Profeti (a.s.) urdhëron ndjekjen e traditës së tij (*sunnet*) dhe atë të halifeve të tij. Nuk mund të jesh besimtar i udhëzuar nëse nuk e ndjek traditën, ose mësimet Profetike. Shembulli i Profetit luan një rol shumë të rëndësishëm në zbatimin e mësimëve kur'anore. Për atë, Zoti e dërgoi Hz. Muhammedin (a.s.), në mënyrë që t'i tregonte njerëzve se si t'i vinin në praktikë mësimet hyjnore. Në Kur'an, All-llahu (xh.sh) shtjellon qartë rëndësinë e jetës së Profetit (a.s.) në jetën e besimtarit:

لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللَّهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ لِّمَن كَانَ يَرْجُوا اللَّهَ وَالْيَوْمَ
الْآخِرَ وَذَكَرَ اللَّهَ كَثِيرًا

“Në të Dërguarin e All-llahut ka një shembull të mrekullueshëm për atë, që shpreson tek All-llahu dhe Dita e Fundit dhe e përmend shumë All-llahun.¹⁶⁶

¹⁶⁵ Ebu Isa el-Tirmidhi, *El-Xhamiu el-Sahih*, Sherikeh Mektebeh ve Metbeah Mustafa Elbabi el-Halebij ve Evladuh, bot.1, 1962, vëll. i 4, fq. 209.

¹⁶⁶ Kur'ani (33:21).

Ndjekja e traditës së halifëve është gjithashtu e rëndësishme, nga vetë fakti se ata ecnin siç duhet në gjurmët e Profetit (a.s.), duke gjykuar dhe duke udhëzuar të tjerët në bazë të mësimave hyjnore. Prandaj dhe i Dërguari i All-llahut i quajti ata udhëzues (*el-Rāshidīn*) dhe të drejtuar në rrugën e drejtë (*el-Mehdij-jīn*).

Në fund të këtij hadithi, Profeti (a.s.) këshillon që besimtari të qëndrojë larg nga risitë në fé dhe përdor fjalën *bidat*, e cila në shumë raste keqinterpretohet në masë. Kjo gjë ndodh ngaqë dijetarët kanë dhënë përkufizime të ndryshme në të kuptuarit dhe të vepruarit e *bid'at*. Në përgjithësi, dijetarët e drejtësisë islame, si p.sh. Imam el-Nevevie të tjerë, tregojnë se ka kategori të ndryshme të *bidatit*. Dy prej tyre janë: risi e mirë (*bid'at ḥasenet*) dhe risi e keqe (*bid'at kabīhat*). Risi e mirë është shkenca e bazave të hadithit (*uṣūl el-hadīth*), shkenca e bazave të sistemit ligjor islam (*uṣūl el-fik-h*), shkenca e bazave të shpjegimit të Kur'anit (*uṣūl el-tefsīr*)¹⁶⁷ etj. Risi e keqe quhet ajo risi që nuk përputhet me thëniet kur'anore dhe traditën profetike.

Ndërsa Ibn Tejmijjet (728/1328) në librin e tij *Iktidā Şirat el-Mustekīm*, përmend se *bidat* përkufizohet si risi e keqe. Ai, gjithashtu përmend se nëse shfaqet një risi, e cila është e bazuar në Kur'an dhe traditën Profetike, atëherë ajo konsiderohet risi në të shprehur (*bid'at lugavij*) por jo në veprim, ngase ai veprim është i bazuar në fé dhe duke qenë i tillë nuk e çon besimtarin në humbje. Nga shembujt e *bid'at lugavij* ai përmend: Përmbledhjen e Kur'anit në një libër pas vdekjes së Profetit (a.s.), si dhe faljen e namazeve të Teravisë bashkarisht me xhemat, të cilën e vendosi halifi i dytë i besimtarëve, 'Umer ibn el-Khaṭṭāb (r.a.), etj.¹⁶⁸

¹⁶⁷ Mund të shikosh Muhji el-Din el-Nevevij: *Tehdhib el-Esma ve el-Sifat*, Dar el-Kutub el-Ilmijjet, Bejrut, vëll.3, fq.22.

¹⁶⁸ Mund të shikosh: Taki el-Din Ahmed ibn Tejmijjet: *Iktida Sirat el-Mustekim*, Mektebet el-Rushd, Rijad, vëll. 1, fq. 44-5.

Trajtimi që Ibn Tejmijet i ka bërë risisë në Islam mund të ndryshojë në teori, por në praktikë është i përafërt me kuptimin e dijetarëve të tjerë tradicionalë dhe klasikë muslimanë. Sidoqoftë, ky ndryshim ka bërë që dhe shumë nga literalistat¹⁶⁹ muslimanë ta keqinterpretojnë shpjegimin e Ibn Tejmijes dhe t'i quajnë *bidat* shumë nga veprimet e individëve ose të shoqërisë islame, megjithëse mund të bazohen në Kur'an dhe në traditën profetike. Për më shumë në lidhje me risitë, mund të lexoni dhe librin e autorit dhe dijetarit musliman shqiptarë Vehbi Sulejman Gavoçit, i cili titullohet: "Njohuri rreth Kur'anit – Syneti dhe Bidati", botuar në Shkodër në vitin 1999.

¹⁶⁹ Njerëz që bazohen dhe trajtojnë çështje të ndryshme nga kuptimi i drejtpërdrejtë i tekstit.

الحديث التاسع والعشرون

عَنْ مُعَاذِ بْنِ جَبَلٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ! أَخْبِرْنِي بِعَمَلٍ يُدْخِلُنِي الْجَنَّةَ وَيُبَاعِدُنِي مِنَ النَّارِ، قَالَ: "لَقَدْ سَأَلْتَ عَنْ عَظِيمٍ، وَإِنَّهُ لَيْسَ بِشَيْءٍ عَلَى مَنْ يَسْرُهُ اللَّهُ عَلَيْهِ: تَعْبُدُ اللَّهَ لَا تُشْرِكُ بِهِ شَيْئًا، وَتُقِيمُ الصَّلَاةَ، وَتُؤْتِي الزَّكَاةَ، وَتَصُومُ رَمَضَانَ، وَتَحُجُّ الْبَيْتَ، ثُمَّ قَالَ: أَلَا أَدُلُّكَ عَلَى أَبْوَابِ الْخَيْرِ؟ الصَّوْمُ جُنَّةٌ، وَالصَّدَقَةُ تُطْفِئُ الْخَطِيئَةَ كَمَا يُطْفِئُ الْمَاءُ النَّارَ، وَصَلَاةُ الرَّجُلِ فِي جَوْفِ اللَّيْلِ، ثُمَّ تَلَا: "تَتَجَافَى جُنُوبُهُمْ عَنِ الْمَضَاجِعِ حَتَّى بَلَغَ "يَعْمَلُونَ"، [سورة السجدة / الأيتان : ١٦ و ١٧] ثُمَّ قَالَ: أَلَا أُخْبِرُكَ بِرَأْسِ الْأَمْرِ وَعَمُودِهِ وَدُرُوزِهِ سَنَامِهِ؟ قُلْتُ: بَلَى يَا رَسُولَ اللَّهِ. قَالَ: رَأْسُ الْأَمْرِ الْإِسْلَامُ، وَعَمُودُهُ الصَّلَاةُ، وَدُرُوزُهُ سَنَامُهُ الْجِهَادُ، ثُمَّ قَالَ: أَلَا أُخْبِرُكَ بِمَلَكَ ذَلِكَ كُلِّهِ؟ فَقُلْتُ: بَلَى يَا رَسُولَ اللَّهِ! فَأَخَذَ بِلِسَانِهِ وَقَالَ: كُفَّ عَلَيْكَ هَذَا. قُلْتُ: يَا نَبِيَّ اللَّهِ وَإِنَّا لَمُؤْخَذُونَ بِمَا نَتَكَلَّمُ بِهِ؟ فَقَالَ: تَكَلَّمْتَ أُمُّكَ وَهَلْ يَكُفُّ النَّاسَ عَلَى وُجُوهِهِمْ

أَوْ قَالَ عَلَىٰ مَنَاحِرِهِمْ - إِلَّا حَصَائِدُ أَلْسِنَتِهِمْ؟
رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ وَقَالَ: حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ

Hadithi 29

Nga Mu'adh ibn Xhebel (r.a.) transmetohet se ka thënë: “O i Dërguari i All-llahut, më trego një punë që më dërgon në xhennet dhe më largon nga zjarri.” Ai tha: “**Ke pyetur për një çështje të madhe, e cila është e lehtë për atë të cilit, All-llahu ia lehtëson: Të adhurosh All-llahun dhe mos t'i shoqërosh asgjë (në besim), të kryesh namazin, të ndash zekatin, të agjërosh Ramazanin, të kryesh haxhin në Qabe. Pastaj tha: “A dëshiron të të udhëzoj drejt dyerve të dobisë? Agjërimi është mburojë, lëmosha (ṣadaqah) i shlyen gjynahet ashtu si uji që fik zjarrin dhe namazi i njeriut në orët e vona të natës.”** Pastaj lexoi: “**Ata ngrihen nga shtretërit... (tetexhāfā xhulūbuhum ‘an el-meḍāxhi’)** dhe lexoi deri sa arriti te (fjala) *ja'melūn*¹⁷⁰, pastaj tha: “**A dëshiron të ta tregoj kreun e çështjes, shtyllën dhe kulmin e saj?**” U përgjigja: “Posi, o i Dërguari i All-llahut!” Ai tha: “**Baza e çdo gjëje është Islami, shtylla e tij është namazi, kurse kulmi i tij është përpjekja në Islam (xhihād).**” Pastaj tha: “**A dëshiron të të tregoj se si t'i zotërosh të gjitha ato?**” Thashë: “Posi, o i Dërguari i All-llahut!” Ai e kapi gjuhën e tij dhe tha: “**Kufizojë këtë.**” I thashë: “O Profet i All-llahut! Do jemi përgjegjës dhe për ato që flasim?” Ai tha: “**Mos të pastë nëna, o Mu'adh!**”¹⁷¹ **A mund të ketë tjetër gjë që i hedh njerëzit me fytyra në zjarr, (ose tha: me hundë në zjarr),**

¹⁷⁰ Kur'ani (32:16-17).

¹⁷¹ Shprehje figurative e gjuhës arabe, e cila nuk ka për qëllim medoemos diçka të keqe, por përdoret për të tërhequr vëmendjen dhe për të theksuar diçka.

përveçse korrijeve me gjuhët e tyre.¹⁷² (Transmeton Tirmidhiu dhe thotë se është hadith i mirë, i saktë (*hasen, sahih.*))

Tema

- Rrugët e ndryshme përmes të cilave fitohet xhenneti.
- Gjuha e njeriut, një ndër shkaqet kryesore të fitimit të xhennetit, ose humbjes së tij për në xhehennem.

Shpjegimi

Ky hadith, ashtu si hadithi i gjashtëmbëdhjetë dhe i njëzet e tetë tregon dëshirën e zjarrtë të sahabeve, të këshilloheshin nga i Dërguari i All-llahut. Gjithashtu, shfaqen dhe përpjekjet e tyre në përvetësimin e diturisë dhe veprave që do i dërgojnë ata në xhennet.

Këshilla e parë që Profeti (a.s.) i jep shokut të tij Mu'adh ibn Xhebel (r.a.) ka një domethënie të madhe, sepse shqyrtohet çështja kryesore e largimit të personit nga xhehennemi dhe afrimi i tij me xhennetin. Profeti (a.s.) i tregon atij që t'i përmbahet shtyllave të Islamit, siç është namazi, agjërimi, zekati dhe haxhi, sepse përmes tyre arrihet xhenneti. Ka shumë muslimanë, të cilët megjithëse janë të informuar rreth këtyre bazave të Islamit, shmangen duke vendosur vëmendjen e tyre në të tjera gjëra në jetë. Disa të tjerë përqendrohen aq shumë në vepra të tjera që s'janë thelbësore, saqë shpërqendrohen nga angazhimi i tyre me kushtet themelore të Islamit.

Më pas, i Dërguari i All-llahut tregon se agjërimi është mburojë. Kur besimtari mbërrin muajin e Ramazanit, ai nuk

¹⁷² Fjalët që nxjerrin nga gojët e tyre.

agjëron vetëm duke qëndruar pa ngrënë dhe pa pirë, gjatë ditës, por gjithashtu largohet nga veset e liga, si: gënjeshtria, përgojimi, fjalët e ndyra, ose të pavlera. Ai gjithashtu largohet edhe nga punët e liga dhe afrohet më shumë me Krijuesin e tij përmes përkushtimit ndaj Tij. Për këtë dhe Profeti (a.s.) e cilëson agjërimin si mburoje, d.m.th. mburojë nga të ligat.

Përmendet dhe vlera e lëmoshës dhe e namazit të natës. Të dyja këto vepra të mëdha e afrojnë besimtarin më afër me Zotin duke e mundur unin (*nefs*), që shumë herë bëhet pengesë e lidhjes së krijesës me Krijuesin. Agjërimi, lëmosha dhe namazi i natës janë frute të sinqeritetit të besimtarit. Këto janë dhe vepra sinqeriteti, sepse shpesh kryhen jo në prani të tjerëve, p.sh: njeriu mund të jetë agjërueshëm dhe në të njëjtën kohë njerëzit përreth mund të mos e dinë, ose mund të falet natën dhe askush mos ta dijë. Pra, këto vepra në të shumtën e rasteve, kur veprohen, nuk tërheqin vëmendjen e njerëzve përreth që të bëhen për hipokrizi ose për përfitime të ndryshme. Veprat që përmbajnë sinqeritet, kanë shpërblime të mëdha dhe mundësojnë faljen e gabimeve. Lëmosha dhe falja e namazit për hir të Zotit natën, kur njerëzit janë në gjumë, janë nga veprat që vlerësohen shumë, megjithëse kryerja e tyre nuk është e detyruar. Për atë dhe All-llahu ka përmendur në Kur'an:

وَأَقِمِ الصَّلَاةَ طَرَفِي النَّهَارِ وَرُفُلًا مِّنَ اللَّيْلِ ۚ إِنَّ الْحَسَنَاتِ يُذْهِبْنَ
السَّيِّئَاتِ ۚ ذَلِكَ ذِكْرَىٰ لِلذَّاكِرِينَ

“Fale namazin në mëngjes e mbrëmje dhe në një kohë të natës, sepse veprat e mira i shlyejnë veprat e këqija. Kjo këshillë vlen për ata që i pranojnë këshillat.”

173

¹⁷³ Kur'ani (11:114).

Më pas, i Dërguari i All-llahut i tregon Mu'ādh ibn Xhebelit (r.a.), se baza e çdo gjëje është Islami, që nënkupton Dëshminë (*shēhādet*) se nuk ka Zot tjetër përveç All-llahut dhe se Hz. Muhammedi (a.s.) është i Dërguari i All-llahut dhe shërbëtor i Tij. Ai vazhdon të tregojë se shtylla e çdo gjëje është namazi. Në lidhje me rëndësinë e namazit, Profeti (a.s.) përsëri është shprehur në një hadith tjetër: ***“Gjëja e parë për të cilën do të pyetet njeriu, për punët e tij, në Ditën e Gjykimit, është namazi.”***¹⁷⁴

Më pas, i Dërguari i All-llahut tregon se përpjekja në rrugën e Zotit (*xhibād*) është kulmi, ose pjesa më e lartë e çdo gjëje. Në përgjithësi, nëse përshkruhet një ndërtesë, pjesa më e lartë e saj është çatia. Ajo i mbron banorët nga nxehtësia, shiu, bora, etj. Ashtu dhe përpjekja në rrugën e Zotit, e mbron njeriun nga dëmet e ndryshme të kësaj bote dhe nga egoja individuale. Në disa raste fjala *xhibād*, e cila përmendet në këtë hadith dhe në ajete të shumta të Kur'anit Famëlartë, sqarohet gabim nga shumë njerëz, duke u përdorur thjeshtë si luftë fizike. Kjo e zvogëlon kuptimin e vërtetë të kësaj fjale. Nuk ka dyshim se dhe lufta me armikun është një lloj përpjekje, për atë mund të quhet xhibād, por kuptimi i kësaj fjale nuk përkufizohet me aq. Imam Taftāzāni, në shpjegimin e tij të këtij hadithi, në lidhje me fjalën *xhibād*, përmend se kjo fjalë përmban kuptimin e luftës ndaj armiqve, që feja e Zotit të mbetet e pastër. Gjithashtu, ai përmend dhe kuptimin tjetër të saj, që përmban luftën e njeriut ndaj unit së tij. Imam i përmend se lloji i dytë i xhibadit është më i vështirë se i pari. Për këtë dhe i Dërguari i All-llahut, pasi u kthye me ushtrinë e tij nga një betejë, u shpreh: ***“Keni ardhur nga xhibadi i vogël, për në xhibadin më të madh.*** Dikush pyeti: “Çfarë

¹⁷⁴ Tirmidhi: *El-Xhami' el-Sahih*, v. 2, hadithi 413.

është xihadi më i madh?” U përgjegj: “***Lufta e shërbëtorit të Zotit ndaj ambicieve të tij***”¹⁷⁵

Imam i, gjithashtu përmend mënyrën tjetër të *xhibād-it*, e cila është përpjekja e njeriut me zemrën e tij. Qëllimi i kësaj përpjekjeje është pastrimi e zemrës dhe ndërprerja e lidhjes me të tjerë (përveç All-llahut). Kjo do të thotë që zemra e njeriut të jetë e mbushur me ndjenja rreth Zotit, larg nga gjërat e kësaj bote. Ndërsa xihadi i shpirtit është asimilimi i ekzistencës së njeriut, në Ekzistencën e Sunduesit të Vetëm (All-llahut).¹⁷⁶ Përmes këtij shpjegimi, dijetari klasik dhe tradicional i shekullit të katërmëdhjetë, Imam Taftāzāni tregon llojet e ndryshme të zbatimit të fjalës xihād dhe vërteton se ajo nuk mund të përkufizohet si luftë me shpata ose me armë, ose ashtu siç e quajnë disa “luftë e shenjtë”. Në fakt, fjala “luftë e shenjtë” është përdorur nga kryqëzatat në shekujt e parë të mijëvjeçarit të kaluar, në betejat e tyre kundër muslimanëve dhe njerëzve të besimeve të tjera.

Në librin “*Fet-h el-Rabbānij*”, Shejhu i njohur, ‘Abd el-Kādir el-Xhejlānij, në lidhje me unin e njeriut përmend: “Uni (*nefs*) i njeriut është mbreti i brendshëm dhe ushtria e këtij mbreti përbëhet nga veset shtazarake, natyra e keqe, kapriçot dhe lakmija. Si pasojë, mbetet i verbuar dhe nuk mund t’i vërejë shkatërrimet, as nuk mund të bëjë dallimin midis së keqes dhe së mirës. Në këtë gjendje vazhdon, derisa All-llahu me mirësinë dhe urtësinë e Tij, rrezaton dritë mbi nefsin dhe pastaj (njeriu) mund të vërejë qartë armiqtë dhe miqtë. Më pas, mundësohet rindërtimi i shtëpisë njerëzore përbrenda, e cila ka qenë e mbushur me smirën e derrit, egërsinë e qenit dhe zemërimin e tigrit”

¹⁷⁵ Ebi Bekr Ahmed ibn Husejn el-Bejhakij: *Kitab el-Zuhd el-Kebir*, Dar el-Xhinan, Bejrut, 1987, Fq. 165.

¹⁷⁶ Mund të shikosh: Taftazanij: *Sherh el-Taftazanij ala el-Erbein el-Nevevij*, fq. 186.

Në fund të këtij hadithi, Profeti (a.s.) tregon se ruajtja e besimit dhe praktikës islame arrihet përmes kontrollimit të gjuhës. Kjo është një kumtesë shumë e fortë. Përmes gjuhës njeriu mund të çvlerësojë nderin dhe respektin e njerëzve përreth. Është e rëndësishme të kuptohet se Zoti (xh.sh.) e ka ndërthurrur besimin me mënyrën se si njeriu i bën të tjerët të ndihen, sepse fjalët mund të shkaktojnë ndjenja të fuqishme. Njeriu, me përdorimin e disa fjalëve fyese ose të pavërteta, fare lehtë, mund ta nënçmojë një person tjetër. Një gjë e tillë shkakton dëme të mëdha, duke përfshirë shtypjen mendore tek të tjerët, mbresat e këqija tek ta, kryelartësinë nga nënçmimi i tyre, urrejtjen nga i shtypuri dhe mbi të gjitha, pakënaqësinë e Zotit.

Çfarë dobie do të kishte adhurimi i saktë, i cili në të njëjtën kohë shoqërohet nga adhuruesi me ofendime ndaj të tjerëve. Profeti Muhammed (a.s.) shprehet: “***Nëse një person nuk braktis të folurin keq (ku përfshihen rrenat, fjalët e këqija, marrja nëpër gojë etj.) dhe sjelljen e keqe gjatë agjërit, atëherë All-llahut nuk i nevojitet qëndrimi i tij pa ngrenë dhe pa pirë.***”¹⁷⁷

Muadhi (r.a.) çuditet se sa shumë rëndësi i dha i Dërguari i All-llahut, fjalëve që thuhet, ndërsa Profeti (a.s.) i bën të ditur se ata që nuk kontrollojnë të folurit e tyre dhe që shprehen me pa maturi, në botën tjetër i pret dënimi i rëndë i xhehennemit. Nëse mendojmë hollësisht, do të kuptojmë se gjynahi i të folurit mund të bëhet shumë lehtë, ngaqë nuk kërkon përpjekje të madhe. Prandaj dhe ky gjynah mund t'i tejkalojë me një rritëm të shpejtë të gjitha gjynahet tjera. Për këtë dhe i Dërguari i All-llahut ka parandaluar njerëzit duke thënë:

قال سيد المرسلين ﷺ : «من عرف الله كل لسانه»

“***Kush e njeh Zotin, zvogëlon të folurin***”¹⁷⁸

¹⁷⁷ El-Bukhari: Sahih el-Bukhari, v. 9, fq.86-7.

¹⁷⁸ Shiko Taftazani: *Sherh el-Tahtazani al-ala el-Erbein el-Nevevi*, fq. 188.

الحديث الثلاثون

عَنْ أَبِي ثَعْلَبَةَ الْخُسَيْنِيِّ جُرْثُومَ بْنِ نَاشِبٍ رضي الله عنه عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ قَالَ: "إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى فَرَضَ فَرَائِضَ فَلَا تُضَيِّعُوهَا، وَحَدَّ حُدُودًا فَلَا تَعْتَدُوهَا، وَحَرَّمَ أَشْيَاءَ فَلَا تَنْتَهِكُوهَا، وَسَكَتَ عَنْ أَشْيَاءَ رَحْمَةً لَكُمْ غَيْرَ نِسْيَانٍ فَلَا تَبْحَثُوا عَنْهَا". حَدِيثٌ حَسَنٌ، رَوَاهُ الدَّارِقُطْنِيُّ وَغَيْرُهُ.

Hadithi 30

Sipas Ebū Tha'lebeh el-Khushenij Xhurthūm bin Nāshib (r.a.) i Dërguari i All-llahut ka thënë: "***Me të vërtetë All-llahu i madhëruar i ka bërë detyrim farzet***"¹⁷⁹, ***prandaj mos i shpërfillni ato. E ka vendosur kufirin dhe mos e kaloni atë. I ka ndaluar disa gjëra, mos u kënaqni me to. Për disa gjëra ka heshtur nga mëshira e Tij ndaj jush e jo nga harresa, prandaj mos hyni në hollësira.***" Hadith i mirë (Hasen) që e transmeton Darekutnij e të tjerë.

Tema

- Përmbushja e detyrimeve.

¹⁷⁹ Obligimet e detyrueshme fetare , përshebull 5 kohët e namazit, agjërimi i Ramazanit etj.

- Mosshkuarja përtej kufirit të asaj që ka caktuar All-llahu.
- Hyrja në hollësitë e panevojshme.

Shpjegimi

Ky hadith ka të bëjë shumë me të kuptuarit e Islamit përmes respektimit të të lajuarave dhe të të ndaluarave, i tregon besimtarit mënyrën e arritjes së suksesit me Krijuesin e gjithësisë.

Shpërfillja e çdo farzi pa arsye e duhur është gjynah dhe për këtë njeriu do të japi llogari në Ditën e Gjykimit. Disa nga farzet janë:

1. Falja e namazit.
2. Agjërimi i muajit të Ramazanit
3. Dhënia e zekatit. Nëse njeriu ka mbushur shumën e konsiderueshme të zekatit (*nişāb*) nga pasuria e tij dhe nuk e jep atë, atëhere një vepër e tillë quhet gjynah.
4. Kryerja e haxhit. Po kështu, nëse një musliman ose muslimane ka pasur mundësinë financiare dhe shëndetësore ta kryejë haxhin gjatë jetës, por e ka shpërfillur atë, atëherë moskryerja e tij është gjynah.

I Dërguari i All-llahut vazhdon duke thënë se: “**Zoti e ka vendosur kufirin, prandaj mos e kaloni atë...**” që do të thotë se disa gjëra i ka bërë të ndaluara (*harām*) për njeriun në këtë botë, si p.sh: Adhurimi i tjetër kujt përveç All-llahut, pirja e alkoolit, ngrënia e mishit të derrit, lojrat e fatit, marrëdhëniet seksuale jomartesore, pirja e gjakut, vjedhja, përgojimi, gënjeshtria, etj. Veprimi i tyre është i ndaluar dhe nëse kryhen, njeriut i shkruhet gjynah. Megjithatë, All-llahu është i Mëshirshëm dhe nëse do, e fal njeriun i cili nuk adhuron dikë tjetër përveç Tij dhe që i drejtohet Atij

sinqerisht për falje gabimi, duke mos e përsëritur më atë gabim.

Në fund të hadithit, i Dërguari i All-llahut këshillon që besimtari mos të hyjë në hollësira duke ndaluar disa gjëra ose vepra, për të cilat Zoti dhe i Dërguari i Tij nuk i kanë përmendur si të tilla. E kundërta bën që njeriu të përqendrohet në hollësitë e veprave joparësore, duke lënë pas dore parësoret. Një veprim i tillë sjell prishje ekuilibri tek njeriu. Në fakt, Ibn Rexhebi përmend një hadith tjetër të ngjashëm me këtë dhe në shpjegimin e hadithit tregon se jo vetëm ata që shqyrtojnë punët që s'i takojnë janë të humbur, por dhe ata të cilët bazohen vetëm në aspektin sipërfaqësor të fjalëve përfshihen në të njëjtën kategori.¹⁸⁰ Në një hadith tjetër që transmetohet nga ʿUmer ibn el-Khaṭṭāb, i Dërguari i All-llahut ka thënë:

إِيَّاكُمْ وَالتَّعَمُّقَ فِي الدِّينِ؛ فَإِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ قَدْ جَعَلَهُ سَهْلًا، فَخُذُوا
مِنْهُ مَا تُطِيقُونَ، فَإِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ يُحِبُّ مَا دَامَ مِنْ عَمَلٍ صَالِحٍ وَإِنْ
كَانَ يَسِيرًا

*“Kujdes nga hollësitë e panevojshme në fe, se me të vërtetë Zoti e ka bërë atë (fenë) të lehtë. Përvetësoni nga feja sa të mundeni, se me të vërtetë All-llahu i Madhëruar i pëlqen punët e mira dhe nëse janë të lehta.”*¹⁸¹

¹⁸⁰ Zejn el-Din bin Shihab el-Din: *Xhami' el-Ulum ve el-Hikem* fq. 636.

¹⁸¹ Ebu el-Kasim ibn Bishran el-Bagdadij, *Emali ibn Bishran*, Dar el-Vatan, Rijad, 1997, vëll.1, fq. 49.

الحديث الحادي والثلاثون

عَنْ أَبِي الْعَبَّاسِ سَهْلِ بْنِ سَعْدٍ السَّاعِدِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: جَاءَ رَجُلٌ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ! ذُلِّي عَلَى عَمَلٍ إِذَا عَمَلْتُهُ أَحَبَّنِي اللَّهُ وَأَحَبَّنِي النَّاسُ؛ فَقَالَ: "أَزْهَدْ فِي الدُّنْيَا يُحِبُّكَ اللَّهُ، وَأَزْهَدْ فِيمَا عِنْدَ النَّاسِ يُحِبُّكَ النَّاسُ".
حديث حسن، رواه ابنُ مَاجَه، وَغَيْرُهُ بِأَسَانِيدَ حَسَنَةٍ.

Hadithi 31

Ebū ʿAbbās Sehl bin Saʿd el-Sāʿidij (r.a.) ka thënë: "Erdhi një njeri te Profeti (a.s.) dhe tha: *“O i Dërguari i All-llahut! Më udhëzo drejt një pune, të cilën nëse e kryej, do të më dojë All-llahu dhe do të më duan njerëzit. Ai tha: ‘Mos e lakmo këtë botë, do të të dojë All-llahu, as mos lakmo çka zotërojnë njerëzit, se do të duan njerëzit.’”* (Hadith i mirë nga Ibn Māxheh dhe të tjerët, me hallka transmetimesh të besueshme)

Tema

Të përmbajturit e njeriut nga ajo që nuk i takon (*zuhd*)

Shpjegimi

Në këtë hadith, i Dërguari i All-llahut thekson rëndësinë e të përmbajturit të njeriut ndaj asaj që nuk i takon (*zuhd*), e cila është një veçori që Zoti i Madhëruar ia dhuron

besimtarit, që mundohet të largohet nga dëfrimet e panevojshme të kësaj bote dhe kërkon që zemra e tij të zhvishet nga çdo gjë përveç All-llahut duke e ndjerë presencën e Tij në çdo kohë. Kjo veçori, shpeshherë nuk dallohet, duke mbikqyrur zotëruesin e kësaj veçorie, sepse është diçka e brendshme midis njeriut dhe Krijuesit. Për këtë dhe dijetari Ebū Sulejmān është shprehur: “Nuk mund të dëshmosh *zuhd*-in e askujt, ngase *zuhd*-i gjëndet në zemër.”¹⁸²

Rreth fjalës *zuhd*, dijetarët kanë dhënë përkufizime të ndryshme. Dijetari mistik Islam, Ebū Bekr el-Kelābādhij (380/990) shkruan në librin e tij *El-Té arruf li medh-heb ehl el-Tesavvuf*: “Kur u pyet Hz. Aliu (r.a.) rreth *zuhd*-it, u përgjegj: “*Zuhd* do të thotë që njeriu mos të merakoset se kush e shfrytëzon këtë botë, qoftë ai (shfrytëzuesi) besimtar ose jo-besimtar.”¹⁸³ Kjo do të thotë që njeriu nuk duhet të ketë zili kur shikon të tjerët duke garuar për gjërat e kësaj bote, por të qëndrojë larg shfrytëzimit të saj, përveç aq sa ka nevojë, duke mos lejuar që kjo botë të bëhet pengesë midis njeriut dhe Krijuesit. Ky shpjegim vlen dhe për pjesën e parë të hadithit, ku i Dërguari i All-llahut tregon se për të fituar dashurinë e All-llahut, njeriu duhet të largohet nga lakmia e kësaj bote.

Në librin *El-Risālet*, Imam Kushejrij përmend se dijetari i shquar Fuḍajl bin ‘Ijād është shprehur në lidhje me *zuhd*-in: “Zoti ka vendosur të gjitha të këqijat në një shtëpi dhe e ka bërë çelësin e saj të jetë dashuria për këtë botë. Ai gjithashtu ka vendosur të gjitha të mirat në një shtëpi dhe e ka bërë çelësin e saj të jetë të përmbajturit e njeriut nga ajo që nuk i takon (*zuhd*).”¹⁸⁴

¹⁸² Zejn el-Din bin Shihab el-Din: *Xhami’ el-Ulum ve el-Hikem*, fq.644.

¹⁸³ Ebu Bekr el-Kelabadhi: *El-Té arruf li medh-heb ehl el-Tesavvuf*, Dar el-Kutub el-Ilmijjet, Bejrut, 1993, fq. 109.

¹⁸⁴ Ebu el-Kasim el-Kushejri: *El-Risaleh el-Kushejrijet*, fq.223

Përmendet gjithashtu se Ebū Hāzim el-Zāhid u pyet: “Ç’përfshihet në pasurinë tënde?” Tha: “Zotëroj dy lloje pasurie, nga të cilat nuk i frikësohem varfërisë: Besimi në Zot dhe humbja e shpresës për gjërat që gjenden në duart e njerëzve.” U pyet gjithashtu: “A nuk i frikësohesh skamjes?” U përgjigj: “Si t’i frikësohem, kur Zotit tim i përket ç’ka në qiej e në tokë, si dhe gjithçka që gjendet midis tyre e gjithçka që ndodhet nën tokë.”¹⁸⁵

Sipas Ibn Rexhebit, *Zuhd*-i ndahet në tre kategori:

1. Bindja e njeriut se ajo që është në dorën e Zotit është më e sigurtë se ajo që gjendet në dorën e tij.
2. Nëse njeriut në këtë botë i ndodh ndonjë fatkeqësi që përfshin largimin e pasurisë, ose të fëmijës, ose gjëra të tjera të ngjashme, dëshiron më shumë shpërblime (nga durimi) për atë që i është larguar, sesa sikur e gjithë bota t’i mbetej atij.
3. Ruajta e ekuilibrit të njeriut para të vërtetës, në raste kur lavdërohet ose turpërohet. Në këtë kategori përmendet mbajtja e ekuilibrit ose barazpesha, sepse njeriu gëzohet kur lavdërohet, ndërsa kur gabon dhe kritikohet, shpeshherë nuk e pranon dhe reagon keq ndaj kritikave, megjithëse mund të jetë jo drejtë.¹⁸⁶

Në pjesën e dytë të hadithit, Hz. Muhammedi (a.s.) përmend se fitimi i dashurisë së njerëzve, arrihet edhe përmes mos qenies lakmues ndaj gjërave që njerëzit zotërojnë. Lakmia për pasuri dhe materializëm e bën njeriun që ta fitojë atë përmes pandershmërisë dhe gënjeshtreve. Ajo e nxit atë të garojë me të tjerët në materializëm. Në disa raste e bën atë ta kërkojë pusurinë duke huazuar të holla nga të tjerët dhe që

¹⁸⁵ Zejn el-Din bin Shihab el-Din: *Xhami’ el-Ulum ve el-Hikem*, fq. 644.

¹⁸⁶ Po aty, fq. 646.

shpesh herë nuk arrin t'i kthejë ato në kohë, ose mund të mos i kthejë kurrë ato. E gjithë kjo, sjell çvlerësim, humbje autoriteti dhe largimin e njerëzve nga ai. Për këtë dhe i Dërguari i All-llahut ka porositur që besimtari të qëndrojë larg nga lakmija e materializmit në këtë botë dhe nga lakmija e asaj që zotërojnë të tjerët. Njerëzit, i vlerësojnë dhe i duan ata që i bëjnë ballë lakmisë dhe nuk garojnë për materializmin e kësaj bote, ngaqë ata e dinë shumë mirë se lakmija është një dobësi e natyrës njerëzore dhe njerëzit që e mposhtin këtë dobësi, tregojnë se i vetëpërmbahen epsheve të tyre.

الحديث الثاني والثلاثون

عَنْ أَبِي سَعِيدٍ سَعْدِ بْنِ مَالِكِ بْنِ سِنَانٍ الْخُدْرِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: " لَا ضَرَرَ وَلَا ضِرَارَ " .

حَدِيثٌ حَسَنٌ، رَوَاهُ ابْنُ مَاجَهَ، وَالدَّارَقُطْنِيُّ ، وَغَيْرُهُمَا مُسْنَدًا. وَرَوَاهُ مَالِكٌ فِي "الْمَوْطَأِ" عَنْ عَمْرِو بْنِ يَحْيَى عَنْ أَبِيهِ عَنْ النَّبِيِّ ﷺ مُرْسَلًا، فَأَسْقَطَ أَبُو سَعِيدٍ، وَلَهُ طَرُقٌ يُقَوِّي بَعْضُهَا بَعْضًا.

Hadithi 32

Ebū Sa‘īd Sa‘d bin Mālik bin Sinān el-Kkudrij (r.a.) transmeton se i Dërguari i All-llahut ka thënë: “**S’bën të ketë dëm e as të dëmtuar.**”

(Hadith i mirë të cilin e transmeton Ibn Māxheh, Dāreḳutnij dhe të tjerët me zinxhirët e tyre të transmetimit. E transmeton dhe Mālik në *El-Muwattta*¹⁸⁷ si hadith *mursel*¹⁸⁸ nga ‘Amr ibn Jahjā që e transmeton nga babai i tij, i cili e ka transmetuar nga Profeti (a.s.) duke e lënë Ebū Se‘īd (pa e përfshirë) dhe ky ka një zinxhir të transmetuesve, e cila është më e fuqishme se të tjerat.

¹⁸⁷ Titulli i librit që përmban përmbledhje hadithesh nga Imam i i famshëm Malik ibn Enas, shkruar nga nxënësi i tij dhe i Imam Ebu Hanifes, Muhammed Shejbanij.

¹⁸⁸ Hadith i këputur në transmetim, megjithatë ka lidhje deri tek tabi’inët nga gjenerata pas gjeneratës së shokëve të Profetit (a.s.).

Tema

Ndalimi i dëmit.

Shpjegimi

Ky hadith, megjithëse është i shkurtër, por ka një domethënie shumë të madhe. Rreth kuptimit të këtij hadithi ka komente të ndryshme nga dijetarët. Disa e komentojnë fjalën “dëm” (*ḍarar*) si një vepër e cila kryhet për të përfituar në dëm të tjerëve, kurse fjalën “të dëmtuar” (*ḍirār*) si një vepër nga e cila nuk ka përfitim, por shkakton vetëm dëm të tjerëve.¹⁸⁹ Në lidhje me përkufizimin e fjalës së parë mund të sillet shembulli i një shitësi, i cili shet një produkt duke i bërë njerëzit të besojnë se në të ka kualitet, por e vërteta është se produkti nuk e ka atë kualitet. Kjo shitje bën që shitësi të përfitojë në dëm të blerësit. Një shembull i përkufizimit të shembullit të dytë mund të merret një pemë e cila gjëndet në kopshtin e një personi, ndërsa degët e saj kalojnë në kopshtin e një personi tjetër dhe si pasojë, çdo kohë kur pemës i bien gjethet, një pjesë e tyre, bien në kopshtin e komshiut. Në këtë rast, megjithëse personi nuk ka fitim, por komshiu dëmtohet, sepse duhet ta pastrojë kopshtin e tij nga gjethet e pemës, megjithëse pema nuk është në oborrin e tij. Kjo tregon se njeriu duhet të jetë i vëmendshëm, duke mos lejuar që pakujdesia e tij t'i sjellë dëm ndonjë tjetri.

Në komentime të tjera, fjala “dëm” (*ḍarar*) komentohet si dëmtim, që njeriu i bën vetvetes, ndërsa të “dëmtuar” (*ḍirār*), nënkupton dëmtimin e të tjerëve.

¹⁸⁹ Mund të shikosh: Taftazani: *Sherh el-Taftazani ala el-Erbein el-Nevevij*, fq. 196.

Të dyja këto komentime të dijetarëve janë të sakta, sepse ka shumë ajete kur'anore dhe hadithe të tjera profetike, që i mbështesin këto komente të ndryshme të dijetarëve. All-llahu (xh.sh.), duke porositur njerëzit në ruajtjen e shenjtërisë së katër muajve të caktuar gjatë vitit, i urdhëron ata:

فَلَا تَظْلِمُوا فِيهِنَّ أَنْفُسَكُمْ

“Mos i bëni vetes dëm gjatë tyre...”¹⁹⁰

Ndërsa Hz. Muhammedi (a.s.) thotë në një hadith: **“Musliman është ai, nga nga goja dhe dora e të cilit, janë të ruajtur Muslimanët.”¹⁹¹** Përmendet goja në fillim, sepse është mënyra më e lehtë të dëmtosh dikë përmes fyerjes dhe gënjeshtërisë, pastaj dhe dora, pasojat e së cilës mund të jenë të rënda gjithashtu.

¹⁹⁰ Kur'ani (9:36).

¹⁹¹ Bukhari: *Sahih el-Bukhari bi sharh el-Kirmanij*, vëll. 1, fq. 88-9.

الحديث الثالث والثلاثون

عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ:
"لَوْ يُعْطَى النَّاسُ بِدَعْوَاهُمْ لَادَّعَى رِجَالُ أَمْوَالٍ قَوْمَ
وَدِمَاءَهُمْ، لَكِنَّ الْبَيِّنَةَ عَلَى الْمُدَّعِي، وَالْيَمِينَ عَلَى مَنْ
أَنْكَرَ". حَدِيثٌ حَسَنٌ، رَوَاهُ الْبَيْهَقِيُّ ، وَغَيْرُهُ هَكَذَا،
وَبَعْضُهُ فِي "الصَّحِيحَيْنِ".

Hadithi 33

Nga Ibn ʿAbbās (r.a.) transmetohet se i Dërguari i Allahut ka thënë: “*Sikur njerëzve t'u jepej ajo që e kërkojnë, do të kishte njerëz që do të kërkonin pasurinë dhe gjakun e të tjerëve. Mirëpo, paditësi duhet të sjellë argument, ndërsa i akuzuari, betimin.*” Hadithi ka një zinxhir të mirë transmetimi (*hasen*), të cilin e përcjell Imam Bejhëkij dhe disa (transmetues) të tjerë në përmbledhjet e tyre).

Tema

Rëndësia e ligjit dhe drejtësisë në Islam.

Shpjegimi

Ky hadith tregon se Islami i ka dhënë rëndësi, jo vetëm adhurimeve dhe lidhjeve shpirtërore të njeriut me Krijuesin, por edhe mbrojtjes dhe zbatimit të ligjit në shoqëri.

I Dërguari i All-llahut tregon se mosprania e ligjit dhe moszbatimi i tij, do t'i bënte njerëzit të grabisnin lehtë pasurinë e të tjerëve. Padrejtësia dhe mosprania e ligjit sjell vrasjen e njerëzve midis njëri-tjetrit. I Dërguari i All-llahut ishte një nga profetët e paktë, i cili arriti të udhëheqë shoqëritë islame duke u bazuar në Mësimet Hyjnore, pjesë e të cilave është dhe zbatimi i ligjit.

Duke u kthyer në përmbatjen e hadithit, dijetarët e dretësisë islame, i kanë dhënë përkufizime të ndryshme fjalës “paditësi” (*muddē'ij*) dhe “i akuzuar”. Disa e kanë përkufizuar fjalën “paditësi” si ndërgjyqës, i cili nuk e ka të detyruar të betohet, ndërsa të akuzuarin, si dikë që e ka të detyruar betimin. Sidoqoftë, paditësi duhet ta argumentojë çështjen e tij me fakte.¹⁹² Si shembull mund të merret personi, i cili ka gjetur diçka, për të cilën nuk ka të dhëna. Paditësi, ose pronari i vërtetë, i cili dëshiron kthimin e atij sendi, duhet ta vërtetojë me argument një gjë të tillë, ndërsa të akuzuarit i mjafton vetëm betimi.

Duke u bazuar në shembullin profetik, udhëheqësit islamë gjatë shekujve të ndryshëm, i kanë kushtuar një rëndësi të veçantë ligjit dhe zbatimit të tij. Kjo gjë ka mundësuar zhvillimin e civilizimit islam në vendet muslimane. Disa nga këto vende janë: Andaluzia, Bagdadi dhe Perandoria Osmane. Këto shoqëri kanë nxjerrë dijetarë në fusha të ndryshme, të cilët kanë qenë themeluesit e shumë shkencave, nga të cilët kanë përfituar dhe vazhdon të përfitojë e gjithë bota dhe në ditët tona. Është e rëndësishme gjithashtu të përmendet se libri i parë që është shkruar me hollësira në lidhje me të drejtat ndërkombëtare¹⁹³ nga dijetari Islam i Irakut, Muḥammed Shejbānij (189/805), publikuar dhe në gjuhën

¹⁹² Shiko Zejn el-Din bin Shihab el-Din: *Xhami' el-Ulum ve el-Hikem*, fq. 687.

¹⁹³ Emri i librit në gjuhën arabe është “*Sijer*”.

angleze nga Johns Hopkins University Press, është libri me titull “*The Islamic Law of Nations*”.¹⁹⁴

¹⁹⁴ “Ligji Islam Ndërkombëtar”.

الحديث الرابع والثلاثون

عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ: "مَنْ رَأَى مِنْكُمْ مُنْكَرًا فَلْيُغَيِّرْهُ بِيَدِهِ، فَإِنْ لَمْ يَسْتَطِعْ فَبِلِسَانِهِ، فَإِنْ لَمْ يَسْتَطِعْ فَبِقَلْبِهِ، وَذَلِكَ أَضْعَفُ الْإِيمَانِ".

رَوَاهُ مُسْلِمٌ

Hadithi 34

Ebū Sa'īd el-Khudrij (r.a.) thotë se e ka dëgjuar të Dërguarin e All-llahut duke thënë: “***Kush nga ju sheh një të keqe, le ta ndryshojë me dorën e tij, e nëse nuk mundet ta bëjë këtë, atëherë me gjuhën e tij, e nëse nuk mundet ta bëjë as këtë, atëherë me zemrën e tij, por kjo (vepër) është besimi (el-īmān) më i dobët.***” (Muslim)

Tema

Mënyrat e ndalimit të së keqes

Shpjegimi

Islami është fë, e cila i ka dhënë një përparësi të veçantë "urdhëresës për të mirë" dhe "largimit nga e keqja", ngase Zoti i ka urdhëruar besimtarët të jenë nga ata që urdhërojnë për veprimin e punëve të mira dhe që largojnë të

tjerët nga punët e këqija.¹⁹⁵ Ai gjithashtu e ka cilësuar popullin musliman, si popullin më të mirë që ka dalë nga kjo botë, pikërisht ngase urdhëron për të mirë, largon të tjerët nga e keqja dhe beson në Zot.

Ky hadith tregon se besimtari, kur dëshmon veprimin e punëve të liga ose imoralitet në shoqëri, atëherë detyrohet të marrë masa ndaj tyre në bazë të zotësisë së tij. Nëse ai e ka mundësinë ta largojë ose ta ndryshojë të keqen me dorën e tij, atëherë detyrohet për veprimin e një gjëje të tillë, p.sh: ndalimi i një grindjeje fizike midis dy personave.

Nëse nuk ka mundësi ta ndalojë ose ta ndryshojë të ligën me anën e dorës, atëherë i Dërguari i All-llahut porosit që besimtari ta ndalojë ose ta ndryshojë atë përmes fjalëve. Në ditët tona, mendimet, analizat dhe kritikët përcillen në mënyra të ndryshme tek njerëzit, përmes internetit, televizorit, radios, revistave, etj. Është shumë e lehtë që njerëzit e një kontinenti të informohen për një ngjarje në një kontinent tjetër brenda sekondave. Megjithë zhvillimin që ka bota, përsëri veprat e këqija dhe imoraliteti janë të pranishme më shumë se kurrë. P.sh: sëmundjet shoqërore, të cilat kanë qenë rreptësisht të ndaluara më parë, sot jo vetëm që lejohen me ligj nga qeveritë e ndryshme, por dhe inkurajohen nga disa shoqëri. Në disa vende, edhe nëse nuk inkurajohen, janë të pranuar si pjesë e jetës, siç është homoseksualizmi ose shthurja e masës së gjerë të popullsisë në shumë vende të ndryshme në botë. Prandaj besimtarët e kanë për detyrë shfrytëzimin e rrjeteve informatike, në mënyrë që veprat e liga të rrallohen. Duke vepruar ashtu, ata përmbushin këshillën profetike të Hz. Muhammedit (a.s.) ku urdhërohet ndalimi ose ndryshimi i të keqes me gojë. Nga mësimet profetike

¹⁹⁵ Mund të shikosh Kur'anin (3:104).

është dhe ajo se fjala e drejtë para një mbreti tiran, është shkalla më e lartë e xhihadit.¹⁹⁶

Në raste, kur besimtari nuk ka fuqi të ndryshojë të keqen me dorën e tij dhe as me gojën e tij, atëherë zemra e tij nuk duhet të ndihet e qetë kur dëshmon veprimin e punëve të liga në shoqëri. Kjo gjë, megjithëse përshkruhet si dobësi, nuk do të thotë se është gjynah. Ka raste kur besimtarë të ndryshëm kërcënohen me jetë nëse mundohen ta thonë të vërtetën ose ta ndalojnë të ligën. Në këto raste, heshtja e tyre dhe mospranimi me zemër i asaj të keqeje që ata dëshmojnë është e mjaftueshme për ta.

Megjithëse i Dërguari i All-llahut këshillon ndalimin ose ndryshimin e së keqes, besimtari nuk duhet të shkojë pas njerëzve të ligj dhe në kërkim të të keqjave ose imoralitetit të tyre. Ai nuk duhet t'i përgjojë të tjerët se një vepër e tillë është e ndaluar.¹⁹⁷ Gjithashtu, sipas Imam Aḥmed ibn Ḥanbel, mënyra e qasjes ndaj të tjerëve duhet të jetë paqësore dhe jo me tendenca. Imam Aḥmedi tregon se kur pasuesit e sahabit ʿAbdullāh ibn Mesʿūd gjëndeshin para njerëzve që bënë vepra të liga, u thonin: “Ngadalë, Zoti ju mëshiroftë! Ngadalë, Zoti ju mëshiroftë!”¹⁹⁸

Përsa i përket edukatës, parandaluesi duhet të ketë këto cilësi: diturinë, qëndrimin larg nga të ndaluarat, sjelljet e mira dhe të jetë i njerëzishëm. Ndërsa, vepra për të cilën parandalon, duhet të jetë e sigurtë se ajo vepër është e keqe, kryhet haptazi, pa përgjuar dhe ndodh në çast.”¹⁹⁹

¹⁹⁶ Ebu AbdAll-llah Muhammed ibn Jezid ibn Maxheh el-Kazvinij: *Sunen ibn Maxheh*, Dar el-Risalet el-Alemijjet, Damask, 2009, vëll. 5, fq. 144.

¹⁹⁷ Mund të shikosh thëniet e dijetarit klasik islam, Sufjan el-Thevri dhe gjykatësit të njohur islam, Ebu Ja'la, të cilat përmenden nga Zejn el-Din bin Shihab el-Din: *Xhami' el-Ulum ve el-Hikem*, fq. 707-8.

¹⁹⁸ Po aty, fq. 709.

¹⁹⁹ Sad el-Din bin Abdullah: *Sherh el-Taftazani*, fq. 201.

الحديث الخامس والثلاثون

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ " لَا تَحَاسَدُوا، وَلَا تَنَاحَشُوا، وَلَا تَبَاغَضُوا، وَلَا تَدَابَرُوا، وَلَا يَبِعْ بَعْضُكُمْ عَلَى بَيْعِ بَعْضٍ، وَكُونُوا عِبَادَ اللَّهِ إِخْوَانًا، الْمُسْلِمُ أَخُو الْمُسْلِمِ، لَا يَظْلِمُهُ، وَلَا يَخْذُلُهُ، وَلَا يَكْذِبُهُ، وَلَا يَحْقِرُهُ، التَّقْوَى هَاهُنَا، وَيُشِيرُ إِلَى صَدْرِهِ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ، بِحَسَبِ أَمْرٍ مِنَ الشَّرِّ أَنْ يَحْقِرَ أَخَاهُ الْمُسْلِمَ، كُلُّ الْمُسْلِمِ عَلَى الْمُسْلِمِ حَرَامٌ: دَمُهُ وَمَالُهُ وَعَرْضُهُ " . رَوَاهُ مُسْلِمٌ

Hadithi 35

Përcillet nga Ebū Hurejra (r.a.) se i Dërguari i All-llahut ka thënë: “*Mos keni xhelози ndaj njëri-tjetrit, mos mashtroni (në marrëdhënie tregëtie), mos urreni, mos ia ktheni shpinën dhe mos garoni me njëri tjetrin në shitblerje dhe bëhuni vëllezër, o robërit e All-llahut. Muslimani është vëlla i muslimanit, nuk e dhunon atë, nuk e bën të dështojë, nuk e gënjen dhe as që e përbuz atë. Devotshmëria (teḳvā) është këtu! - dhe bëri me shenjë nga gjoksi i tij tri herë. Është e keqe e mjaftueshme për një musliman që ta përbuzë vëllain e tij musliman. Çdo musliman ndaj çdo muslimani e ka të ndaluar t’ia marrë gjakun, pasurinë dhe nderin e tij.*”
(Muslim)

Tema

Sjellja e përpiktë që duhet të ketë një musliman ndaj një muslimani tjetër.

Shpjegimi

Ky hadith përmban këshilla dhe udhëzime nga më të ndryshmet që besimtari të jetojë në paqe me besimtarët e tjerë. Ndjekja e këtyre udhëzimeve hyjnore, jo vetëm që ruan harmoninë dhe vëllazërinë midis besimtarëve, por bën që njeriu të fitojë pëlqimin e All-llahut dhe të Dërguarit të Tij.

Smira (*hased*) është gjynahi i parë që djalli shfaqti ndaj njeriut të parë, Ademit (a.s.). Kur djalli u pyet për arsyen e mosbërjes sexhde ndaj Ademit, ndërkohë që ai bashkë me engjëjt ishin urdhëruar nga Zoti ta bënë, ai u përgjigj:

قَالَ مَا مَنَعَكَ أَلَّا تَسْجُدَ إِذْ أَمَرْتُكَ ۚ قَالَ أَنَا خَيْرٌ مِّنْهُ خَلَقْتَنِي مِن نَّارٍ وَخَلَقْتَهُ مِن طِينٍ

“Unë jam më i mirë se ai. Mua më krijove nga zjarri, kurse atë e krijove nga balta”²⁰⁰

Djalli (*Iblis*) tregoi mendjemadhësi, e cila ishte si rrjedhojë e xhelozisë që pati ndaj Ademit (a.s.) kur Zoti e urdhëroi, atë bashkë me engjëjt, t'i përuleshin Adem (a.s.). Ky qëndrim e bëri atë të dështuar duke marrë ndëshkim nga All-llahu (xh.sh.). Të gjithë ata, të cilët tregojnë smirë

²⁰⁰ Kur'ani (7:12).

dhe ndihen eprorë ndaj të tjerëve, do të kenë të njëjtin trajtim nga Zoti i gjithësisë.

Jo të gjithë njerëzit që kanë xhelozi do të mbajnë përgjegjësi në Ditën e Gjykimit. Gjykimi do bie mbi ata të cilët kanë treguar smirë dhe në të njëjtën kohë kanë dëshiruar ose janë munduar të shkatërrojnë të tjerët. Në librin *Xhami' el-'Ulum ve el-Hikem*, Imam Ibn Rexhepi tregon rreth disa kategorive të njerëzve në lidhje me smirën. Në fillim ai përmend njerëzit të cilët kanë smirë, por nuk e shfaqin atë. Për këtë, ata nuk gjykohen nga All-llahu. Pastaj përmend kategorinë e dytë, në të cilën përfshihen njerëzit, të cilët kanë smirë dhe e shfaqin atë duke shkaktuar dëme tek të tjerët. Këta mbajnë përgjegjësi për këtë gjynah. Në fund, Imam i përmend kategorinë e atyre besimtarëve, të cilët mundohen të arrijnë të njëjtat mirësi për veten e tyre, ashtu si mirësitë që i vërejnë tek të tjerët, duke mos dëshiruar shkatërrimin e tyre.²⁰¹

Shërimi i smirës arrihet përmes falënderimit ndaj Zotit për çdo gjë që jep dhe merr. Ajo arrihet gjithashtu edhe përmes të qenurit i kënaqur me caktimin e Tij. Njeriut, i cili është falenderues nga zemra ndaj Krijuesit të tij, Zoti ia shton mirësitë. Duke qenë në atë shkallë, ai nuk lakmon mirësitë e të tjerëve. Atyre, të cilët falenderojnë, All-llahu i premtan më shumë mirësi nga ç'kanë. Në Kuran thuhet:

وَإِذْ تَأَذَّنَ رَبُّكُمْ لَئِنْ شَكَرْتُمْ لَأَزِيدَنَّكُمْ ۖ وَلَئِنْ كَفَرْتُمْ إِنَّ عَذَابِي لَشَدِيدٌ

“(Kujtoje) kur Zoti juaj kumtoi: “Nëse tregoheni mirënjohës, Unë do t’jua shtoj edhe më shumë begatitë

²⁰¹ Zejn el-Din bin Shihab el-Din: *Xhami' el-Ulum ve el-Hikem* fq. 712.

e Mia; por, nëse ju mohoni mirësitë e Mia, (atëherë dijeni se) dënimi Im është i rëndë.²⁰²

Më pas i Dërguari i All-llahut këshillon kundër mashttrimit në tregëti (*el-nexhesh*). Dijetarët islamë i kanë dhënë dy kuptime fjalës *el-nexhesh*. Imam Ibn Rexhebi përmend se në kategorinë e parë përfshihen ata, të cilët rrisin vlerën e mallit gjatë ankandit, jo me qëllim për ta blerë mallin, por me qëllim që shitësi të përfitojë nga rritja e çmimit, ose të dëmtojë blerësin.²⁰³ Ndërsa dijetarë të tjerë e kanë përcaktuar këtë si gënjeshtër e çfarëdo lloji në tregëti.

²⁰² Kur'ani (14:7).

²⁰³ Zejn el-Din bin Shihab el-Din: *Xhami' el-Ulum ve el-Hikem* fq. 714.

الحديث السادس والثلاثون

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: "مَنْ نَفَسَ عَنْ مُؤْمِنٍ كُرْبَةً مِنْ كُرْبِ الدُّنْيَا نَفَسَ اللَّهُ عَنْهُ كُرْبَةً مِنْ كُرْبِ يَوْمِ الْقِيَامَةِ، وَمَنْ يَسَّرَ عَلَى مُعْسِرٍ، يَسَّرَ اللَّهُ عَلَيْهِ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ، وَمَنْ سَتَرَ مُسْلِمًا سَتَرَهُ اللَّهُ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ، وَاللَّهُ فِي عَوْنِ الْعَبْدِ مَا كَانَ الْعَبْدُ فِي عَوْنِ أَخِيهِ، وَمَنْ سَلَكَ طَرِيقًا يَلْتَمِسُ فِيهِ عِلْمًا سَهَّلَ اللَّهُ لَهُ بِهِ طَرِيقًا إِلَى الْجَنَّةِ، وَمَا اجْتَمَعَ قَوْمٌ فِي بَيْتٍ مِنْ بُيُوتِ اللَّهِ يَتْلُونَ كِتَابَ اللَّهِ، وَيَتَدَارَسُونَهُ فِيمَا بَيْنَهُمْ؛ إِلَّا نَزَلَتْ عَلَيْهِمُ السَّكِينَةُ، وَغَشِيَتْهُمْ الرَّحْمَةُ، وَذَكَرَهُمُ اللَّهُ فِيمَنْ عِنْدَهُ، وَمَنْ أَبْطَأَ بِهِ عَمَلُهُ لَمْ يُسْرِعْ بِهِ نَسَبُهُ". رَوَاهُ مُسْلِمٌ بِهَذَا اللَّفْظِ.

Hadithi 36

Nga Ebū Hurejra (r.a.) transmetohet se i Dërguari i All-llahut ka thënë: "***Kush ia largon besimtarit një pikëllim nga pikëllimet e kësaj bote, All-llahu do ia largojë atij një pikëllim nga pikëllimet e ditës së Gjykimit. Kush ia lehtëson një vështirësi, All-llahu do t'ia lehtësojë atij në këtë botë dhe në botën tjetër. Kush ia mbulon një të***

metë muslimanit, All-llahu do t'ia mbulojë atij në këtë botë dhe në botën tjetër. All-llahu është në ndihmën e robit, deri sa ai të jetë në ndihmën e vëllait të vet. Kush ndjek një rrugë, prej së cilës përvetëson dituri, All-llahu do t'ia lehtësojë atij rrugën për në xhennet. Sa herë që disa njerëz tubohen në një shtëpi të Zotit për të lexuar Kur'an dhe për ta studiuar atë me njëri-tjetrin, mbi ta do të mos zbresë qetësia, do t'i mbulojë mëshira dhe do t'i rrethojnë melekët, dhe do t'i përmendë All-llahu në praninë e atyre që janë pranë Tij. Dhe kushdo që ngadalësohet nga veprat e tij, nuk mund të përshpejtohet nga prejardhja e tij." (Me këto fjalë e transmetoi Muslim)

Tema

- Dobitë që vijnë nga Zoti, kur njeriu ndihmon tjetrin.
- Përvetësimi i diturisë islame mundëson rrugën për në xhennet.
- Mirësitë që vijnë nga leximi i Kur'anit.
- Prejardhja nuk e ndihmon njeriun në peshoren e veprave në Ditën e Gjykimit.

Shpjegimi

Ashtu si në shumë hadithe dhe në këtë hadith theksohet shumë ndihma dhe të gjindurit e besimtarit ndaj njerëzve në nevojë. Veprat humanitare që kryhen korrespondojnë drejtpërdjetë me ndihmën dhe mëshirën hyjnore që i dhurohet besimtarit, i cili angazhohet me këto vepra. Kjo gjë përmendet fare qartë në katër fjalitë e para të hadithit.

Humanizmi që tregon besimtari ndaj një njeriu tjetër, është pothuajse asgjë në krahasim me dhuntitë që i dhurohen

atij nga Zoti në këtë botë dhe në botën tjetër. P.sh: të heqësh pikëllimin e një personi, mund të marrë kohë shumë të shkurtër, ndërsa shmangia e një vuajtjeje, e cila mund të zgjasë me shekuj të tërë në botën tjetër, është shumë më e vlefshme dhe e duhur.

Enes ibn Malik (r.a.) përcjell një hadith nga i Dërguari i All-llahut, ku theksohet rëndësia e humanizmit ndaj të tjerëve:

عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ ، أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ : " الْخَلْقُ كُلُّهُمْ عِيَالُ اللَّهِ ،

فَأَحَبُّ الْخَلْقِ إِلَى اللَّهِ أَنْفَعُهُمْ لِعِيَالِهِ

“I gjithë njerëzimi është krijesa e Zotit dhe më i dashuri tek Zoti është ai që është më i dobishëm ndaj krijesave të Tij.”²⁰⁴

Në këtë hadith përmendet gjithashtu vazhdimësia në rrugën e diturisë. Pejgamberi (a.s.) i ka dhënë një vend të veçantë diturisë dhe e ka lidhur përvetësimin e saj me hyrjen në xhennet.

Dituria është një mirësi për njeriun, jo vetëm për botën tjetër, por dhe për këtë botë. Zotërimi i saj hap dyert e shumë mirësive të tjera në këtë botë. Në Kur'an, All-llahu (xh.sh.) tregon se i ka dhuruar Hz. Davudit (a.s.) dhe Hz. Sulejmanit (a.s.) pasuri dhe sundim të gjerë, por para së gjithash përmendet mirësia e diturisë dhe më pas mirësitë e tjera. All-llahu urdhëron:

²⁰⁴ Ebu Bekr el-Bejhakij: *El-Xhami' li Shuab el-Iman*, Mektebet el-Rushd, Rijad, 2003, vëll. i 9-të, fq. 523.

وَلَقَدْ آتَيْنَا دَاوُودَ وَسُلَيْمَانَ عِلْمًا ۖ وَقَالَا الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي فَضَّلَنَا عَلَى
كَثِيرٍ مِّنْ عِبَادِهِ الْمُؤْمِنِينَ ﴿١٥﴾ وَوَرِثَ سُلَيْمَانُ دَاوُودَ ۖ وَقَالَ يَا أَيُّهَا
النَّاسُ عُلِّمْنَا مَنْطِقَ الطَّيْرِ وَأُوتِينَا مِنْ كُلِّ شَيْءٍ ۖ إِنَّ هَذَا هُوَ الْفَضْلُ
الْمُبِينُ ﴿١٦﴾ وَخَشَرَ لِسُلَيْمَانَ جُنُودُهُ مِنَ الْجِنِّ وَالْإِنسِ وَالطَّيْرِ فَهُمْ
يُورَعُونَ

**“Ne i dhamë Daudit dhe Sulejmanit dituri dhe
ata thanë: “Qoftë lavdëruar All-llahu që na ka ngritur
mbi shumicën e robërve të Tij besimtarë! Sulejmani e
trashëgoi Daudin (në misionin e tij profetik) dhe tha: “O
populli im! Neve na është mësuar gjuha e shpendëve
dhe na është dhënë gjithçka. Kjo është vërtet dhunti e
madhe.” Para Sulejmanit u tubua ushtria e tij, e përbërë
prej xhinëve, njerëzve dhe shpendëve, të gjithë të radhi-
tur në çeta të gatshme.”²⁰⁵**

Dituria, mbi të gjitha duhet të përvetësohet në mënyrë
që vetë kërkuesi i saj dhe njerëzimi të kenë dobi nga ajo dhe
jo dëm. Gjithashtu, ajo duhet të jetë e tillë, që e bën njeriun të
njihet më afër me Krijuesin. Në fakt, njohja siç duhet e Kri-
juesit është thelbi i diturisë. Njeriu nuk mund ta njohë Kri-
juesin e tij pa mësuar rreth cilësive dhetributeve të Tij, ashtu
siç mund ta ketë të vështirë të besojë në botën tjetër pa pasur
konceptin e duhur rreth saj. Dituria ndaj Zotit është aq e
rëndësishme në Islam, saqë vjen dhe para dëshmisë së
besimit. Në Kur’an thuhet:

فَاعْلَمْ أَنَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ

²⁰⁵ Kur’ani (27:15-17).

“Dije se nuk ka zot tjetër të vërtetë përveç All-llahut!”²⁰⁶

Pra, në fillim kërkohet nga njeriu që të arrijë në një shkallë të caktuar diturie, që të kuptojë se nuk ka zot tjetër të vërtetë, përveç All-llahut dhe, më pas, të arrijë në shkallën e asaj bindjeje.

Sa më shumë që njeriu përvetëson njohuri të vërteta rreth një gjëje, aq më shumë arrin të krijojë një përceptim rreth asaj gjëje. Zoti (xh.sh.) e ka bërë të tillë natyrën njerëzore që duke zotëruar përceptimin e gjërave, njeriu bëhet i vetëdijshëm në ndarjen e të mirës nga e keqja. Sa më shumë që ai përvetëson njohuri rreth të këqijave, aq më shumë i ruhet atyre dhe sa më shumë njohuri ka rreth të mirave aq më shumë i vlerëson ato dhe mundohet t'i zbatojë, ose të përfitojë prej tyre. Tregohet se Hz. Umeri (r.a.) ka thënë se i ka mësuar të këqijat, jo që të bjerë në to, por që ta parandalojë veten dhe ka shtuar se ai që nuk ka njohuri rreth të keqes, bie në të.

Dituria e dobishme rreth krijesave të Zotit, duke përfshirë dhe shkencat që kanë të bëjnë me ligjet e natyrës, jo vetëm që janë të lejuara në Islam, por dhe këshillohet humilimi i tyre. Gjatë shekujve të kaluar, shumë njerëz, kanë vendosur një vijë ndarëse midis shkencave të natyrës dhe atyre islame. E vërteta qëndron se ishin dijetarët muslimanë ata të cilët dhanë kontributin kryesor në themelimin dhe zhvillimin e shumë shkencave të ndryshme. Si p.sh. në atë të algjebërës, gjeometrisë, mjeksisë, ligjeve ndërkombëtare, etj. Ata shpikën orën, apo sistemin matës diellor, në mënyrë që namazet të faleshin në kohë. Ata arritën të vendosnin kanalizimet e duhura ujore nëpër qytetet e civilizuar të botës islame gjatë shekujve, kur në rrugët e qyteteve të njohura të Europës

²⁰⁶ Kur'ani (47:19).

ende mbizotëronte balta dhe papastërtitë, burim i epidemive. Vendosija e sistemit të shpërndarjes së ujit u bë ngaqë Islami kërkon që besimtari të jetë i pastër fizikisht para çdo namazi dhe gjithashtu ta lajë të gjithë trupin pas çdo marrëdhënie bashkëshortore, etj.

Përsa i përket studimit të shkencave natyrore, muslimanët dhe jomuslimanët janë inkurajuar të hulumtojnë në to, për të kuptuar më gjerë Krijuesin e tyre dhe për t'i shërbyer atij. Kur'ani dhe hadithet e Hz. Muhammedit (a.s.) ishin burime kryesore frymëzimi për shumë dijetarë muslimanë, të cilët, fillimisht ishin të specializuar në fusha të ndryshme islame dhe më pas në ato ekzakte, natyrore etj. Këto janë disa ajete kur'anore nga shumë të tjera, ku All-llahu i drejtohet besimtarëve dhe jobesimtarëve duke thënë:

إِنَّ فِي خَلْقِ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَاخْتِلَافِ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ لَآيَاتٍ لِّأُولِي
الْأَلْبَابِ ﴿١٩٠﴾ الَّذِينَ يَذْكُرُونَ اللَّهَ قِيَامًا وَقُعُودًا وَعَلَىٰ جُنُوبِهِمْ
وَيَتَفَكَّرُونَ فِي خَلْقِ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ رَبَّنَا مَا خَلَقْتَ هَذَا بَاطِلًا
سُبْحَانَكَ فَقِنَا عَذَابَ النَّارِ

“Me të vërtetë, në krijimin e qiejve dhe të Tokës dhe në ndërrimin e natës e të ditës, ka shenja për mendimtarët, për ata që e përmendin All-llahun duke qëndruar në këmbë, ndenjur ose shtrirë dhe që meditojnë për krijimin e qiejve dhe të Tokës (duke thënë:) “O Zoti Ynë! Ti nuk i ke krijuar kot këto, lartësuar qofsh (nga çdo e metë)! Prandaj na ruaj nga ndëshkimi i zjarrit.”²⁰⁷

Gjithashtu përmendet:

²⁰⁷ Kur'an (3:190-191).

أَوَلَمْ يَرَ الَّذِينَ كَفَرُوا أَنَّ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ كَانَتَا رَتْقًا فَفَتَقْنَاهُمَا ۖ^ط
وَجَعَلْنَا مِنَ الْمَاءِ كُلَّ شَيْءٍ حَيٍّ ۖ أَفَلَا يُؤْمِنُونَ

***“A nuk e dinë mohuesit se qiejt dhe Toka kanë
qenë një e tërë? Pastaj Ne i ndamë dhe bëmë nga uji çdo
gjë të gjallë! Akoma nuk besojnë?”***²⁰⁸

Studimi në fusha të ndryshme islame duhet të bëhet
më sinqeritet të pastër, qëllim të mirë dhe duke qëndruar larg
nga të ndaluarat. Tregohet se Imam ‘Abdullāh ibn Idrīs el-
Shāfi‘ij (204/820) pa diçka të ndaluar dhe më pas e kishte të
vështirë nxënjen përmendësh të ajeteve Kur’anore. Ai e
tregon këtë ngjarje përmes rreshtave të poezisë që thuri:

شكوت إلى وكيع سوء حفظي
فأرشدني إلى ترك المعاصي
وقال اعلم بأن العلم فضل
وفضل الله لا يؤتاه عاصي

“U ankova tek (mësuesi) Vekī për vështirësinë e
mësimit përmendësh, më udhëzoi të largohem nga gjynahet
dhe më tha: “E di se dituria është mirësi, dhe mirësia e Zotit
nuk i dhurohet gjynahqarit.”²⁰⁹

Megjithë dobite e shumta që sjell dituria, ajo nuk
mund të jetë hapi përfundimtar që dërgon njeriun tek Kri-
juesi, por fillimi i rrugëtimit drej Tij. Më pas, është aftësia e
besimtarit në përpjekjet e tij të ndryshme shpirtërore, që e

²⁰⁸ Kur’ani (21:30).

²⁰⁹ Muhammed bin Ebi Bekr, i njohur si Ibn el-Kajjim el-Xhevizijeh: *El-Xhevab
el-Kafi limen se-ele an el-Deva’ el-Shafi*, Dar el-Ma’rifet, Bejrut, 1997, fq. 52.

afron atë me Krijuesin dhe e lartëson në shkallë të larta. Këto përpjekje shpirtërore fillojnë me të qëndruarit larg nga të ndaluarat, pastaj me luftën ndaj egos dhe vazhdojnë me përkushtimin ndaj Zotit, durimin, dashurinë ndaj Zotit, të Dërguarit të Tij etj.

Në këtë hadith përmenden gjithashtu dhe mirësitë që vijnë nga ana e Zotit për ata njerëz, të cilët e lexojnë dhe e mësojnë Kur'anin në shtëpitë e All-llahut (xhamiat), por jo vetëm. Nga këto mirësi që përmenden në këtë hadith është qetësia shpirtërore, e cila përmban ndjen jën e sigurisë për njeriun gjatë lëkundjeve të ndryshme që sjell jeta.

Leximi i Kur'anit, këshillohet në disa ajete kur'anore dhe në shumë hadithe të Profetit Muhammed (a.s.), ndërsa mësimi i tij që përmban shpjegimin e ajeteve (*tefsir*) është shkenca më e rëndësishme nga shkencat islame. Në fillimin e librit të shpjegimit të Kur'anit Famëlartë të quajtur "*El-Bahr el-Medid fi tefsir el-Kur'an el-Mexhid*", dijetari Ahmed ibn 'Axihibet el-Hasenij (1224-1808) pasi bën hyrjen e tij duke lavdëruar All-llahun dhe duke u lutur mbi Hz. Muhammedin (a.s.) shkruan: " Shkenca e tefsirit (shpjegimit) të Kur'anit është më e lartësuar nga shkencat e tjera, më dobiprurësja që ndikon në (proçesin) përfundimtar të ideve dhe në atë të përpunimit të kuptimeve."²¹⁰

Nga mirësitë e ndryshme përmendet gjithashtu dhe mëshira e Zotit ndaj njeriut. Mëshira tregon falje, dashuri, dhëmbshuri dhe përkujdesje. Është mëshira e Zotit ajo e cila bëhet shkak kryesor për hyrjen e njeriut në xhennet, prandaj dhe besimtari, duke lexuar Kur'anin, duke e mësuar atë dhe duke jetuar me ajetet e tij shtron rrugën e tij për xhennet.

²¹⁰ Ahmed ibn Ajibet el-Hasanij: *El-Bahr el-Medid fi Tefsir el-Kur'an el-Mexhid*, Dar el-Kutub el-Ilmijet, Bejrut, 2010, botimi i 3-të, vëll. 1, fq. 16.

Më pas i Dërguari i All-llahut përmend se melekët e rrethojnë besimtarin që lexon Kur'an dhe që e mëson atë. Rrethimi nga melekët do të thotë mbrojtja e besimtarit nga të këqijat. Pra, All-llahu dërgon melekët e Tij në mbrojtje të atyre që punojnë me Kur'an.

Një mirësi tjetër që përmendet në këtë hadith është dhe përmendja që i bën All-llahu atyre që e lexojnë dhe e mësojnë Kur'anin, duke i përmendur ata në rrethin e krijesave që janë afër Tij. Ky është një vlerësim i lartë për të. Njeriu, nëse lavdërohet dhe përmendet gjithmonë për mirë nga të tjerët në këtë botë, gëzon një ndjenjë të veçantë shpirtërore, dashuri dhe mirëbesim. Këto, e shtyjnë atë të veprojë drejt në jetë, duke e ruajtur shembëlltyrën e dashurisë, respektit dhe mirëbesimit të tij tek njerëzit. Nëse ruajtja e një shembëlltyre të mirë në këtë botë është e rëndësishme, atëherë sa e rëndësishme dhe sa vlera mund të ketë e njëjta shembëlltyrë në botën tjetër? Kjo shembëlltyrë është e përjetshme, pa fund dhe jo si ajo e kësaj bote. Ajo gjithashtu nuk përmban pikëpamje të vlerësuara vetëm të disa njerëzve të kësaj bote, por përmban pikëpamje të vlerësuara të krijesave të afërta me Zotin, të cilët njeriu mund të mos i ketë takuar e as përfytyruar ndonjëherë; profetët, melekët, të singertët, dëshmorët në rrugën e All-llahut dhe të përkushtuarit e Tij.

Në fund të hadithit, i Dërguari i All-llahut tregon qartë se njeriu nuk do të përfitojë nga të afërmit, nëse në llogarinë e veprave të tij ka mangësira. Pra, secili njeri është përgjegjës për veprat që bën. Profeti e thekson këtë, sepse është në natyrën e shumë njerëzve të mburren, ose të përfitojnë në kurrizin e të tjerëve, ngase kanë të afërm autoritarë, pasanikë, ose të fuqishëm.

الحديث السابع والثلاثون

عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فِيمَا يَرَوِيهِ عَنْ رَبِّهِ تَبَارَكَ وَتَعَالَى، قَالَ: "إِنَّ اللَّهَ كَتَبَ الْحَسَنَاتِ وَالسَّيِّئَاتِ، ثُمَّ بَيَّنَ ذَلِكَ، فَمَنْ هَمَّ بِحَسَنَةٍ فَلَمْ يَعْمَلْهَا كَتَبَهَا اللَّهُ عِنْدَهُ حَسَنَةً كَامِلَةً، وَإِنْ هَمَّ بِهَا فَعَمِلَهَا كَتَبَهَا اللَّهُ عِنْدَهُ عَشْرَ حَسَنَاتٍ إِلَى سَبْعِمِائَةٍ ضِعْفٍ إِلَى أَضْعَافٍ كَثِيرَةٍ، وَإِنْ هَمَّ بِسَيِّئَةٍ فَلَمْ يَعْمَلْهَا كَتَبَهَا اللَّهُ عِنْدَهُ حَسَنَةً كَامِلَةً، وَإِنْ هَمَّ بِهَا فَعَمِلَهَا كَتَبَهَا اللَّهُ سَيِّئَةً وَاحِدَةً".

رواه البخاري، ومسلم في "صحيحهما" بهذه الحروف.

Hadithi 37

Ibn ʿAbbās (r.a.) thotë se të Dërguarit të All-llahut , i është transmetuar nga Zoti i tij i Madhëruar: "**Me të vërtetë All-llahu ka shkruar veprat e mira dhe veprat e këqija dhe më pas i ka sqaruar (duke thënë): Kush ka për qëllim ta bëjë një vepër të mirë, por nuk e kryen atë, All-llahu ia shkruan atij vepër të mirë e të plotë. E nëse ka për qëllim të bëjë një vepër të mirë dhe e bën atë, All-llahu ia shkruan atë dhjetë herë deri në shtatëqind herë, (mundet) dhe më shumë. E nëse ka për qëllim të bëjë një vepër të keqe por nuk e bën atë, All-llahu do ia shkruaj atij si vepër të mirë e të plotë. E nëse ka për qëllim dhe e bën atë, All-llahu i shkruan vetëm një vepër**

të keqe.” (E transmetojnë me këto fjalë në transmetimet e tyre të sakta, Bukhārij dhe Muslim)

Tema

Lehtësimi i arritjes së shpërblimeve të shumfishuara.

Shpjegimi

Në këtë hadith tregohet mëshira dhe dëshira e All-llahut për ta shpërblyer krijesën e Tij, njeriun. Kjo vjen ngase All-llahu e don atë dhe meqë njeriu është krijesa e Tij, Ai gjithmonë i jep mundësi atij të pendohet, që ta falë. Gjithashtu njeriu mund të dëshirojë kryerjen e një vepre të mirë dhe sikur mos ta kryej atë, ai e di se ka një Zot, i cili e shpërblen atë nga dhuntitë e Tij të papërfytyrueshme.

Në fillim të këtij hadithi, Zoti i Gjithësisë thotë: “**Me të vërtetë Ai i ka shkruar veprat e mira dhe veprat e këqia dhe më pas i ka sqaruar ato.**” Të shkruarit e veprave të mira ose të këqija është bërë në “Pllakatën e Ruajtur” (*Levh el-Mahfudh*) në të cilën është rregjistruar i gjithë Kur’ani, para se meleki Xhebrail t’ia zbriste Profetit Muhammed (a.s.). Ndërsa sqarimi që Zoti i ka bërë atyre veprave, përfshin përkufizimin e tyre, duke sqaruar gjithashtu dhe pasojat që vijnë nga kryerja e tyre. Në këtë “Pllakatë” gjithashtu gjenden të dhëna të panjohura për njeriun.

Më pas, All-llahu (xh.sh.), përmes gojës së Profetit Muhammed (a.s.) na mëson: “**Kush ka për qëllim ta bëjë një vepër të mirë por nuk e bën atë, All-llahu ia shkruan atij sikur (ka e ka bërë atë) vepër të mirë e të plotë.**” Ky është një nga lehtësimet që Zoti i ka dhuruar besimtarëve. Sidoqoftë, kjo nuk merret për bazë nëse njeriu nuk e bën atë

nga përtacia ose nga arsye të tjera të ngjashme me të, por merret për bazë nga pamundësia e kryerjes së saj.

Hadithi vazhdon: “***E nëse ka për qëllim të bëjë një vepër të mirë dhe e bën atë, All-llahu ia shkruan atë dhjetë herë deri në shtatëqind herë, (mundet) dhe më shumë.***” Këtu shprehet dëshira e Zotit për shpërblimin e shumëfishuar të mirësive ndaj njeriut, qoftë dhe me një vepër të mirë që mund të bëjë. Shprehja “***dhe më shumë***”, paraqet mundësinë e një shpërblimi të pakufizuar të Zotit ndaj krijesës së Tij. Sipas Imam Taftāzāni, në mënyrë që vepra e mirë të sjellë shpërblime dhe mirësi të mëdha duhet të merret parasysh shkalla e llojshmërisë së veprës, sinqeriteti, përmbushja e kushteve dhe e rregullave të mirësjelljes, si dhe zmadhimi, ose shumfishimi i saj.²¹¹

Në pjesën e fundit të hadithit përmenden pasojat e të menduarit, ose kryerjes së një vepre të keqe, ku thuhet: “***E nëse ka për qëllim të bëjë një vepër të keqe por nuk e bën atë, All-llahu do ia shkruaj atij si vepër të mirë e të plotë.***” Në këtë pjesë të hadithit shfaqet mëshira e Zotit ndaj krijesës së Tij. Ai është i gatshëm ta falë besimtarin dhe ta shpërblejë atë, thjesht nga largimi i tij nga vepra e keqe. Këtu duhet kuptuar se nuk bëhet fjalë për atë që për pamundësinë që i paraqitet s’e bën të keqen, por duke e pasur mundësinë e veprimit të saj, ai vendos mos ta kryej atë. Shkaku i moskryerjes së saj mund të jetë mospajtimi i tij me atë vepër, ose nga frika e tij prej Zotit. Ky besimtar meriton shpërblim nga Zoti i tij; ndërsa ai i cili ka për qëllim kryerjen e një vepre të keqe dhe e bën atë, All-llahu i shkruan atij vetëm një vepër të keqe. Këtu shprehet drejtësia e Zotit ndaj njeriut dhe vërtetohet se Ai nuk dëshiron ndëshkimin e njeriut por shpërblimin ndaj tij, duke ia mundësuar këtë shpërblim përmes mënyrave të ndryshme. Gjithashtu vërtetohet se

²¹¹ Shiko shpjegimin e Sa’d el-Din Masud bin Umer bin Abd All-llah: *Sherh el-Teftezanij ala el-Erbein el-Nevevij*, fq. 213.

vepra dhe qëllimi i mirë, i cili ka shpërblim dhe një peshë shumë të madhe tek Zoti, shumëfishohet, ngaqë lind nga zemra e njeriut, e cila frymëzohet nga Fuqia Hyjnore. Ndërsa, vepra e keqe, ka për bazë epshet njerëzore dhe djallin e mallkuar, prandaj dhe nuk ka peshë të madhe tek Zoti. Sidoqoftë, një gjë duhet kuptuar mirë: Veprimi i keq që përmendet në këtë hadith lidhet me ato vepra, të cilat nuk lënë pas pasoja për njerëzit e tjerë dhe kryerja e tyre nuk vazhdohet si një rit nga të tjerët, se në atë rast, njeriu që e kryen atë, merr gjynahet e të gjithë atyre që kanë bërë të njëjtin gjynah. Thuhet në një hadith që transmetohet nga Mundhir ibn Xherir, se babai i tij e ka dëgjuar të Dërguarin e Allahut duke thënë:

وَمَنْ سَنَّ فِي الْإِسْلَامِ سُنَّةً سَيِّئَةً كَانَ عَلَيْهِ وِزْرُهَا وَوِزْرُ مَنْ عَمِلَ بِهَا مِنْ
بَعْدِهِ مِنْ غَيْرِ أَنْ يَنْقُصَ مِنْ أَوْزَارِهِمْ شَيْءٌ

“Ai, i cili thërret për diçka të keqe, do të mbajë mbi supe dhe gjynahet e të gjithë atyre që kryejnë atë të keqe, pa iu pakësuar gjë.”²¹²

²¹²Muslim ibn el-Haxh-xhaxh: *Sahih Muslim*, vëll. 1, fq.452.

الحديث الثامن والثلاثون

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى قَالَ: "مَنْ عَادَى لِي وَلِيًّا فَقَدْ آذَنْتُهُ بِالْحَرْبِ، وَمَا تَقَرَّبَ إِلَيَّ عَبْدِي بِشَيْءٍ أَحَبَّ إِلَيَّ مِمَّا افْتَرَضْتُهُ عَلَيْهِ، وَلَا يَزَالُ عَبْدِي يَتَقَرَّبُ إِلَيَّ بِالنَّوَافِلِ حَتَّى أُحِبَّهُ، فَإِذَا أَحْبَبْتُهُ كُنْتُ سَمْعَهُ الَّذِي يَسْمَعُ بِهِ، وَبَصَرَهُ الَّذِي يُبْصِرُ بِهِ، وَيَدَهُ الَّتِي يَبْطِشُ بِهَا، وَرِجْلَهُ الَّتِي يَمْشِي بِهَا، وَلَئِنْ سَأَلَنِي لَأُعْطِيَنَّهُ، وَلَئِنْ اسْتَعَاذَنِي لَأُعِيذَنَّهُ". رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ

Hadithi 38

Përcillet nga Ebū Hurejra (r.a.) se i Dërguari i All-llahut ka thënë: “*Me të vërtetë All-llahu i madhëruar ka thënë: “Kushdo që tregon armiqësi ndaj mikut (velij) Tim, Unë do t’i shpall luftë atij. Robi im nuk mund të më afrohet me asgjë që unë dua, përveçse me atë që ia kam obliguar atij. Dhe robi im vazhdon të më afrohet mua me vepra shitesë (navāfil) deri sa Unë ta dua atë. E kur e dua atë, bëhem veshi i tij me të cilin dëgjon, syri i tij me të cilin shikon, dora e tij me të cilën prek dhe këmbët e tij me të cilat ecë. E nëse më kërkon diçka, Unë, medoemos do t’ia jap. E nëse kërkon mbrojtje nga Unë, medoemos do e mbroj atë.”* (Bukhārij)

Tema

- Përcaktimi i “mikut të Zotit” (*velij*) dhe vetitë e tij.
- Pasoja e armiqësisë ndaj miqve të Zotit.
- Afrimi i njeriut me Zotin përmes veprave të mira.

Shpjegimi

Fjala *velij*, që vjen nga gjuha arabe, mund të ketë disa kuptime të përafërta. Në shumë ajete kur'anore dhe hadithe profetike, kjo fjalë përkufizohet; mik, ose i afërt. Shumësi i fjalës *velij* është *evlija'* dhe sipas Kur'anit do të thotë: ata të cilët e duan All-llahun dhe Ai i do ata.²¹³ Gjithashtu janë dhe ata për të cilët Zoti (xh.sh.) në Kur'anin Famëlartë thotë: ***“Miq të dhe mbrojtësit tuaj janë vetëm All-llahu, i Dërguari i Tij dhe besimtarët që falin namazin dhe japin zeqatin, duke qenë të përlulur (në adhurim) ndaj All-llahut.”***²¹⁴

Umer ibn el-Khaṭṭāb përcjell një hadith që shënohet në *Sunen Ebi Dāwūd*²¹⁵, në të cilin bëhet përshkrimi i “miqve të Zotit”, ku i Dërguari i All-llahut thotë:

²¹³ Kur'ani (5:54).

²¹⁴ Kur'ani (5:54-55).

²¹⁵ Ebu Davud el-Sixhistani: *Sunen Ebi Davud*, Dar el-Risaleh el-Alemijjeh, Damask, 2009, vëll. i 5-të, fq. 386.

قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِنَّ مِنْ عِبَادِ اللَّهِ لَأَنَاسًا مَا هُمْ بِأَنْبِيَاءَ وَلَا شُهَدَاءَ يُعْطِيهِمُ الْأَنْبِيَاءُ وَالشُّهَدَاءُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ بِمَكَانِهِمْ مِنْ اللَّهِ تَعَالَى قَالُوا يَا رَسُولَ اللَّهِ تُخْبِرُنَا مَنْ هُمْ قَالَ هُمْ قَوْمٌ تَحَابُّوا بِرُوحِ اللَّهِ عَلَى غَيْرِ أَرْحَامٍ بَيْنَهُمْ وَلَا أَمْوَالٍ يَتَعَاطَوْنَهَا فَوَاللَّهِ إِنَّ وُجُوهَهُمْ لَتُورُّ وَإِنَّهُمْ عَلَى نُورٍ لَا يَخْفَوْنَ إِذَا خَافَ النَّاسُ وَلَا يَخْزَوْنَ إِذَا خَزِنَ النَّاسُ وَقُرْأَ هَذِهِ آيَةُ آلَا إِنَّ أَوْلِيَاءَ اللَّهِ لَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ

“Me të vërtetë se në mesin e robërve të Zotit janë disa njerëz, të cilët nuk janë as profetë dhe as dëshmorë. Vendin që Zoti i Lartësuar do t’ia japi atyre në Ditën e Gjykimit, do ta kenë zili profetët dhe dëshmorët.” Shokët e Profetit thanë: “O i Dërguar i All-llahut! Na trego se kush janë ata.” Ai tha: ***“Ata janë shokë që kanë dashur njerëz-tjetrin për hir të All-llahut, pa pasur lidhje farefisi dhe as interese pasurie. Për Zotin! Fytyrat e tyre janë dritë dhe vetë janë mbi dritë. Nuk frikësohen nëse frikësohen njerëzit dhe as që mërzhiten nëse mërzhiten njerëzit.”*** Më pas filloi të lexojë ajetin kur’anor: ***“Pa dyshim, miqtë e All-llahut nuk do të kenë arsye për t’u frikësuar dhe as për t’u dëshpëruar.”***²¹⁶

Në librin “*El-Bahr el-Medid fi tefsir el-Kur’an el-Mexhid*”, që sqaron ajetet Kur’anore dhe pikërisht në sqarimin e ajetit të mësipërm, dijetari Ibn ‘Axiḥbet përkufizon “miqtë e Zotit” (*evlija*) me këto fjalë: “Janë ata, të cilët shfaqin miqësinë e tyre përmes nënshtrimit ndaj Tij (*el-ṭā‘at*) dhe Ai (All-llahu) shfaq miqësinë e Tij ndaj tyre përmes mrekullive. Gjithashtu *evlija* janë ata, që kanë arritur të gërshetojnë besimin me përkushtimin.”²¹⁷ Autori i ndan *evlija* në dy kategori: Kategoria e afërsisë me Zotin (*vilāyet el-‘ām-meṭ*), e cila përfshin të gjithë ata, që kanë përvetësuar besimin dhe përkushtimin ndaj Zotit. Në kategorinë e dytë përfshihen ata, të cilët kanë arritur njohjen e

²¹⁶ Kur’ani (10:62).

²¹⁷ Ahmed ibn Ajiḥbet el-Hasanij: *El-Bahr el-Medid fi Tefsir el-Kur’an el-Mexhid*, vëll. i 3-të, fq. 172.

Zotit dhe që konsiderohen të veçantë (*vilājet ‘irfj-jet khaṣat*). Ndërsa në këtë kategori përfshihen ata të cilët janë shkrirë në dashurinë e Zotit (*ahl el-Fenā*) dhe janë të pranishëm në pritje të pamjeve që do i shfaqen nga Zoti (*ahl el-Bekā*), gërshetuesit e ligjeve të kushtetutës islame; sheriatit, me atë të realitetit hyjnor (*hakikat*), zotëruesit e hijeshive dhe sjelljeve të duhura islame dhe që janë të distancuar plotësisht nga bota materiale dhe që zotërojnë dashuri të plotë ndaj Zotit. [Këtu përfshihen dhe ata që janë në shoqërimin e atyre, të cilët ia vërtetojnë cilësitë e *vilājet*.]”²¹⁸

Ndërsa Imam Kūshejrij, në librin e sqarimit të ajeteve Kur’anore “*Laṭāif el-Ishārāt*” në lidhje me cilësitë e evlijëve thotë: “Çdo profet është i pagabueshëm (*ma’ṣūm*)²¹⁹ dhe çdo *velij* është i ruajtur (*mahfudh*). Ndryshimi midis “të ruajturit” dhe të “pagabueshmit” është se “i pagabueshmi” megjithëse mund të ketë disa mangësi, ai nuk ndikohet nga ato asnjëherë dhe nuk i quhet gjynah. Ndërsa “i ruajturi” mund të ketë të mangësi që konsiderohen gjynahe²²⁰, megjithatë ai nuk mund të jetë i përthershëm në kryerjen e gjynahit.”²²¹ Pas kësaj, Imam i menjëherë përmend ajetin kur’anor, ku ceken cilësitë e tyre: “...ata që bëjnë ndonjë të keqe nga padituria dhe pendohen shpejt...”²²²

Zoti, miqve të tij (*evlijā*), i ka mundësuar edhe kryerjen e mrekullive të cilat janë një shkallë më poshtë se mrekullitë e Pejgamberëve. Ato mrekulli quhen *kerāmāt*.²²³ Përmes tyre, ata

²¹⁸ Po aty, fq. 173.

²¹⁹ Sipas shkollës së Imam Maturidi-ut, të dërguarit e All-llahut janë të mbrojtur nga gjynahi, prandaj ata nuk bëjnë gjynahe, por mund të gabojnë. Si-
doqoftë, gabimet e tyre nuk hyjnë në shkallën e gjynahit.

²²⁰ Mund të bëjë gjynah.

²²¹ Ebu el-Kasim el-Kushejrij: *Lataif el-Isharaat*, Dar el-Kutub el-Ilmijet, Bejrut, 2000, vëll. 2-të, fq. 22.

²²² Kur’ani (4:17).

²²³ Mund të shikosh: Kemal Hasan Mer’ij: *El-Mexhmu el-Kebir min el-Mutun fima judhker min el-Funun*, el-Mektebet el-Asrijjet, Bejrut, 2005, vëll. 1, fq. 34.

tregojnë mirësitë që Zoti u ka mundësuar dhe në të njëjtën kohë dëshmojnë ekzistencën e Zotit (xh.sh.).

Cilësitë e tyre përmenden në vazhdimin e hadithit, ku pohohet dashuria e Zotit ndaj tyre, kujdesi i udhëzimit të tyre në rrugën islame, duke mos i lënë të shmangen nga kjo rrugë, ruajtja nga shumë të këqija me të cilat ballafaqohen në jetë dhe dhuntia e Zotit ndaj tyre, duke i bërë ata që të përcjellin mirësitë e Islamit në botë.

Një pikë e rëndësishme që përmendet në fillim të këtij hadithi është dhe fakti se ata të cilët lëndojnë evlijatë e Zotit, i kanë shpallur luftë All-llahut dhe humbjen e kanë të sigurtë. Prandaj disa dijetarë kanë thënë se njeriu duhet të ketë kujdes që të mos i lëndojë, ose t'i bëjë padrejtësi të tjerëve se nuk dihet se kush janë evlijatë e Zotit, ngase zemrat dhe çka mbartin ato i din vetëm Zoti. Dijetari dhe besimtari i përkushtuar islam i gjeneratës pas Profetit (a.s.), Hasan el-Başri është shprehur:

قَالَ الْحَسَنُ بْنُ آدَمَ هَلْ لَكَ بِمُحَارَبَةِ اللَّهِ مِنْ طَاقَةٍ ؟ فَإِنَّ مَنْ عَصَى اللَّهَ فَقَدْ حَارَبَهُ ، لَكِنْ كُلَّمَا كَانَ
الذُّبُّ أَفْبَحَ ، كَانَ أَشَدَّ مُحَارَبَةً لِلَّهِ ، وَلِهَذَا سَمَّى اللَّهُ تَعَالَى أَكَلَةَ الرِّبَا وَقُطَاعَ الطَّرِيقِ مُحَارِبِينَ لِلَّهِ تَعَالَى
وَرَسُولِهِ ؛ لِعِظَمِ ظُلْمِهِمْ لِعِبَادِهِ ، وَسَعْمِهِم بِالْفَسَادِ فِي بِلَادِهِ ، وَكَذَلِكَ مُعَادَاةُ أَوْلِيَائِهِ ، فَإِنَّهُ تَعَالَى يَتَوَلَّى
نُصْرَةَ أَوْلِيَائِهِ ، وَيُجِبُّهُمْ وَيُرِيدُهُمْ ، فَمَنْ عَادَاهُمْ ، فَقَدْ عَادَى اللَّهَ وَحَارَبَهُ

“A (mendon) se ke forcë ta luftosh Zotin? Secili që kundërshton Zotin, e ka luftuar Atë. Sa më i madh të jetë gjynahi, aq më shumë luftë i shpall Zotit. Për këtë arsye Zoti e ka quajtur marrjen e kamatës dhe ndërprerjen e rrugës²²⁴ si dy luftëra kundër Zotit dhe të Dërguarit të Tij. Kjo ndodh për shkak të padrejtësisë së madhe ose shtypjes ndaj robërve të Zotit, përpjekjeve shkatërruese në tokat e Tij, si dhe

²²⁴ Plaçkitja e udhëtarëve.

armiqësisë ndaj evlijave të Tij. Kështu që All-llahu i Lartmadhëruar i ndihmon evlijat e Tij, i don dhe i mbështet ata. Kush tregon armiqësi ndaj tyre, ka treguar armiqësi ndaj Zotit dhe i ka shpallur luftë Atij.”²²⁵

Vazhdimi i këtij hadithi tregon rreth afrimitetit të Krijuesit me dy kategori besimtarësh: 1) Ata, të cilët kryejnë veprat e detyruara fetare dhe në këtë mënyrë afrohen me Zotin e Gjithësisë. 2) Ata, që përveç detyrimeve fetare afrohen me Krijuesin e tyre përmes veprave shtesë, të cilat nuk janë të detyruara, por të inkurajuara të bëhen. Disa prej tyre janë: agjërimi i të hënave dhe të enjteve, leximi i Kur'anit jashtë namazit, falja e disa namazeve të tjera përveç atyre të detyruarave gjatë ditës dhe natës, etj. Besimtarët që i pëmbushin të dyja këto kategori, bëhen nga ata, të cilët Zoti i do.

Fjala dashuri (*hub*), e cila përmendet në këtë hadith është përkufizuar në disa mënyra, por shumë nga këto përkufizime janë të përafërta. Në librin e tij “*El-Risālet el-Ḳushejrijjet*”, dijetari islam ‘Abd el-Kerīm el-Ḳushejrij nga përkufizimet e shumta të fjalës *hub* përmend dhe këtë: “Flluskat që gurgullojnë në sipërfaqe të detit nga shiu i dendur quhen *hubab*. Ashtu dhe dashuria e pastër (e besimtarit) gurgullon në zemër kur ka etje dhe shpreson sa më shpejt takimin me të Dashurin e Tij (All-llahun).”²²⁶ Imam i në këtë citat, jo vetëm që përmend një nga prejardhjet e fjalës dashuri nga gjuha arabe, por e lidh atë dhe me përvojën shpirtërore, të cilën ndjen besimtari për Krijuesin të tij. Përsa i përket dashurisë së Zotit ndaj robit të Tij, Imam i përmend se është dëshira e All-llahut t’i dhurojë mirësi një besimtari të caktuar. Këto mirësi dhe shpërblime janë të gjitha nga mëshira e Tij. Por, dashuria është më e veçantë se mëshira. Dëshira që t’i

²²⁵ Zejn el-Din bin Shihab el-Din: *Xhami’ el-Ulum ve el-Hikem*, fq. 774.

²²⁶ Ebu el-Kasim el-Kushejrij: *El-Risaleh el-Kushejrijjet*, fq. 520.

dhurojë robit të Tij afrimitetin (me Zotin) dhe shkallët e larta shpirtërore quhet dashuri (*mehabbet*).²²⁷

Megjithëse dashuria e All-llahut ndaj krijesave të Tij është shumë e madhe, ky hadith tregon në veçanti rreth dashurisë së Zotit (xh.sh.) ndaj besimtarit, e cila është një dashuri e veçantë, që dëshmohet dhe pasqyrohet në zemrën e tij. Kënaqësia e Zotit ndaj besimtarit dhe dashuria ndaj tij, është dhe pikëmbërritja e tij në këtë botë. Kur besimtari dëshmon një gjë të tillë, atëherë zemra e tij është e zbrazur nga materializmi dhe Fjalia e Njesisë “Nuk ka Zot tjetër përveç All-llahut” (*lā ilāhe il-lAll-llah*) bëhet realitet, vërtetohet, dëshmohet dhe përmendet çdo kohë në zemrën e tij. Duke qenë në kontakt të vazhdueshëm me realitetin hyjnor, pjesët e trupit të tij do të ndjekin zemrën, e cila nxit për vepra të mira, duke sinjalizuar gjithashtu dhe pjesët tjera të trupit, që jo vetëm t’i përmbahen kufijve të Zotit, por dhe të punojnë në rrugën e Tij. Në këtë mënyrë besimtari bëhet shembëlltyrë e “Cilësive Hyjnore” që zotëron All-llahu (xh.sh.). Në librin “*Sherh el-Teftezanij ala el-Erbein el-Nevevij*”, autori citon një shprehje të Imam Xhunejd el-Bagdadij (297/909-910), ku thuhet se dashuria e Zotit ndaj njeriut dëshmohet në mvëshjen e cilësive të të dashurit (besimtarit) nga i Dashuri (All-llahu).²²⁸

Imam Ebū Bekr el-Kettāni tregon se një herë gjatë kohës së haxhit, Imam Xhunejd el-Bagdadij u pyet nga dijetarët e pranishëm rreth dashurisë. Ai ishte më i riu i grupit. Pasi uli kokën dhe qau, u përgjegi: “Dashuria është si një rob i Zotit, i cili largohet nga epshet e tij dhe lidhet me përmendjen

²²⁷ Po aty, fq.519.

²²⁸ Mund të shikosh: Sa’d el-Din Masud bin Umer bin Abd All-llah: *Sherh el-Teftezanij ala el-Erbein el-Nevevij*, fq. 219. Është e rëndësishme që shprehja mos të kuptohet drejtpërdrejtë, por në mënyrë figurative. Imam i nuk ka për qëllim të tregojë se Cilësitë Hyjnore bëhen pjesë e natyrës njerëzore, por shembulltyrë e tyre.

e Zotit (*dhikrull-llah*). Qëndron i vendosur në kryerjen e detyrimeve fetare duke qenë i ndërgjegjshëm rreth ekzistencës së All-llahut në zemrën e tij. Rrezatimet e esencës së tij, ia ndezin zemrën. Ai ka pjesë nga kupa e dliër e dashurisë së Tij (All-llahut). I Gjithëfuqishmi i zbulohet atij nga mbulesat e sferave të papara ndonjëherë.²²⁹ Për atë dhe nëse flet, ai flet nga ana e Zotit dhe çdo gjë që thotë është nga Zoti. Kur lëviz, ai lëviz me urdhërin e All-llahut. Kur qëndron, ai qëndron me All-llahun. Ai është për Zotin, i Zotit dhe me Zotin.” Kur e dëgjuan këtë, dijetarët e pranishëm qanë dhe njëri nga ata i tha: “S’ka nevojë më për shtesë. Zoti të forcoftë o kurora e gnostikëve (*tāxh el-^larifin*)!”²³⁰

Mirësitë që vijnë si rezultat i dashurisë hyjnore janë të shumta dhe ndoshta të panumërta. Ka shumë hadithe që flasin rreth tyre. Ndërsa në fund të këtij hadithi përmenden dy nga këto mirësi: përgjigjja e lutjes dhe mbrojtja.

Gjithashtu në një hadith tjetër që përcillet nga Ebū Hurejra (r.a.), i Dërguari i All-llahut përmend një mirësi tjetër, ku All-llahu e lartëson besimtarin që e do me këto fjalë:

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِنَّ اللَّهَ إِذَا أَحَبَّ عَبْدًا دَعَا جِبْرِيلَ فَقَالَ إِيَّيْ أَحَبُّ فَلَانَا فَأَجِبَهُ قَالَ فَيَجِبُهُ جِبْرِيلُ ثُمَّ يَنَادِي فِي السَّمَاءِ فَيَقُولُ إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ فَلَانَا فَأَجْبُوهُ فَيَجِبُهُ أَهْلُ السَّمَاءِ قَالَ ثُمَّ يُوضَعُ لَهُ الْقُبُولُ فِي الْأَرْضِ

“Nëse Zoti e do një rob, thërret Xhebrailin dhe i thotë se Unë e dua këtë person, (prandaj) duaje atë.” (I Dërguari i All-llahut) tha: **“Më pas, Xhebraili e do atë dhe thërret në qiell duke thënë: All-llahu e do këtë person,**

²²⁹ Ky zbulim nuk merr formë fizike, por dëshmohet në zemrën e besimtarit.

Shprehja nuk duhet të merret nga aspekti fizik, por ai shpirtëror.

²³⁰ Ebu el-Kasim el-Kushejrij: *El-Risaleh el-Kushejrijjet*, fq. 528.

***prandaj duajeni dhe ju. Banorët e qiellit e duan atë.
Kështu, ai bëhet i pranueshëm dhe në tokë...²³¹***

Nga lutjet e Profetit (a.s.) ishte dhe kjo:

اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ حُبَّكَ وَحُبَّ مَنْ يُحِبُّكَ وَالْعَمَلَ الَّذِي يُلْغِي حُبَّكَ ، اللَّهُمَّ اجْعَلْ حُبَّكَ أَحَبَّ إِلَيَّ مِنْ نَفْسِي
وَأَهْلِي وَمِنْ الْمَاءِ الْبَارِدِ

***“O Zot! Të lutem të më japësh dashurinë Tënde,
dashurinë e atyre që të duan Ty dhe dashurinë për vepra
që më dërgojnë tek dashuria Yte. O Zot! Bëje dashurinë
Tënde tek unë, më të dashur se vetja ime, familja ime
dhe uji i ftohtë.”²³²***

²³¹ Muslim ibn el-Haxh-xhaxh: *Sahih Muslim*, vëll. i 2-të, fq. 1217.

²³² Muhammed ibn Isa el-Tirmidhi: *Shemal el-Nebijj*, vëll. i 5-të, fq. 522-3.

الحديث التاسع والثلاثون

عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ:
"إِنَّ اللَّهَ جَاوَزَ لِي عَنْ أُمَّتِي الْخَطَأَ وَالنَّسْيَانَ وَمَا اسْتُكْرِهُوا
عَلَيْهِ". حَدِيثٌ حَسَنٌ، رَوَاهُ ابْنُ مَاجَهَ ، وَالْبَيْهَقِيُّ

Hadithi 39

Nga Ibn ʿAbbās (r.a.) transmetohet se i Dërguari i All-llahut ka thënë: ***“Vërtetë All-llahu, për hir Tëm, i ka falur ymetit²³³ tëm gabimet, harresën dhe veprat e urryera, të cilat bëhen të imponuara”*** (Hadith i mirë (*hasen*), që e transmeton Ibn Māxheh, Bejheki dhe të tjerë).

Tema

Drejtësia dhe lehtësimi i llogaritjes së veprave të njeriut nga ana e Zotit Fuqplotë.

Shpjegimi

Është me të vërtetë nga mirësitë e Zotit ndaj njeriut që Krijuesi mos ta gjykojë krijesën e Tij për ato vepra që kryhen gabimisht, nga harresa, ose të imponuara.

²³³ Të gjithë besimtarët dhe besimtare muslimane.

Përsa i përket fjalës “gabim” (*el-keḥaṭa*)²³⁴ dijetarët islamë janë shprehur se *el-keḥaṭa* përfshin kryerjen e një vepre të keqe, pa qëllim, p.sh: dëmtimi fizik ndaj një personi gabimisht, kur në të vërtetë njeriu është matur të gjuaj një kafshë në gjueti. Ndërsa për disa gjykatës ose dijetarë, të cilët bëjnë hulumtimet e tyre në një çështje (*ixbtihād*) dhe në fund gabojnë pa qëllim, përfitojnë shpërblim nga Zoti, ngase qëllimi i tyre ka qenë i sinqertë dhe kanë shfrytëzuar të gjitha mundësitë e tyre.²³⁴ Për këtë i Dërguari i All-llahut është shprehur: **“Kur një gjykatës hulumton një çështje dhe gjykon saktë, ka dy shpërblime (nga Zoti). Ndërsa një tjetër, nëse hulumton një çështje dhe gabon, ka një shpërblim (nga Zoti).”**²³⁵

Në këtë hadith gjithashtu përmendet dhe harresa, e cila është një dobësi njerëzore dhe për të cilën Imam Taftāzāni përmend se ndahet në dy lloje: harresa që arsyetohet (sipas rregullave islame), dhe ajo që nuk arsyetohet.²³⁶ Harresa që arsyetohet ndodh kur njeriu nuk e kryen një vepër nga harresa dhe për të cilën nuk kujtohet më pas. P.sh: Një person mund të falë tre rekate namaz dhe nga harresa mendon se ka falur katër. Kjo lloj harrese është e arsyetuar. Ndërsa harresa që nuk arsyetohet ndodh kur personi falë tre rekate namaz duke menduar se ka falur katër, por më pas kujtohet. Ai e ka për detyrë përmbushjen e katër rekateve namaz pasi është kujtuar. Pra, vepra në harresë nuk mund të saktësohet, pa u përmirësuar ose pa u përsëritur dhe një herë pasi personi të kujtohet.

Pjesa e fundit e hadithit përmend se All-llahu (xh.sh.) fal dhe veprat e urryera, të cilat bëhen të imponuara. Shem-

²³⁴ Mund të shikosh shpjegimin e Sa’d el-Din Masud bin Umer bin Abd All-llah: *Sherh el-Teftezanij ala el-Erbein el-Nevevij*, fq. 225.

²³⁵ Muslim ibn el-Haxh-xhaxh: *Sahih Muslim*, vëll.2-të, fq. 821.

²³⁶ Shiko shpjegimin e Sa’d el-Din Masud bin Umer bin Abd All-llah: *Sherh el-Teftezanij ala el-Erbein el-Nevevij*, fq. 225.

bull i këtyre veprave mund të jetë një njeri, i cili gjendet në një vend ku nuk ka ushqim tjetër përveç se një lloj ushqimi, ngrënja e të cilit ndalohet me Islam. Ai në këtë rast e ka të lejuar ngrënjen e atij ushqimi, me kusht që të mos ngopet, por aq sa ta përballojë situatën. Ky veprim i lejohet njeriut, ngaqë është i detyruar ta ruaj jetën e tij. Vlen të përmendet gjithashtu dhe shembulli i një besimtari, i cili është gati të ekzekutohet nga bindjet e pastra islame, por mohimi i këtyre bindjeve para ekzekutuesve mund t'ia shpëtojë jetën. Në këtë rast, atij i lejohet mohimi i këtyre bindjeve për shpëtimin e jetës, me kusht që mohimi mos të jetë me zemër. Për këtë, All-llahu (xh.sh.) thotë në Kur'an:

مَنْ كَفَرَ بِاللَّهِ مِنْ بَعْدِ إِيمَانِهِ إِلَّا مَنْ أُكْرِهَ وَقَلْبُهُ مُطْمَئِنٌّ
بِالْإِيمَانِ وَلَكِنْ مَنْ شَرَحَ بِالْكُفْرِ صَدْرًا فَعَلَيْهِمْ عَذَابٌ مِنَ اللَّهِ وَهُمْ
عَذَابٌ عَظِيمٌ

“Kushdo që mohon All-llahun, pas pranimitt të besimit, (do të dënohet ashpër), përveç atij që është i detyruar me forcë, ndërkohë që zemra e tij është plot besim. Ndërsa ata që ia hapin zemrën mosbesimit, do të kenë mbi vete zemërimin e All-llahut dhe një dënim të madh.”²³⁷

Në fund të shpjegimit të drejtpërdrejtë të hadithit, Imam Taftāzāni nuk e lë pas dore dhe shpjegimin e bukur mistik të këtij hadithi, ku përmend se sipas njohësve (gnostikëve) të Zotit (*el-ʿArifin*), sikur i Dërguari i All-llahut do të thotë se Zoti nuk e ndëshkon popullin (*ummet*) tim nëse ai gabon, duke qenë se ai është vazhdimisht në rrugën e kërkimit të Zotit, ose nëse i kryen disa vepra për hir të tjetër kujt dhe jo për hir të Tij duke u larguar nga Ai, ose nëse har-

²³⁷ Kur'ani (16:106).

ron premtimin që i ka dhënë All-llahut që ta dojë vetëm Atë dhe mos të dojë dikë tjetër përveç Tij. Kështu, ai bëhet i huaj duke u larguar nga premtimi i dhënë (Zotit)²³⁸, duke udhëtuar në drejtim të gabuar, larg nga Ai, i mbuluar me sprova të llojllojshme. Megjithatë, ai do të kthehet në natyrën e tij origjinale dhe dashurinë e tij të përjetshme. Kur ai (njeriu) nuk ishte i përmendur²³⁹ dhe as në libra i shkruar²⁴⁰, por ishte i përmendur pikë së pari nga i Vërteti (Zoti) për dashurinë e dhuruar ndaj tij dhe pikë së dyti, i shkruar me dashuri dhe në “Pllakatën e Ruajtur” (*Levh el-Mehfudh*)²⁴¹ dhe rreth tij zbritën fjalët kuranore: “Ai i do ata dhe ata e duan Atë...”²⁴²

²³⁸ Kur Zoti ka krijuar të gjithë shpirtrat, Ai i ka pyetur ata: A nuk jam unë Zoti i juaj? Shpirtrat u përgjigjen me fjalën po. Kështu thuhet në Kur'an: “Kur Zoti yt nxori nga kurrizi i bijve të Ademit pasardhësit e tyre dhe i bëri të dëshmojnë kundër vetes së tyre, u tha: “A nuk jam Unë Zoti juaj?” Ata u përgjigjën: “Po, dëshmojmë se Ti je.” Kështu bëri Ai, në mënyrë që ju (o njerëz) të mos thoni në Ditën e Kiametit: “Këtë nuk e kishim ditur.”

²³⁹ Nuk përmendej nga asnjë krijesë e Zotit, se ai ende nuk ishte krijuar.

²⁴⁰ Në shënimet e melekëve, ose në vende të tjera, përveç se në dijen e Zotit ose Levh el-Mahfudh.

²⁴¹ “Pllalatë e mrojtur”. Ajo përmban nga dituria e All-llahut, e paarritshme për krijesat e Tij.

²⁴² Kur'ani (5:54).

الحديث الأربعون

عَنْ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: أَخَذَ رَسُولُ اللَّهِ
بِمَنْكِبِي، وَقَالَ: "كُنْ فِي الدُّنْيَا كَأَنَّكَ غَرِيبٌ أَوْ عَابِرُ
سَبِيلٍ". وَكَانَ ابْنُ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا يَقُولُ: إِذَا
أَمْسَيْتَ فَلَا تَنْتَظِرَ الصَّبَاحَ، وَإِذَا أَصْبَحْتَ فَلَا تَنْتَظِرَ
الْمَسَاءَ، وَخُذْ مِنْ صِحَّتِكَ لِمَرْضِكَ، وَمِنْ حَيَاتِكَ
لِمَوْتِكَ. رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ

Hadithi 40

Ibn ʿUmer (r.a.) ka thënë: “I Dërguari i All-llahut më kapi për krahu dhe më tha: “***Ji në këtë botë si i huaj ose si udhëtar.***” Dhe Ibn ʿUmer (r.a.) thoshte: “Kur të ngrysesh, mos e prit mëngjesin dhe kur të zgjohesh, mos e prit mbrëmjen. Shfytëzo shëndetin tënd (duke u përgatitur) për sëmundje dhe shfytëzo jetën (duke u përgatitur) për vdekjen tënde.” (Bukhārij)

Tema

Të jetuarit dhe e të konsideruarit e kësaj bote si një vend i përkohshëm.

Shpjegimi

Është më e drejtë që në fillim të shpjegimit të këtij hadithi, të përmendet sqarimi i Hz. Ibn Umerit (r.a.) që është me vlera të mëdha. Ai sqaron hadithin profetik, duke përcjellur me fjalë cilësitë e atyre njerëzve për të cilët Hz. Muhammedi (a.s.) i quan udhëtarë. Në të njëjtën kohë shpjegimi i tij shfaq ëmbëlsinë e të shprehurit dhe të vepruarit sipas mësimave hyjnore që i Dërguari i All-llahut i ka trashëguar atij dhe sahabeve të tjerë.

Që në fillim, para se ta këshillojë Ibn ‘Umerin, i Dërguari i All-llahut e kap atë për krahu, gjë që tregon theksimin e asaj që Profeti (a.s.) kishte për të thënë. Pra, këshilla: “***Ji në këtë botë si i huaj ose si udhëtar***”, përmban një domethënie shumë të rëndësishme.

Të jesh në këtë botë si i huaj do të thotë që ta mendosh botën tjetër si vendmbërritjen përfundimtare në të cilën nuk ka vdekje. Në të njëjtën kohë, punët dhe zemra e njeriut duhet të jenë në përputhje me mësimet hyjnore islame.

Arsyeja e trajtimit të kësaj bote si një vend i përkohshëm është se çdo gjë që ajo ofron, është e përkohshme, ndërsa ofertat e botës tjetër janë pa fund, janë të përherëshme. Shumë nga këto oferta të botës materiale e largojnë njeriun nga përmendja e Zotit dhe e ndalojnë atë nga përparimi me veprat e mira. Në fakt, bota materiale bashkë me epshet dhe djallin e mallkuar janë pengesa kryesore që nëse njeriu i shkon pas, krijon një pengesë të fortë midis tij dhe Krijuesit.

Sidoqoftë, i Dërguari i All-llahut, përmes këtij hadithi, nuk kërkon nga besimtari që ta keqtrajtojë veten, familjen dhe të afërmit e tij duke u shkëputur në mënyrë të plotë nga kjo botë, por të marrë aq sa i nevojitet nga ajo, pa u larguar nga

detyrimet e tij fetare dhe shpirtërore. Përndryshe, shkëputja e plotë nga kjo botë për shumë njerëz mund të bëhet pengesë e përmbushjes së shumë detyrimeve që njeriu ka për veten e tij dhe të tjerët. Shpeshherë, të vjetrit thonë: “O bir! Paraja të hyjë në xhep dhe jo në zemër.”

Në lidhje me realitetin e kësaj bote, të cilin e kanë të qartë dhe jobesimtarët, All-llahu i përkujton njerëzit përmes ajeteve kuranore duke thënë: “***O njerëz! Frikësojuni Zotit tuaj dhe frikësojuni Ditës, kur prindi nuk do të mund ta ndihmojë aspak fëmijën e vet, e as fëmija nuk do të mund ta ndihmojë sado pak prindin e vet! Premtimi i All-llahut është vërtet i sigurt, prandaj mos e lini jetën e kësaj bote t’ju mashtrojë dhe as djallin mos e lini t’ju mashtrojë për All-llahun.***”²⁴³

Në një vend tjetër, në Kur’anin Famëlartë, All-llahu (xh.sh.) gjithashtu thotë:

اعْلَمُوا أَنَّمَا الْحَيَاةُ الدُّنْيَا لَعِبٌ وَلَهُمْ زِينَةٌ وَتَفَاخُرٌ بَيْنَكُمْ وَتَكَاثُرٌ فِي
الْأَمْوَالِ وَالْأَوْلَادِ ۖ كَمَثَلِ غَيْثٍ أَعْجَبَ الْكُفَّارَ نَبَأُهُ ثُمَّ يَهِيْجُ فَتْرَاهُ
مُصْفَرًّا ثُمَّ يَكُونُ حُطَامًا ۖ وَفِي الْآخِرَةِ عَذَابٌ شَدِيدٌ وَمَغْفِرَةٌ مِّنَ اللَّهِ
وَرِضْوَانٌ ۚ وَمَا الْحَيَاةُ الدُّنْيَا إِلَّا مَتَاعُ الْعُرُورِ

“Ta dini, se jeta në këtë botë, nuk është tjetër veçse lojë, dëfrim e zbukurim, si dhe mburrje ndërmjet jush e rivalitetet për më shumë pasuri dhe fëmijë! Ajo i shëmbëllen bimës, e cila pas shiut rritet dhe i gëzon bujqit, por më vonë zverdhet, thahet dhe mbetet pa vlerë. Në botën tjetër ju presin vuajtje të mëdha ose falja e All-

²⁴³ Kur’ani (31:33).

Ilahut dhe kënaqësia e Tij; jeta në këtë botë është vetëm kënaqësi e reme.²⁴⁴

Në librin “*El-Fet-h el-Rabbānij*”, dijetari i njohur ‘Abd el- Kādir el-Xhejlāni (561-1166) thotë: “O bir! kushtoji rëndësi më shumë jetës së botës tjetër sesa jetës së kësaj bote, se do i fitosh të dyja. Nëse i kushton më shumë rëndësi jetës së kësaj bote sesa jetës së botës tjetër, atëherë si ndëshkim do i humbësh të dyja. Do të pyetesh: “Pse u përkushtove aq shumë për diçka që nuk ishe i këshilluar ta bëje? Nëse nuk e shpenzon jetën tënde në shërbim të kësaj bote (materiale), Zoti i Madhëruar do të japi mbështetjen e Tij dhe ndihmën që ta mposhtësh atë dhe më pas do të japi sukses në marrjen e pjesës që të takon nga ajo. Atëherë, çdo gjë që të marrësh nga ajo do jetë e bekuar...”²⁴⁵

Më pas, Shejhu tregon rreth kurthit të kësaj bote dhe pasojat negative që vijnë nëse njeriu bie në kurthin e saj. “Lidhja e juaj me këtë botë, ju ka verbuar zemrat dhe ka arritur deri aty ku ju nuk mund të shikoni më asgjë. Të kesh kujdes nga kjo botë! Ajo të tërheq që ta shijosh atë herë pas here, por pastaj gradualisht të afron tek kurthi i saj që të kap dhe të copëton. Në fillim të lejon që të pish nga pijet e saj dehëse dhe duke qenë nën këtë ndikim, shpejton që t’i këpusë duart, këmbët dhe të t’i nxjerrë sytë nga vendi. Kur ky ndikim mpirës largohet dhe arrin koha e zgjimit, atëherë do të shohësh se çfarë dëmi ke pësuar. Këto janë pasojat e dashurisë ndaj kësaj bote, ndjekja e epsheve, shtrëngimi i fortë pas saj me zemër dhe robërimi që të bën. Kështu është natyra e veprimit të saj, prandaj, të kesh kujdes!”²⁴⁶

²⁴⁴ Kur’ani (57:20).

²⁴⁵ Abd el-Kadir el-Xhejlani: *El-Fet-h el-Rabbānij ve el-Fejd el-Rahmanij*, Dar el-Elbab, Bejrut, fq. 63.

²⁴⁶ Po aty, fq. 81.

Ngjarja që vijon është shkëputur nga libri “*Mukāshfet el-Kulūb*” i Imam Gazalit (r.a.) ku paraqitet vlera e vërtetë e kësaj bote. Një herë, Profeti Isa (a.s.) ishte ulur me një njeri, i cili e shoqëronte. Me vete kishte tre copa buke. Pasi që të dy i hëngren dy copat e bukës, Hz. Isa (a.s.) shkoi për të pirë ujë në një lumë pranë vendit ku ndodheshin. Kur u kthye ai pa se copa e tretë e bukës nuk ishte aty. Ai e pyeti shoqëruesin e tij: “Kush e mori copën tjetër të bukës?” Shoqëruesi i tha se nuk dinte gjë. Të dy filluan udhëtimin dhe Hz. Isa (a.s.) pa një kaproll me dy të vegjëlit e tij. E thirri njërin nga të vegjëlit, i cili iu afrua Hz. Isait (a.s.). Ai e theri atë dhe më pas të dy u ushqyen nga mishi i kaprollit të vogël. Pasi e përfunduan mishin, Hz. Isai (a.s.) e urdhëroi në emër të Zotit, të ringjallej. Dhe ashtu ndodhi, kaprolli i vogël u ringjall. Shoqëruesi e pyeti Hz. Isain (a.s.): “Të pyes në emrin e Atij që ta dha mundësinë e bërjes së kësaj mrekullie, kush e hëngri copën e tretë të bukës?” Hz. Isa (a.s.) u përgjigj se nuk e dinte. Më pas vazhduan udhëtimin dhe arritën në një fushë që s’prodhonte gjë. Hz. Isa (a.s.) filloi të mblidhte nga dheu i asaj fushe dhe e urdhëroi dheun e grumbulluar, me lejen e Zotit, që të kthehej në ar. Dhe ashtu ndodhi, dheu u kthye në ar. Ai e ndau atë në tre pjesë dhe më pas iu drejtua shoqëruesit të tij: “Një e treta është për mua, një e treta për ty dhe një e treta për atë që ka ngrënë copën e bukës.” Me të dëgjuar këtë, shoqëruesi i rrefeu Hz. Isait se ishte vetë ai që e kishte ngrënë pjesën e fundit. Hz. Isai (a.s.) i tha shoqëruesit që ta mbante të gjithë arin dhe u largua. Ndërkohë, dy veta e shikojnë të gjithë atë pasuri dhe vendosin ta vrasin shoqëruesin e Hz. Isait (a.s.) që ta grabisin pasurinë. Kur iu afruan afër, shoqëruesi i Hz. Isait i tha atyre: “Hajdeni ta ndajmë pasurinë në tre pjesë.” Hajdutët e pranuan këtë ofertë dhe caktuan njërin nga ata që të shkonte në treg dhe të blinte ushqim për ta. Personi shkoi dhe pasi bleu ushqimin vendosi t’i mbyste dy të tjerët që ta merrte të gjithë pasurinë për vete. Ai vendosi helm në ushqim. Në të njëjtën kohë, dy të tjerët që ishin tek ari, planifikuan që ta vrisnin personin që do binte ushqimin, në këtë

mënyrë pasuria do u mbetej veç atyre. Dhe ashtu vepruan. Kur personi me ushqim të helmuar u paraqit, ata e vranë atë dhe pastaj nga uria filluan në hanë ushqimin e helmuar dhe vdiqën edhe ata. Fusha e thatë mbeti me ar dhe me tre trupa të vdekur mbi të. Hz. Isai kaloi pranë dhe duke i parë në këtë gjendje iu drejtua shokëve të tij: “Ja pra, kjo është bota materiale, prandaj keni kujdes!”²⁴⁷

Në mbyllje të shpjegimit të këtij hadithi, e shoh me vend të përmend një pjesë poezie në gjuhën arabe të dijetarit islam, Maḥmūd el-Bāhili, vargjet e të cilit bazohen në një hadith tjetër profetik.

ألا إنما الدنيا على المرء فتنَةٌ على كل حالٍ أقبلتُ أم تَوَلَّيْتُ

فان أقبلت فاستقبل الشكر دائماً ومهما تولت فاسطبر و تثبت

Dëgjo! Kjo botë materiale është sprovë për njeriun. Është sprovë për të jo vetëm kur i nënshtrohet, por dhe kur ia kthen shpinën. Kur ajo t'i nënshtrohet (besimtarit), ai gjithmonë të mbulohet me cilësinë e falënderimit, ndërsa kur ajo ia kthen shpinën, të durojë dhe të jetë i vendosur.²⁴⁸

²⁴⁷ Ebu Hamid Muhammed el-Gazalij: *Mukashefet el-Kulub*, përkthet nga arabishtja në anglisht nga Muhammad Muhammady, Dar el-Kutub el-Ilmijjet, Bejrut, 2009, fq. 351-2.

²⁴⁸ Ebu Hamid Muhammed Gazali: *Mukashefet el-Kulub*, fq. 354.

الحديث الحادي والأربعون

عَنْ أَبِي مُحَمَّدٍ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو بْنِ الْعَاصِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ "لَا يُؤْمِنُ أَحَدُكُمْ حَتَّى يَكُونَ هَوَاهُ تَبَعًا لِمَا جِئْتُ بِهِ".

حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ، رَوَيْنَاهُ فِي كِتَابِ "الْحُجَّةِ" بِإِسْنَادٍ صَحِيحٍ.

Hadithi 41

Përcillet nga Ebū Muhammed °Abdullāh ibn °Amr el-°Āṣ (r.a.) se i Dërguari i All-llahut ka thënë: ***“Askush nga ju nuk beson (në fe) deri sa epshet e tija të jenë në përputhje me atë çka kam sjell unë.”*** Hādith i mirë, i saktë (*hasen ṣaḥīḥ*). E kemi përcjellur nga libri *el-Huṣṣ-ṣheḥ*²⁴⁹ me zinxhir (*sened*) të saktë.

Tema

Arritja e besimit të plotë përmes ndjekjes së shembullit profetik dhe largimit nga epshet.

²⁴⁹ Vepër e shkruar nga Imam el-Makdisij.

Shpjegimi

Ndjekja e epsheve është një nga sfidat më të mëdha, që njeriu është i urdhëruar të luftojë në jetën e tij. Shkaku është se ato e pengojnë dhe e largojnë njeriun nga rruga e Zotit. P.sh. ka njerëz të cilët e braktisin namazin thjesht për të plotësuar epshet e tyre, që tregojnë vlerësimin e dëshirave të tyre mbi fjalën e Zotit. Njeriu, megjithëse është një krijesë e vlerësuar nga Zoti, në të njëjtën kohë mund të arrijë shkallë shumë të ulta nëse ndjek epshet dhe djallin e mallkuar. Sfidat e tij në jetë, prania e epsheve dhe e djallit nuk janë për ta çvlerësuar atë, por nxjerrin në pah dhe manifestojnë tek vetja e tij virtytet e larta dhe mirësinë e Zotit. Nëse nuk do të ishte e keqja, e mira, jo vetëm që nuk do të vlerësohej, por as që do të kishte nevojë të arrihej përmes mundit dhe sakrificës. Të dyja këto, mudi dhe sakrifica, janë të domosdoshme për arritjen e dashurisë së All-llahut dhe të begative të Tij në xhenet. Kështu që, ndjekja e udhëzimit të Tij është më e rëndësishme se ndjekja e çdo gjëje tjetër, duke përfshirë dhe epshet, ngaqë Ai është Krijuesi jonë dhe i di më së miri rrugët të cilat na dërgojnë tek Ai dhe mirësitë e Tij.

Në Kur'an ka shumë ajete përmes të cilave All-llahu i Madhëruar e ndalon njeriun nga ndjekja e epsheve dhe i tregon njeriut atij negative që vijnë nëse ndodh e kundërta. Në Suren El-Ķaşaş, Ai urdhëron:

وَمَنْ أَضَلُّ مِمَّنِ اتَّبَعَ هَوَاهُ بَغَيْرِ هُدًى مِّنَ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ
الظَّالِمِينَ

“E kush është në humbje më të madhe, se ata që udhëhiqen nga dëshirat e veta, pa udhëzim prej All-llahut?”²⁵⁰

²⁵⁰ Kur'ani (28:50)

All-llahu (xh.sh.) gjithashtu i premton xhennetin atyre, të cilëve i frikësohen Atij dhe ndalojnë veten e tyre nga epshet:

وَأَمَّا مَنْ خَافَ مَقَامَ رَبِّهِ وَنَهَى النَّفْسَ عَنِ الْهَوَىٰ ﴿٤٠﴾ فَإِنَّ الْجَنَّةَ هِيَ الْمَأْوَىٰ

“Kurse ai që i është frikësuar madhërisë së Zotit të tij dhe e ka frenuar veten nga dëshirat, pa dyshim që do të ketë për strehë xhenetin.”²⁵¹

Braktisja e epsheve sjell afrimin me Zotin. Përmendet se Hz. Davudi (a.s.) e ka pyetur Zotin: “O Zot, ku mund të të gjej?” Zoti iu përgjigj: “Lëri epshet e tua dhe afrohu.”²⁵² Kjo përgjigje e All-llahut (xh.sh.) ndaj Hz. Davudit (a.s.) tregon se epshet bëhen pengesë e arritjes tek Zoti dhe nëse njeriu ndalon zemrën e tij të ushqehet me ambicje dhe dashuri për këtë botë, atëherë në të nuk mbetet gjë tjetër përveç All-llahut, i cili mundëson që zemra e robit të Tij të jetë përçuese e pranisë Hyjnore. Duke qenë njeriu në këtë gjendje, ai nuk e lë pas dore përmbushjen e detyrimeve islame dhe e ruan atë lidhje me Krijuesin e tij në çdo vend dhe në çdo kohë. Dijetari i njohur i botës islame, Ibn ‘Aṭāil-lāh el-Sekenderij (709/1309), i cili ka shkruar veprën me famë “*el-Hikem*”, thotë në lidhje me epshet: “Nga shenjat që tregojnë tek njeriu ndjekjen e epsheve janë: nxitimi në përmbushjen e veprave të pëlqyera (jo të detyruara) dhe përtacia në përmbushjen e atyre të detyruarave.”²⁵³ Në disa vargje poetike thuhet:

²⁵¹ Kur’ani (79:40-1).

²⁵² Ahmed Ibn Axhibe el-Hasanij: *Ikadh el-Himem fi sherh el-Hikem*, Dar el-Mearif, Kajro, fq. 422.

²⁵³ Po aty, fq.422.

تعصي الإله وأنت تظهر حبه ذاك لعمرى في المقال شنيع
لو كان حبك صادقاً لأطعته إن المحب لمن يحب مطيع

“Nuk i bindesh Zotit ndërkohë që shfaq dashuri ndaj Tij! Betohe në jetën time se kjo thënie është e neveritshme. Nëse do të ishte dashuria yte e singertë, do i bindeshe Atij. I dashuri i bindet atij që do.”

الحديث الثاني والأربعون

عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ يَقُولُ: قَالَ اللَّهُ تَعَالَى: "يَا ابْنَ آدَمَ! إِنَّكَ مَا دَعَوْتَنِي وَرَجَوْتَنِي غَفَرْتُ لَكَ عَلَى مَا كَانَ مِنْكَ وَلَا أُبَالِي، يَا ابْنَ آدَمَ! لَوْ بَلَغَتْ ذُنُوبُكَ عَنَانَ السَّمَاءِ ثُمَّ اسْتَغْفَرْتَنِي غَفَرْتُ لَكَ، يَا ابْنَ آدَمَ! إِنَّكَ لَوْ أَتَيْتَنِي بِقُرَابِ الْأَرْضِ خَطَايَا ثُمَّ لَقَيْتَنِي لَا تَشْرُكَ بِي شَيْئًا لَا أَتَيْتُكَ بِقُرَابِهَا مَغْفِرَةً". رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ وَقَالَ: حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ

Hadithi 42

Përcillet nga Enes ibn Mālik (r.a.), se ka dëgjuar të Dërguarin e All-llahut duke thënë: "**All-llahu i Madhëruar ka thënë: O biri i Ademit! Deri sa të më thërrasësh Mua dhe të shpresosh tek Unë, do të të fal ty për çka ke vepruar, pa problem**²⁵⁴. **O biri i Ademit! Nëse gjynahet e tua arrijnë deri tek vranësirat e qiellit dhe pastaj kërkon falje nga Unë, do të të fal. O biri i Ademit! Nëse vjen tek Unë me gjynahe të mëdha sa toka, pastaj më drejtohesh, duke mos më përshkruar asgjë (në**

²⁵⁴ Shprehja "pa problem" është një përshtatje e përafërt në gjuhën shqipe të shprehjes (fela ubali).

adhurim), do të vij tek ti po me aq falje.” (Transmetohet nga Tirmidhiu dhe thotë se ky është hadith i mirë, i saktë (*hasen şahih*))

Tema

- Falja e Zotit qëndron sipër gjynaheve njerëzore
- Lidhja me Zotin përmes lutjes, shpresës dhe faljes

Shpjegimi

Imam Nevevie ka vendosur hadithin e mësipërm në fund të librit, ngase përmban temën e faljes hyjnore, temë e cila tregon një ritual të madh të praktikës islame tek çdo besimtar. Kërkimi i faljes hyjnore dhe arritja e saj duhet të jetë një ritual i përditshëm shpirtëror, i cili duhet të theksohet dhe në fund të jetës së besimtarit, në këtë mënyrë që ai të dalë nga kjo botë i falur. Kjo gjë nuk vlen për ata të cilët kanë kaluar një jetë në mospërputhje me mësimet hyjnore dhe në momentet e fundit të jetës së tyre kërkojnë falje nga Zoti. Në Kur'an thuhet:

إِنَّمَا التَّوْبَةُ عَلَى اللَّهِ لِلَّذِينَ يَعْمَلُونَ السُّوءَ بِجَهَالَةٍ ثُمَّ يَتُوبُونَ مِنْ قَرِيبٍ فَأُولَئِكَ يَتُوبُ اللَّهُ عَلَيْهِمْ ۖ وَكَانَ اللَّهُ عَلِيمًا حَكِيمًا ﴿١٧﴾ وَلَيْسَتِ التَّوْبَةُ لِلَّذِينَ يَعْمَلُونَ السَّيِّئَاتِ حَتَّىٰ إِذَا حَضَرَ أَحَدَهُمُ الْمَوْتُ قَالَ إِنِّي تُبْتُ الْآنَ وَلَا الَّذِينَ يَمُوتُونَ وَهُمْ كُفَّارٌ ۚ أُولَئِكَ أَعْتَدْنَا لَهُمْ عَذَابًا أَلِيمًا

“All-llahu është pranues i pendimit vetëm për ata që bëjnë ndonjë të keqe nga padituria dhe pendohen

shpejt. Pra, këtyre All-llahu ua pranon pendimin. All-llahu është i Gjithëdijshtëm dhe i Urtë. Nuk pranohet pendimi i atyre që vazhdimisht bëjnë të këqija e, kur u afrohet vdekja, atëherë thonë: “Unë tani me të vërtetë po pendohem”. As për ata që vdesin duke qenë jobesimtarë. Për këta, Ne kemi përgatitur dënim të dhembshëm.”²⁵⁵

Lutja ndaj Zotit për falje gabimesh forcon lidhjen e njeriut me Krijuesin e tij dhe e bën atë më të përlulur ndaj Tij. Njerëz të cilët nuk kërkojnë falje për gabimet e tyre janë kryelartë.

Kur njeriu i lutet Zotit me sinqeritet për falje gabimesh, vërtetohen dhe shfaqen dy fenomene: njohja e All-llahut si Zot dhe besimi ndaj Tij. Besimi në këtë rast shfaqet përmes shpresës që njeriu ka duke besuar se All-llahu (xh.sh.) është Ai që fal gabimet dhe shpreson që Ai ta falë atë. Ndërsa, në anën tjetër All-llahu tregon mëshirën dhe praninë e Tij tek njeriu përmes shfaqjes së cilësisë së Tij Hyjnore që është falja e gjynaheve. Në fakt, një nga emrat e Tij të bukur përmes të cilëve dëshiron të njihet dhe të thirret është dhe emri “Falës i Madh” (*el-Gaffār*). Për më shumë rreth kësaj teme mund të lexosh në këtë libër dhe shpjegimin e hadithit njëzet e katër.

Megjithëse njeriu mund të mbushet me gjynahe, atij nuk i lejohet ta humbi shpresën tek Zoti. Humbja e shpresës tregon prishjen e lidhjes midis krijesës dhe Krijuesit, ndërsa lutja për falje gjynahesh dhe kthimi tek Ai, tregon mbajtjen e lidhjes me Krijuesin. Tregohet se një herë ishte një person, i cili grabiste në treg dhe u pa nga një tjetër duke grabitur. Më vonë, për çudi, grabitësi shkon të falë namazin me xhemat. Pas namazit ai ndalohet nga personi që e kishte parë atë duke grabitur dhe e pyet grabitësin, se si bëhet një gjë e tillë.

²⁵⁵ Kurani (4:17-18).

Grabitësi ia ktheu: “Përmes gjynaheve të shumta që bëj, jam i sigurtë se kam humbur shumë nga mirësitë e Zotit, por shpresoj që përmes namazit, të mos shkëputem plotësisht prej Tij.

Ka një domethënie të madhe fillimi i këtij hadithi, ku All-llahu i Madhëruar nuk i drejtohet vetëm besimtarëve, por të gjithë njerëzve duke përmendur: “O biri i Ademit!” Kjo tregon se meqë All-llahu është Zoti i gjithë njerëzimit, Ai kërkon nga të gjithë ata t’i drejtohen Atij me lutje dhe të shpresojnë tek Ai.

Nëse mendojmë pak rreth pjesës së parë të këtij hadithi ku thuhet: “***Deri sa të më thërrasësh Mua dhe të shpresosh tek Unë, do të të fal ty për çka ke vepruar...***”, do të kuptojmë se çdo lutje drejtuar Atij, ose dhe thjesht shpresa tek Ai bëhet shkak për falje gjynahesh. Sidoqoftë, kjo s’do të thotë se njeriu nuk duhet të kërkojë falje, ngase kërkimi i faljes, përveç mirësive të tjera ndihmon dhe në braktisjen e gjynahit. I Dërguari i All-llahut, megjithëse kishte një pozitë më të lartë se të tjerët tek Zoti dhe gabimet e tij ishin të gjitha të falura, ai çdo ditë rregullisht kërkonte falje nga Zoti.

Sipas transmetimeve profetike, lutja më e zgjedhur për falje gabimesh është:

اللَّهُمَّ أَنْتَ رَبِّي ، لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ ، خَلَقْتَنِي وَأَنَا عَبْدُكَ ، وَأَنَا عَلَى عَهْدِكَ وَوَعْدِكَ
مَا اسْتَطَعْتُ ، أَعُوذُ بِكَ مِنْ شَرِّ مَا صَنَعْتُ ، أَبُوءُ لَكَ بِنِعْمَتِكَ عَلَيَّ ، وَأَبُوءُ
لَكَ بِذُنُوبِي فَاعْفُرْ لِي فَإِنَّهُ لَا يَغْفِرُ الذُّنُوبَ إِلَّا أَنْتَ

“O All-llah, Ti je Zoti im, nuk ka të adhuruar tjetër përveç Teje. Ti më ke krijuar dhe unë jam rob i Ty, do të qëndroj besnik ndaj marrëveshjes dhe premtimit

Tënd sa të kem mundësi. Kërkoj mbrojtjen Tënde nga e keqja që kam kryer. Jam mirënjohës ndaj dhuntive të Tua. I pranoj gjynahet e mia, prandaj më fal, sepse askush nuk mund t'i falë gjynahet, përveç Teje.” Në të njëjtin hadith, i Dërguari i All-llahut përmend se ai besimtar që e thotë atë gjatë ditës dhe vdes para darkës, do të hyjë në xhennet dhe nëse e thotë atë në darkë dhe vdes para se të zgjohet, do të hyjë në xhennet.²⁵⁶

Në gjuhën arabe ka dy fjalë, të cilat përdoren shpesh në kërkimin e faljes nga Zoti. Ato janë: “*Istigfār*” dhe “*Tevbet*”. Fjala “*Istigfār*” ka kuptimin e lutjes për falje gjynahesh, ndërsa fjala “*Tevbet*” do të thotë rikthim, që nënkupton pendesën. Kuptimi i kësaj fjale mund të ketë lidhje me atë që njeriu është krijuar me një natyrë të pastër, i prirë për punë të mira. Më vonë, gjynahet e shmangin nga rruga e drejtë. Në momentin kur ai pendohet dhe nuk e bën më atë gjynah, ai në fakt kthehet drejt natyrshmërisë së tij fillestare. Ky mund të jetë dhe një nga kuptimet e fjalës “*tevbet*”.

Sipas Imam Ibn Rexhebit (r.a.), një nga kushtet më kryesore të pranimit të lutjes është që njeriu ta ndjejë me zemër, kur kërkon falje nga Zoti.²⁵⁷ Ebū Hurejra (r.a.) përcjell një hadith të të Dërguarit të All-llahut ku ai i udhëzon njerëzit duke u shprehur:

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ، قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : " ادْعُوا اللَّهَ وَأَنْتُمْ مُوقِنُونَ
بِالْإِجَابَةِ ، وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ لَا يَسْتَجِيبُ دُعَاءَ مَنْ قَلْبٌ لَاهٍ

²⁵⁶ Muhammed Ibn Ismail el-Bukhari: *Sahih el-Bukhari bi sherh el-Kirmani*, vëll.22, fq. 124.

²⁵⁷ Zejn el-Din bin Shihab el-Din: *Xhami' el-Ulum ve el-Hikem* fq. 832.

“Lutjuni Zotit në atë mënyrë që ta meritoni përgjigjen nga Ai dhe ta dini se All-llahu nuk i përgjigjet lutjes (që vjen) nga një zemër e hutuar.”²⁵⁸

Gjithashtu është e rëndësishme që kur t’i lutet Atij për falje gabimesh dhe kthehet tek Ai, të mos përsërisë të njëjtin gjynah. Përndryshe, veprimi i tij (duke kërkuar falje) tregon mungesë sinqeriteti. Imam i përmend gjithashtu thënien e një njeriu të devotshëm: “Nëse kërkimi i faljes nuk të çon në përsosjen e pendimit, atëherë personi nuk ka sinqeritet në kërkimin e faljes.”²⁵⁹ Gjithashtu, në një shprehje të përafërt, dijetari mistik Islam Dhū el-Nūn el-Miṣriy thotë: “Kërkimi i faljes pa u shmangur nga gjynahi është pendimi i gënjeshtarëve.”²⁶⁰

Përfundoi me ndihmën e Zotit
me 27 Muharrem 1436
me 20 Nëntor, 2014

اللهم صل على سيدنا محمد طيب القلوب و دوائها و عافية الأبدان و

شفائها و نور الأبصار و ضيائها و على آله و صحبه و سلم

صلوات الله وملائكته وأنبيائه وجميع خلقه على سيدنا محمد وعلى آل

سيدنا محمد، عليه وعليهم السلام ورحمة الله وبركاته

²⁵⁸ Muhammed ibn Ja’kub Kelabadhi: *Bahr el-Fevaid*, Dar el-Kutub el-Ilmijet, Bejrut, 1999, fq. 32.

²⁵⁹ Zejn el-Din bin Shihab el-Din: *Xhami’ el-Ulum ve el-Hikem* fq. 832.

²⁶⁰ Ferid el-Din Attar: *Memorial of God’s friends*, përkthyer në anglisht nga Paul Losensky, Paulist Press, New Jersey, 2009, fq. 175.

Bibliografia

Ahmed El-Bejhakij, Ebi Bekr: *El-Xhami' lishuab el-Iman*,
Mektebeh el-Rushd, Rijad, 2003

Ahmed El-Bejhakij, Ebi Bekr: *Kitab el-Zuhd el-Kebir*, Dar el-
Xhinan, Bejrut, 1987

Ahmed ibn el-Taberani, Sulayman, *El-Mu'xhem el-Evsat*,
Dar el-Haramejn, Kajro, 1995

Ata Alsid, Sidahmad: *The Hudud*, al-Basheer Publication,
Malejzi, 1995

Attar, Ferid el-Din: *Memorial of God's friends*, përkthyer në
Anglisht nga Paul Losensky, Paulist Press, New
Jersey, 2009

Bin Shihab el-Din, Zejn el-Din: *Xhami' el-Ulum ve el-Hikem*,
Dar Ibn Kethir, Damask, 2008

Ebi Dunja, Ibn: *Mekarim el-Ekhlak*, Mektebeh el-Saiy, Rijad,
1990

Ebu Zekerij-ja Nevevij, Muhjîd-din, *El-Minhaxh fi Sherh
Sahih Muslim bin el-Haxh-xhaxh*, Bejt el-Efkar el-
Devlij-jeh, Rijad

El-Ajni el-Hanefij, Bedri el-Din: *El-Benajet Sherh el-Hidajet*,
Dar el-Kutub el-Ilmijeh, 2000

El-Askalani, Muhammed Ibn Haxher: *Fet-h el-Bari*, Ihja el-
Turath el-Arabij, Bejrut, 1981

El-Askalani, Muhammed Ibn Haxher: *Fet-h el-Bari' sherh sahih el-Bukhari*, Dar el-Rejjan, Kajro, 1986

El-Bejhakij, Ebu Bekr: *El-Xhami' li Shuab el-Iman*, Mektebet el-Rushd, Rijad, 2003

El-Hakim el-Nejsaburi, Ebi Abdil-lah: *El-Mustedrek ala el-Sahihajni*, Dar el-Haramejn, Kajro, 1997

El-Hanefij, Bedri el-Din el-Ajni: *El-Benajeh Sherh el-Hidajeh*, Dar el-Kutub el-Ilmijeh, Bejrut, 2000

El-Huxhvirij, Ali bin Uthman: *Keshf el-Mehxhub*, përkthyer nga gjuha persiane në anglisht nga Reynold A. Nicholson, E.J.W. GIBB Memorial Trust, Wiltshire, Angli, 2000

El-Kelabadhi, Ebu Bekr: *El-Te'arruf li medh-heb ehl el-Tesavvuf*, Dar el-Kutub el-Ilmijet, Bejrut, 1993

El-Kushejrij, Ebu el-Kasim: *El-Risaleh el-Kushejrijet*, Metabe' Muessesesh Dar el-Sha'b, Kajro, 1989

El-Musulij, Ebi Ja'la: *Musned Ebi Ja'la el-Musulij*, Dar el-Me'mun lit-turab, Damask, 1989

El-Nevevij, Muhji el-Din: *Tehdhib el-Esma ve el-Sifat*, Dar el-Kutub el-Ilmijet, Bejrut

El-Razi, Ebi Abdullah: *Meshjekhat Ebi Abdullah el-Razi*, Dar el-Hixhret, Rijad, 1994

El-Kusheyrij, Ebu el-Kasim: *Lataif el-Isharaat*, Dar el-Kutub el-Ilmijet, Bejrut, 2000

El-Naqshbandi, Amin Ala ad-Din: *Sufism, a wayfarer's guide to the Naqshbandi way*, përkthyer nga Arabishtja në Anglisht nga Muhtar Holland, Louisville, 2011

El-Rejsunij, Ahmed: *Nadharijjet el-Mekasid ind el-Imam el-Shatibij*, El-Ma'hed el-Alemij li el-Fikr el-Islamij

El-Serraxh, Ebu Nasr: *Kitab Luma'*, Dar el-Kutub el-Haditheh bi Misr, Kajro, 1960

El-Shamij, Muhammed: *Subul el-Hudā ve el-Reshād*, Dar el-Kutb el-Ilmijeh, Bejrut, 1993

El-Sixhistani, Ebu Davud: *Sunen Ebi Davud*, Dar el-Risaleh el-Alemijeh, Damask, 2009

El-Tirmidhi, Ebu Isa: *El-Xhamiu el-Sahih*, Sherikeh Mektebeh ve Metbeah Mustafa Elbabi el-Halebij ve Evladuh, Bot.1, Kajro, 1962

El-Xhejlanij, Abd el-Kadir: *El-Fet-h el-Rabbaniij ve el-Fejd el-Rahmanij*, Dar el-Elbab, Bejrut

Muhammed el-Gazalij, Ebu Hamid: *Ihja ulum el-Din*, Dar el-Ma'rifet, Bejrut, 1982

Muhammed el-Gazalij, Ebu Hamid: *Minhaxh el-Abidin*, Muesseset el-Risalet, Botimi 1, Bejrut, 1989

Ibn Ahmed ibn Ebi Bekr el-Kurtubij, Muhammed: *Xhami el-Ahkam el-Kur'an*, Muesseseh el-Risaleh Nashirun, Damask, 2006

Ibn Ajibet el-Hasanij, Ahmed: *El-Bahr el-Medid fi Tefsir el-Kur'an el-Mexhid*, Dar el-Kutub el-Ilmijet, Bejrut

Ibn Axhibe el-Hasanij, Ahmed: *Ikadh el-Himem fi sherh el-Hikem*, Dar el-Mearif, Kajro

Ibn Bishran el-Bagdadij, Ebu el-Kasim: *Emali ibn Bishran*, Dar el-Vatan, Rijad, 1997

Ibn el-Attar, Ala el-Din Ali: *Tuhfet el-Talibin fi terexhumet el-Imam el-Nevevij*, Dar el-Etherijeh, Amman, 2007

Ibn el-Haxh-xhaxh, Muslim: *Sahih Muslim*, Dar el-Tajjibeh, Rijad, 2006

Ibn Ebi Bekr, Muhammed, i njohur si Ibn el-Kajjim el-Xhevzijeh: *El-Xhevab el-Kafi limen se-ele an el-Deva' el-Shafi*, Dar el-Ma'rifet, Bejrut, 1997

Ibn Enes, Malik: *El-Muvat-ta*, Dar el-Turath el-Arabij, Bejrut, 1985

Ibn Hanbel, Ahmed: *Musned Ahmed ibn Hanbel*, Dar el-Hadith, Kajro, 1995

Ibn Isa el-Tirmidhi, Muhammed: *Shemal el-Nebijj*, Dar el-Garb el-Islami, Bejrut, 2000

Ibn Ismail el-Bukharij, Muhammed: *Book of Muslim's moral and manners*, përkthyer nga gjuha Arabe në gjuhën Angleze nga Yusuf Talal deLorenzo, USA Al-Saadawi Publications, Alexandria, USA, 1999

Ibn Ismail el-Bukharij, Muhammed: *Sahih el-Bukhari bi sherh el-Kirmani*, Dar ihja el-Turath el-Arabij, Bejrut, bot. 2, 1981

Ibn Ja'kub Kelabadhi, Muhammed: *Bahr el-Fevaid*, Dar el-Kutub el-Ilmijet, Bejrut, 1999

Ibn Khuzejmet, Muhammed: *Sahih ibn Khuzejmet*, El-Mektebet el-Islamij, Bejrut, 1970

Ibn Muflih el-Mekdisij, Muhammed: *El-Adab al-Sher'ijeh*, Muesseseh el-Risaleh, Botimi 3, Bejrut, 1999

Masud bin Umer bin Abd All-llah, Sa'd el-Din: *Sherh el-Teftezani*, Dar el-Kutub el-Ilmijet, Bejrut, 2004

Mer'ij, Hasan: *El-Mexhmu el-Kebir min el-Mutun fima judhker min el-Funun*, el-Mektebet el-Asrijet, Bejrut, 2005

Muhammed Gazalij, Ebu Hamid: *Mukashefet el-Kulub*, përkthyer nga Arabishtja në Anglisht nga Muhammad Muhammady, Dar el-Kutub el-Ilmijet, Bejrut, 2009

Muhammed el-Sekhavi, Shems el-Din: *El-Menhel el-Adhb fi Terxhemet Kutb el-Evlija' el-Nevevi*, Dar el-Kutub el-Ilmijet, Bejrut, 2005

Umer Hashim, Ahmed: *Kavaid Usul el-Hadith*, Dar el-Kutub el-Arabij, Bejrut, 1984

Zerruk, Ahmed: *El-Nasihah el-Kafijeh*, Mektebeh el-Imam el-Shafi'ij, botimi 1, Rijad, 1993

